

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
Науково-учбовий центр прикладної інформатики

ІНСТИТУТ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ

ІННОВАЦІЙНІ НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ: ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ, ПРАКТИКА

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

*24–25 лютого 2017 р.
м. Київ*

Київ
Інститут інноваційної освіти
2017

УДК 001(063):378.4 (Укр)
ББК 72я43
I66

*До збірника увійшли матеріали наукових робіт (тези доповідей, статті),
надані згідно з вимогами, що були заявлені на конференцію.*

Роботи друкуються в авторській редакції, мовою оригіналу.

Автори беруть на себе всю відповідальність за зміст поданих матеріалів.

Претензії до організаторів не приймаються.

При передруку матеріалів посилання обов'язкове.

Відповідає п. 12 Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника Затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567.

I66 **Інноваційні наукові дослідження: теорія, методологія, практика : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 24–25 лютого 2017 р.) / ГО «Інститут інноваційної освіти»; Науково-учбовий центр прикладної інформатики НАН України. – Київ : ГО «Інститут інноваційної освіти», 2017. – 168 с.**

Матеріали конференції рекомендуються учнівській молоді, молодим вченим, науковим працівникам, викладачам, здобувачам вищої освіти, аспірантам, докторантам, студентам вищих навчальних закладів тощо.

Відповідальний редактор: *I.B. Козак*
Коректор: *П.А. Немкова*

Матеріали видано в авторській редакції.

УДК 001(063):378.4 (Укр)

© Усі права авторів застережені, 2017

© Інститут інноваційної освіти, 2017

© Друк ФОП Москвін А.А., 2017

Підписано до друку 06.03.2017. Формат 60x84/16.

Віддруковано з готового оригінал-макету.

Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура Literaturnaya. Ум. друк. арк. 9,77.

Зам. № 0603-1. Тираж 100 прим. Ціна договірна. Виходить змішаними мовами: укр., рос., англ., пол.

Виготовник. ФОП Москвін А.А. Поліграфічний центр «Copy Art». 69095, Запоріжжя, пр. Леніна, 109. Тел.: +38-067-259-11-89.

Інститут інноваційної освіти: e-mail: novaosvita@gmail.com; сайт: www.novaosvita.com.ua

**Видання здійснене за експертної підтримки
Науково-учбового центру прикладної інформатики НАН України
03680, Київ-187, просп. Академіка Глушкова, 40.**

Розділ 1

ОСВІТА. ПЕДАГОГІКА

УДК 378:785.161:780.616.432(045)

Ю.О. АБРАМОВА,

студентка Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради

Т.Л. ДОРОШ,

науковий керівник, кандидат наук з державного управління, професор кафедри фортепіано
Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

РОЗВИТОК АНСАМБЛЕВИХ НАВИЧОК У КЛАСІ СПЕЦІАЛЬНОГО ФОРТЕПІАНО

Анотація. У статті розкривається роль ансамблевих творів, їх позитивний вплив на розвиток ансамблевих навичок у студентів. Наводяться приклади взаємовідносин, що створюються в системі «студент-студент» та «студент-викладач» під час виконання чотириручних фортепіанних дуетів.

Ключові слова: ансамблеве виконавство, чотириручний фортепіанний дuet, студенти, колектив.

Постановка проблеми. У сучасній музичній освіті вагомого значення набувають питання щодо покращення змісту освітньо-виховного процесу на мистецьких факультетах вищих педагогічних закладів України. Необхідність застосування фортепіанного ансамблю на музичних заняттях не викликає сумніву. Фортепіанний дuet надасть студентам можливість накопичувати знання інструментального виконавства, розвивати комунікативні здібності, набувати досвід спільної гри. Тобто готовуватись до майбутньої професійної діяльності, яка постійно вимагає розв'язання завдань творчого характеру.

Стан дослідження. Питанню ансамблевого виконавства присвячені методичні роботи К. Аджемова, В. Петрушина, Л. Повзун, І. Польської Н. Тимошенко та інших, які вказують на переваги ансамблевої гри, здатність виконавців об'єднати свої зусилля в єдиний творчий порив, підтримати колективну єдність. Та, на жаль, у навчальних планах вищі дисципліни фортепіанного ансамблю не набула першочергового значення, у програмах зі спеціального музичного інструмента (фортепіано) вона є факультативною.

Це питання й визначило мету статті, яка полягає у висвітленні проблем, що постають перед учасниками ансамблевої гри, та визначені ролі фортепіанного дуetu в класі спеціального музичного інструмента.

Виклад основного матеріалу. За своєю суттю ансамблеве виконавство передбачає унікальність кожного партнера, їх узгодженість між собою, рівність один одному. Слід зазначити, що ансамблеве виконавство суттєво відрізняється від сольної гри, яка має такі характерні особливості: у сольному виступі гравець на одинці залишається з музичним інструментом і демонструє свою індивідуальність у трактуванні твору, розумінні художнього образу, манері сценічного виступу, пошуках колористичного звучання інструмента. На відміну від цих ознак, ансамблеве виконавство ґрунтуються на колективному музикуванні. Колективна гра дає можливість об'єднати у виконавському процесі викладачів і студентів, студентів між собою, які мають різний рівень музичної підготовки, залучити до творчої діяльності невпевнених у собі вихованців.

У класі спеціального фортепіано студентів приваблюють ансамблеві твори через те, що вони не є поодинокими на сцені під час концертних виступів, а завдяки спільним діям відчувають «тіло» партнера. Це значно підвищує рівень психічного, психологічного комфорту, знижує рівень естрадного хвилювання, страху самотності [4, с. 243].

У спільній грі ансамблісти привчаються чути не лише самих себе, а й своїх партнерів по виконавству, розуміти характерні особливості музичного твору, залучитись до духовних цінностей, збережених у музичному мистецтві. Отже, доречно говорити про те, що на заняттях з інструментального ансамблю студенти формують уміння переживати однакові художньо-емоційні стани, спостерігати партнера, коректувати власне виконання в залежності від спільного задуму, розвивати навички взаєморозуміння в процесі «шліфування» концертного виконання музичних творів, емоційного відгуку на музику [5, с. 148].

Ансамблеве виконавство – це колективна діяльність, в якій формується єдність ціннісних орієнтацій, розв’язуються спільні проблеми, досягається взаєморозуміння й повага один до одного. Кожен член колективної діяльності сприймає спільну мету як свою особисту й для її досягнення докладає значних зусиль, ніж тоді, коли ця мета з’являється із зовні в готовому вигляді [2, с. 338].

Труднощі, які можуть виникати в процесі виконання ансамблевих творів – це узгоджені дії, рухи, міміка, жести, спільний емоційний відгук на музику.

Ансамблеву узгодженість Л. Повзун убачає в «режисерському баченні художнього цілого». На думку автора емоційна та темпова підтримка є головним фактором для створення ефекту художньої закінченості – цілісності [3, с. 63].

Фортепіанний ансамбль – це перш за все, чотириручний дует за однією клавіатурою або гра за двома інструментами.

На музичних заняттях у класі спеціального фортепіано виконуються ансамблеві твори в чотири руки для двох інструментів. Кожен учасник має можливість відчути багатство регістрового звучання, тембральне розмаїття, динамічні зміни, набути навичок правильного застосування педалі.

У виборі репертуару варто заохочувати ініціативу студентів, але при цьому враховувати здібності та можливості гравців, їх рівень підготовки.

Найбільш популярними серед студентів є чотириручні фортепіанні дуети (за одним інструментом). Ця гра має свої особливості:

* близьке розміщення партнерів (за однією клавіатурою), які більш тісно «відчувають лікоть» один одного;

* застосування педалі (її виконує партія Second);

* своєчасне перегортання сторінок, що дає гравцям можливість не зупиняти рух, не порушувати ритмічний малюнок у спільному відтворенні художнього образу.

Для успішної гри фортепіанного дуету необхідним є:

* добір музичного репертуару, ураховуючи можливості та уподобання кожного з учасників;

* творчій контакт двох індивідуальностей;

* доброчесне перегортання сторінок, що дає гравцям можливість не зупиняти рух, не порушувати ритмічний малюнок у спільному відтворенні художнього образу.

Наведемо приклади взаємовідносин, що створюються в системі «студент-студент» та «студент-викладач» під час виконання чотириручних фортепіанних дuetів, коли двоє гравців розташовуються за однією клавіатурою, що спонукає їх до спільніх, узгоджених дій, розвиває здатність до сумісних співпереживань, співчуттів.

П'єса К. Сен-Санса «Лебідь» із сюїти «Карнавал тварин» (четириручний фортепіанний дует у виконанні студентів). Фігурації у першій партії (Primo), представлена шістнадцятими на *legato*, нагадують мерехтіння водної поверхні. Головну мелодію чарівного птаха виконує друга партія (Second), в оркестрі – це віолончель, яка виділяється незвичною палітою звуків, характерних лише для цього інструменту. Саме тому тут особливого значення набувають уміння імітувати на фортепіано тембр смичкового інструменту, відтворювати його звучання в повному обсязі, відчувати всю глибину й красу музичного твору. Арпеджовані акорди посилюють головну ідею музичного твору. Поступовий рух мелодії створює грацію та красу птаха, який гордовито розправляє крила. Динамічний комплекс Лебедя не передбачає виходу за межі тихого полюса звучання (р – pp), музика спокійна, ніжна, негучна.

Значне місце в класі спеціального фортепіано посідають ансамблеві твори сучасного українського композитора О. Науменко. Розглянемо невеликий за обсягом і нескладний для виконавців ансамблевий твір «Дрібничка». Цей фортепіанний ансамбль відтворюється в спільній співпраці студента та викладача.

Головна ідея Дрібнички представлена пунктирним ритмом та синкопованими нотами. Вона єдина і має всеохоплюючий характер. Ця єдність взаємопов'язана і з динамічними хвилями поступових злетів і спадів. Виконавцям слід звернути увагу на чітку артикуляціюожної фрази, яскраво відтворити ритмічний акцент, вслухатися в їх звучання. Паузи виступають активним фактором музичної виразності, де також зберігається ритмічний рельєф музичної ідеї.

Розучування ансамблевих творів може відбуватися різними шляхами. Наприклад, корисним буде для виконавця солуючої партії відтворити голосом звуковистий рух своєї теми, зберігаючи її ритмічну будову. Доцільно також поєднувати свій спів із диригентським жестом, плесканням, без інструментальної підтримки. Саме такий підхід сприятиме поглибленню розумінні ансамблової фактури твору, свідомого ставлення до нього. Okрім того, в ансамблістів буде виховуватися єдине відчуття звукового колориту, тембральних «відкриттів», прийомів педалізації – того

нерозривного звукового втілення, що призводить до художньо-виразної передачі «підтексту» музики [1, с. 4].

Отже, художня виразність фортепіанного дуету досягається в спільних пошуках штрихів, динаміки, колористичного забарвлення, регистрового звучання тощо. Тобто, задум композитора стає більш зрозумілим і відчутним, коли ансамблісти розуміють мету й намагаються досягти узгодженості звукової палітри.

Висновки. Підводячи підсумки, можемо стверджувати, що ансамблеві твори допомагають студентові налаштуватись на творчу колективну співпрацю, злитись емоційно зі своїм партнером, разом створити художньо переконливий образ. Знання, уміння, навички, які набуваються під час ансамблевої гри не приведуть до реальної небезпеки псевдотворчості, не підмінять професійну діяльність дилетантизмом.

Перспективи подальших досліджень. Подальші дослідження цього питання дозволяють студентам виявити більшу зацікавленість до фортепіанних ансамблів, віднайти той образ у музичних творах, який може захопити, заразити, схвилювати, викликати відповідні емоції. Адже саме емоції активізують увагу людини, яка здатна зрозуміти її відтворити дійсність і передати своє реальне ставлення до неї.

Література

1. Аджемов К. Избранные сочинения Клода Дебюсси в классе камерного и фортепианного ансамбля / К. Аджемов // Камерный ансамбль. Педагогика и исполнительство / Ред.-сост. К.Х. Аджемов. – М. : Музыка, 1979. – 167 с.
2. Петрушин В.И. Музыкальная психология: учебное пособие для вузов / В. И. Петрушин. – 3-е изд. – М. : Академический Проект; Гаudeamus, 2009. – 400 с.
3. Повзун Л.І. Ансамблева творчість піаніста-концертмейстера / Л.І. Повзун. – Одеса : Фотосинтетика, 2009. – 106 с.
4. Польская И.И. Камерный ансамбль: История, теория, эстетика: монография / И.И. Польская. – Х. : ХГАК, 2001. – 396 с.
5. Тимошенко Н.П. Взаємодія загально педагогічних та музично-педагогічних вмінь в діяльності педагога-музиканта / Н.П. Тимошенко // Українське музикознавство: (Респ. міжвід. наук.-метод. посібник) / Редкол.: Котляревський І.А. (голова) та ін. – К. : Муз. Україна, 1966. – [Вип.] 25. – 1990. – С. 142–149.

Т.В. ДАДИКІНА,

концертмейстер Комунального закладу

«Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

РОЗВИТОК АРТИСТИЗМУ ЯК СКЛАДОВОЇ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Розвиток і формування артистизму відіграє особливу роль у формуванні емоційно-ціннісного компонента професійно-особистісного досвіду фахівців з музичного мистецтва. На етапі навчання у педагогічних закладах освіти становлення особистості відзначається активним розвитком моральних та естетичних почуттів, формуванням і стабілізацією характеру, оволодінням

об'єктивним комплексом соціальних ролей, саме тому артистизм є якістю, що формується у процесі духовно-практичного освоєння особистістю певних видів творчої діяльності з метою задоволення потреби у професійному самовдосконаленні й самоосвіті, що вимагає наявності емпатії, рефлексії, імпровізаційності у поведінці. Емоційно-естетична складова артистизму вчителя музичного мистецтва пов'язана з експресивними сторонами особистості, її сенсорним досвідом, у якому найбільш важливе значення має здатність до емоційної сприйнятливості, керування своїм емоційним станом, творчим самопочуттям, володіння темпориттом.

Від сучасного педагога вимагається не тільки досконале володіння предметом, який він викладає, не тільки володіння педагогікою, сучасною дидактикою, педагогічною психологією, але і певною мірою володіння артистизмом, мистецтвом акторської майстерності. Відтак цілеспрямоване формування педагогічного артистизму особистості майбутнього вчителя у музично-виконавському навчанні стає науковою проблемою.

За останні роки з'явила значна кількість робіт, присвячених даній тематиці. Вони виконані на прикладі педагогічної діяльності і містять різноманітність трактувань поняття «артистизм». У дослідженнях воно розглядається як особистісно-адаптаційний комплекс (Д. Белухін); як необхідний компонент спілкування (Л. Баренбойм); як компонент художньо-комунікативних умінь педагога-музиканта (Л. Майковська); як показник професійної комунікативної компетентності (А. Підгірна).

Дослідження О. Комарова репрезентують артистизм у сполучені з виконавською діяльністю музиканта. Автор вказує на комплексну природу артистизму, що складається з психологічного, художньо-естетичного та музично-виконавського аспектів [2]. Ступінь виразності проявів артистизму залежить від психічної активності й емоційності особистості, а індивідуальна модель артистизму залежить від балансу раціонального та емоційного в структурі мислення виконавця, а також від усталеної манери і художньо-естетичних уподобань виконавця [2]. Артистизм музиканта, будучи відображенням його внутрішніх особистісних якостей і виконавської майстерності, несе в собі надзвичайно значущу інформацію, покликану додатково висвітлювати музичний образ, додавати йому динамізму і візуальної доступності. Спираючись на механізми художнього перевтілення, артистизм є проявом внутрішньої активності творця, потужним засобом музично-психологічного впливу, пише В. Комаров [2].

Результативність педагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва може бути забезпечена при достатньому рівні музично-педагогічних здібностей, а також артистизмі, комунікативності, креативності, що допомагає здійсненню більш оригінального та творчого підходу до роботи. Якщо основні якості особистості вчителя формуються у процесі його психолого-педагогічної підготовки, то конкретні професійні знання – шляхом вивчення дисциплін спеціальної спрямованості, а також засвоєння різних видів практичної діяльності.

Цикл вокально-хорових дисциплін, на наш погляд, є найбільш значущою частиною всієї системи підготовки студентів до майбутньої музично-естетичної

роботи з дітьми. Загальновідомо, що педагоги-музиканти повинні мати добре поставлений голос, уміти продемонструвати дітям, як треба правильно і виразно співати. Ці завдання вирішуються у процесі занять з постановки голосу. Професійне спрямування викладання вокалу потребує також урахування значного вокального навантаження, яке учитель має у повсякденній роботі.

Слід зауважити, що ці заняття сприяють також формуванню у студентів елементів педагогічної майстерності. Це пов'язано насамперед з тим, що техніка і культура мовлення становить собою сукупність прийомів фонацийного (мовленнєвого) дихання, голосоутворення, дикції, а також темпоритму, що дозволяє з максимальною ефективністю здійснювати мовленнєвий вплив на слухача. Музично-педагогічна діяльність вчителя повинна супроводжуватись розповіддю.

Для того, щоб виконання або сприйняття музичного твору було зрозуміле школярам, стимулювало виникнення образних асоціацій, сприяло логічному осмисленню прослушаного або виконаного твору, необхідно підвести їх до активного переживання музичних творів, навчити жити в музиці. Саме виконанню цього завдання і слугує емоційний словесний коментар вокальних творів учителем, у якому має відбиватись його прагнення прищепити дітям любов до музики, бажання навчити її розумінню. Щоб уміти артистично охарактеризувати музику і, разом з тим, вільно ілюструвати свої думки музичними прикладами, вчитель повинен систематично підвищувати рівень своїх знань і професійну майстерність, виховувати в собі культуру мовлення і артистизм.

Особистісне спілкування на уроках музики має свою специфіку і є художньо-педагогічним. Його учасники – не лише вчитель – учень; учень – учень; учень – творча група; творча група – класний колектив; але й так звані квазісуб’єкти: композитори, виконавці, персонажі. Засоби художньо-педагогічного спілкування також специфічні. Вони не вербалні, інтонаційно-виражальні: темп, динаміка, тембр, регістр, смислові акценти, паузи образного словесного мовлення, вокальної та інструментальної музичної мови, виразність жестів, міміки, рухів, погляду, кольору та композиції.

За умови діалогічного характеру музичного навчання, учні на уроці знаходяться в активних рольових позиціях композиторів, виконавців, слухачів, артистів тощо. Художньо-педагогічне спілкування не може здійснюватися без артистизму вчителя. Саме він є автором та виконавцем кожного уроку, виконуючи творчі функції мистецтвознавця, сценариста, режисера, артиста, комунікатора, критика. Вчитель музичного мистецтва не лише провідник музичних та загальнокультурних знань, але й творець найтоншої культури – стану душі учня. Артистизм учителя – це вміння створювати тишу, яка прирівнюється з глибиною та висотою творчої думки. В такій тиші і народжується жива душа – і у дітей, і у учителя [1].

Одна справа, коли урок лише додає нових слухових вражень до музичного досвіду, і зовсім інша, якщо він стає особливою, неповторною зустріччю з мистецтвом. Вчитель може створити такий урок, якщо постійно пов'язує усе

проспіване, зігране, з власним внутрішнім світом, життєвим досвідом, глибоко пережитим особистісним ставленням до музики, яка звучить.

Осмислену художню ідею необхідно уміти передати словами, жестами, мімікою, а також побачити її відображення в творах інших видів мистецтва. Власне співставлення аналогічних, співзвучних образів в різних видів мистецтва допомагає учням самостійно розкрити художню ідею, зробити смислове узагальнення.

Для сучасного уроку музики характерна цілісна гнучка структура з різноманітними видами художньої діяльності та режисерським емоційно-смисловим рішенням. Важливо, щоб кожен урок не лише спрямовувався на розкриття теми четверті або її елементів, але мав свою художньо-ігрову форму, втілену в сценарії, емоційно-смисловій драматургії уроку. При цьому цілісність уроку досягається не лише його темою, його зв'язком з попередніми та наступними уроками четверті, а обов'язковою постановкою учителем художнього надзвадання, що вимагає особистісного, творчого ставлення вчителя та дітей до мистецтва та життя, тобто морально-естетичної інтерпретації змісту уроку.

Важливо враховувати, що артистизм є психічною властивістю. Він виявляється в емоційності. Емоційність нерідко стає таким виявом артистизму, що здатен компенсувати певні виконавські недоліки. Наприклад, володіння певними навичками основного виду музичного виконавства не є достатньо сформованими, проте студент володіє емоційністю виконання, яка дозволяє зробити його інтерпретацію твору переконливою. А головне – вона більш яскраво може впливати на слухача та глядача, ніж досконале технічне виконавство. Таку властивість виконавці застосовують як компенсаторний механізм, саме чим і є артистизм.

Отже, розвиток артистизму – це розвиток особистісних якостей, що сприяє вільному самовираженню особистості. Тим самим, особистість як би створює себе заново. Цей процес включає в себе не тільки задум, але і втілення цього задуму. Успішність його залежить від глибини підготовчої роботи й від високого ступеня сформованості особистості.

Література

1. Безбородова Л.А. Методика преподавания музыки в общеобразовательных учреждениях. Учеб. пособие для студентов муз. фак. педвузов / Л. А. Безбородова, Ю. Б. Алиев. – М. : Академия, 2002. – 416 с.
2. Комаров В.А. Артистизм как феномен музыкального искусства. Автореф. дис. на соиск. учен. степени канд. искусствоведения / В. А. Комаров. – Оренбург, 2010. – 22 с.

С.А. КАРАСЄВИЧ

викладач кафедри спортивних дисциплін,
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ЇХ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Анотація. Стаття присвячена добору засобів навчання для стимулювання стійкого інтересу, позитивної мотивації і ціннісних уявлень майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності.

Ключові слова: засоби навчання, мотивація, інтерес, фахова підготовка.

Постановка проблеми. В умовах соціально-економічних труднощів, несприятливої екологічної обстановки, розмитості етичних цінностей, які поглиблюють тенденцію зниження рівня здоров'я населення, особлива роль в підготовці фізично і духовно здорової, соціально і професійно компетентної, творчо активної і мобільної, відповідальної і толерантної особистості приділяється фізичному вихованню учнівської та студентської молоді.

Стан дослідження. Різним аспектам проблеми фізкультурно-спортивної діяльності та її ролі в формуванні та розвитку особистості присвячені дисертаційні дослідження (С. Волкова, Г. Генсерук, М. Данилко, Д. Диновський, А. Драчук, Л. Іванова, Р. Карпюк, М. Карченкова, А. Кравченко, Б. Курдюков, В. Находкін, Л. Сущенко, О. Тимошенко). У розглянутих роботах з проблем фізичної культури і спортивної діяльності виділяються і розглядаються умови її ефективності у вирішенні багатьох проблем формування та розвитку особистості – ціннісні орієнтації, здоров'я, соціальна активність тощо.

Дослідження В. Находкіна показують, що фізкультурно-спортивна діяльність впливає майже на всі психологічні процеси. У рухливих і спортивних іграх активно розвиваються сенсорні процеси дитини. Розвиваються в умовах ігрової діяльності гострота зору, слух. В активній грі розвиваються також мислення і фантазія. Ігрова діяльність створює сприятливі умови для розвитку і вдосконалення різноманітних рухів школяра. Третью ознакою провідної діяльності є те, що від неї найтіснішим чином залежать в даний період розвитку основні психічні зміни особистості [4, 39].

Метою статті є – розкриття можливостей добору засобів навчання для стимулювання стійкого інтересу, позитивної мотивації і ціннісних уявлень майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Ефективність використання різних засобів фізкультурно-спортивної діяльності студентів залежить від розвитку мотивації. Термін «мотивація» в широкому сенсі означає процеси і фактори, які спонукають людей до дії чи бездіяльності в різних ситуаціях [1, 58]. Мотиви є важливою спонукальною силою активності людини в будь-якій діяльності.

Мотивація обумовлюється націленістю майбутніх вчителів на фізкультурно-спортивну діяльність з учнями, прагненням до її творчого здійснення, переконаністю в значущості цієї діяльності, інтересом до неї в умовах школи, вірою в можливість досягнення успіху з учнями в цій діяльності.

Формування мотиваційно-ціннісної сфери в рамках вивчення теми «Психолого-педагогічні та організаційно-методичні умови проведення різних форм фізкультурно-спортивних заходів» здійснювалося на основі діалогу в процесі рольової гри «Вибір форм фізкультурно-спортивної діяльності». Студенти були поділені на мікргрупи. Перша мікргрупа («аналітики») виділяла певну форму заняття і ймовірну сферу її застосування. Друга («практики») уточнювала сферу застосування, доповнювала умовами, пов’язаними з індивідуальними особливостями студентів. Третя підгрупа («управлінці») пропонувала характер і особливості підготовки майбутнього вчителя до реалізації запропонованої форми заняття, ступінь «включення» педагога до управління фізкультурно-спортивною діяльністю школярів.

Для формування стійкої позитивної мотивації навчально-пізнавальної діяльності важливо, щоб кожен студент усвідомив особистісну значимість організації цього процесу, відчув себе їого суб’єктом, зрозумів, що він відіграє в цьому процесі не підпорядковану, а достатньо активну і важливу роль. Для цього кожен студент в процесі організації різних форм діалогової взаємодії відіграв роль «вчителя», «консультанта», «опонента», «захисника», «демонстратора» тощо. Така форма колективної навчальної діяльності сприяла формуванню ціннісно-смислового ставлення до фізкультурно-спортивної діяльності, яка поступово набувала для майбутніх учителів фізичної культури визнаної цінності.

Особлива увага приділялася вихованню позитивної мотивації студентів до фізкультурно-спортивної діяльності, активного використання засобів фізичної культури в навчальному процесі і в самостійній діяльності.

В. Бальсевич, Л. Лубишева [2] вважають важливою розробку принципово нового підходу до використання засобів фізичної культури і спорту в інтересах підготовки життєздатного і соціально активного молодого покоління. На їхню думку, назріла необхідність в переорієнтації процесу фізичного виховання таким чином, щоб він задовольняв інтереси кожного студента, на основі врахування його індивідуальних типологічних і психологічних особливостей.

Під час навчання у третьому семестрі студенти вивчали основні вправи для розвитку окремих груп м’язів, набували вміння правильно показувати їх, подавати команди тощо. Так, після лекції «Фізична культура і спорт в режимі праці та відпочинку», де розглядалася методика складання комплексу ранкової гігієнічної гімнастики і гімнастики до занять, фізкультпаузи, студенти самостійно складали комплекс ранкової гігієнічної гімнастики. Оцінювалося вміння підбирати і складати комплекси вправ, визначати дозування, правильність термінології і записи.

У четвертому семестрі студенти навчалися правильно пояснювати і проводити з групою кілька вправ, виправляти помилки в ході їх виконання. Під час педагогічної практики вони детально знайомилися з методикою проведення фізкультурно-спортивних заходів у режимі дня школярів, з урахуванням віку учнів складали

комплекси гімнастики до уроків, фізкультпауз і гімнастики на перервах. У 5-6 семестрах завдання ускладнювалися. Студенти навчалися вмінню організовувати і проводити з групою в підготовчій частині заняття комплекси вправ, складені ними відповідно до завдань основної частини заняття. В 7-8 семестрах, після засвоєння лекційного матеріалу про організаційні та методичні питання спортивної підготовки, студентам надавалася можливість проводить всю підготовчу частину заняття в своїй групі. Поряд з цим вони на педагогічній практиці брали участь в підготовці команд класу до загальношкільних змагань, проводили підготовчу частину заняття під час «спортивної години» тощо. Щоб навчитися правильно користуватися термінологією для виконання вправ, студенти називали вправу, яку їм належало виконати, а інші стежили за точністю її визначення. Основними способами формування вміння записувати вправи можна вважати: запис термінології за показом, запис вправ, виконаних на заняттях, вдома. Одночасно з показом вправ студенти навчалися вмінню пояснювати їх.

Оцінка якості виконання вправ - необхідне методичне вміння майбутнього вчителя фізичної культури. Для його оволодіння використовувалися такі прийоми. Викладач разом з групою спостерігав за виконанням вправ кожним студентом і оцінював його дії, вказуючи на помилки і, пояснюючи, за що знижена оцінка. Інший прийом пов'язаний із самостійною оцінкою студентами якості виконання вправи товаришем. Один студент визначав оцінку за виконання вправи, інший - вказував на характерні помилки, третій - уточнював, за що знижена оцінка. Надалі всі ці дії виконував один студент.

Навчання умінню планувати, організовувати і проводити рухливі ігри планувалося з 2-3 семестрів. Проводилися зі студентами кілька (5 - 7) показових ігор. Студенти підбирали гру відповідно до поставленого завдання, і по черзі проводили їх з групою в підготовчій і заключній частинах занять. У 5-6 семестрах студенти знайомилися з методикою планування, організації та проведення рухливих ігор. Вони вчилися правильно підбирати і планувати гру для учнів IV - VIII класів. У період педагогічної практики вони закріплювали отримані вміння. У 7-8 семестрах на практиці в школі студенти організовували і проводили ігри в закріплених за ними класах, групах, загонах. На подальших етапах навчання студенти застосовували знання з організації та проведення ігор у виховній роботі з учнями.

Студенти освоювали методику організації та проведення суддівства спортивних змагань, особливо тих, які входять до чотириборства (біг 60 і 500 м; стрибки, метання), сприяло залученню студентів до масових фізкультурних і спортивних заходів в навчальних групах, на курсах, факультетах, в університеті, в оздоровчих спортивних таборах, на семінарах з підготовки суддів тощо. У 3-му семестрі студенти навчалися працювати з секундоміром, вести протоколи змагань з бігу, освоювали команди, необхідні для організації та подачі старту. 4-му семестрі вони навчалися вмінню організовувати і проводити змагання зі стрибків у висоту і довжину з розбігу, проводити лижні змагання, вести суддівські протоколи.

У процесі педагогічної практики студенти знайомилися з планом виховної роботи класного керівника, допомагали у складанні заявок на участь в загальношкільних змаганнях, в проведенні конкурсів на кращого бігуна. Майбутні вчителі та-

кож залучалися до участі в організації та проведенні днів здоров'я. У 5-6 семестрах студенти навчалися вмінню організовувати і проводити змагання з метання (граната, м'яч), штовхання ядра, а також з естафетного бігу. Вони брали участь в організації та проведенні змагань учнів в школі.

У 7-8 семестрах здійснювалося навчання основам суддіства гри з волейболу, і закріплення знань суддіства легкоатлетичних вправ. Закріплювали отримані знання студентів в позааудиторній роботі.

У процесі підготовки майбутнього учителя фізичної культури здійснювалося формування готовності студентів до організації фізкультурно-спортивної роботи, підготовка і проведення спортивного свята, в якому ми виділили 4 етапи: студенти 2 курсу виконували найпростіші функції участника спортивного свята, вони вчилися, спостерігали, були виконавцями; студенти 3 курсу відповідали за певні функції в спортивному заході, були учасниками колективно-творчих справ, узгоджували свої майбутні дії при підготовці до проведення спортивного свята; студенти 4 курсу брали участь в плануванні заходу, включалися в активну діяльність у організації свята для практичного використання отриманого матеріалу (ігри, змагання, естафети).

Велике значення в формуванні інтересу до фізкультурно-спортивної діяльності у студентів ВНЗ відіграють потреби, основу яких складають біологічні потреби, які забезпечують існування людини [3, 77].

Так, ціннісно-смислове ставлення студентів до фізкультурно-спортивної діяльності стимулювала організаційно-ділова гра «Діалог». Мета гри полягала в тому, що студенти намагалися переживати відносини людей, що займають різне соціальне становище, до однієї і тієї ж проблеми. Всі учасники попередньо розділилися на кілька підгруп. Їм повідомлялися їх ролі і конкретні завдання. Сценарій гри пов'язаний з тим, що гравцям необхідно запропонувати рішення навчального завдання, використовуючи вже готові аргументи. Ці аргументи можуть істотно відрізнятися від їх власних, але слідування іншій логіці дозволяло студентам краще усвідомити свою позицію через зіставлення її із заданою. Позиції для демонстрації в грі вибиралися свідомо різні, щоб всі учасники гри рефлексували існування кількох точок зору на одну проблему.

Нами встановлено, що основними факторами, що забезпечують ефективність функціонування мотиваційної сфери є: бажання і здатність майбутнього учителя фізичної культури до правильної інтерпретації індивідуальних показників фізичного здоров'я і фізичної підготовленості; регулярність контролю; реальна досяжність намічених короткострокових і віддалених цілей. Вважаємо, що для успішної організації фізкультурно-спортивної діяльності необхідна перебудова мотивації студентів. Позитивний характер мотивів визначається вагомими для особистості прагненнями.

Висновки. Отже, у процесі підготовки майбутнього учителя фізичної культури використано такі засоби: різні рухливі ігри, суддіства, спортивні змагання, особливо тих, які входять до чотириборства (біг 60 і 500 м; стрибки, метання), спортивне свято, виконання вправ для розвитку окремих груп м'язів (біг, ходьба, плавання; вправи з обтяженням; вправи на гнучкість тощо).

Література

1. Астахов А. В. Формирование готовности будущих учителей физической культуры к физкультурно-рекреативной деятельности в школе : дисс. ... кандидата пед. наук : 13.00.08 / Астахов Александр Викторович. – Калуга, 2008. – 209 с.
2. Бальсевич В. К. Спортивно ориентированное физическое воспитание : образовательный и социальный аспекты / В. К. Бальсевич, Л. И. Лубышева // Теория и практика физической культуры. – 2003. – № 5. – С. 19–22.
3. Еремеев С. Н. Развитие готовности преподавателя вуза к реализации адаптационного потенциала физкультурно-спортивной деятельности студентов : дисс. ... кандидата пед. наук : 13.00.08 / Еремеев Семен Николаевич. – Магнитогорск, 2011. – 165 с.
4. Находкин В. В. Педагогические условия формирования нравственно-волевых качеств у подростков в процессе физкультурно-спортивной деятельности : дисс. ... кандидата пед. наук : 13.00.01 / Находкин Василий Васильевич. – Якутск, 2003. – 151 с.

O.A. LITVINENKO,

Teacher of II Category of Physical-Chemical Analysis and Analytical Chemistry

O.P. SUDAK,

Teacher of II Category of General Ecology and Balanced Environmental Management

Kamianskiy State Energy College, (Kamianske, Dnepropetrovsk Region)

AN ENVIRONMENTAL CONFERENCE AMONG THE STUDENTS-ENVIRONMENTALISTS OF KAMIANSKIY STATE ENERGY COLLEGE

Environmental issues are a very important aspect of life. Our students, geologists and environmentalists, are not indifferent to the environment. The conference on environmental education was held among the students-environmentalists of the second year. With the help of the teachers the students prepared themes and video presentations on the chosen themes, including:

- "Unauthorized release of waste in our region";
- "The possibility of development of ecological tourism in our town";
- "Secrets become clear, or poisons around us";
- "The economic benefits of recycling of waste in our region";
- "Carbonated water: sweet poison or avoiding thirst";
- "Heavy metals are around us - is it a myth or reality."

Points were given for each response and they were added to table 1.

1. Theme: "Unauthorized release of waste in our region."

The problem of solid waste (SW) is a problem of large cities and in recent decades it has become particularly acute. The accumulation of solid waste in a modern city reaches 250-300 kg for a person per year, and the annual increase of waste per capita is 4.6%, which is 3 times the rate of population growth. Population growth is one of the reasons for increasing the number of SW. However, the amount of waste is increasing much faster than population.

Nº	Full name of participants	Theme	Scores for the report (1 - 5 points)	Score for the presentation (1 - 5 points)	Sum of points Σ
1.	Trusova A. Soloviov	" Unauthorized release of waste in our region "			
2.	Kudrina D. Poltavets V.	"The possibility of development of ecological tourism in our town"			
3.	Uss K. Bakaeva B.	" Secrets become clear, or poisons around us "			
4.	Nevhamonna Yue., A. Rudenko	"Economic benefits of recycling of waste in our region "			
5.	Yaschenko K. Bilenko G.	"Carbonated water: sweet poison or avoiding thirst"			
6.	Fyodorova M. Ivashko I.	" Heavy metals are around us - is it a myth or reality "			

Consumption waste is one of the important factors of environmental pollution and of negative impact on all its components. Infiltration of buried waste at landfills, dust formation during their placement, wind and water erosion, and other factors of migration of contaminants lead to pollution of air, of groundwater and surface water, of land resources. Our studies have shown that there are a large number of illegal dumps in the city, it suggests inadequacy of the collection and maintenance of waste [1]

We collected, summarized and prepared the information about the system of solid waste management. We analyzed the problem of solid waste in Dniprozerzhinsk. It is revealed that the waste problem is quite acute in the town. The present system of collection, removal and storage of waste is not able to deal with the increasing amount of garbage [3].

It is shown that as a result of accumulation of waste at the landfill, their amount has exceeded all the allowed standards that has negative influence on the environment and people. In the laboratory we investigated the possibilities of waste separation. It is shown that such techniques as scattering, magnetic treatment, separation in a stream of air, water separation should be used for sorting solid waste. A scheme to improve the complex management system and waste management is developed and recommended.

Along with the emergence and development of the tourism industry one of its branches - ecotourism - has appeared.

We can name among the objects of ecotourism both natural and various cultural sights, a variety of man-made and natural landscapes where the environment represents a single entity with traditional local culture [2]. Today ecotourism has become one of the fastest and steadily developing tourism industries. And there are quite a number of consequential causes for it.

Unfortunately, ecotourism is badly developed in Ukraine, although the nature of this large country creates a very large potential for its development. Dniprozerzhinsk

is an industrial town with a bad environmental situation. There are more than 10 large enterprises in the city that pollute the environment.

2. Theme: "Secrets become clear or poisons around us."

Long ago, our ancestors noticed that there were substances in the nature that were not just edible, but dangerous for animals and humans - they were poisons. At first they were used during the war and hunting - people smeared heads of arrows and spears with them. Later poisons received another application - in palace intrigues. It was especially popular in ancient countries of East and ancient Greece.

Toxicology is a branch of medicine that studies the properties and mechanism of action of toxins on the body, and expenses for treatment and prevention of poisoning. Toxicology developed very slowly for a long time, much more information was known about the way how to poison than how to treat. In order to protect themselves from poison in food, rich people kept special men in the suite who first tried their master's food and drink.

Saturation of the environment with harmful substances is dangerous for life and health. This factor, along with population growth, depletion of natural resources, the growth of industrial and agricultural production, is considered as one of the most fundamental variables in global models of the future.

Scientists conducted studies regarding the content of arsenic in various natural objects. They found out that arsenic is very widespread and can be found in many samples, though in very small quantities. According to the current data one can find in average 5 grams of arsenic in a tonne of the crust [4].

This group usually includes metals with a density more than that of iron: lead, copper, zinc, nickel, cadmium, cobalt, antimony, tin, bismuth and mercury. They are released in the environment mainly when burning fossil fuel. Almost all metals are found in the ash of coal and oil.

After reviewing a variety of toxic substances which a person faces in everyday life, we make the conclusion that not only chemical poisons but toxins and highly active substances can be poisonous; interaction with them usually causes poisoning or death.

3. Theme: "The economic benefits of waste recycling in our area."

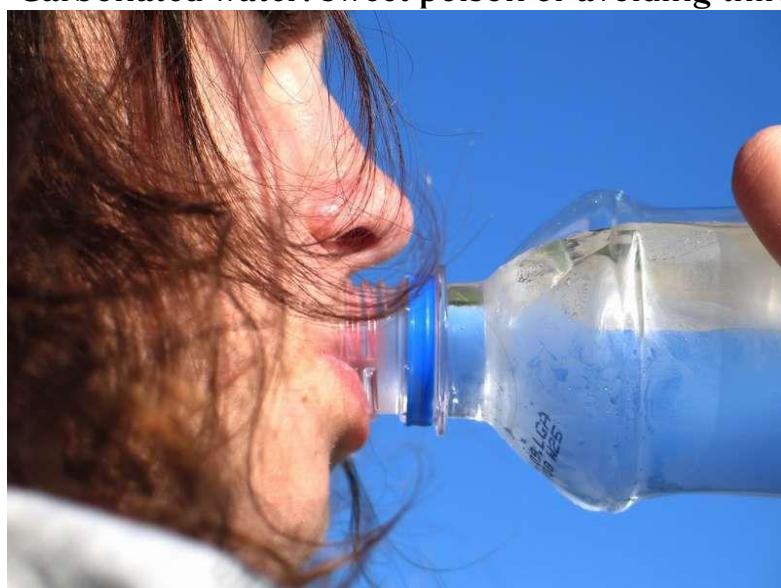

About 2.5% of them are burned in Kyiv and Dnipropetrovsk at waste incineration plants. The plants in Sevastopol and Kharkiv were closed. Most of the solid waste is stored at 800 thousand landfills, their total area is more than 3 thousand hectares. There are about 2000 landfill sites in Ukraine, not taking into account places for waste, which are in rural areas. The vast majority of them is overloaded and does not meet the standards of environmental safety, they are not equipped with the means of protection of the environment. Rehabilitation of landfills and their reclamation are practically not carried out, the problem of neutralization of the filtrate is not solved [3].

More than 18 thousand people work in the field of sanitation of Ukrainian settlements in nearly 700 companies, a third of which is of private or mixed ownership. Depreciation of the garbage truck park is in average 75% throughout the country, the truck park is almost not updated, and their total number is reduced to nearly two thousand. These problems are mainly caused by difficult financial and economic situation of the housing industry, low pay for SW and limited opportunities of local budgets. The volumes of solid waste, which are exported to organized landfills, are reduced due to unsatisfactory control. More and more spontaneous unauthorized dumps are appeared in forests, suburban and unoccupied urban areas.

In addition to expanding of the tailings pond capacity, the works on the tailings pond design are carried out, the effect of which will be based on a fundamentally new way of dry waste disposal. One of the most urgent environmental problems in Dnipropetrovsk region is recycling of urban waste. In towns and villages annually about 40 cubic metres of garbage are collected, this garbage is cleansed at 700 urban landfills and at incineration plants. Utilization of waste can bring considerable benefits: we can save primary natural resources, save energy through recycling and improve the environmental situation. Solid waste landfills are garbage in the open air, including food waste. There are pet corpses, which must be buried according to the sanitary regulations.

4. Theme: "Carbonated water: sweet poison or avoiding thirst."

For comparison, residents of the former Soviet Union drink 50 liters, while in China - only 20 liters. America is ahead not only by the amount of soda consumption,

but by its production. Statistics confirm that the volume of produced carbonated water and drinks on its basis is 73% of the total volume of soft drinks produced in the country. [5] The history of soda dates back to ancient times. For example, Hippocrates, the famous physician of ancient times, dedicated chapters of his medical treatises to stories about the natural sources of carbonated water. Even in the old days people knew that carbonated mineral water was useful, and they used its healing power in practice. They wanted to know whether it was useful to drink soda, they conducted a lot of research, and they confirmed that drinking soda was useful.

What do people need for life? Water, food and air, of course. People can not exist without these three things. It is well known that our body contains 65% of water, we replenish the supply of water daily.

But are we doing it right? Asking more correctly, do we drink a "right" liquid to ensure the smooth digestion, blood circulation and other vital functions? We will not talk about tea, coffee, juices, fruit drinks or water. Let's talk about carbonated water, which is so actively advertised on television and in the press and is generally acquiring the status of the most popular drink.

5. Theme: "Heavy metals are all around us."

Heavy metals are the elements from the periodic table of chemical elements of Dmytro Ivanovich Mendeleev, with the relative molecular mass of more than $50 \text{ g} > 5 \text{ g / cubic centimetre}$. One of the strongest by action and the most widespread chemical contamination is the contamination with heavy metals.

The main natural source of heavy metals is rocks (igneous and sedimentary) and rock-forming minerals. Many minerals in the form of fine particles are included as microimpurities in rocks. The examples of such minerals are minerals of titanium (brucite, ilmenite, anatase), chromium (FeCr_2O_4). Many elements come into the atmosphere with space and meteorite dust, volcanic gases, hot springs, gas jets. Heavy metals come into the biosphere in different ways as a result of technological dispersion. The most widespread ways are emissions in the high-temperature processes in ferrous and nonferrous metallurgy, burning cement raw materials, burning fossil fuel. In addition, among the sources of contamination of biocenoses one can name irrigation with a high content of heavy metals in water, precipitation, falling of waste water in the soil, getting into the soil with fertilizers.

Increased concentrations of heavy metals in the environment cause the increasing number of mutations that are inherited. Mutants suffer from defects of physical and mental development. If we analyse the mutation of fish (they live about 3 years), it will be obvious that many of them living in polluted waters have disrupted genetic fund. They have telescopic loss of fins, scales, lower jaw and other mutations.[6]

Heavy metals are protoplasmatic toxins, their toxicity increases with increasing of atomic mass. Their toxicity is different. Many metals at toxic levels of concentrations inhibit the activity of enzymes (copper, mercury). Some of them form complexes like chelates with common metabolites, disrupting good metabolism (iron). Such metals as cadmium, copper, iron, interact with cell membranes, changing their permeability.

1. Having studied the literature sources it was found out that heavy metals are very dangerous to the human body, especially the lead.

2. The results of this research showed that heavy metals are all around us, it's not a myth but reality. It was found out that the soil of roadside areas in village Pidgirne contains such heavy metals as iron, copper, lead.

3. That is why, it is dangerous to grow potatoes near the road. Heavy metals can get into the human body. This fact should be explained to the population of the village and it should be recommended to choose areas for planting potatoes far away from the road.

4. We believe that this study should be continued in the field of quantitative analysis. This will give a more precise picture about the degree of soil contamination with heavy metals in roadside areas.

Literature

1. I. G. Khomchenko. "General Chemistry", - K. Vyscha Shkola, 1993 - p. 423.
2. V. P. Basov, V. M. Radionov. "Chemistry" - K., Caravela, 2004 - p. 320.
3. Kucheraviy V. P. Ecology. - Lviv: 2001 - 500 p.: il .. Bibliogr.: p. 480.
4. S. V. Zubyk. Technical Ecology. Sources of pollution and environmental protection: Teach. manual. - Lviv: Nova Oriyana, 2007. - 400 p.
5. Ecology: basic theory and practical work. Textbook for high school students. - Lviv: "Noviy Svit-2000", 2003, - 296 p.
6. Fundamentals of Ecology: Textbook / G. A. Bilyavskiy, R. C Furduy, I. Yu. Kostikov. - 2nd ed. - K.: Lybid, 2005. - 408.

О.В. ЛІСОВЕЦЬ,

аспірантка кафедри педагогіки

Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

ГЕНЕЗИС ПРОБЛЕМИ САМОСТІЙНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У даний час проблема розвитку дошкільника як індивідуальності, суб'єкта діяльності, набуває особливої актуальності. Основною вимогою суспільства до дошкільної освіти нині є формування особистості, яка самостійно і творчо вирішує різні завдання, критично мислить, вдосконалює свої навички та вміння, здатна творчо застосовувати їх в діяльності. Важливо, що і Державний стандарт дошкільної освіти України ставить завдання розвитку у дошкільнят ініціативності і самостійності в різних видах діяльності – грі, спілкуванні, пізнавально-дослідницькій, художньо-продуктивній діяльності та ін. [3]. Такий підхід опирається на численні наукові дослідження, в яких доводиться, що до кінця старшого дошкільного віку при створенні оптимальних умов діти можуть досягти певного рівня розвитку самостійності у вказаних видах діяльності [4, 33]. Визначаючи самостійність як базову характеристику активності особистості, науковці акцентують увагу на здатності дитини здійснювати діяльність без сторонньої допомоги, пов'язують самостійність з найбільш високим рівнем

опанування дій, що підкрілюється наявністю інтересу до змісту діяльності, володінням необхідними уміннями та навичками.

Виходячи з цього, дослідження самостійності є актуальною проблемою дошкільної освіти і розпочинати його доречно з ретроспективного аналізу наукових джерел та літератури, в яких простежується генезис підходів щодо проблеми самостійності особистості, і, зокрема, щодо її виховання у дітей дошкільного віку. Як вказує С. Абрамов, з етимологічної точки зору сам термін «самостійність» має давнє іndoєвропейське коріння, а генезис самостійності слід розпочинати навіть з первісної епохи, коли відбулось зародження даного явища як особливої форми діяльності, зорієнтованої на повсякденну боротьбу за виживання, успішність і формування свого життєвого простору, що виразилася в принципі «самостійність для життя» [1, 12].

Уже в античний період ученими (Аристотель, Сократ, Платон) обґрунтовувалась думка, що розвиток мислення людини може успішно протікати тільки в процесі самостійної діяльності, а вдосконалення особистості і розвиток її здібностей – в процесі самопізнання. Самостійна діяльність приносить дитині радість і задоволення і виключає пасивність в набутті нових знань. Аристотель говорив про важливість раннього виховання маленьких дітей, про необхідність раннього привчання до самостійності [2].

Ці положення подальший розвиток отримують у висловлюваннях і поглядах мислителів XVI-XIX ст. (Ф.Рабле, М.Монтень, Т.Мор, Т.Компанелла, Д.Локк, Г.Гегель та ін.), які, розглядаючи самостійність у різних ракурсах (особистісно-вольовому, когнітивному, дидактичному), вимагали навчати дитину самостійності, виховувати в ній вдумливу, критично-мислячу людину. У пізніших філософських дослідженнях (М. Бердяєв, К. Платонов, Д. Широканов) питання самостійності розглядаються в руслі проблем особистості, активності, діяльності, взаємодії особистості і суспільства, акцентуючи увагу на тому, що соціальна цінність самостійності полягає в її спрямованості і рівні активності людини як суб'єкта відносин і діяльності. Ці підходи одержали своє відображення в роботах психологів Б. Ананьєва, Л. Виготського, Д. Ельконіна, С. Рубінштейна, В. Селіванова й ін.

Ретроспективний аналіз власне педагогічних досліджень показує, що розвитку самостійності в навченні, пізнавальній самостійності і самостійності мислення відводилося одне з провідних місць у загальній системі виховання особистості в працях таких педагогів як: Я.-А. Коменський, А. Дістервег, Ж.-Ж. Руссо, Дж. Дьюї, А. Декролі, К. Ушинський, П. Блонський та ін. Поступово історія педагогіки збагачувалася і теоріями виховання та навчання дошкільнят, в центрі яких були ідеї про необхідність розвитку з раннього віку у дітей умінь самостійно мислити, застосовувати отримані знання і вміння в різних ситуаціях (Р. Оуен, Й.-Г. Песталоцці, Ф. Фребель, М. Монтессорі).

У кін. XIX – поч. ХХ ст. вихованню самостійності дитини з перших років життя надавали великого значення Є. Водовозова, Є. Тихеєва, С. Русова, А. Макаренко та ін. [5].

Аналіз сучасних психолого-педагогічних досліджень засвідчує наявність різних наукових характеристик самостійності: вольова якість; риса особистості; показник активності і допитливості особистості, її здатності до пізнавального пошуку; вміння побачити і поставити нове питання, нову проблему і вирішити її самотужки; моральна якість особистості; самостійність, розглянута з позиції розумового розвитку та пізнавальної активності особистості тощо.

У більшості визначень сутність самостійності проявляється, перш за все, в інтелектуальній діяльності і морально-вольових рисах особистості. Наявність відмінних точок зору говорить про багатоаспектність даного феномена, який містить у собі всі перераховані характеристики.

Відносно дошкільного віку нам вдалося встановити щонайменше три наукові підходи до трактування самостійності: діяльнісний (самостійність визначається як характеристика способу діяльності); особистісний (самостійність розглядається як якість, властивість особистості); міжособистісний (самостійність ув'язується з позицією особистості у колективі, мікрогрупі).

Одним із домінуючих підходів у сучасних психолого-педагогічних дослідженнях є розгляд самостійності як інтегральної властивості особистості, до структури якої входять змістово-операціональні й власне особистісні компоненти (Т. Бабаєва, Т. Бистрова, П. Виноградов, Т. Ісаєва, О. Кононко, Л. Круглова, Г. Поддубська, М. Силаєва та ін.). Розглядаючи самостійність, як інтегративну властивість особистості, сучасні дослідники підkreślують, що її інтеграційна роль виражається в об'єднанні інших особистісних проявів загальної спрямованості на внутрішню мобілізацію всіх сил, ресурсів і засобів для здійснення обраної програми дій без сторонньої допомоги. Важливу роль при цьому відіграє активність особистості, яка характеризується з позиції стану особистості (риса, що базується на потребах і зацікавленнях особистості й виражається у внутрішній готовності до дії), та ставлення особистості (більш або менш енергійна самодіяльність, спрямована на перетворення різноманітних аспектів діяльності та самих себе). Тобто самостійність безпосередньо пов'язується з активністю особистості і проявляється у здатності дитини здійснювати діяльність без сторонньої допомоги, у наявності інтересу до змісту діяльності, у володінні необхідними уміннями та навичками. На наш погляд це оптимальний підхід у трактуванні самостійності дітей дошкільного віку, опираючись на який можливо чітко визначити структуру, категорії, співвідношення її компонентів, побудувати методику її виховання.

Література

1. Абрамов С.М. Генезис образовательной самостоятельности студентов в процессе дистанционного обучения: автореферат дис.канд. пед. наук / С.М. Абрамов. – Екатеринбург, 2003. – 22 с.
2. Асмолов А.Г. Психология личности: культурно-историческое понимание развития человека / А.Г. Асмолов. – М.: Смысл, 2007. – 528 с.
3. Базовий компонент дошкільної освіти України: Науковий керівник: А.М. Богуш К.: Видавництво, 2012. – 26 с.

4. Минина А.В. Формирование педагогической компетентности родителей в воспитании самостоятельности детей дошкольного возраста: дис...канд.пед. наук – 13.00.02. / Анна Владимировна Минина; МПГУ. – М., 2015. – 220 с.
5. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки : навч. пос. / упоряд. З.Н. Борисова, В.У. Кузьменко ; заг. ред. З.Н. Борисова. - К. : Вища школа, 2004. – 512 с.

О.Ю. ПАЩЕНКО,

викладач І категорії відділу народного інструментального мистецтва

Канівського коледжу культури і мистецтв

Уманського державного педагогічного університету ім. Павла Тичини

ІННОВАЦІЙНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ ТА ЇХ РОЛЬ В ПРОЦЕСІ ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МУЗИКАНТА

Освіта – це сфера, в якій здійснюється становлення особистості впродовж усього людського життя. Разом з тим освіта є специфічною галуззю професійної діяльності, наукове обґрунтування якої полягає в комплексному гуманітарному знанні про людину під час її становлення і самореалізації в природі та культурі . Саме це комплексне знання підлягає освоєнню в ході професійної підготовки сучасного музиканта-виконавця і педагога.

З аналізу сучасного стану музичної освіти можна зробити висновок про взаємодію двох різноспрямованих факторів. Зовнішній, пов'язаний із зниженням рівня фінансування, погрішенням матеріального забезпечення освітніх закладів і внутрішній фактор свідчить про те, що рушійною силою розвитку сучасної освіти є інноваційний рух, який набуває дедалі більшої масштабності [1]. З цього приводу академік П. Щедровицький зазначає: «Під інноваціями починають розуміти особливу організацію діяльності і мислення, що охоплює всю сферу освіти і підготовки кадрів. Найелементарніша інновація володіє величезним системним ефектом у плані впливу на інші компоненти навчального процесу, загальну структуру навчального змісту і діяльність педагогічних колективів» [2].

Сучасна музична освіта має максимально заливати перспективні інформаційні технології «мультимедіа», які дають змогу одночасно представляти текстову, графічну та аудіо інформацію. Це і створення мультимедійних слайдових презентацій, і створення відео та аудіо фонотеки, і використання відео уроків та майстер-класів, а також записи концертних виступів, де учні мають можливість почути власне виконання творів, проаналізувати їх та намітити шляхи подолання недоліків.

Система арт-терапевтичних занять, побудованих на одночасному поєднанні різних засобів самовираження (музика і спів, рух і танець, драма, поезія, композиція) дає змогу вирішити виховні коригувальні, психотерапевтичні, діагностичні та розвиваючі завдання. Інтеграція цього напряму з психологією і педагогікою, на думку багатьох вчених, дасть можливість створити таку гуманістичну методологію, яка б гармонічно поєднувала досягнення науки і досвід мистецтва [1].

Таким чином, інноваційний підхід забезпечує умови для духовно-творчого саморозвитку особистості музиканта в системі закладів музичної освіти. Тому у процесі підготовки майбутнього професіонала слід звернути увагу на впровадження сучасних методик навчання і виховання.

Важливими компонентами внутрішнього світу особистості являються емоції та почуття. Ніде людські почуття не виявлені в такій адекватній формі, як у мистецтві. І не потрібно забувати, що емоції та почуття являються сутністю основного етапу діяльності музиканта – педагога при роботі над музичним твором. Це процес усе більшого заглиблення у «світ» твору та знаходження точних виконавських засобів для його звукового втілення. Музичний твір є інформаційною основою в роботі музиканта – педагога, адже його нотний текст – це джерело для здійснення процесів ціле покладання та рефлексії. На основі нотного тексту складається виконавський задум та відповідне його здійснення [3, с. 94].

Оскільки музичний твір втілює і передає переважно емоційну інформацію, шлях до розуміння художнього змісту музичного твору лежить через його переживання. Перше враження, виникнення симпатії до музичного твору буває дуже важливим для початку роботи над ним. Н.Данилова у своїй праці із психофізіології вважає, що «добре відомі мелодії можуть кодуватися у вигляді цілісного образу, а незнайомі мелодії потребують реалізації аналітичного підходу» [4, с. 268].

Під час роботи над музичним твором перед учнем постає завдання – розкрити зміст твору і виразно передати його слухачам. А для цього учню необхідно зrozуміти і відчути авторський задум, знайти відповідні виконавські засоби виразності. Думка усіх видатних музикантів сходиться на тому, що приступаючи до вивчення музичного твору необхідно найперше одержати про нього загальну уяву, зrozуміти і відчути домінуючий настрій. Це досягається шляхом перегляду і програвання твору, в процесі якого визначаються контури майбутнього виконавського плану. У виконавців високої кваліфікації яскрава і повна художня уява виникає вже на початку вивчення тексту. Учню ж це зробити важче, найчастіше це відбувається після прослуховування твору у виконанні викладача або іншого виконавця. Раджу пропонувати учням для перегляду цикл передач каналу «Культура» (Партитури не горячі).

Робота над твором складається з кількох етапів. На першому етапі знайомства з музичним твором у виконавця відбувається суб'єктивізація переживання, його «присвоєння». На другому етапі роботи над музичним твором пізнавальне ставлення переважає. Отримується інформація про особливості матеріалу та структурні елементи зовнішньої форми твору. Наступний етап – процес об'єктивізації художнього змісту. Так, у процесі щоденного тренінгу музиканта за інструментом, у процесі повсякденної роботи музиканта-педагога відбувається той самий процес поступової кристалізації твору, але вже збагаченого особистостями педагога та виконавця. Педагог повинен допомогти учневі, з одного боку, адекватно сприйняти емоційний зміст твору, а з іншого – навчити самостійно осмислювати його та передавати у процесі виконання. Адекватність рухів виконавця є запорукою точної передачі смислу музичного твору.

Відтворення музики має свої особливості в різних умовах творчій і педагогічній діяльності, які диференціюють цілі, засоби і методи навчання. У роботі музиканта-виконавця (інструменталіста, вокаліста, ансамбліста, диригента) при всій різноманітності її видів і форм, можна виділити чотири основних, таких, що найчастіше зустрічаються виду діяльності:

- проведення ансамблевих репетицій (інструментальних і вокальних ансамблів, оркестрових і хорових груп, співанок вокалістів з концертмейстерами, хору з солістами і т. д.):

- проведення звідних репетицій;
- відробіток сценічних прогонів.

Перші два види діяльності здійснюються в умовах аудиторних занять, третій – в умовах сценічної роботи. Специфіка протікання творчих процесів і характер взаємодії музикантів в цих режимах різні, вони визначаються конкретним художнім завданням, вирішення якого обумовлює вибір тієї або іншої ролевої позиції керівника колективу, стилю спілкування, поведінки і засобів комунікації.

Педагог-музикант, як правило, виступає в ролі виконавця, коли він здійснює виконавський показ твору, в ролі музикознавця-аналітика, виконуючи попередній розбір і аналіз нотного тексту, в ролі духовного наставника в процесі творчого спілкування з учнем. Для підготовки студентів до здійснення колективної творчої і педагогічної діяльності доцільне застосування методу моделювання професійних ситуацій, що полягає у відтворення в учебному процесі активізую чого середовища колективної виконавської або педагогічної творчості. Занурення навчених за допомогою моделювання в умови різних аудиторних і сценічних режимів роботи дозволяє не тільки удосконалювати їх професійні знання і уміння, але і розвивати комунікативну культуру, навики педагогічного спілкування, між особової взаємодії, що визначає спрямованість учебного процесу на розвиток музично-педагогічної компетентності.

Студентів з яскраво вираженим педагогічним покликанням слід залучати на вирішення ускладнених завдань, науково-творчі проекти, підсилювати їх позитивний вплив в групі.

Зі сказаного вище випливає, що внаслідок існуючих суперечностей, що існують у практиці професійної підготовки музикантів (виконавців і педагогів) актуальними стають моделі навчального процесу, які ґрунтуються на проведених принципах особистісно орієнтованого підходу. Це: принцип культуро відповідності, діалогу, залучення інноваційних технологій, творчої організації навчального процесу, а також принцип врахування специфіки професійної діяльності музиканта та індивідуальних якостей його особистості.

Для того, щоб майбутній музикант актуалізував свої творчі можливості, особовий потенціал, педагогічну спрямованість майбутнього керівника художнього колективу, необхідно створити умови набуття такого досвіду, який дозволить йому досягти професійної майстерності, виразити свою унікальність [6, с. 124].

Література

1. Основи нових інформаційних технологій навчання: Посібник для вчителів / Авт. кол. за ред. Ю. І. Машбиця. — К.: ІЗМН, 1997.
2. Щедровицкий П. Новшества и инновации // Учительская газета. — 2010. — № 22—23.
3. Асафьев Б. Музикальная форма как процесс. — Л.: Музыка, 1991. — 376 с.
4. Данилова Н.Н. Психофизиология Учебник для вузов. — М.: Аспект Пресс, 2001. — 373 с.
5. Мазепа В.І. Художня творчість як пізнання. — К.: Наукова думка, 1994. — 213 с.
6. Овсянкіна Г.П. Музична психологія. — М., 2007. — 239 с.

Т.Є. РУКОМОЙНІКОВА,

викладач вищої категорії, голова циклової комісії народних інструментів
Канівського коледжу культури і мистецтв
Уманського державного педагогічного університету імені П. Тичини

ОРКЕСТРОВЕ ДИРИГУВАННЯ: ДОСВІД ТЕОРЕТИЧНОГО ОСМИСЛЕННЯ ПРОФЕСІЇ

Завжди, мов зачарована, дивилася на диригентів під час створення музики. А звучання симфонічного оркестру сприймалося як щось величне, неосяжне, мов небо і море, а під час ніжне, тихе, блаженне, як шлях до душі, як мрія.

І ось диво! Я в цій професії вже двадцять років. Спочатку сім років керувала оркестром народних інструментів (домово-балалаечного складу), зараз вже три роки керую оркестром народних інструментів (із скрипічною групою). Велика любов до оркестрової гри та оркестрового диригування зародилась ще під час навчання в Черкаському музичному училищі імені С. С. Гулака-Артемовського. Тоді оркестром народних інструментів керував Заслужений працівник культури України Желудов Володимир Володимирович — випускник Київської державної консерваторії ім. П. І. Чайковського (вихованець професорів Натали Рахліна та Миколи Гозулова). Йому було притаманне скрупульозне ставлення до авторського тексту, прагнення домогтися ідеального звучання музичного твору, диригентська воля, наполегливість у досягненні результату. Саме він був для всіх студентів живим втіленням ідеального керівника та оркестрового диригента.

Тож хочеться повернутися до постаті диригента і зробити теоретичні висновки: яким він має бути, щоб досягти успіху в цій непростій професії.

А справа у високому професіоналізмі, в особистій манері спілкування з людьми, в незвичайному почутті гумору, з яким можливо обійти будь-яку складну, конфліктну ситуацію. У самі напруженні моменти роботи диригент повинен бути спокійним, врівноваженим, невичерпно дотепним і доброзичливим. Оркестранти повинні обожнювати його за це і трохи побоюватись його гострого язика.

Можна мати абсолютний слух, феноменальну пам'ять, природну музикальність і мати обширні знання, але не знайти контакту з виконавцями.

Вміння організовувати і вести репетицію — мистецтво дуже складне і не всім доступне. Репетиції диригента з оркестром повинні бути наскіченими і про-

дуктивними, але не повинні втомлювати. Треба вміти вчасно перервати репетицію жартом, гострою розумною реплікою, щоб зняти втому музикантів і підняти настрій, але ніколи не дозволяти закінчувати репетицію раніше часу, бо це підриває авторитет художника [1, с. 9].

Диригент повинен бути і виконавцем, тобто інструменталістом. Граючи на будь-якому музичному інструменті, чи то скрипці, флейті чи контрабасі, керівник глибше розуміє особливості фразування, штрихи,aplікатуру, можливості інструменту. Але ще обов'язково диригент повинен володіти грою на фортепіано, мислити багатоголосно і вміти прочитати на фортепіано партитуру її осмислити її внутрішнім слухом до зустрічі з оркестром. Тут доречним є вислів: «Голова диригента не повинна бути в партитурі, а партитура повинна бути в голові».

Послухати виконання твору різними оркестрами корисно, але вивчати партитуру за аудіозаписом — це спрощений варіант її носить паразитичний характер. Тобто, безвольне копіювання чужої зробленої роботи не є етичним.

Як відомо, душа оркестру — струнні інструменти. І щасливим є диригент, який володіє саме струнними інструментами, бо це робить умови більш сприятливими. Виразність виконання дуже залежить від штрихів і aplікатури.

Основна мета диригента — концертне виконання. Це творчий, цікавий процес. Невелика частка імпровізації вносить у виконання музичного твору елемент живого звучання та надихає виконавців [1, с. 37].

Видатним оперним диригентом був С. В. Рахманінов. Від багатьох виконавців, які брали участь в репетиціях і концертах на чолі з цим неповторним, улюбленим музикантом, відмічали, що він вражав новими, несподіваними відкриттями.

Якщо під час музичного виконання, ідеально виваженого, не буде творчого хвилювання, не буде запалу від диригента, то виконання твору буде механічним, неживим і воно не проникне до сердець слухачів. А це означає, що основна мета не досягнута.

«...Нелегка задача для диригента — змусити виконавців віднести до майбутнього концерту з таким же почуттям, яким він сповнений сам... Диригент повинен мати волю і здібність вирвати оркестр із безодні рутини і підняти його до ентузіазму художнього виконання», — говорив Вальтер.[3, с. 105]

Диригент повинен побудувати атмосферу творчої небайдужості і так вселяти натхнення у виконавців, щоб виконуючи волю диригента, кожному музиканту здавалося, що він грає так, як того бажає сам.

Справжній диригент-художник завжди розуміє, що в концерті роль оркестру не менш важлива і почесна, ніж його особиста. Поєднаний з оркестром однією естетичною ціллю, однією творчою задачею, він настільки органічно зливається з ним, що оркестр стає невід'ємною частиною його самого. Диригент, який поважає в артисті оркестру музиканта і людину, не підкреслюючи своєї переваги, завжди знайде живий відгук на кожен свій намір, легко зможе своїм натхненням запалити його і створити настрій творчого підйому.

Концерт — завжди іспит для диригента, який виносить на суд слухачів своє виконавське мистецтво. Він пов'язаний з великою напругою фізичних і духовних

сил диригента і потребує від нього довгочасної підготовки — і професійної, і емоційної, і фізичної.

Диригент несе повну відповідальність за якість виконання, вірність інтерпретації, за те, чи достатньо яскраво втілені у виконання думки та переживання автора і в який мірі вони донесені до слухачів [2, с. 155–157].

Руки диригента з допомогою погляду встановлюють і підтримують контакт з колективом, разом з корпусом регулюють та підтримують виконавське дихання, разом з обличчям керують артикуляцією. Але ніде значення руки не проявляється так повно, як в керування темпо-метро-ритмом і агогікою, нюансуванням та динамікаю, характером звуковедення і штрихами. В цих випадках руки диригента є головними. «... Володіючи еластичністю гуми і стійкістю сталі, легкістю повітря і, якщо потрібно важкістю граніту...» (П. І. Чайковський), руки диригента формують звучність в самих різноманітних напрямках [4, с. 26].

Древньоримський письменник Квінтіліан (35–95 рр. н. е.) наголошував на величезних виразових можливостях рук: «Руки майже говорять, — стверджував він. — Чи не руками ми вимагаємо, обіцяємо, кличемо, відсилаємо, погрожуємо, манимо, показуємо неприязнь і страх, просимо, заперечуємо? Чи не ними показуємо радість, печаль, сумнів, освідчення, каяття, кількість, зміст, число і години? Не ними збуджуємо, прохаємо, не дозволяємо, даємо добро, дивуємося, виражаємо сором та інші почуття? В показі місць і осіб чи не замінюють вони прислівники та займенники? Так що між багатогранністю мов у всіх племен і народів рука є загальним способом роз'яснення тієї чи іншої інформації» [5, с. 386].

Але різноманітні диригентські жести, навіть, якщо вони добре відпрацьовані, можуть здаватися незрозумілими за змістом, коли вони не підпорядковані виразному погляду та міміці [4, с. 26].

Про погляд диригента Ш. Мюнш говорив: «... погляд його очей часто означає більше, ніж рух палички і положення рук...» [6, с. 70].

Роблячи висновок, насамперед, слід звернутись до основного питання даної теми — як стати диригентом високого рівня.

По-перше, це багаторічна практична робота з оркестром, без якої неможливо стати диригентом. Відточенння диригентської техніки можливе тільки на практиці.

Ганс фон Бюлов (диригент, про руки якого так мальовниче писав П. Чайковський) казав: «Немає поганіх оркестрів, є погані диригенти». Це означає, по-перше, що диригент повинен навчити свій оркестр якісно грati і, по-друге, що на тому виконавському рівні, на якому знаходиться даний колектив, максимальний результат залежить від диригента і тільки від нього.

По-друге, постійно працюйте над собою, аналізуйте свою роботу: скрупульозний аналіз і строга критика — кращі вчителі.

I, по-третє, будьте творчими людьми, не зупиняйтесь на досягнутому, творіть, імпровізуйте, створюйте неймовірні інструментовки, із задоволенням виступайте з колективом на різноманітних сценах, ставайте гордістю свого міста, селища, своєї країни.

Література

1. Хайкін Б.Е. Бесіди про диригентське ремесло. Статті // Всесоюзне видавництво «Радянський композитор», Москва, 1984. – С. 9, 37.
2. Канерштейн М. Питання диригування // Музика, Москва, 1965. – С. 155–157.
3. Вальтер Б. Оркестр і диригент // Радянська музика, Москва, 1957. – С. 105.
4. Казачков С.А. Диригентський апарат і його постава // Музика, Москва, 1967. – С. 26.
5. Квінтіліан М.Ф. Дванадцять книг риторичних настанов, частина II // СПб., 1834. – ст. 387.
6. Мюнш Ш. Я — диригент // Музгіз, Москва, 1960. – С. 70.

УДК.377.8

I.В. ХОМЮК,

викладач історії України Вищого комунального навчального закладу
«Володимир-Волинський педагогічний коледж ім. А.Ю. Кримського»

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ІСТОРИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Анотація. Стаття присвячена особливостям формування історичної компетентності як складової професійної компетентності майбутніх педагогів, провідної ролі активної самостійності і творчої пізнавальної діяльності студентів у процесі вивчення історії України.

Ключові слова: історична освіта, історична компетентність, професійна компетенція.

Постановка проблеми. Перед освітою України сьогодні постає двоєдине завдання: по-перше, виховувати всебічно розвинену особистість із високим рівнем інтелектуалу і духовності, із сучасним інноваційним типом мислення і здатністю постійно самоудосконалюватися, і, по-друге, виховувати свідомого українського громадянина-патріота з широким європейським кругозором і відкритістю до світу. Тому у підготовці майбутнього вчителя, формуванні його професійної компетентності, поряд із профільними дисциплінами, не менш важливу роль відіграють гуманітарні дисципліни, зокрема історія України.

Аналіз досліджень і публікацій із проблем професійної підготовки майбутнього вчителя. Модернізація вітчизняної освіти і її входження у загальноєвропейський освітній простір, розвиток педагогічної майстерності вчителя привертали й продовжують привертати увагу багатьох педагогів (В. Бондар, О. Вербицький, І. Зязюн, І. Кривонос, А. Макаренко, О. Мороз, В. Сухомлинський, О. Сухомлинська, Н. Тарасевич, М. Ярмаченко та ін.), які наголошують, що педагогічна майстерність вчителя не виникає сама по собі, вона формується й розвивається у спеціально організованій навчально-педагогічній діяльності [1]. Теорію компетентного підходу у вітчизняній дидактиці та методиці розробили Н. Бібік, Л. Ващенко, О. Локшина, С.Ф. Клепко, О. Овчарук, Л. Паращенко, О. Пометун, О. Савченко, Л. Сохань, С. Трубачева та ін. Важливими є дослідження методології процесу навчання історії, питання змісту та організації історичної освіти на основі компетентнісного підходу (К. Баханов, А. Булда, Т. Ладиченко, О. Пометун, О. Удод, Г. Фрейман та ін.). Як зазначає І. Зязюн, сучасний педагог повинен виконувати «не

роль «фільтра» для пропускання через себе навчальної інформації», а бути «помічником в роботі учня, перебираючи на себе роль одного з джерел інформації»; «в ідеалі педагог стає організатором самостійного навчального пізнання учнів, не головною діючою особою в групі учнів, а режисером їхньої взаємодії з навчальним матеріалом, один з одним із учителем» [2]. На думку науковця, учитель «завжди уособлював у собі мудрість суспільної свідомості і мав непересічний вплив на все суспільство. Він завжди був громадянином і професіоналом, він завжди був наставником, поводиром у майбутнє. Він не може бути поза політикою, але володіючи особливим суспільним статусом, йому слід дотримуватися золотого світового правила демократії: «Політика лише до порогу школи». У виборі громадянських і професійних орієнтирів йому допоможуть вищі національно-державні інтереси, смисл і природа освіти, її соціальне призначення [2]. В. Ковальчук вважає, що сучасний учитель передусім «має бути висококваліфікований і далекоглядний професіонал, свідомий та відданий патріот України, тонкий психолог, котрий володіє інформаційними та педагогічними технологіями» [3].

Разом з тим, названі праці далеко не вичерпують потенціал дослідження питань формування професійної компетентності майбутнього вчителя. У сучасній історико-методичній науці немає цілісного дослідження питання історичної освіти, адаптованої до фахової підготовки педагога, формування історичної компетенції у контексті вивчення історії України. Саме цей аспект став метою даної статті, а її основою - припущення, що формування професійної компетентності майбутнього вчителя у процесі навчання студентів історії України буде ефективним лише за умов побудови змісту історії як навчальної дисципліни з урахуванням соціокультурного контексту та необхідності забезпечення формування у студентів системи професійних ціннісних орієнтацій, системного використання міжпредметних зв'язків з іншими гуманітарними дисциплінами, провідної ролі активної самостійної і творчої пізнавальної діяльності студентів у процесі навчання історії, запровадження у навчання історії різноманітних інтерактивних методів і форм навчання, постійної гуманістично-орієнтованої взаємодії і співпраці педагогів і студентів [1].

Майбутній педагог забезпечує навчально-пізнавальну діяльність учнів середньої загальноосвітньої школи першого-третього ступенів, а також «виховує повагу до батьків, культурно-національних та історичних цінностей України; готує дітей до свідомого життя в дусі взаєморозуміння, миру, злагоди між народами, етнічними, національними, релігійними групами» [4]. Серед загальних вимог до якостей майбутнього спеціаліста на першому місці стоїть вимога до формування здатності «засвоювати і реалізовувати наукові та культурні досягнення світової цивілізації з уважним ставленням до різних культур, релігій, прав народів і людини, ідеї збереження миру», а другою вимогою визначається «здатність критично оцінювати і прогнозувати політичні, економічні, культурні та інші події та явища на підставі відповідного обсягу знань» [5].

Освітньо-професійна програма підготовки майбутнього вчителя передбачає формування :

✓ уявлень про основні історичні епохи, знання історичних подій, життя і діяльності визначних історичних діячів України;

- ✓ знань про історію культури України та її місце в системі світової цивілізації;
- ✓ вміння висловлювати та обґруntовувати ціннісне ставлення до історичного минулого.

Історія України є обов'язковою складовою частиною циклу дисциплін професійно-практичної підготовки нормативного блоку навчальної програми всіх вищих педагогічних навчальних закладів України. Вона знайомить студентів з сутністю історичних процесів, які відбувалися на території сучасної України, сприяє формуванню у них цілісного бачення історичного процесу від доби первісного суспільства до сьогодення, виробленню умінь досліджувати та оцінювати суспільні явища, розумінню студентами місця України у всесвітньо-історичному процесі, вихованню патріотизму, поваги до історії й культури українського та інших народів, формуванню системи духовних цінностей і рис особистості, необхідних вчителю. У процесі вивчення історії України відбувається інтенсивне засвоєння духовних цінностей, оволодіння новими способами навчальної діяльності і спілкування [1]. Ця дисципліна вчить студентів думати, аналізувати, бачити суспільне життя в його розвитку і взаємозв'язках, використовувати історичні знання, а також знання таких тісно пов'язаних з історією наук як філософія, політологія, соціологія та ін. Багатий, емоційно забарвлений та гострий зміст історії України дає широкі можливості для використання методів навчання, що активізують пізнавальну і творчу діяльність студентів, розвивають їхні здібності, рівень рефлексії, мотивацію до майбутньої професійної діяльності, сприяє вихованню потреби до самовдосконалення і саморозвитку, особистісно-професійному становленню майбутнього вчителя.

Комплексним показником рівня розвитку історичної свідомості вважається історична компетентність студентів, їх загальна здатність пізнати минуле, що базується на знаннях, досвіді, здібностях, набутих завдяки навчанню. Такими компетентностями є:

1. Просторова – передбачає вміння студентів (учнів) орієнтуватися в історичному просторі:

- ✓ співвідносити розвиток історичних явищ і процесів з географічним положенням країн та природними умовами;
- ✓ користуючись картою, пояснювати причини і наслідки історичних подій, процесів вітчизняної та всесвітньої історії, основні тенденції розвитку міжнародних відносин;
- ✓ характеризувати, спираючись на карту, історичний процес та його регіональні особливості.

2. Хронологічна – передбачає вміння студентів (учнів) орієнтуватися в історичному часі:

- ✓ розглядати суспільні явища в розвитку та в конкретно-історичних умовах певного часу;
- ✓ співвідносити історичні події, явища з періодами, орієнтуватися в науковій періодизації історії;

✓ використовувати періодизацію як спосіб пізнання історичного процесу.

3. Логічна – передбачає вміння студентів (учнів) визначати та застосовувати теоретичні поняття, положення, концепції для аналізу й пояснення історичних фактів, явищ, процесів:

✓ визначати теоретичні поняття та застосовувати їх для пояснення історичних явищ і процесів;

✓ аналізувати, синтезувати та узагальнювати значний обсяг фактів, простежуючи зв'язки і тенденції історичного процесу;

✓ визначати причини, сутність, наслідки та значення історичних явищ та подій;

✓ визначати роль людського фактора в історії, розкривати внутрішні мотиви та зовнішні чинники діяльності історичних осіб.

4. Мовленнєва – передбачає вміння студентів (учнів) будувати усні та письмові висловлювання щодо історичних фактів, історичних постатей та історичної теорії:

✓ реконструювати образи минулого у словесній формі у вигляді опису, оповідання, образної характеристики;

✓ викладати історичні поняття, зв'язки і тенденції історичного розвитку застосовуючи пояснення, доведення, міркування, узагальнючу характеристику.

5. Інформаційна – передбачає вміння студентів (учнів) працювати з джерелами історичної інформації:

✓ користуватися довідковою літературою, Інтернетом тощо для самостійного пошуку інформації;

✓ систематизувати історичну інформацію, складаючи таблиці, схеми, різні типи планів;

✓ самостійно інтерпретувати зміст історичних джерел;

✓ виявляти різні точки зору, визнавати і сприймати таку різноманітність;

✓ критично аналізувати, порівнювати та оцінювати історичні джерела, виявляти тенденційну інформацію й пояснювати її необ'єктивність.

6. Аксіологічна – передбачає вміння студентів (учнів) формулювати оцінки і версії історичного руху й розвитку:

✓ порівнювати й оцінювати факти та діяльність історичних осіб з позиції загальнолюдських та національних цінностей, визначати власну позицію щодо суперечливих питань історії;

✓ виявляти інтереси, потреби, протиріччя в позиціях соціальних груп і окремих осіб та їх роль в історичному процесі, тенденції і напрями історичного розвитку;

✓ оцінювати різні версії й думки про минулі історичні події, визнаючи, що деякі джерела можуть бути необ'єктивними.

Оскільки історична освіта за своєю сутністю є процесом зовнішнього впливу на становлення історичної свідомості індивідуума, її головними завданнями є: сприяння посиленню мотивації, передусім інтересу до навчання історії; відбір змі-

сту історичної освіти, необхідного для засвоєння учнями; організація навчальної взаємодії у такий спосіб, щоб забезпечити розвиток їх здібностей, передусім мислення; засвоєння базових знань з історії; виховання свідомого громадянина і патріота України, людини, яка шанує загальнолюдські і національні цінності; сприяння розвитку навичок організації, контролю і оцінки пізнавальної діяльності у галузі історії [7].

Формування змісту історичних компетенцій відбувається з урахуванням найновіших досягнень історичної та педагогічної науки і має будуватися на таких принципах:

- ✓ науковість, що передбачає ознайомлення студентів із науково достовірними фактами і сучасними їх інтерпретаціями, теоріями, вироблення в них цілісного наукового світогляду;
- ✓ конкретно-історичного підходу — розгляд подій і явищ у контексті конкретної ситуації, у їх динаміці від причин та перебігу — до наслідків;
- ✓ органічне поєднання загальнолюдських і національних елементів;
- ✓ світський характер історичної освіти, що передбачає загальне ознайомлення студентів з релігіями як феноменами загальнолюдської культури при недопущенні пропаганди певних релігійних вчень;
- ✓ системність, комплексність і міжпредметната та міжкурсова інтеграція;
- ✓ культурорідповідність та полікультурність, що передбачає органічну єдність історичної освіти, культури, мови, традицій і звичаїв народу, які забезпечують духовну єдність, наступність і спадкоємність поколінь, а також повагу та прагнення знати інші культури;
- ✓ аксіологічний (ціннісний) підхід — засвоєння духовних цінностей народів і людства в цілому, вироблення особистісної системи оцінювання історичних подій, діячів, явищ тощо;
- ✓ альтернативно-проблемний підхід — використання різноманітних історичних джерел, ознайомлення з різними точками зору на історичні події і явища;
- ✓ генералізація навчального матеріалу, що передбачає виділення головного, суттєвого, ключових і перспективних тенденцій світового розвитку, підбір матеріалу, що має вирішальне значення для освіти, виховання і розвитку учнів;
- ✓ плуралізму підходів — органічному поєднанні цивілізаційного, культурно-антропологічного та інших підходів у залежності від змісту матеріалу, що вивчається та висунутими освітніми завданнями [8].

Становлення педагога — це в першу чергу формування його як особистості і лише потім — як професійного працівника, що володіє спеціальними знаннями в певній галузі педагогічної діяльності. Основними аспектами формування історичних компетенцій майбутніх педагогів є організація самостійної роботи студентів. Самостійна робота студентів здійснюється на лекціях, семінарах, безпосередньо в ході самостійної підготовки. На лекціях самостійна робота студентів проявляється при осмисленні лекційного матеріалу, в ході діалогу з викладачем, під час коротких відповідей на питання, персонально поставлених викладачем, при конспектуванні лекції, при осмисленні індивідуальних завдань, на самопідготовці, в процесі

роботи над рефератами, ІНДЗ, фіксованими виступами, тестуванні. Під час підготовки до семінарських занять самостійна робота студентів проявляється при читанні і доопрацюванні конспекту лекцій, при опрацюванні підручника і ведення записів прочитаного, при вивченні історичних джерел та їх конспектуванні.

Важливу роль у вирішенні завдань формування професійної культури майбутніх вчителів відіграє залучення студентів до написання творчих робіт (рефератів, індивідуальних завдань) з використанням краєзнавчого матеріалу. Підготовка студентами творчого завдання, пов'язаного з опрацюванням краєзнавчого матеріалу, вимагає від них глибоких знань відповідної теми програмного курсу, застосування його до місцевих умов, аналогій з сучасними соціально-економічними та політичними процесами, порівняння з іншими регіонами, країнами тощо. Широке залучення студентів до наукової роботи створює можливості для розвитку у них навиків самостійної роботи з літературою, вміння формулювати завдання, систематизувати роботу з першоджерелами, узагальнювати отримані результати.

Нові можливості у вивченні історії відкривають інформаційно-комунікаційні технології. Опера на візуальне сприйняття характерне для сучасного етапу розвитку цивілізації. Часто в процесі інформаційної комунікації зоровий знак переважає над текстовим. Тому використання мультимедійності на заняттях полегшує процес запам'ятовування, дозволяє зробити урок більш цікавим і динамічним, «занурити» вихованця в обстановку будь-якої історичної епохи, створити ілюзію присутності, співпереживання, сприяє становленню об'ємних і яскравих уявлень про минуле.

Важливим є використання в навченні студентів картографічних посібників – атласів, контурних карт, настінних карт. Вони допомагають продемонструвати динаміку історичних подій, встановити зв'язок між географічним середовищем та місцем тієї чи іншої історичної події. Дієвим засобом розвитку інтересу до історії є показ взаємозв'язку із сучасністю.

Однією із найбільш традиційних позанавчальних форм організації історичної освіти є предметні олімпіади, історичні турніри. Велику роль відіграє пошукова й краєзнавча робота.

Основними формами проведення навчальних занять є проблемні семінари, дискусії, ділові ігри. Особливий інтерес у студентів викликає проектно-технологічна діяльність [1].

Усім громадянам України зрозуміло, що її доля залежить від долі її освіти – сфери суспільної практики, найменш захищеної від впливу бездуховності соціальних і економічних катакліzmів, кризи культури. Освіта – це історико – культурний феномен, процес і умови розвитку духовних начал народу і кожного індивіда. Людина розвивається у смисловому полі певних знаків, значень, моральних норм, цінностей, ідеалів, притаманних конкретному народу. «Без знання минулого неможливо точне поняття про сучасне», – справедливо наголошував видатний український історик М.С.Грушевський [8]. Вища педагогічна школа покликана забезпечувати підготовку вчителя, зорієнтованого на особистісний та професійний саморозвиток, готового творчо працювати в освітніх закладах різного типу, який прагне до розвитку особистості кожного учня. Принципово змінюється розуміння

цілей вищої педагогічної освіти, яка сьогодні має орієнтуватись на підготовку компетентного вчителя, тобто фахівця у всій повноті його особистісного духовного багатства та індивідуальної своєрідності, професійної майстерності, здатного виховувати підростаюче покоління як гуманних та активних громадян України. Тільки належний рівень розвитку професійної компетентності студента педагогічного ВНЗ є головною умовою його майбутньої успішної діяльності та ефективного виконання професійних обов'язків.

Література

1. Бабанов К. Методика викладання історії: традиції та інновації/ К. 2002. – № 6. – С. 9–12.
2. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії : монографія / І. А. Зязюн. – Черкаси, 2008. – 608 с.
3. Ковальчук В. Ю. Модернізація професійної та світоглядно-методологічної підготовки сучасного вчителя : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня док-ра. пед. наук: 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / В. Ю. Ковальчук. – К, 2006. – 34 с.
4. Пометун О., Фрейман Г. Сучасні цілі та завдання шкільної історичної освіти в Україні// Історія в школі. – 2006. – №1. – С. 31–37.
5. Пометун О.І. Теоретичні засади формування громадянської компетентності учнівської молоді / О. І. Пометун // Історія та правознавство. – 2005. – №10. – С.4–6.
6. Андрущенко В. П. Головне – це модернізація змісту педагогічної освіти /Андрущенко В. П. // Вища школа, 2005. – №1. – С. 32–40.
7. Гузій Н. В. Сучасні підходи до професійної підготовки студентів у контексті становлення педагога-професіонала / Гузій Н. В. // Науковий часопис Національного педагогічного ун-ту імені М. П. Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики : збірник наукових праць / [ред. кол. О. Г. Мороз, Н. В. Гузій та ін.]. – Вип. 2 (12). – К. : НПУ, 2004. – С. 75–78.
8. Пометун О.І. Навчання історії без пристрастей і передсудів // Історія в школах України. – 2002. – № 4.

Розділ 2

КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

УДК 004.4.277

А.О. ВІНІЧУК,
аспірант Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв

ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬОГО ОБРАЗУ В ТЕАТРАЛЬНО-КОНЦЕРТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність теми полягає в тому, що, концертна звукорежисура України тісно пов'язана з театральними прийомами сценічної концертної режисури, які впливають на соціокультурні запити часу і, в свою чергу, піддаються впливу сучасної концепції культурного буття. Проблемам розвитку мистецьких технологій в театральній та концертній діяльності, що віддзеркалюють динаміку формування і трансформації звукового оформлення для створення звукового образу на сцені розглядались багатьма вченими. Аналіз різних аспектів інформаційної культури, пов'язаних з перспективами, що відкриваються перед особистістю представлений у роботах Р. Габідулін, Е. Карпещенко, Ю. Зубова, Н. Гендіної та інших.

Теоретико-методологічні засади розвитку соціально-культурної сфери розроблялися представниками різних міжнародних наукових шкіл. Дослідження наукової літератури показує, що найбільш детально соціально-культурну сферу розробляють крізь призму педагогічної науки такі українські вчені як Н. Дрожжина, С. Гончаренко, Ю. Жидацький, А. Меньшиков, С. Сисоєв, Н. Ничкало, Т. Фініков, А. Лігоцький, Н. Пастернак, Х. Лах, О. Радковська, В. Чернець. Філософські та культурологічні дослідження окремих аспектів даного феномену знаходимо і в роботах вітчизняних учених: О. Антонюка, В. Антоновича, Ю. Богуцького, Г. Ващенка, В. Вікторова, П. Герchanівської, В. Кременя, К. Корсака, В. Липинського, М. Михальченка, Т. Мадишева, В. Реді, В. Рожка, К. Станіславської, В. Шульгіної та інші. Особливості сприймання мистецтва досліджували такі вчені: Б. Асаф'єв, Ю. Афанасьєва, Л. Виготський, М. Блінова, Л. Бочкарьов, Т. Дороженка, О. Костюк, М. Марков, О. Рудницької, Є. Назайкінський, О. Ростовський та інші.

На думку вчених, які досліджують різні форми культурно-дозвіллєвої діяльності, участь в якій спонукає особистість до формування художніх орієнтацій, важлива роль в ній належить мистецькій діяльності (Б. Асаф'єв, Т. Бакланова, Д. Кабалевський, А. Кир'якова, Л. Малос, Н. Миропольська, О. Отич, С. Науменко, Г. Нейгауз, О. Щолокова, С. Шоломович). Аналіз філософських, соціально-

психологічних та педагогічних досліджень (А.Анохін, І. Бех, Л. Заков, Т. Завадська, Л. Коваль, В. Криворученко, І. Мельникова, А.Мудрик, Г. Падалка, Г. Риндін, М. Скаткін, О. Ростоцький, О. Рудницька, А.Щебро, Б. Яворський) дає змогу зробити висновок, що процес формування художніх орієнтацій сприяє розвитку смаку, визначає місце в культурній багатогранності світу, допомагає засвоїти форми і методи активної участі у мистецькій діяльності (Ю. Алієв, О. Апраксіна, Б. Асаф'єв, Л. Белобородова, М.Боголюбська, А. Болгарський, О. Ільченко, О. Єременко, Г. Шостак, Г.Фролова, Ю. Цагареллі) [4].

Розвитку самостійного жанру, як «театральний концерт», який з'явився в шестидесятих роках, присвятили свої праці такі науковці: Є.Вершковського, Д.Гендін, А.Горбова, Б.Глан, В.Зайцева, В.Кісіна, С.Клітін, А.Конович, М.Мельник, М.Разовського, А.Рубба, І.Туманов, А.Чечетін та інші. На думку науковця В. Мовчан «Художній образ, створений за допомогою мистецьких технологій, наділений своєю логікою і розвивається за своїми внутрішніми законами, є основою будь-якого виду, різновиду, жанру мистецтва, а спосіб творення художнього образу є головним критерієм приналежності до того чи іншого виду мистецтва» [3].

Дослідження мистецьких технологій у сучасному українському мистецтві є чи не найскладнішою і водночас чи не найцікавішою проблемою, проте складнощі в осмисленні та систематизації процесів, які відбуваються в сучасній театральній та концертній діяльності, не знімають необхідності виявлення чинників впливу на цей процес. На думку М. Ю. Ужинського в статті «Мистецькі технології та звуко режисура у драматичному театрі» наголошується, що «Бурхливий розвиток науки, новітніх технологій, інновація всіх галузей життя та культури, накопичення нових даних з творчого процесу сучасних митців сцени викликали потребу на новому рівні повернутися до проблеми мистецьких технологій у театральному жанрі» [1].

В результаті роботи з історичною літературою та архівним матеріалом, можна сказати, що до вивчення та аналізу театрально-художньої діяльності «театру корифеїв» зверталися майстри сценічного мистецтва, чия творчість відбувалася у той же період, а саме: К. Станіславський, І. Мар'яненко, С.Тобілевич, В. Василько, А. Бучма, Б. Горін-Горьянів, Л. Курбас; їх сучасники — театрознавці, письменники, театральні діячі — І. Қарпенко-Қарій, А. Суворін, Я. Мамонтов, М. Вороний, С.Єфремов, О. Загаров, М.Синельников, А. Недзвінський. Під впливом театрального мистецтва розвивалась музична культура українського народу. В народній музиці удосконалювались насамперед пісенні й танцювальні жанри. Значного поширення набули обрядові, родинно- побутові та ліричні пісні, а також народні танці — метелиці, гопаки, козачки тощо. Сучасний період розвитку вітчизняного театру пов'язаний з пошуками виразних засобів театру святкового, ритуального, культового, яким майстерно володіли митці сценічного мистецтва України кінця XIX — початку ХХ століття. У приміщенні Народного Троїцького дому 1907 року М. Садовським був заснований перший стаціонарний український театр. Корифеї, які працювали в театрі від початку свого існування, — визначні постаті не лише в театральній, а й у громадсько-політичній сфері, які працювали в

ім'я становлення української національної свідомості — Марія Заньковецька, Марко Кропивницький Панас Саксаганський, Микола Садовський, та інші. Саме в Київській опереті свого часу відбулася прем'єра вистави «Наталка Полтавка» видатного українського композитора Миколи Лисенка. Тому актуальним сьогодні та одним з плідних шляхів оновлення театру вбачається звернення до творчого до-свіду корифеїв української сцени, які були фундаторами національного театраль-ного мистецтва, мали глибоке коріння етнічної культури. Було встановлено завдя-ки аналізу історично-літературного та художньо-критичного матеріалу, що в 1917–1918 рр. у Києві з'явилися перші театри, у яких реалізувалося бажання знайти нові шляхи для українського мистецтва: Молодий театр, Національний те-атр, Народний театр. Завдання перед українським театром початку ХХ століття стояло якраз протилежне: йому ще належало піднятися до драматургії європейсь-ких класиків, до драми нових літературних форм, що і спонукало до найбільш плідного шляху формування нової режисури.

До вивчення творчої спадщини корифеїв української сцени зверталися нау-ковці, театральні педагоги в різні історичні періоди: К. Рудницький, Г. Довбищен-ко, Ю. Косач, В. Максимов, Н. Кузякіна, І. Чабаненко, П. Кравчук, О. Клековкін. Так, видатні театральні педагоги та режисери вбачали навіть у професійному те-атрі об'єкт відпочинку і розваги. «Не будемо казати, що театр — школа. Ні, те-атр — це розвага», — стверджував К.Станіславський [7 с. 465]. Близьким є твер-дження Г.Товстоногова: «У театрі шукають і розваг, і відпочинку. І цього зовсім не потрібно боятися. У справжньому театрі, розважаючись, вчаться жити, а відпочиваючи, збагачують себе... Театр — свято. Театр — розвага. Театр — видовище» [5, с. 367]. Товстоногов Г.А. вважав, що «Сучасний театр повинен об'єднати, сплавити воєдино школу зі святом, мудрість з розвагами, урок з видо-вищем» [5, с. 303].

Культурні процеси в новітні часи, в контексті національно-культурного від-родження, розгортаються поступово, зосереджуючись на поверненні забутих чи вірніше заборонених в тоталітарному минулому імен, їх творчого спадку, охоплю-ючи гострі питання пов'язані з утвердженням історичної пам'яті українського народу. Окремі аспекти взаємодії традицій і новацій народної художньої культури знайшли відображення в наукових дослідженнях фольклористичного спрямуван-ня, а саме: В.Анікіна, О.Балдіна, В.Василенка, В.Витвицького, М.Грінченка, М.Дмитренка, О.Жирова, М.Овсянніков, М.Риндіна, А.Руднєва, М.Скорик, І.Фільц та інші.

Професійна звукорежисерська робота у Київському Національному акаде-мічному театрі оперети дала можливість провести теоретичні та практичні до-слідження з використання мистецьких технологій, як безпосередньо у роботі зву-корежисера, так і з історії існування самого театру. На сьогоднішній день худож-ній керівник театру Б.Струтинський виводить київську оперету на якісно новий професійний та іміджевий рівень. Театр стрімко опановує нові мистецькі техно-логії, вводячи до діючого репертуару мюзикли, камерні вистави і в тому числі су-часну постановку танцюально-пластичного шоу «Танго життя». Театр здійснює широку гастрольну діяльність по Україні та за кордоном, де з великим успіхом

презентуються нові постановки Київської оперети. Починаючи з 2003 року Київський театр оперети очолив художній керівник і директор з.д.м. України Б. Струтинський. Відомий мистецтвознавець С. Виткалов зауважує, що «Традиційно чимало матеріалу присвячуються дослідники питанням театрального мистецтва у найрізноманітніших його аспектах, від репертуару, характеристики окремих типів театру до форм реалізації митця на сцені (А.Медведєва, Л.Процик, О.Апчел, А.Мудренко, О.Мельничук, О.Матола). Іншим специфічним видам мистецтва присвячують свої розвідки О.Чорна, С.Стоян, О.Романовська та інші» [1].

Театральні критики констатували, зростання професійного рівня артистів, злагодженість, і найважливіше - театр оперети пропонує нові форми мистецьких технологій, чіткість постановок, створених оркестровою музикою, хоровим і вокальним співом, хореографією і драматургічними сюжетами.

«Експресивне іntonування передбачає глибоке живлення у сам процес створення художнього образу від ніжно-ліричних, стриманих проявів до драматично-екзальтованих, ефектних. Воно характеризується найсильнішим рівнем переживання художнього образу твору, пошуком підсвідомого, інтуїтивного у сфері розуміння його глибини. У зміст експресивного рівня іntonування входить все те, що перевищує можливості людської свідомості і потребує найвищої напруги. Тому внутрішні процеси залишаються у сфері підсвідомого, вони не підвладні розуму» [6, с. 45].

Сучасні мистецькі технології характеризуються все більш інтенсивним використанням комп'ютерних технологій в театрально-концертній діяльності. Новітні способи роботи з музичним матеріалом значно розширяють технологічні можливості написання музики і ведуть до помітних змін у формоутворенні, у принципах організації звукової вертикалі, у використанні інструментарію тощо [2]. Комп'ютерна техніка значно спрощує та прискорює створення стандартної нотної партитури. Тому більшість сучасних звукорежисерів використовують комп'ютер для написання партитур, роздруковання інструментальних голосів та контролю прослуховування написаної музики. Історія соціокультурної діяльності демонструє нам гарні зразки інноваційного менеджменту в мистецьких організаціях, а винахідливість і надалі є ключовим словом підприємництва в культурі.

Література

1. Актуальні питання культурології: Альманах наукового товариства «Афіна» кафедри культурології та музеєзнавства. – Вип. 15 / За ред. проф. В.Г. Виткарова. – Рівне: РДГУ, 2015. – 211 с.
2. Гайденко І. Створення музики за допомогою комп'ютера // ХДІМ ім. І. П. Котляревського. Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти: Зб. наук. праць. Вип. 6. – Харків: Каравела, 2001. – С. 37–42.
3. Мовчан В.С. Естетика: навч. посібник / В.С.Мовчан.-К.:Знання, 2011. – 527с.
4. Мистецтвознавчі записи: Зб. наук. праць. – Вип. 17. – К.: Міленіум, 2010. – 278 с.
5. Товстоногов Г.А. Зеркало сцени / К.С.Станиславский. – В 2-х т.– Л., 1984. – Т. 2. – 567 с.
6. Теоретичні питання культури, освіти та виховання: Збірник наукових праць. Випуск 40 / За заг. редакцією академіка АПН України Євтуха М.Б., укладач – професор Михайличенко О.В. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2009. – 178 с.
7. Станиславский К. С. Собрание сочинений : в 8-ми томах / Константин Сергеевич Станиславский. – М. : Искусство, 1954–1961. – Т. 7 – 570 с.

Д.В. КОЧЕРЖУК,
аспірант Київського національного університету культури і мистецтв

МЕТОДИ КЛАСИФІКАЦІЇ СТУДІЙ ЗВУКОЗАПИСУ У СУЧАСНОМУ МИСТЕЦТВІ ЕСТРАДНОГО СПІВУ

Загальні вимоги звукооператорської роботи для практичного запису музичного твору створили нові форми класифікування студійних приміщень. Завдяки нововведенням у фахових дисциплінах багатьох новочасних напрямів естрадного співу зі звукорежисерськими основами, що злилися воєдино у музичній творчості, науковці та спеціалісти в області звукоінженерії (А. Вейнцфельд, Н. Єфімова, С. Круглікова, Б. Меєрзон — вдосконалили та узагальнили методи класифікування студійних приміщень [5]. До цих надбань приєдналися й наукові дослідження музикознавців (І. Ісаєва, К. Фадеєва, С. Пучков), котрі проаналізували та узагальнили роботу соліста з тими чи іншими електронно-технічними інструментами (мікрофон, знання мікшерського пульту та якість звуку, у вихідному положенні системи спліт-навушників — колонок).

Загалом, коли ми оповідаємо про класифікацію, то звичайно використовуємо формулювання офіційної нормативної документації. Однак не варто забувати про той фактор, що акустичні показники студій звукозапису мало цікавили організації, котрі займаються стандартизацією студій. Питання стандартизаційного положення звукозаписуючого приміщення почало хвилювати музичні компанії лише у ХХІ столітті, коли з'явилися нові засоби передачі звукового простору, були впроваджені цифрові методи обробки звуку та відображення звукових хвиль. Отже, цьому питанню не було відведено належної уваги та офіційну класифікацію можна вважати умовною. Тому головною проблематикою постає питання у наукових дослідженнях щодо методу класифікування студійних приміщень, пристосованих для музичного звукозапису.

Сучасні студії звукозапису в світі відрізняються великою різноманітністю програмного забезпечення та музичного обладнання. В залежності від поставленої мети відрізняють декілька напрямів: студія звукозапису, що призначена лише для музики; студія запису звуку для кіно-мистецтва; радіомовні та телевізійні студійні приміщення [1]. Нас цікавлять студії звукозапису, котрі виконують творчі записи для формування музичного репертуару вокаліста. Сучасні комерційні студійні компанії присвячують багато часу дослідницькій роботі, вивчаючи студії, розподіляючи їх за такими напрямами як «home recording», «project» та студії повного професійного аудіо-сервісу [2]. Науковці у галузях звукорежисерського та музичного мистецтва (Н. Єфімова, Л. І. Макріненко, М. Ю. Лане, П. Уайт) відобразили загальні методи класифікації. Значна кількість професійних теоретично-практичних вимог щодо звукорежисерського профілю, вносить свої зміни у роботу студійних компаній, розподіляючи приміщення для запису. Є. Ревенга — головний редактор статті про студійні приміщення та його обладнання надає деякі видозмінені вимоги щодо профільного використання студій, розподіливши їх за такими видами, як: студія композитора, студія діджея та студія колективу або гру-

пи [9]. Автор з акцентував увагу, здебільшого, на студії для композиторів. Це та-кож відіграє важому роль у творчості соліста, адже значна кількість співаків пи-шуть свої музичні композиції у співавторстві з композитором-аранжувальником.

Класифікування студій звукозапису відбувається за декількома загальними методами, а саме: за видами звукового матеріалу (камерні, літературно-драматичні, музичні, мовленнєві студії); в залежності від потреби (запис музики, голосу, начитка тексту для радіо, реклами або фільмографічна основа); за кіль-кістю виконавців (великі, середні та малі) – в залежності від приміщення та за технічно-апаратною складовою (професійна або аматорська) [4]. Цих вимог до-тримуються здебільшого особи, котрі володіють музичними компаніями, які устатковують їх та записують виконавців в якості звукооператора. За власним спостереженням, під час запису творчого матеріалу у студіях звукозапису «PhrankRock» та «MadeInBeat», нами було виявлено та проаналізовано ще один метод класифікаційної основи як кількість і якість професійного фахового звуко-вого обладнання. Адже, окрім, мікрофонного пристрою, персонального комп'ютера та системи навушників, у приміщенні повинні ще знаходитись зовнішні колонки, декілька професійних музичних програм та апаратних станцій («Avid Pro Tools» (Mac та PC), «PreSonus Studio One» (Mac та PC), «Apple, Logic Studio» (Mac), «MOTU Digital Performer» (Mac), «Steinberg Cubase (Mac та PC)», «Cakewalk Sonar» (ПК), «Ableton Live» (Mac та PC), «Propellerheads Reason» (Mac та PC), а також повинно бути якісне звукопоглинання. Ці компо-ненти відображають відмінну та професійну роботу звукорежисера та його коман-ди.

Отже, студіям звукозапису слід орієнтуватися на стандарти сучасних ком-паній України та Росії (Recops Studio, Audio Me, Zvuko Ru, Albus Pro) щодо ство-рення музичного продукту. Вони мають бути наповнені новими комп'ютерними музичними програмами та робочими аудіо-станціями.

Література

1. Кравченко А. Уроки з будівництва студій / А. Кравченко. // Install Pro. – 2003. – 40 с.
2. Классификация студий звукозаписи [Електронний ресурс]. – 2014. – Режим доступу: <http://www.audiome.ru/articles/view/25>.
3. Ревенга Е. Оборудование для студии звукозаписи. Часть 1. Студия композитора [Елек-tronний ресурс] / Е. Ревенга. – 2016. – Режим доступу: <https://samesound.ru/staff/studio-staff/6844-studiya-zvukozapisi-na-vse-sluchai-zhizni-chast-1-studiya-kompozitora>.
4. Современные студии звукозаписи [Електронний ресурс]. – 2014. – Режим доступу: <http://recops-studio.ru/sovremenneye-studii-zvukozapisi.html>.
5. Коваленко О. А. Музыкальная звукозапись как феномен культуры [Електронний ресурс] / Олег Алексеевич Коваленко. – 2012. – Режим доступу: <http://www.dissertcat.com/content/muzykalnaya-zvukozapis-kak-fenomen-kultury>.

Я.К. САПЕГО,
аспірант Харківської державної академії культури

ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНО-СЦЕНІЧНОГО ТАНЦЮ М. ВАНТУХ ТА ЙОГО РОЛЬ У ЗБЕРЕЖЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ ХОРЕОГРАФІЧНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Значне місце в системі формування національної свідомості українців, поряд з народною піснею, фольклором, літературою, живописом, архітектурою посідає й український народний танець. Нині українському народному танцю українців приділяється найменше уваги. Незважаючи на утворення великої кількості музичних шкіл і шкіл мистецтв, проблема відродження фольклорних зразків: пісень і танців залишається невирішеною. Але у наш час є видатна людина, яка піднімає український танець на Світовий рівень. Видатний майстер української національної хореографічної культури сприяє популяризації українського народного танцю, та надає йому нову хвилю почуттів, сили, енергії та велич незабутньої краси.

Мирослав Михайлович Вантух — головний балетмейстер, художній керівник, Національного заслуженого академічного ансамблю танцю України ім. П. П. Вірського.

М. Вантух вважається послідовником творчого діла П. Вірського. Він зберігає його хореографічні полотна та популяризує український народно-сценічний у нашій державі та за кордоном.

Дбаючи про майбутнє славетного колективу, М. Вантух створив при ансамблі хореографічну школу, де навчається понад 250 обдарованих дітей, він є автором 25 методичних розробок з питань хореографії.

Творчі здобутки М. Вантуха піднесли його до рівня провідних майстрів національної української хореографії. Він поставив танці в операх «Катерина» М. Аркаса, «Назар Стодоля» К. Данькевича, «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського у Львівському АТОБ. До золотого фонду ансамблю належать створені ним оригінальні хореографічні композиції: «Український танець з бубнами», «В мирі та злагоді», «Україно, моя Україно», український ліричний «Літа молоді», «Циганський танець», «Карпати», «Волинська полька», «Гуцулка» та інші, що поновили репертуар ансамблю.

М. Вантух створив ще, у молоді віки свій власний колектив «Юність», який згодом стає заслуженим колективом України, відомим не лише в Радянському Союзі, а й далеко за його межами. Як художній керівник ансамблю, Мирослав Михайлович поєднував роботу баяніста-концертмейстера, педагога-балетмейстера, репетитора, створював ескізи костюмів, які потім майстри шили для колективу. Було зроблено три різні програми: українські танці, танці СРСР, танці народів світу. Це був цікавий період творчості. Колектив побував у 30 країнах світу. В Італії у 1967 році ансамбль «Юність» серед 36 країн світу отримав Гран-прі, в Радянському Союзі на шести конкурсах - шість золотих медалей. М.

Вантуха часто запрошували головним балетмейстером на урядові концерти — це стимулювало до зростання творчої особистості.

Як керівник колективу «Юність» Мирослав Михайлович читав лекції і проводив семінари з народно-сценічного танцю, історії костюму, народних звичаїв, та обрядів в Америці, Канаді, Франції; викладав в Перемишлі, Ярославлі, Жашкові, Krakovі, Любліні, Лодзі. В хореографічних колективах різних країн М. Вантух створював постановки, які мали великий успіх на міжнародних конкурсах.

Аналіз творчого шляху М. Вантуха свідчить, що його педагогічний талант розвивався у нерозривній єдності з його громадянською позицією й утверджувався в діяльності керівника колективу художньої самодіяльності.

В ансамблі «Юність» відбулося його становлення як педагога, хореографа-постановника, митця, умілого організатора, видатного дослідника народного мистецтва.

Після смерті П. Вірського у 1975 р. славнозвісному ансамблю був потрібен новий керівник. Такі питання тоді вирішувалися на рівні ЦК компартії, і там зупинилися на кандидатурі М. Вантуха. Тодішній міністр культури Романовський викликав М. Вантуха до Києва і запропонував очолити державний колектив. М. Вантух відмовився від високої посади і повернувся до рідного Львова.

М. Вантух продовжував працювати у Львові у своєму рідному колективі «Юності», а в Києві знову шукали кандидатуру на посаду керівника ансамблю імені П. Вірського. Охочих було багато, та після П. Вірського знайти гідного було не так просто. Колектив за короткий час змінив кількох керівників і переживав тоді не найкращі часи. У цей період академічний ансамбль, який вже встиг не один раз об'їхати світ, майже нікуди не виїжджав. Колектив, який П. Вірський підняв на світовий рівень, деградував на очах. І у 1980 р. очолити ансамбль знову запропонували М. Вантух. З 1980 р. М. Вантух став генеральним директором і художнім керівником Національного заслуженого академічного ансамблю танцю України імені П. Вірського.

Розпочався новий період в творчому житті видатного митця, талановитого хореографа, продовжувача традицій П. Вірського. М. Вантух зрозумів, що потрібно самому готувати кадри для ансамблю. Так у 1992 р., разом з дружиною, Народною артисткою України В. Вантух, він створив дитячу хореографічну школу при Національному заслуженому академічному ансамблі танцю України імені П. Вірського.

Основною метою школи є пошук, навчання і виховання обдарованих дітей, які згодом зможуть стати справжніми майстрами сцени і поповнити не тільки свій уславлений колектив, а й інші професійні хореографічні колективи України.

В хореографічній школі вихованців навчають не тільки професійно, а й духовно, культивують естетику, любов до свого народу й землі. Для реалізації цього задуму М. Вантух і В. Вантух розробили цікаву навчальну програму.

У школі дітей професійно навчають класичному і народно-сценічному танцю, музичній грамоті, створюють умови для глибокого вивчення теорії і практики української народної хореографії.

В. Вантух як глибокий знавець української народної хореографії, в минулому прекрасна танцівниця, а сьогодні – високопрофесійний педагог, робить все для процвітання школи. Висока виконавська майстерність, художня завершеність кожного танцю, барвиста палітра костюмів – складова успіху юних артистів. За ці роки обдаровані вихованці школи разом з артистами ансамблю імені П. Вірського побували з концертами у Франції, Італії, Бельгії, Люксембурзі, Іспанії, Данії та інших країнах світу, де їхні виступи були високо оцінені спеціалістами, критиками та глядачами.

Рене Сірвін у французькій газеті "Ля Фігаро" писав: "Здається, що пік досконалості і віртуозності вже досягнуто, але ансамбль ім. П. Вірського, яким на теперішній час керує М. Вантух, приготував для нас нові сюрпризи, і появу у двох заключних танцях 24 хлопчиків і дівчаток у віці 6 до 10 років - один із най-чарівніших з них.

Ці учні хореографічної школи танцюють як дорослі і виконують ті ж самі віртуозні оберти на високому професійному рівні. Неможливо стримати емоції, споглядаючи чистоту, граціозність і талант!" [1]. Творча біографія школи – це невпинний творчий пошук, вміле поєднання традицій українського народного танцю з характерними особливостями класичного виконання.

Тепер можна з великою відповідальністю говорити про те, що хореографічна школа – це яскрава грань життя в діяльності Національного ансамблю імені П. Вірського з підготовки професійних виконавців народної хореографії.

Навчання і виховання цілої плеяди талановитої молоді для утвердження і пропаганди української танцювальної культури – це майбутнє української народної хореографії.

Колектив – єдиний у світі, що має триступеневу освіту: з шести років приймають діточок, які два роки займаються в спецгрупі, далі йдуть до першого класу школи, де навчаються ще з восьми років, потім на конкурсних засадах вступають до дворічної студії. Порядок навчання циклічний, новий набір студентів проводиться після попереднього випуску. Кращі студенти беруть участь у репетиціях концертів ансамблю. Для вступу в ансамбль артист має володіти високою виконавською технікою, і лише після трьох-п'яти років роботи в ансамблі можна говорити про майстра.

Номери програм для виїздів замовляє після перегляду відеоплівок імпресаріо, котрий запрошує до певної країни. З почесною місією посланця миру ансамбль побував більш ніж у 60 країнах світу: у В'єтнамі, Кореї, Китаї, на Кубі, в Австрії, Англії, Канаді, США, Японії, Бельгії, Франції, Іспанії, Італії, Греції, Бразилії, Аргентині, Венесуелі, Португалії, Швейцарії, Данії, Андоррі та інших. Бельгійська газета "Руж" писала: "Якщо ви не знаєте Україну, то хутчіш йдіть і обов'язково подивітесь концерт ансамблю танцю України ім. П. Вірського. О! Що то за країна, яка має такі таланти?!" [3].

Гастрольний маршрут двадцять разів пролягав через паризький "Конгрес-Хол" (на 4800 місць), де ансамбль давав по 12-16 концертів підряд. На останньому виступі в "Гранд-Опера" - одному з найкращих балетних театрів у світі - завіса п'ятнадцять разів ходила угору-вниз, зал стоячи плескав. Високу оцінку

ансамбль отримав, виступаючи у Франції. Всесвітньо відомий критик, мистецтвознавець, колишній танцівник "Гранд-Опера" Рене Сірвін відрізняється тим, що ніколи не пише схвальних рецензій. Але ось що він написав про ансамбль імені П. Вірського в статті "Осяйна мрія" в газеті "Ля Фігаро":

"Якщо існує ансамбль, виступ якого треба подивитися обов'язково, то це Національний ансамбль України, чудова трупа, в якій поєднана краса, віртуозність і радість життя. Сотня артистів, молодих і усміхнених, хвилями по двадцять, або двадцять чотири викочуються на сцену і від червоного, білого, синього і золотого, аж мерехтить в очах.

Дівчата – красуні, спортивні хлопці утворюють цілісний ансамбль. Це найкраща, найдосконаліша балетна трупа, яку можна порівняти лише з балетом "Гранд-Опера" [1]. Уривки цієї статті друкували на квитках.

Ансамбль імені П. Вірського виступав в Нью-Йорку на сцені "Метрополітен-Опера", в Вашингтоні в Культурному центрі імені Кеннеді. В "Палладаконгресі" (5 тисяч місць) відбулося п'ять концертів. В Аргентині, в Луна-парку Буенос-Айреса (11 тисяч місць) – 32 концерти. В Бразилії, в Національному парку Ріо-де-Жанейро, на концерті було 103 тисячі глядачів. Мехіко, Національний аудіторіум (7 тисяч місць) – 10 концертів. У Вероні, в унікальному залі на 19 тисяч місць. Прекрасно приймали колектив в Японії, Африці, Єгипті, де глядачі зовсім іншої культури, менталітету, традицій, віри. Всі провідні американські й канадські газети давали лише схвальні рецензії.

Після виступу у США відома журналістка Ганна Киссельгоф в газеті "Нью-Йорк Таймс" писала: "В ансамблі ім. П. Вірського працює сорок Нурієвих.

Однозначно, це єдиний колектив серед собі подібних. Високий рівень артизму, техніка - просто приголомшлива. Слово "професіонали" - це просто недооцінка цього колективу, це просто образа для артистів цього колективу. Вони давно переступили рубіж професіоналізму і пішли набагато далі. Якщо сказати "Браво!", "Неперевершено!" - це не сказати нічого про цей колектив. У вас просто затамовується подих, і ви не можете ні говорити, ні рухатися під час концерту. Якщо ви хочете подивитися на українську культуру, дізнатися про історію України і зрозуміти душу і серце цієї країни, то приходьте на концерт ансамблю ім. П. Вірського, і ви самі все зрозумієте"

Також ансамбль брав участь в концерті, присвяченому закриттю Року України в республіці Казахстан. Після виступів за кордоном, які здебільшого завершуються оваціями, М. Вантух каже своїм артистам: "Це аплодують не вам і не мені – це аплодують Україні!" [3].

Репертуар який поставив М. М. Вантух дуже яскравий в плані насиченого хореографічного тексту. Взагалі балетмейстер поставив багато безсюжетних хореографічних композицій та сюїт, де розкрив історію, традиції та побут українського народу, на сьогоднішній вони є творчим здобутком української національної хореографії,

Наприклад, хореографічна композиція «Карпати» найяскравіша сторінка Західної України. В цій композиції М. М. Вантух відобразив регіони Західної України, такі як: Закарпатський, Прикарпатський та Буковинський. Сама компо-

зиція починається з величального хороводу, де балетмейстер майстерно відобразив яскраві малюнки. Після показано нам динамічну та багатогранну хореографію Західної України.

Хореографічна композиція «Україна, моя Україна» одна із найкращих композицій М. Вантуха. Балетмейстер показує нам велич майже усіх регіонів України: Центрального, Закарпатського, Поліського, Буковинського та Прикарпатського. Сама хореографічна постановка починається з ліричного та широко музичального вступу, в цей момент на сцені знаходяться усі регіони

України, які представлені в цій композиції. У подальшому розвитку хореографічної композиції, після величальної частини відбувається відображення Центрального регіону України, далі відображується Закарпатський регіон, Буковинський регіон, Прикарпатський регіон та закінчується хореографічна композиція Гопаком.

Дуже яскрава та незабутня хореографічна композиція М. Вантуха – «Волинські візерунки». Сама хореографічна композиція показує красу та життя Волинського краю.

Дуже динамічна хореографічна композиція де в хореографічному плані показується найяскравіша лексика цього регіону. Композиції М. М. Вантуха насправді показують нам історію нашого народу, його традиції та побут. За останні роки творчий склад ансамблю поповнився молодими здібними виконавцями. Талановитий балетмейстер і педагог М. Вантух докладає багато зусиль для згуртованості творчого колективу, активно працює з молоддю.

Проаналізувавши творчий шлях видатного майстра українського національного хореографічного мистецтва Мирослава Вантуха, ми дійшли висновку, що він зберігає історію нашої країни, українські традиції нашого народу, побут, українську хореографію, пропагує український танець за кордоном. За своє творче життя Мирослав Вантух зробив вагомий внесок в українську хореографічну культуру, очолюючи Національний заслужений академічний ансамбль танцю України імені П.П. Вірського. Його хореографічні постановки – це яскрава та багатогранна сторінка історії нашого великого народу.

Література

1. Відгуки преси по результатам гастролей у Франції, Бельгії і Швейцарії з 05.03.91 по 28.03.91 // Центральний державний архів-музей літератури і мистецтв України. – Ф. 643. – оп. 1. – Спр. 883. – 6 арк.
2. Енциклопедія сучасної України ; Т. 4 (В-Вог) ; ред. І. М. Дзюба ; НАНУ ; Наукове товариство ім. Т. Шевченка. – К., 2005. – 699 с.
3. Жиліна Л. Душою сповнений політ [електронний ресурс] / Л. Жиліна // Демократична Україна. – 2009. – Режим доступу: www.dua.com.ua/2009/037/18.shtml

Н.Г. ТКАЧЕНКО,
викладач вищої категорії Луцького педагогічного коледжу

ЗНАЧЕННЯ РОЗВИТКУ ПАМ'ЯТІ В ПРОЦЕСІ РОБОТИ НАД МУЗИЧНИМ ТВОРОМ

Анотація. У статті висвітлюються значення та основні шляхи розвитку пам'яті студентів у процесі музично-виконавської діяльності майбутнього вчителя музики.

Ключові слова: музична пам'ять, запам'ятування, збереження, відтворення, пригадування, забування.

Актуальність теми. Освіта сучасного студента неможлива без розвитку активного сприйняття, осмислення, трансформації великого багажу інформації. Особливе значення у засвоєнні нових знань має пам'ять. Актуальним для студентів-музикантів є розвиток музичної пам'яті, яка слугує фундаментом діяльності музикантів-практиків, оскільки засвоєння великої кількості різних програм, необхідність постійно розучувати і пропонувати для сприйняття нові твори вимагає максимальної продуктивності у запам'ятуванні.

Стан дослідження. У статті проаналізовано основні підходи до розуміння сутності процесів музичної пам'яті, її значення в музично-виконавській діяльності студентів, окреслено переваги та недоліки різних типів запам'ятування.

Виклад основного матеріалу. Істотне значення пам'яті в музичній практиці визнано багатьма виконавцями, дослідниками. Музична пам'ять як комплекс різних видів пам'яті (загальних та специфічних музичних) — це здатність людини до запам'ятування, збереження (нетривалого і тривалого) у свідомості та наступного відтворення музичного матеріалу. Разом із музичним слухом та відчуттям ритму музична пам'ять утворює тріаду основних музичних здібностей.

Музична пам'ять пов'язує в органічній єдиноті різні види пам'яті. Так, наприклад, музикант-виконавець спирається в своїй практиці на образно-слухову, емоційну, конструктивно-логічну, моторно-рухову («пальцеву») та зорову пам'ять. У розвиненій та вірно організованій музичній пам'яті домінуючу роль відіграє образно-слуховий компонент. Музика — це мистецтво слухових вражень та сприйняттів. Тому музична пам'ять, передусім, є слуховою пам'яттю.

В останні роки музичні дослідження довели пряму залежність між якістю музичної пам'яті студента та рівнем розвитку у нього музичного слуху та музично-ритмічного відчуття. Чим більше розвинені слух та відчуття ритму, тим ефективніше діють механізми музичної пам'яті і навпаки. В той же час не можна ставити знак рівності між функціями музичної пам'яті та функціями, що визначають інші музичні здібності.

Доведено, що студенти, які мають однакові слухові та музично-ритмічні здібності не однаково швидко, точно і надійно запам'ятовують музику. Це дає можливість стверджувати, що музична пам'ять — особлива специфічна здібність.

Чи можна виховати музичну пам'ять, чи можна вдосконалити її в результаті

організованих та цілеспрямованих педагогічних зусиль? М. Римський-Корсаков та деякі інші музиканти вважали, що потрібно «змиритися з тим, що є в кожного певного суб'єкта від природи». Сучасна ж наука переконана у перспективності педагогіки пам'яті.

Пам'ять музиканта залучається до роботи, а відтак, удосконалюється в різних видах діяльності. Слухання музики, написання, аранжування і викладання її — все це так чи інакше має справу із сферою музичної пам'яті.

Діяльність музиканта-виконавця спрямована на донесення до аудиторії не лише «духу», а й «букви» музичного твору, який потрібно запам'ятати якомога точніше і надійніше.

Навколо проблеми запам'ятування музичного матеріалу ведуться жваві дискусії щодо переваг усвідомленого чи неусвідомленого, вимушеної або невимушеної розучування напам'ять.

Звернемося до поради К. Ушинського: «Педагог, котрий хоче щось закарбувати у дитячій пам'яті, повинен потурбуватися про те, щоб якомога більше органів чуття — око, вухо, голос, відчуття м'язових рухів — взяли участь в акті запам'ятування». Дійсно, ця вимога є важливою у музично-виконавському процесі.

Відтак, з точки зору одних, запам'ятування музики повинне бути свідомим, вимушеним, відбуватися в рамках вирішення завчасно поставленої спеціальної задачі. Інші вважають недоцільним запам'ятування як самоціль, воно повинне відбуватись паралельно з вирішенням художньо-виконавських задач.

Так, за вимущене запам'ятування виступають:

A. Гольденвейзер: «...Необхідно з дитинства привчати учня спеціально вчити напам'ять усе, що йому задають; учні грають музичний твір уже в достатньо швидкому темпі, вивчивши його більш або менш задовільно, і все ще продовжують грati його з нот». Це небезпечний та шкідливий шлях, бо в будь-який момент може виявитись, що цей твір вони не можуть зіграти напам'ять.

T. Янкова: «Маючи хорошу музичну пам'ять, музикант запам'ятує п'есу мимовільно. Йому здається, що він її знає. Але на концерті піаніст раптом забуває текст і втрачає впевненість. Причина в тому, що він не зінав твору...»

C. Савшинський: «Для того, щоб пам'ять працювала плідно, потрібно мати свідому установку на запам'ятування».

Такої думки дотримуються й інші відомі музиканти-виконавці, педагоги, методисти.

Тепер слово тим, хто надає перевагу невимушенному самовільному запам'ятуванню музики, але паралельно з досягненням виконавської мети.

G. Нейгауз: «...Я просто граю твір, поки не вивчу його, а якщо грati напам'ять не потрібно — тоді не запам'ятую».

C. Ріхтер: «Краще цього (заучувати напам'ять) не робити спеціально... Краще, щоб вивчення напам'ять проходило невимушено».

D. Ойстрах: «За наявності достатньої кількості часу не слід «силювати» пам'ять спеціальним заучуванням напам'ять».

C. Фейнберг: «Педагог часто вимагає від учня передусім виконання на-

пам'ять. Вважається, що такий метод закріплює пам'ять. Це не зовсім правильно. Поза творчим моментом починається болісний недоцільний процес за-пам'ятування».

Розбіжність у поглядах очевидна. У питаннях про види і форми за-пам'ятування музики єдиного вирішення немає, і, очевидно, не може бути. Оскільки музично-виконавська і педагогічна практика не виробила єдиної позиції у питанні про навмисне (вимушене) та мимовільне (невимушене) за-пам'ятування, вона здатна демонструвати досягнення однаково високих результатів. Отже, мають право на існування різні види і форми музичного за-пам'ятування. У конкретній музично-педагогічній ситуації педагог повинен орієнтувати одного студента на один спосіб роботи, іншого — на інший.

Найважливіше у проблемі музичної пам'яті — не види і форми її, а те, яким чином музикант, що навчається, працює над твором у процесі його розучування напам'ять. Серед студентів досить розповсюджene механічне заучування п'єси. Так вивчений твір позбавлений художнього звучання. Звичка вправлятись механічно, не розуміючи смислу і змісту п'єси, дає про себе знати і на старших курсах навчання. Таке розучування напам'ять малоефективне і ненадійне.

Поглиблene розуміння музичного твору, його образно-поетичної сутності, особливостей його структури, форми і т.д. — усвідомлення того, що хоче виразити композитор і як він це зробив — найважливіша умова успішного за-пам'ятування музики. Щоб полегшити запам'ятування (спираючись на досвід великих музикантів) вкажемо конкретні прийоми і засоби вивчення напам'ять.

1. Коли заучуються напам'ять великі масштабні твори, доцільно рухатись від загального до часткового. Спочатку слід зрозуміти музичну форму в цілому, її структуру і тоді переходити до диференційованого засвоєння її частин.

Е. Гілельс: «Дуже важливо відчути твір в цілому; якщо цього немає, тоді я не можу вчити й окремих частин».

Л. Маккіннон у книзі «Гра напам'ять» пропонує наступну схему вивчення музики напам'ять: 1) попередній огляд музичного розвитку від початку і до кінця п'єси; 2) детальне вивчення уривків, після чого можна час від часу працювати над цілою п'єсою; 3) спеціальна робота над складними фрагментами.

2. Змістові одиниці (фрагменти, частини) матеріалу, що запам'ятується, не повинні бути ні занадто малими, ні дуже великими за об'ємом. Найкращими є середні за величиною уривки (4 або 8 такти).

3. Запам'ятування музики полегшується, коли в тексті виділити ту чи іншу частину музичної форми.

4. Пошук подібних однорідних епізодів одного і того ж твору (наприклад, експозиція і реприза). Спираючись на знайоме, запам'ятуємо швидше і успішніше.

5. Спосіб, складний для недосвідчених учнів, що базується на внутрішньо слухових уявленнях, без реального звучання (тренування образно-слухової пам'яті).

Ніякі способи запам'ятування, як вимушеної, так і мимовільної, не дають повної гарантії від випадкових «заскоків» у пам'яті. Навіть у надійно засвоє-

ній, багато разів виконаній п'есі може трапитись, що, повторюючи її вдома (особливо після великої перерви), раптом забуваєш якийсь фрагмент. Студенти, зазвичай, відразу ж хапаються за ноти. Не варто робити цього! Потрібно пропустити це місце і рухатись далі. Пам'ять — «ледарка»; змушуйте її працювати якщо не цього дня, то через два-три дні, коли програєте п'есу наступного разу. Якщо ж цього не відбудеться — потрібно знайти «забутий фрагмент» за допомогою міркування, логічно вловити хід авторської думки. Якщо це не дасть результату — доведеться брати ноти. Перед концертним виступом, коли все «іде» без запинки, не потрібно піддаватися потягу до аналізу, не дозволяйте собі задумуватись над тим, не варто конкретизувати нота чи аплікатуру у якомусь конкретному місці. Довіртеся більше моторній пам'яті, рукам і слуху: вони у даному випадку надійніші за голову.

Висновки. Розвиток пам'яті студентів потребує великої уваги, для її тренування необхідно знаходити час на кожному занятті як у синтезі з іншими формами роботи та вправами, так і в «чистому вигляді». У цьому контексті можна виділити такі вектори розвитку музичної пам'яті студентів: врахування індивідуальних особливостей кожного студента, правильна організація самостійної роботи, використання різних форм та методів. Варто підкреслити, що вирішення проблеми розвитку музичної пам'яті є передумовою формування музично-педагогічних здібностей студентів, успішної практичної діяльності майбутнього вчителя музики.

Результати дослідження можуть бути корисними в контексті розвитку музичної пам'яті в різному віці, у різних типах музичної діяльності особистості.

Література

1. Коган Г. Робота пианиста / Григорий Коган. - М.: Классика-XXI, 2004. – 110 с.
2. Маккиннон Л. Игра наизусть / Лилиас Маккиннон . – Л.: Музыка, 1967. – 144 с.
3. Цыпин Г. Обучение игре на фортепіано / Геннадий Цыпин . – М.: Просвещение, 1984. – 176 с.
4. Алексеев А. Методика обучения игре на фортепіано / Александр Алексеев. – М.: Музыка. – 1978. – 288 с.

Розділ 3

ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ. КУЛЬТУРОЛОГІЯ. ФІЛОЛОГІЯ

П.І. АРТИМИШИН,

аспірант відділу новітньої історії Інституту українознавства імені І. Крип'якевича
Національної академії наук України

ПОЛІТИКА КРЕМЛЯ ЩОДО РОСІЙСЬКИХ ОЛІГАРХІВ: ОЦІНКИ УКРАЇНСЬКОЇ ПУБЛІЦИСТИКИ

Одним із механізмів, що дозволив значно посилитись на початку 2000-х рр. владі В. Путіна, була політика «приборкання» олігархів — могутньої фінансово-бізнесової еліти, яка виникла у 1990-х рр. внаслідок т. зв. «дикої» приватизації і у роки президентства Бориса Єльцина здобула для себе значні пільги та привілеї від держави [1, с. 179]. Із перших днів приходу Володимира Путіна на посаду Президента Росії для нового глави держави стало зрозумілим, що якщо він не зможе швидко трансформувати політичну систему, яка склалась у Росії протягом президентства Б. Єльцина, то незабаром і сам він може покинути посаду російського очільника. Саме тому В. Путін розпочав політику т. зв. «рівновіддалення» олігархічної бізнес-еліти від центрів політичної влади в Російській Федерації. Найбільшими жертвами такої політики в результаті стали В. Гусинський, власник холдингу «Медіа-Міст» та НТВ, Б. Березовський, власник 49 % телеканалу ГРТ, та М. Ходорковський, голова російської нафтової компанії-гіганта «ЮКОС».

В. Гусинському, який на парламентських виборах 1999 р. відмовився підтримати прокремлівську партію «Єдність», першому закинули відмивання грошей, шахрайство, незаконне заволодіння «11-им каналом» санкт-петербурзького телебачення та «нагадали» про неповернений кредит 1996 року, який надав «Газпром» «Медіа-Мосту» — холдингу В. Гусинського. В результаті, вчорашиного фінансового гіганта заарештували, притримали у СІЗО та Бутирській в'язниці поруч із іншими арештантами, і змусили продати акції «Медіа-Мосту» «Газпрому», при чому за цінами, визначеними самою газовою корпорацією. Щоправда, пізніше медіа-магнат заявив у ЗМІ, що зробив це «під дулом пістолета», взамін на обіцянки влади випустити його на волю та закрити справу проти нього [2]. Після кількох невдалих спроб заарештувати колишнього

медіамагната Росія так цього не зробила, однак досі формально кримінальна справа проти В. Гусинського залишається відкритою.

Сумною іронією здається історія Б. Березовського, який, як він сам стверджував, завдяки телеканалу ГРТ «зробив» із В. Путіна президента Росії, і сам же став однією із перших жертв другого глави Російської Федерації. Вже із перших місяців президентства В. Путіна олігарх не підтримав його курс на централізацію влади, бажаючи навпаки віддати більшість владних та фінансових повноважень на місця [3, с. 548]. В результаті, починаючи із весни 2000 р. Б. Березовський перейшов в опозицію до Кремля, а на ГРТ, де ще кілька місяців тому показували матеріали про «героїчного» прем'єра, а потім — і в. о. президента В. Путіна, який, мовляв, очолив боротьбу з тероризмом на Кавказі, з'явились передачі про «Путіна-диктатора» та демонструвались криваві кадри із Чечні. Такого В. Путін пробачити не міг: вже у листопаді 2000 р. Генеральна прокуратура РФ оголосила про намір пред'явити Борису Абрамовичу звинувачення в розкраданні коштів держави у справі «Аерофлоту». Такі обставини змусили Б. Березовського також втікати із Росії, і спочатку він переїхав до Франції, а потім — до Великобританії, де планував проживати допоки, за його ж словами, «не відчуватиме безпеки у себе на Батьківщині» [4]. Однак найголовнішим є те, що олігарха під загрозою ув'язнення змусили продати власний контрольний пакет акцій ГРТ (49 %) іншому олігарху Роману Абрамовичу, який був прихильнішим до Кремля та одразу передав їх державі [5]. Таким чином, Кремль зосередив у своїх руках два найбільші федеральні телеканали, що спровокувало подальший перерозподіл активів на ЗМІ, і до 2008 р. близько 90 % російських медіа так чи інакше контролювалось Кремлем, що дозволило створити, за визначенням британського журналіста Бена Джуди «відеократію» — «устрій, за якого гегемонія у національному телевізійному мовленні є основою політичного панування» [6, с. 69].

Наступним кроком для Кремля мало стати повне опанування російськими стратегічними ресурсами — газом та нафтою, і в цьому контексті стає зrozумілим, ще однією жертвою Кремля став Михайло Ходорковський. Якщо у газовій сфері Російська Федерація на кінець 2003 р. володіла 38,7 % акцій «Газпрому», то у нафтовій сфері на початку 2003 р. лідером була компанія «ЮКОС» на чолі із найбагатшим на той час російським олігархом М. Ходорковським. Так, на початок 2003 р. статки Михайла Борисовича оцінювали у 8 млрд. долларів, що зробило його найбагатшим мільярдером у світі, молодшим за 40 років [7]. Однак М. Ходорковський привернув до себе увагу російської влади насамперед через власні критичні висловлювання про В. Путіна та його оточення, звернення уваги громадськості до корумпованості державних органів влади та фінансування демократичних політичних партій [8, с. 69–74].

25 жовтня 2003 р. М. Ходорковський був заарештований в новосибірському аеропорті під час свого туру регіонами Росії за підозрою у шахрайстві, незаконному привласненні майна та ухиленні від сплати податків, а вже 30 жовтня Генпрокуратура РФ заарештувала 53 % акцій «ЮКОСу». В результаті, у травні 2005 р. Міщанський районний суд Москви визнав М. Ходорковського винним,

засудив його до 8 років ув'язнення, а активи компанії «ЮКОС», яку оголосили банкrotом, перейшли у власність державної нафтової компанії «Роснефть», а відтак, де-факто, стала підконтрольною Кремлю [9]. Інші ж олігархи, які проявили лояльність до влади, надалі могли займатись бізнесом, за умови невтручення у політичне життя. Зокрема, українська газета «Факти і коментарі» звертає увагу на те, як у той час, коли М. Ходорковський потрапив в опалу до Кремля, вже згаданий Р. Абрамович не лише залишився на посаді губернатора Чукотки (на якій перебував із грудня 2000 р.), але й надалі успішно перебував у бізнесі та навіть, купивши 94 % акцій за майже 180 млн. долларів, став власником футбольного клубу «Челсі»[10].

Українські журналісти дали різні оцінки політиці Кремля стосовно олігархів. З одного боку, газети центристського спрямування засуджували гоніння В. Путіним олігархів, які володіли телевізійними гігантами, вважаючи, що ця політика спрямована на відновлення у Росії характерної для радянського часу державної монополії на телебаченні, а отже – обмеження свободи слова та права на незалежне від Кремля висловлення думок, у т. ч. її альтернативних, що різко суперечило принципам ліберальної демократії, яку декларувала російська влада у 1990-х рр. [11]. Арешт же М. Ходорковського у газеті «День» оцінюють як пресинг російських правоохоронних органів на бізнесові кола, спровокований кількома причинами: намаганням остаточно «рівновіддалити» «неслухняного» олігарха; прихованими війнами в оточенні російського президента; наступом держави на капітал із метою його цілковитого підпорядкування попри принципи ринкової економіки; бажанням здійснити показовий для інших удар по олігарху, який продовжував втручатись у політику [12].

Кореспонденти «Фактів і коментарів» ухилились від якихось однозначних оцінок, просто подаючи своїм читачам різні точки зору політологів, експертів-аналітиків, самих учасників конфлікту [13–15]. Переважно такої ж позиції дотримувались її журналісти «Високого замку», які здебільшого лише наводили цитати і коментарі головних дійових осіб судових протистоянь та констатували події, не надаючи їм якихось оцінок [16]. Тільки у деяких статтях знаходимо аналітику політики російської влади стосовно олігархів, яка трактується у них як «проміжна ціль» Кремля для перетворення Росії з президентсько-парламентської республіки на де-факто президентську [17]. Зокрема, у арешті М. Ходорковського журналісти «Високого замку» вбачали спробу Кремля оволодіти нафтовою сферою, усунути із політики небезпечної для себе олігарха, який фінансував опозиційні до влади партії та мас-медіа, та, остаточно знищивши у такий спосіб бізнес-еліти, які сформувались у 1990-х рр., заповнити їхню нішу вихідцями із пропрезидентської команди [18]. А ось в газеті «Експрес» відкриття судових справ проти згаданих олігархів назвали зміною «політичного та економічного курсу Росії у напрямку до усунення «незручних» персон та експропріації матеріальних цінностей» [19].

Специфічно висвітлено політику В. Путіна стосовно олігархів у щотижневику «2000», який пов’язують із В. Медведчуком – очільником Адміністрації президента Л. Кучми у 2002–2005 рр. З одного боку, становище економіки у

роки президентства В. Путіна журналісти видання називають «капіталізмом зі сталінським обличчям», але з іншого наголошується на тому, що хоч «справа ЮКОСу» дещо і вплинула на інвестиційний клімат у Росії, та зруйнувала довіру багатьох бізнесменів до Кремля «всередині Росії та за її межами», все одно кількість інвестицій в російську економіку постійно збільшується, а арешт М. Ходорковського висвітлено як справедливе покарання та сигнал для інших великих бізнесменів: мовляв, це показник того, що російські правові стандарти нарешті поширились й на олігархів, які до цього не сплачували податків [20].

«Українська правда» ж розглядала відносини Кремля і олігархів у ширшому контексті протистояння між трьома групами, які викристалізувались у середовищі російської політики до середини 2000-х рр.: представниками ще єльцинської еліти (у т. ч. й олігархи 1990-х); навколо путінською елітою, яка стрімко пробивала собі шлях на владний Олімп; класичною російською бюрократичною елітою, на кшталт Ю. Лужкова, яка вміло лавірувала між двома попередніми групами заради своїх, насамперед, фінансових інтересів [21].

Отже, для більшості української журналістської спільноти було очевидним, що таке «рівновіддалення» стало одним із факторів, які дозволили значно посилитись владі Кремлі в політичній ієархії Росії, однак аж ніяк не свідчило про розвиток в країні вільних ринкових відносин, а навпаки радше нагадувало повернення до радянських традицій, згідно із якими останнє слово в економіці завжди належало не підприємцям та приватним спонсорам, а державі, а точніше – вузькому колу наближених до влади осіб.

Література

1. Tompson W. Putin and the 'Oligarchs': A Two-Sided Commitment Problem? / W. Tompson // Leading Russia: Putin in Perspective: Essays in Honour of Archie Brown / edited by A. Pravda. – Oxford: Oxford University Press, 2005. – pp. 179–203.
2. Бабич Д. Часть акций холдинга «Медиа-Мост» Владимир Гусинский передал «Газпрому» «под дулом пистолета»? // Факты и комментарии (Киев). – 2000. – 20 сентября.
3. Хоффман Д. Олигархи. Богатство и власть в новой России / Д. Хоффман. – Москва: Ко-Либри, 2007. – 624 с.
4. Бабич Д. Борис Березовский решил стать политэмигрантом // Факты и комментарии. – 2000. – 9 декабря.
5. Березовський розповів, як Путін відібрав в нього ОРТ. – [Електронний каталог]. – Режим доступу: <http://tsn.ua/svit/berezovskiy-rozgoviv-yak-putin-vidibrav-v-nogo-ort.html>
6. Джуда Б. Крихка імперія. Як Росія полюбила і розлюбила Владіміра Путіна / Б. Джуда. – Київ: Медуза, 2015. – 412 с.
7. Огняник А. Российский миллиардер Михаил Ходорковский в списке 25 самых богатых в мире неамериканцев оказался пятнадцатым // Факты и комментарии (Киев). – 2003. – 25 июля.
8. Сиксміт М. Путин и дело ЮКОСа. Борьба за российскую нефть / М. Сиксміт / пер. С. Силинского. – Санкт-Петербург: Пітер, 2011. – 352 с.
9. Замість Путіна до суду у справі Ходорковського прийде міністр промисловості РФ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://muscitizen.mk.ua/news/13058>
10. Джеджула А. РоманAbramovich признался, что купил знаменитый лондонский футбольный клуб ради забавы // Факты и комментарии (Киев). – 2003. – 4 июля.
11. «Путінократія в Росії» // День (Київ). – 2000. – № 140. – 5 серпня.

12. Зам'ятін В. «Рівновіддаленість» за Путіним // День (Київ). – 2003. – № 193. – 28 жовтня.
13. Бабич Д. Борис Березовский решил стать политэмигрантом // Факты и комментарии. – 2000. – 9 декабря.
14. Бабич Д. Глава холдинга «Медиа-Мост» Владимир Гусинский решил обеспечить заключенных бутырской тюрьмы холодильниками и телевизорами // Факты и комментарии (Киев). – 2000. – 30 июня.
15. Бабич Д. Известный российский медиа-магнат Владимир Гусинский попросил о представлении британского подданства? // Факты и комментарии (Киев). – 2000. – 3 ноября.
16. Немцов за Ходорковського поручився. А Путін не хоче... // Високий замок (Львів). – 2003. – № 204 (2636). – 28 жовтня.
17. Батенко Т. У гонитві за шапкою Мономаха // Високий замок (Львів). – 2000. – № 220 (1754). – 26 вересня.
18. Єрьомін А. «Нафттовий цар» Росії зрікся престолу // Високий замок. – 2003. – № 211 (2643). – 6–12 листопада.
19. Сколоздра Ю. Арешт Ходорковського викликав паніку // Експрес (Львів). – 2003. – № 162 (1806). – 28–29 жовтня.
20. Запад сдает Ходорковского // Еженедельник «2000» (Киев). – № 47 (197). – 21–27 ноября.
21. Небоженко В. Україна, Тузла і Кучма як заручники війни проти Путіна // Українська правда. – 2003. – 24 жовтня. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2003/10/24/2996118/>

З.А. БІЛОШИЦЬКА,

старший викладач Житомирського національного агроекологічного університету

М.В. МОРОЗ,

старший викладач Житомирського національного агроекологічного університету

РОЛЬ ПРИСЛІВ'ЇВ ТА ПРИКАЗОК У ВИВЧЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ЛАТИНСЬКОЇ МОВ

Прислів'я та приказки — мудрість та світогляд народу в його історичному розвитку, збереження в пам'яті поколінь різних явищ життя. Люди здавна прагнули відтворити у слові свої уявлення про навколошній світ, природу і зв'язки з нею, оцінку вчинків людей, серед яких жили. Іван Франко свого часу назвав прислів'я та приказки “скарбом нашої мови і народного досвіду”.

Культура античних народів була тією першоосновою, на якій виникла і розвинулася нова європейська культура. З давніх-давен і впродовж усієї античності існували й малі фольклорні форми: заклинання, загадки, гноми, прислів'я та приказки. Багато з них згодом набули широкого розповсюдження в усіх народів Європи (такі, наприклад, як “Одна ластівка не робить весни” (лат. „Unus flos non facit ver“), “Кінець вінчає діло” (лат. Finis coronat opus), “Людина — коваль свого щастя” та безліч інших) [1, с. 7].

Вивчаючи мову у вузі, на заняттях варто активніше використовувати матеріали фольклору, крилаті вислови, які поглиблюють курс латинської та української мови. Варто розміщувати прислів'я, приказки та крилаті вислови за тематичним принципом, що значно полегшить засвоєння матеріалу та використання в пода-

льшому, познайомить студентів з культурою, різними сторонами суспільно-політичного життя античних народів, мораллю та ідеологією. Вивчення прислів'їв, приказок та крилатих висловів слід розпочинати з перших занять, особливо під час вивчення латинської мови. Адже вже на першому занятті пропонуємо студентам вправи з вимови та читання, а також зосереджуємо увагу на тому, що для кращого запам'ятування їх варто порівнювати з українськими прислів'ями. Можна використовувати такі нескладні за своєю граматичною будовою вислови: *Historia est magistra vitae. Історія – наставниця життя. Scientia potentia est. Знання – сила. Пор.: Хто знання має, той мур ламає. Dum spiro, spero. Поки дихаю, надіюсь. Пор.: Надія помирає останньою. Si sapis, sis apis. Якщо ти розважливий, будь бджолою (тобто працьовитим, як бджола). Пор.: Бджола мала, а й та працює. Dictum - factum. Сказано – зроблено [1].*

За твердженням Померанцевої Т. А. формування навичок вимови з перших занять повинно відбуватися в умовах реального спілкування або якомога більш точно імітувати ці умови. По-іншому, студенти повинні “не готоватися до мовлення, як передбачено уснimiми вступними курсами, а починати навчання відразу” [2]. Викладач має враховувати особливості вивчення мови (різні спеціальності – ветеринарна медицина, захист рослин), створювати реальну обстановку на занятті, вводити елементи гри в процесі вивчення алфавіту та фонетики тощо. Використання приказок, прислів'їв допоможе створювати невимушенну обстановку при відпрацюванні вимови, введенні або закріпленні лексичного матеріалу; навчання граматики, а пізніше при вивченні частин мови. На початку вивчення розділу “Морфологія”, знайомлячи студентів з частинами мови, можна навести приклади: *Non scholae, sed vitae discimus. Не для школи, а для життя вчимось. Repetitio est mater studiorum. Повторення – мати навчання.* Записавши прислів'я, студенти аналізують їх, визначають частини мови та пояснюють правила пунктуації. Можна навести і українські прислів'я та приказки:

За рідний край життя віддай. Добре тому, хто в свою дому. З великої хвари, малий дощ буває. Не кидай словами, як пес хвостом.

Оскільки кожне прислів'я має свій підтекст, то можна запропонувати висловити своє бачення і ставлення до ситуації. Студентів варто привчити не просто відтворювати текст, а вчити розумінню та свідомому підходу до вибору. Такий підхід до використання прислів'їв забезпечуватиме логічний перехід до основного етапу заняття – конкретної теми, враховуючи при цьому рівень знань та життєвий досвід студентів.

Робота над темою “Числівник” буде більш цікавою та ефективнішою, якщо пропонувати для розгляду прислів'я та приказки, оскільки в контексті цифри запам'ятовуються швидше.

Один у полі не воїн. Одною рукою в долоні не заплещеш. Обіцяного три роки чекають. Семеро одного не ждуть. Три пани, два отамани, а один підданий. Кінь на чотирьох і то спотикається [3].

Отже, прислів'я можна використовувати на різних етапах засвоєння навчального матеріалу: формування і вдосконалення навичок вивчення та визначення

частин мови, на етапі розвитку будувати діалог та монолог. На самостійну роботу чи домашнє завдання можна пропонувати виписати 5-7 афоризмів, прислів'їв та приказок на різну тематику: природа та хліборобський календар; праця; наука; досвід; мораль; вади вдачі й поведінки тощо.

Absque labore gravi non venit nulla seges. Без важкої праці ніякі посіви не зійдуть. Пор.: Хочеш їсти калаці, не лежи на печі.

Iucundi acti labores. Завершена праця приємна. Пор.: Добрий намір і кінець всякий справі є вінець (Г. Сковорода).

Грудень рік кінчає, а зиму починає. Багато снігу – багато хліба. Зима без снігу – літо без хліба. Коли квітень з водою, то травень з правою. Як сіно косять, то дощів не просять. Ластівка день починає, а соловей кінчає. Восени ложка води, а цебер грязі. Згаяного часу і конем не доженеш! Не кажи – не вмію, а кажи – навчусь! Не борода робить чоловіка мудрим.

Barba non facit philosophum. (Борода не робить філософом). *Per aspera ad astra* (Через терня до зірок). *Vivere est militare.* (Жити – значить боротись). *Vivere temento.* (Пам'ятай, що живеш).

У подальшому вивченні можна запропонувати такі вправи:

1. Заповнити пропуски, використовуючи подані слова: азбука, яzik, шабля слово, книга.

1.... ранить голову, а ... – душу. 2. Їж борщ з грибами і держи ... за зубами. 3. Від теплого ... і лід розмерзає. 4. ... до мудрості дорога.

2. Поставити дієслова у правильній формі:

Що (посіяти), *те й* (жати). *Вік* (жити) – вік (учитися). *Не* (говорити), *що* (знати), *але* (знати), *що* (говорити).

Вола (в'язати) мотуззям, а людину словом [4].

3. Продовжити афоризми, прислів'я або приказки:

І чужому научайтесь, ... (й свого не цурайтесь). Раз добром нагріте серце ... (вік не прохолоне) Тарас Шевченко.

Сором сліз, що ... (течуть від безсилля). Тільки той ненависті не знає, хто ... (цілий вік нікого не любив) Леся Українка.

Три біди є у людини – ... (смерть, старість і погані діти).

Прийшов Наум ... (берись за ум).

Наука в ліс не веде, а ... (з лісу виводить).

Не той друг, хто медом маже, а ... (той хто правду каже) [4].

Cogito, ... (ergo sum) Декарт.

Errare ... (hUMANUM EST).

4. За допомогою поданих слів скласти знайоме прислів'я або приказку та описати невелику ситуацію.

Ластівка, сонце, мороз, синиця, журавель, правда, слово, горобець, обіцянка, радість, вовк, ліс, життя, нива, одмір, одріж, брід, вода, кіт, мішок, горе, щастя. Напр. (Хто горя не зазнав, той і щастя не має).

Homo, fructu, mala, sapiens, nihil, e, herba, arbor, stumper, cito, cognoscitur, crescit, floret. Напр. (E fructu arbor cognoscitur).

Афоризми, прислів'я та приказки автентичні та тісно пов'язані з життям людини. Бо ж недаремно говорять: Кожен край має свій звичай. Прислів'я не тільки розвивають пам'ять, але й привчають до самостійного мислення, свідомого відбому лексичних одиниць та розвивають емоційне мовлення. Адже народному мовленню властиві гострота думки та дотепність. Тому нові слова запам'ятаються набагато легше, що сприяє поповненню словникового запасу студентів.

Будь-яке фахове мовлення, в тому числі і аграрне, — це частина загальнонаціональної мови. Саме аграрна галузь — з усіма її формами, технологіями та методами застосування у суспільстві — невід'ємна частина національної культури, а отже, вбирає в себе і мову, і численні традиції, у тому числі народної медицини, і народний календар селянина, і спостереження за погодою та природою та взаємодіє з іншими галузями науки. Отже, настав час відновити не тільки в пам'яті, а і в повсякденному побуті все те краще, що лишили нам у спадок наші пращури: призабуті народні прикмети, народну символіку, народні звичаї та обряди. Від того як ми шануватимемо своїх предків, свої кращі традиції, залежатиме наша духовність, наша цивілізована історія та майбутнє нашої України. Тож на заняттях з української та латинської мов слід приділяти значну увагу народним звичаям, прислів'ям і прикам.

Література

1. Корж Н. Г., Луцька Ф. Й. Із скарбниці античної мудрості. — К.: Вища школа, 1988.
2. Померанцева Т. А. Использование поговорок и скороговорок на уроке немецкого языка // Иностранные языки в школе. — 2001. — № 2 с. 50—52.
3. Закувала зозуленька. Антологія української народної творчості. — К.: Веселка, 1989.
4. Олійник О. Світ українського слова. — К.: Хрестатик, 1994.

I.Є. БОЙЦУН,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

ХУДОЖНІЙ СВІТ ПОВІСТІ «ТАЄМНЕ ТОВАРИСТВО БОЯГУЗІВ, АБО ЗАСІБ ВІД ПЕРЕЛЯКУ № 9» ЛЕСІ ВОРОНИНИ

Сучасна українська література для дітей та юнацтва представлена творами різних жанрів, розрахована на читача, який перебуває в кіберінформативному просторі. Письменники, чий твори спрямовані передусім на дитячу аудиторію, повинні зважати на специфіку сприйняття художніх текстів цією категорією реципієнтів. Останнім часом активно працюють в сфері літератури для дітей та юнацтва сучасні автори: Сергій Гридін, Андрій Бачинський, Андрій Кокотюха, Олесь Ільченко, Леся Воронина, Іван Будз, Олександр Дерманський, Олександр Есаулов, Марина Павленко, Анатолій Птіцин та інші.

Зважаючи на зміни пріоритетів у вихованні члена суспільства, здатного саморозвиватися й самовдосконалюватися протягом життя, було відкориговано шкільні програми з української літератури. Учням пропонуються для вивчення

твори сучасних письменників, серед яких привертає увагу повість «Таємне товариство боягузів, або Засіб від переляку № 9» Лесі Воронини.

Метою дослідження є розкрити художній світ повісті «Таємне товариство боягузів, або Засіб від переляку № 9» Лесі Воронини.

Сюжет твору нескладний: Клим Джура потерпає від переслідувань ровесника Сашка Смика на прізвисько Қактус. Протистояння між ними триває від перших дитячих зустрічей, але останнім часом Сашко став значно дужчим. Оповідь у повісті подається від імені Кліма, який намагається зрозуміти, що відбувається, яким чином знайти вихід з цієї ситуації. Діалоги і внутрішні монологи в тексті органічно поєднуються. На героя чекають карколомні пригоди, небезпека, переслідування інопланетними жабами, подорожі в часі. Коли Клим з гідністю пройшов усі випробування ТТБ (Таємне Товариство Боягузів), несподівано для себе зміг дати відсіч Қактусові, переборовши страх. У сюжеті повісті відбувається моделювання бажаного для героя розвитку подій, що також властиве сучасним творам: «Художній світ у цих творах є більше моделлю бажань стосовно актуальної дійсності, ніж моделлю самої дійсності» [1, с. 195].

Власне, сюжет повісті присвячений показу процесу дорослішання героя. Подібні перипетії сюжету є однією з основних ознак сучасної літератури для дітей. Дослідниця У. Баран констатує: «...суть сучасної ідеології наративного дискурсу в літературі для дітей та юнацтва — в ініціації зростаючої людини» [2, с. 12].

Дитина живе у постійному страху: страх залишитися самотнім, страх бути покараним, страх стати посміховиськом, страх зробити не те тощо. Саме тому головною ідеєю повісті є потреба побороти свої страхи, інакше ризикуєш стати рабом. У творі це інтерпретується як інфікування людей вірусом страху інопланетянами з метою перетворення їх на рабів на плантаціях по вирощуванню комах: «Цивілізація блакитних жаб — найвеличніша цивілізація Всесвіту! Ми нездоланні! Люди стануть нашими рабами й працюватимуть на мушиних фермах — вирощуватимуть комах-бройлерів. Ми експортуватимемо чудові комашині консерви в кожен куточек галактики!» [3, с. 91].

Клим зауважив, що оточуючі його люди поводять себе дивно: «...усі, хто мене оточував, мали надзвичайно дивний вигляд. Вони рухалися, ніби у сповільненій зйомці. І вирази обличчя в усіх були схожі — наче на них надягли гумові маски з наклеєнimi усмішками. Але сміху не було чутно. Власне, люди майже не розмовляли» [3, с. 45]. Бабуся Кліма винайшла машину часу й побачила, на яку небезпеку наражаються люди в майбутньому, і вирішила допомогти, створивши Товариство Таємних Боягузів, метою якого було врятувати людство, створити протиотруту від страху. Членами товариства стали також батьки Кліма, хлопці на прізвиська Жук і Заєць. Як не дивно, заразитися цим вірусом у першу чергу можуть хоробрі: «Вірус страху найперше вражає хоробрих. У них зовсім немає імунітету. А нам, тим, хто звик боятися, все життя треба боротися з власним переляком. Тому в кожного боягуза є свої засоби подолання страху...» [3, с. 38].

Кліма спочатку перевіряють на здатність побороти страх: він повинен разом із хлопцями в костюмі блазня біля будівлі банку співати пісню про байбачка, потім потрапити до приміщення банку, щоб знайти штаб-квартиру інопланетян, і

вийти звідти неушкодженим. Це своєрідний квест, який повинен пройти герой, щоб здобути перемогу. На думку дослідниці Л. Овдійчук, у сучасних творах для дітей та юнацтва саме квест набуває поширення: «Це своєрідний квест (у літературі фентезі – це особливий вид сюжету, опис шляху героя), подорож, шлях як мандри у часопросторі з благородною метою: допомогти іншим й одночасно – це дорога до себе (шлях у собі) внутрішньо змінених» [4].

Читач спостерігає за процесом внутрішньої боротьби зі страхом Кліма. Хлопець дещо комплексує через те, що грає на скрипці, проте в ТТБ отримує прізвисько Музикант. І він не відчуває через це незручностей, бо хлопці спокійно ставляться до прізвисьок Жук і Заєць.

Клім сприймає події як сторонній глядач: «... я зовсім не злякався. Почувався так, ніби дивлюсь кіно, а все, що зі мною відбувається, це якась комп'ютерна гра. Варто натиснути на кнопку – і все закінчиться» [3, с. 8]. Саме тому він порівнює Сашка Смика з Карабасом Барабасом з фільму «Пригоди Буратіно». Асоціації з цим персонажем цілком обґрунтовані: поряд із Қактусом Клім почувається так, як беззахисні ляльки перед власником театру. Проте одразу виникає думка ї про можливий розвиток подій: ляльки здобувають перемогу над своїм мучителем.

У повісті наявний прийом кіномонтажу: невеликі епізоди-сцени, швидка раптова зміна місця подій (декорацій), насиченість кольорів, увага до деталей. Текст розрахований на читача з певним рівнем знань, оскільки «роль читача полягає в ідентифікуванні інтерпретативних парадигм, які залучаються до взаємодії з текстом, і в розгляданні його в його динамічній, багатолікій, туманній і голограмічній формі в контекстах семіотичного простору, які уможливлюють його рухливість. Тільки в цьому сенсі можна говорити про здійснення можливостей, які відкриває текст» [5, с. 159]. Роздуми Кліма про можливість розіграшу, привчають його не боятися бути смішним: «Може, це чергова серія «Прихованої камери» і зараз звідкись із-за рогу вискочить дядько і з ідіотським реготом повідомить: - Увага, усміхніться, вас знімають прихованою камерою!» [3, с. 11]. Завдяки ТТБ хлопчик приймає рішення: «Раптом я зрозумів, що в глибині душі у мене жила божевільна мрія: а що як і справді я позбудуся цього огидного страху, що переслідує мене скрізь?» [3, с. 30].

Художній світ повісті розрахований на читача з багатим внутрішнім світом. На цій особливості даної літературознавчої категорії наголошував літературознавець Г. Клочек: «Художній світ – фундаментально змістовий засіб, феномен, утворений подвійною інтенціональністю, витворений інтенцією митця, скоригований у процесі сприймання інтенцією реципієнта» [6, с. 14].

Діти сприймають навколоїшній світ через образи, які внаслідок сильних емоційних потрясінь набувають гротескності: «Морди у потвор були сині, а банькаті очі світилися червоною барвою» [3, с. 34]; «Земля мала дивний іржаво-коричневий колір, її вкривали глибокі тріщини. Ніби щойно прокотився страшний смерч, вбивши навколо все живе» [3, с. 41].

Зважаючи на вік читача письменниця, уводить до тексту не лише ігровий елемент, а й несподівані вирішення проблем, що набувають комедійного забарвлення. Бабуся Соломія нікому не дозволяла доглядати квіти, працювати на городі

на дачі. Виявляється, що в горщику з калачиками схований ключ від машини часу – старенького жовтого «Запорожця», інструкції Климу вона повідомляє через спортивний свисток, а вхід до бази ТТБ знаходиться на городі на дачі під кущем з помідорами (до речі, пластмасовими).

Рідні допомагають Климу побороти страхи. Виявляється, що в роду Джур були характерники, тому їм підвладні стихії, все живе. Батько, граючи на старовинному козацькому інструменті – дримбі, приваблює комах, яких обожнювали прибульці. Бабуся Соломія розробила ліки від страху: «Я винайшла універсальні ліки від переляку – вони блокують вірус страху. Це спеціальний сорт квітів, пилок яких знищує отруту, яку принесли з собою синьоморди. А крім того, цей пилок робить синьомордів безпорадними. Ти ж знаєш, все у світі пов’язано між собою. Синьоморд, що втратив свою лють і жорстокість, перетворюється на звичайну банькуту ропуху» [3, с. 117].

Леся Воронина в одному з інтерв’ю розкрила ідейний задум повісті «Таємне товариство боягузів, або Засіб від переляку № 9»: «Мені здається, що найгірші вчинки людина робить під впливом страху. Наше суспільство ніби й справді заражене вірусом страху, і я дуже хочу, щоб ми його позбулися. Щоб ми не привчали своїх дітей змалечку пристосовуватися й озиратися на всі боки, втягнувши голову у плечі. Отож, герой моєї пригодницько-фантастичної повісті, потрапляючи у небезпечні, а часом і неймовірні ситуації, вчаться долати переляк і перемагати власну слабодухість, рятуючи інших» [7].

Клим Джура зміг побороти свій страх і прийшов до висновку: «Боягуз, котрий переміг свій страх, – найсильніша людина у світі!» [3, с. 116]. Зникають і гротескні прибульці, які під дією ліків перетворилися на звичайних жабок і знайшли застосування в господарстві: «Подумала, а чого ж їх не використати на хазяйстві? Оно скільки мух розвелося. Хай ловлять. Та й кумкатимуть вечорами. Нагадуватимуть про нашу пригоду» [3, с. 118].

Таким чином, у художньому просторі повісті «Таємне товариство боягузів, або Засіб від переляку № 9» Лесі Воронини представлено світ дитини-героя Кліма Джури, який веде боротьбу з власним страхом. Процес боротьби перетворюється на своєрідний квест, у якому герой повинен врятувати Землю від інопланетних жаб. Хлопчуку допомагають рідні і друзі. Сюжет твору містить алузії на фільми, телепередачі, комічні ситуації.

Література

1. Роснер Қатажина Художній світ і пізнавальна функція літературного твору / Қатажина Роснер // Теорія літератури в Польщі. Антологія текстів. Друга половина ХХ – початок ХХІ ст. / Упоряд. Б. Бакули; За заг. ред. В. Моренця; Пер. з польськ. С. Яковенка. – К. : Вид. дім Києво-Могилянська академія», 2008. – С. 172–197.
2. Баран У. С. Дитяча та підліткова література: процеси ідеологічної та естетичної канонізації-деканонізації / У. С. Баран // Вісник Центру дослідження літератури для дітей та юнацтва «Література. Діти. Час». – Вип. VI : Матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Українська література для і про дітей: історичні здобутки й тенденції розвитку» (11 жовтня 2016 року). – Старобільськ : Вид-во ДЗ «Луганський національний університет ім. Тараса Шевченка», 2016. – С. 8–16.

3. Воронина Леся Таємне товариство боягузів, або Засіб від переляку № 9 / Леся Воронина. – Харків : Фоліо; Вінниця : Теза, 2011. – 128 с.
4. Овдійчук Л. М. Жанри та стилеві особливості сучасної прози для дітей / Л. М. Овдійчук // Ключ [Електронний ресурс] Режим доступу : <http://www.chl.kiev.ua/key/Books>ShowBook/305>
5. Каляга Войцех Туманності тексту / Войцех Каляга // Теорія літератури в Польщі. Антологія текстів. Друга половина ХХ – початок ХХІ ст. / Упоряд. Б. Бакули; За заг. ред. В. Моренця; Пер. з польськ. С. Яковенка. – К. : Вид. дім Києво-Могилянська академія», 2008. – С. 141–171.
6. Клочек Григорій «Художній світ» як категоріальне поняття / Григорій Клочек // Слово і час. – 2007. – № 9. – С. 3–14.
7. Ніцой Лариса Леся Воронина: «Дітей обманювати не можна» // Літакцент. – 2010. – 16 червня [Електронний ресурс] Режим доступу : <http://litakcent.com/2010/06/16/lesja-vorogupuna-ditej-obmanjuvaty-pe-mozhna/>

А.В. ВОЛОБУЄВА,

студентка факультету політичних наук

Чорноморського національного університету імені Петра Могили

ДАНИЛО ГАЛИЦЬКИЙ У ЄВРОПЕЙСЬКІЙ МІЖНАРОДНІЙ ПОЛІТИЦІ

XIII століття в Україні пов'язане з ім'ям Данила Романовича – сина великого князя Романа Мстиславича, що заснував у 1199 році Галицько-Волинську державу. На думку видатного українського історика першої половини ХХ ст. Д. Дорошенка, Галицько-Волинське князівство — це «друга велика держава на українській землі, збудована українськими руками, яка зуміла об'єднати біля себе більшу частину української етнографічної території свого часу» [2].

Політична діяльність князя Данила припала на часи величезних катаклізмів, докорінних змін геополітичної ситуації на Європейському континенті. Після смерті в 1125-му київського великого князя Володимира Мономаха припинилось існування Київської Русі — великого державного об'єднання доби раннього середньовіччя. На українських землях розгорнулася боротьба між представниками Галицького, Волинського, Чернігівського та Київського князівств за політичну спадщину Києва. Центр політичного життя переміщувався поступово з Наддніпрянщини далі на захід українських земель. Водночас на півночі також постали кілька центрів — Сузdal', Володимир, Новгород, князі яких почали будувати власну, російську державність.

Взаємовідносини римської курії і чільників Галицько-Волинського князівства (від 1253 р. королівства Русі) відображені на сторінках літописної спадщини, папських булл та інших як наративних, так і актових документів. Хоча, на перший погляд, вони дають можливість побачити доволі повну картину взаємовідносин Данила Романовича з Інокентієм IV, його значення в зовнішній політиці римського понтифіка. Однак глибше занурення істориків різних поколінь і шкіл у цю неординарну тему викликало щораз більше питань, тісно переплетених з подіями історії інших країн Центрально-Східної Європи. Ця обставина й підкреслює актуальність зазначеної теми.

Українські землі опинилися в епіцентрі протистояння між християнською цивілізацією та цивілізацією кочівників зі Сходу, між православ'ям та католицизмом. Все це ставило перед політиками XIII ст. завдання найвищої складності. Необхідність постійно «встигати» за швидкими змінами політичної ситуації вимагали поширення контактів, обміну інформацією, а, отже, відкритості і мобільності від суб'єктів політичного життя. Важливою якістю політика стало уміння постійно маневрувати в пошуках оптимальних рішень між внутрішніми і зовнішніми коаліціями, щоб не бути захопленим зненацька ворогами. Данило Романович належав саме до такого типу політичних діячів доби, які спромоглися відчути виклик часу.

Постать Данила Галицького в сучасному світі є досить актуальною. Зараз Україна переживає не найкращі часи, і можливо саме таких політиків не вистачає нашій державі.

Мета данної статті полягає в аналізі історіографічних оцінок самого факту коронації, з'ясуванні його місця в історичній долі як папського престолу, так і Русі. Крім цього, автор намагається зрозуміти місце “дорогочинської події” у системі східноєвропейської політики Інокентія IV в середині XIII ст., його відносин з Литвою й татарами.

Роль Галицько-Волинського князівства як основного політичного центру всієї України після занепаду Києва була значною. Саме воно формувало ідею державності на українських землях, оберігаючи їх від поневолення сусідніми державами. Продовжуючи кращі традиції української національної культури, Галицько-Волинське князівство разом із тим забезпечило плідний вплив на цю культуру західноєвропейських цивілізацій.

Водночас з політикою внутрішнього зміцнення князівства Данило Галицький у зовнішньополітичній сфері намагається реалізувати свої плани щодо створення антиординської коаліції. Князь не тільки примирюється, а й налагоджує союзницькі відносини зі своїми колишніми ворогами — Польщею, Угорщиною та Литвою. Шлюб дочки Данила та Володимира-Сузdal'sького князя Андрія Ярославича, молодшого брата Олександра Невського, скріпив воєнний союз двох найвпливовіших руських князів. На жаль, ці зовнішньополітичні кроки Галицько-Волинського князя не привели до утворення антиординської коаліції: по-перше, основні інтереси західних сусідів Данила були зосереджені на Заході, а не на Сході. По-друге, у 1252 р. Золота Орда завдала спустошливого превентивного удару по Володимиро-Сузdal'sькому князівству, внаслідок якого князь Андрій втратив свій стіл і втік до Швеції [3, с. 69].

Протягом більш як двадцяти років після смерті Романа молоді Романовичі не відігравали майже ніякої ролі в бурхливих подіях, що розгорталися в Галичині. Угорський король Андрій і краківський князь Лешко, які проголосили себе провікторами молодих князів, використовували їх у власних інтересах, не забезпечуючи Романовичам нічого з земель їх батька. Тільки завдяки великій енергії княгині Романової сини здобули мізерні частини батьківських земель на Волині. Лешко, який розпоряджався волинськими землями, 1209 р., на прохання берестян, погодився дати Василькові Берестя, пізніше перевів його до Белза, а 1213 р. пересунув у далекий Кам'янець над Горинню. Туди переїхав також Данило, який

перебував на Угорщині. Дещо пізніше Романовичі одержали Тихомль і Переиль. Забезпечивши Волинь, Данило розпочав боротьбу за другу свою «півбатьківщину» — Галицьке князівство.

Здійснюючи свої плани, Данило увійшов у союз з Мстиславом Мстиславичем, допомагав йому у боротьбі за Галич і підтримував його у скрутні моменти. Але, як знаємо, Мстислав погано віддачив Данилові за ці послуги і у малодушності передав Галич угорському королеві. Коли ж Мстислав помер, Данило вже власними силами продовжував боротьбу за Галич. Галицькі бояри і тепер не хотіли підкоритися Данилові, йому протиставили кандидатуру чернігівського князя Михайла Всеволодовича. Новий угорський король Бела IV визнав його галицьким князем. Почалася нова боротьба за Галичину.

Тільки в 1238 р. Данило остаточно оволодів Галичем. Використавши час, коли у місті стояло мало війська, він знову швидким походом прибув під Галич, за-кликаючи галичан: «Жителі міста, доки хочете терпіти владу іноземних князів?» Вони відгукнулися: «Це наш володар, богом даний» і привітали князя. Літописець розповідає, що назустріч Данилові вийшли навіть ворожі йому єпископ Артемій і дворський Григорій: «вийшли з сльозами в очах і зблідлим обличчям, облизуючи свої губи, що втратили владу і під примусом говорили: княже Даниле, прийми місто». Данило увійшов у Галич, в соборній церкві сів на престолі свого батька, а на воротах города поставив свій прапор.

По смерті Мстислава Мстиславовича Данило Романович поступово нарощує сили і в 1238 р. виганяє з Галича боярського ставленника чернігівського князя Ростислава і позбавляється присутності у місті угорського королевича. Та рішучий поворот у русько-угорських відносинах стався лише в після 1245 р. коли Данило Галицький спочатку розгромив під Ярославом угорське військо, приведене його суперником Ростиславом, а потім благополучно повернувся до Орди з ярликом Батия на Галицько-Волинське князівство. Король Бела IV запропонував Данилові видати доньку за його сина Лева. Князь довго зволікав з відповідю не довіряючи зрадливому Белі IV, аж поки під впливом свого митрополита Кирила не дав згоду на той шлюб і тим самим підписавши мир з угорським королем. [4, с. 110]

Але зробити висновок чи був насправді підписаний мир не можна. Адже подальші стосунки між Галицько-Волинським князівством Данила Романовича (відновленим ним у повному обсязі після перемоги над уграми 1245 р.) і Угорщиною проходили за умов втручання обох сторін за австрійську спадщину.

Михайло Грушевський дуже суворо підходив до оцінки зовнішньої політики Данила. Вчений закидав князеві, нібито «його дипломатія була хаотична, його політика супроти татар короткозора, непевна, уривочна. Він не вмів організувати якогось широкого союза руських князів, ані опертися на народні маси». А от С. Томашівський іншої думки. Він вважав, що в особі Данила Галицького «з'їшла до гробу одна з найідеалістичніших постатей української історії; розумний, лицарський, культурний, гуманний, при сім енергійний». [5, с. 73]

Потепління відносин Данила Галицького з Угорщиною після Ярославської битви і одруження Льва Даниловича і Констанції, незабаром отримали продовження у спільній боротьбі за так звану австрійську спадщину. У 1246 в битві з

угорцями на р. Лейте загинув герцог Австрії Фрідріх II Бабенберг. Прямих спадкоємців герцог по собі не залишив, тому розгорілася боротьба за австрійські землі.

Причини, з яких Данило брав активну участь у справах Середньої Європи, ще повністю не з'ясовані. Можливо, він захопився планом посадити одного з синів на австрійському престолі, щоб в час загрози від ординців мати тут резерв для князівської сім'ї. Одночасно, беручи участь у воєнних і політических справах Угорщини, Австрії, Чехії і Польщі, Данило прагнув ознайомитись з силами цих країн та оцінити, наскільки вони можуть служити допомогою у майбутній боротьбі проти кочівників-завойовників.

Галицько-Волинська Русь в силу її геополітичного становища і особливостей політичного життя Давньоруської держави була своєрідним містком, що з'єднував східнослов'янський світ із країнами Заходу і Півдня. Розгляд зовнішньополітичної діяльності Данила Галицького, їхні договорні відносини були побудовані автором за напрямами: Візантія, Центральна Європа, Прибалтика. [6, с. 203]

Раніше дуже інтенсивні, відносини Галицько-Волинської Русі з Польщею після відновлення Данилом Галицько-Волинського князівства в 1245 р. були спорадичними й в основному дружніми. Данило мирив польських князів, що сперечалися за загальнопольську владу та Краків. Скориставшись своїм становищем верховного арбітра, він у кінці 40-х рр. приїхав до свого князівства Люблінську землю, населену тоді переважно русинами. На початок 60-х рр. XIII ст. й до того нерегулярні, договірні відносини між Галичем і Краковом зовсім ослабли, вони майже не відбиті в джерелах. [6, с. 88]

Данило Романович розумів важливість дружніх стосунків з найближчим сусідом і, вже будучи тяжко хворим, 1262 р. зробив спробу встановити союз із Польщею. Галицько-Волинський літопис відзначив, що в тому році "був з'їзд князів руських з польським князем Болеславом, і зустрілися вони в Тернаві. Вони уклали договір між собою про землі Руську та Польську й затвердили його хресним цілуванням і так роз'їхались кожний до себе" [4, с. 123]. Історики вважають, що той з'їзд у волинському порубіжному замку Тернава намагався об'єднати сили двох країн проти литовського князя Мендовга, який воював із ними, а також для відбиття нападів ятвягів, що почастішали тими роками [1, с. 35].

В історії Галицько-Волинського князівства князь Данило займав особливе місце. Його історичною заслугою було об'єднання в одне князівство земель Галичини і Волині, роз'єднаних після смерті Романа. Виконуючи це завдання, Данило спирається на широкі маси населення, які вели боротьбу проти іноземної агресії і влади великих бояр. З'єднавши територію Галичини і Волині в одне князівство, Данило сприяв його економічному розвитку та політичній стабільності. Данилові не вдалося здійснити свою найголовнішу мету — визволити західні землі з-під ординського ярма. Але державна організація, яку він створив, була настільки сильна, що ханські орди не змогли її зруйнувати, і Галицько-Волинська держава знову підвелася із занепаду і набрала нової сили.

Література

1. Грушевський М. Король Данило / Михайло Грушевський // Ілюстрова-на історія України / Михайло Грушевський. – К. : Наук. думка, 1992.
2. Дорошенко Д. І. [Данило Галицький] / Д. І. Дорошенко // Нарис історії України / Д. І. Дорошенко. – Л. : Світ, 1991. [Електрон. аналог друк. вид.: режим доступу]: <http://exlibris.org.ua/doroszenko/r01.html> (дата звернення 12.02.2017 р.)
3. Бойко О.Д. Історія України : посібник для студ. вузів /Бойко О.Д. – К.: Видавничий центр "Академія", 1999. – 568 с.
4. Р.М. Федорів Галицько-Волинський літопис / Роман Федорів – Львів: Червона Калина, 1994. – 259 с.
5. Овсій І.О. Зовнішня політика України (від давніх часів до 1944 року) : Навч. Посібник. – 2-ге вид.- Київ: Либідь, 2002. – 240 с.
6. Котляр М. Ф. Історія дипломатії Південно-Західної Русі / М. Ф. Котляр; НАН України. Ін-т історії України. – К., 2002. – 247 с.

Ж.З. ДЕНИСЮК,

кандидат культурології, начальник відділу наукової та редакційно-видавничої діяльності

Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв

ORCID: 0000-0003-0833-2993

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА СУЧASНОГО СУСПІЛЬСТВА

Технологічні оновлення, які регулярно відбуваються в сфері комунікацій, стають не тільки загальним показником цивілізаційного поступу, але й продовжують визначати вектори розвитку всіх сфер життєдіяльності сучасного суспільства. Інформація і комунікація стали тими активами, від яких багато в чому залежать і опосередковуються важливі складові успішності, прогресу, загального рівня розвитку суспільства в цілому та його індивідів.

Глобальна інформатизація суспільства, на думку І. Девтерова, з неминучістю призведе до формування нової культури суспільства та її все більшого поширення, яка буде репрезентувати не лише нову мову і нові стереотипи поведінки, а й нові моральні цінності, активно формуючи нові погляди на світ, суспільство, людину, мету і сенс її життя [2, с. 20].

На сьогодні інформаційно-комунікативне середовище є потужним засобом всебічного впливу на повсякденне буття як з позитивними, так і з негативними наслідками, яке заповнює структурні клітини соціуму ніби плазма. Зважаючи на надзвичайну активність і мобільність комунікацій та обігу і розповсюдженю інформації, ці чинники спонукають людину до більшої адаптованості в такому середовищі, одночасно видозмінюючи та трансформуючи усталені уявлення про базові цінності, погляди, можливості, стереотипи, поведінкові моделі.

Основні тенденції розвитку сучасного суспільства багато в чому визначаються еволюцією інформаційно-комунікаційних технологій, активне впровадження яких не тільки змінює існуючі структури суспільства, а й призводить до виникнення принципово нових соціальних феноменів.

Глобальна мережа інтернет, користувачами якої є значна частка населення, сприяє переміщенню життедіяльності людини у віртуальний простір. Ця особлива соціокультурна реальність, надаючи людині нові унікальні можливості взаємодії та розвитку, одночасно вимагає від неї освоєння нових знань, норм і поведінкових навичок, породжує новий досвід комунікації.

Основними рисами сучасного комунікативного середовища дослідники називають дигіталізацію, конвергенцію, інтернет-дивергенцію масової комунікації, адаптацію соціуму до нових культурних ролей, що пропонує мережа, створення нової публічної сфери [4, с. 20].

Інформаційно-комунікаційні технології сучасності значною мірою впливають на соціокультурне середовище життедіяльності людини. Як зазначають В. Зотов та В. Лисенко, комунікація на сьогодні є не тільки процесом передачі інформації від одного соціального суб'єкта до іншого, а й являє собою процес конструювання нових смислів, інтерпретацій, а також механізму створення нових норм і правил життедіяльності. Трактування комунікації як інтерсуб'єктивного соціального відношення сприяє розвитку тенденцій до більш багатостороннього розгляду відносин між людьми, більш глибокого розуміння особистості в контексті прийнятних соціальних зв'язків [3, с. 53].

В кінці ХХ - на початку ХХІ століття комунікація є переважно візуально орієнтованою, оскільки в основі сучасного уявлення про світ, де зір відіграє вирішальну роль, лежать візуальні образи, які репрезентують реальність. У сучасному суспільстві більша частина життедіяльності людини проходить в візуально орієнтованому середовищі, в сприйнятті створених суспільством і культурою образів і їх контексту. Продуктом візуального мислення є породження нових образів, створення нових візуальних форм, що несуть певне смислове навантаження, та слугують вихідним пунктом і результатом візуального сприйняття, формування цілісного уявлення про світ.

В традиційному розумінні комунікація – це, насамперед, обмін різноманітною інформацією між суб'єктами різного роду, де вона розуміється як вид і рівень соціальної дії. З позицій семіотичного підходу комунікація, як і вся культура людства загалом, пов'язується зі сферою знаків і символів, які існують в соціальному просторі і часі та є відображенням явищ об'єктивного світу, яким притаманні значення, сенс, цінність. Актуальним на сьогодні є поняття комунікативних практик, які, будучи різновидом соціальних практик, впорядковують сукупності зразків раціональної діяльності, спрямованої на передачу та прийом соціально значимої інформації, постійно відтворюючи системи комунікацій різного рівня.

Нові засоби комунікації, особливо інтернет-середовище, значний сегмент якого являє собою інформаційно-розважальний ресурс, в який «особистість занурювалась з метою втечі від буденності і переважно сприймала та використовувала в якості дозвілля, поступово стало поштовхом до самопізнання та розкриття власного потенціалу» [5, с. 211]. Різні рівні комунікативних можливостей та проявів творчої активності не лише розкривають в людині можливості відбутися в тій чи іншій соціальній ролі, але й сприяють самопрезентації в інформаційному

просторі, формуючи новий досвід віртуального буття, пов'язаного з обміном інформацією та продукуванням власних повідомлень. В даному контексті, як слушно зауважує С. Данилюк, в межах інтернет-комунікації «адресат є частково творцем, адже саме він визначає послідовність сприймання інформації, впливаючи тим самим на зміст повідомлення» [1, с. 78].

Таким чином, сучасне інформаційно-комунікативне середовище є системою з динамічним розвитком, що посилює власні позиції у всіх сферах життєдіяльності суспільства, задаючи нові формати спілкування та нові виміри соціокультурного простору буття людини.

Література

1. Данилюк С. С. Комуникативний процес у мережі інтернет: структурний аспект / С. С.Данилюк // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. – 2014. – № 8. – Том 1. – С. 77–80.
2. Девтеров І. В. Феномен і особливості прояву кіберкультури в інформаційному суспільстві / І. В. Девтеров // Вісник НАККіМ. – 2011. – № 3. – С. 2–24.
3. Зотов В. В., Лысенко В. А. Коммуникативные практики как теоретический конструкт изучения общества / В. В. Зотов, В. А. Лысенко // Теория и практика общественного развития. – 2010. – №3. – С. 53–55.
4. Зражевська Н. І. Нові медіа і нові форми комунікації в медіакультурі / Н. І. Зражевська // Актуальні питання масової комунікації. – 2013.- Вип. 14. – С. 70–75.
5. Посохова В. В. Стилі он-лайн спілкування інтернет-користувачів в повсякденній мереженній діяльності / В. В. Посохова // Теоретичні і прикладні проблеми психології. – 2013. – № 3(32). – С. 211–215.

О.В. КАЛІМБЕТ,

студент факультету політичних наук

Чорноморського національного університету імені Петра Могили

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ БРИТАНСЬКОЇ ПОЛІЦІЇ

Слово «поліція» - латинського походження і означає «цивільна адміністрація». Основоположником нинішніх поліцейських сил вважається поліція Лондона, створена в кінці 20-х років XIX століття і своїм головним завданням ставила запобігання злочинам. Називати лондонську поліцію «Скотланд-Ярд» не зовсім правильно. «New Scotland-Yard» - лише штаб-квартира поліції Великого Лондона. А офіційна назва поліції Лондона — «The Metropolitan Police Service». Втім, частіше використовують все ж перший варіант який звучить красивіше, та й звичніше. На той час в Лондоні кількість злочинності зростала, тому влада прийняла рішення, створити патрульно — постову службу, яка буде запобігати злочинам, та надавати гарантовану безпеку громадянам міста Лондон.

Мета роботи простежити історію розвитку лондонської поліції та розглянути методи розслідування злочинів лондонської поліції.

Джерельну базу дослідження склали матеріали таких видань як, «The Time», «History Metropolitan Police Service», «Serious Organised Crime Agency».

Зарубіжна істріографія представлена Taylor David [8], Clive Emsley [6], Tim Newburn [4], Malcolm Gaskill [12], Roy Ingleton [3].

Історія Скотланд-Ярду сягає своїм корінням в глибину століть. Колись на території острова немирно сусідили два королівства - Шотландське і Англійське. Англійський король Едгар, вважаючи себе сюзереном Шотландії зажадав, щоб король Кеннет побудував там замок і відвідував його щорічно, демонструючи тим самим свою васальну залежність від Англії. Вказівка свавільного монарха було виконано: палац звели, і шотландський король зупинявся там всякий раз, коли приїжджав в Англію. Юридично палац залишався володінням шотландських королів і вважався територією Шотландії. У 1603 році, після смерті королеви Єлизавети I, король Шотландії Яків VI став королем Англії і Шотландії, і палац втратив своє первісне призначення. Їх стали використовувати як урядові будівлі. Саме тут в 1829 р і розмістили перших лондонських поліцейських [2, с. 123].

До XIX ст. поліції як такої в Британії ще не було, за порядок на своїй землі відповідав феодал, виконуючи функції і поліції, і суду. Дана обставина, стала зародженням інституту констеблів. У XIV ст. констеблі виконували поліцейські функції. В їхні обов'язки входила організація нагляду за підозрілими особами, арешт майна засуджених і забезпечення його збереження, розшук злочинців і викрадених речей. Для цього констеблі були наділені серйозними правами: вони могли зламувати двері будинків підозрюваних і проводити обшуки, приковувати підозрюваних в колодки, садити за гратеги, прив'язувати злодія до ганебного стовпа і застосовувати тілесні покарання. Крім чисто поліцейських функцій, констебль відповідав ще за збір податків, збереження посівів і худоби, стан доріг чистоту водойм. Він також збирав провіант для королівського двору і забезпечував його доставку. При цьому за свою тяжку та небезпечну працю зі скарбниці констебль не отримував ні копійки. Тому констеблям доводилося заробляти гроші перевищуючи посадові повноваження, беручи хабарі, займаючись поборами та іншими неприємними справами. Причому найчастіше на шкоду своєму основному завданню [7, с.88]. Тому серед місцевих жителів популярністю ця професія не користувалася, і бажаючих добровільно взяти на себе таку ношу знаходилося мало. Тому дуже скоро в містах, в тому числі і в Лондоні, з'явилися так звані «ловці злодіїв»: професійні донощики і сумнівні детективи, які займалися цим заради наживи, з помсти або просто в пошуках пригод. Положення в сфері правопорядку, яке склалося в Лондоні до початку XIX ст. нікого не влаштовувало. Тому в 1730 році міська влада в якості експерименту сформували напівпрофесійну команду швидкого реагування, так званих «раннерів» тобто бігунів, що складалася з дюжини молодих людей. Вони не тільки стежили за порядком на вулицях, але на додачу відвідували кубла, запам'ятуючи особи злочинців, щоб згодом полегшити їх упізнання. Але попри цього кількість злочинності було важко скоротити і тому, в 1737 році був прийнятий парламентський акт - «Нічний дозор» для кращого регулювання. В ньому була зазначена кількість платних констеблів, які повинні виконувати службові обов'язки щоночі [11, с. 6]. Населення Лондона на початку 1800-х років було майже півтора мільйона осіб, але його вулиці охоронялися лише 450 констеблів і 4,500 нічних сторожів. Ідея професійної поліції була у сера Роберта Піля, коли він став мініст-

ром внутрішніх справ в 1822 році. Роберту Пілю прийшла ідея про створення професіональної поліції в Лондоні. Пілю знадобилося сім років, щоб переконати парламент у необхідності такого підрозділу [10, с. 54]. Рішення про створення поліції було продиктовано страхом ні перед злочинністю, а перед громадськими заворушеннями. Уряд Великобританії боявся чергової революції. На початку XIX століття повстання в Лондоні та інших містах придушувалися військами [1, с. 993]. У 1815 році лондонські злочинці встановили повний триденний контроль над районом Вест-Енд. Вони грабували і спалювали будинки міста дворян, в тому числі і дома міністрів. Дані події змусило герцога Веллінгтона закликати до негайного створення цивільних поліцейських сил для підтримання громадського порядку. О 6 годині вечора у вівторок, 29 вересня 1829 року, перші констеблі поліції Лондона заступили на патрульно-постову службу [6, с.133]. У той час, головний офіс поліції розміщувався в будинку номер чотири на Уайтхоллі, п'ять місцевих офісів - в центральній частині Лондона. Поліцейські носили темно-сині куртки і брюки, а також чорні капелюхи зі шкіряною тулією. Високий шкіряний комір куртки призначався для захисту від удушення. Настільки характерне обмундирування було розроблено для того, щоб констеблі якомога більше відрізнялися від солдатів [3, с. 224]. Кожен поліцейський мав тріскачку для виклику допомоги, а єдиною його зброєю служила коротка палиця. Перші констеблі практично не отримували ніякого навчання. Їм просто попередньо показували маршрут патрульної служби. Всі вони були забезпечені видрукованої інструкцією комісара поліції. В поліцію набиралися рекруті які повинні бути молодше 35 років, володіти хорошим фізичним здоров'ям, бути зростом не менше 1,67 метрів, вміти читати і писати, мати хороший характер [5, с. 45]. Спочатку половина констеблів працювала в нічну зміну з дев'ятої вечора до шостої ранку. Решта працювали протягом останніх п'ятнадцяти годин. У 1835 році парламентом був прийнятий закон про створення платних поліцейських сил. І вже до 1840 року кількість поліцейських в Англії налічувала близько 13000 тис. Поліція Піля зрештою забезпечила зовнішню безпеку на вулицях Лондона. Але через кілька років стало ясно, що охоронна поліція, яка носила поліцейську форму і діяла офіційно, була не в змозі на ділі побороти злочинності. Грабіжники, злодії і вбивці робили тепер свою чорну справу таємно. Злочинність поширювалася з їх притулків, набуваючи тисячі найрізноманітніших форм [9, с. 14]. Знадобилося кілька особливо жорстоких вбивств, щоб міністр внутрішніх справ в 1842 році набрався мужності зробити ще один крок. 12 поліцейських зняли свою форму і стали детективами. Вони займали три маленьких приміщення в Скотланд-Ярді. Деякі з них користувалися великим авторитетом такі як: Філд, Сміт, Джонатан Уічер. Слово "детектив" для криміналіста стало терміном і поширилося у всьому світі. Незабаром в поліцейському штабі з'явилось секретне відділення, тобто кримінальна поліція. На перших порах кримінальною справою займалося 12 детективів, але вже через рік їх число подвоїлося [8, с. 75]. За цей час було накопичено багато досвіду про розкриття злочинів. З'явилися навчальні заклади для підготовки кадрів. До початку ХХ століття лондонська поліція першими стали використовувати в службових цілях собак і пересіли з кебів в автомобілі. А за кілька наступних десятиліть нового століття Скот-

ланд-Ярд пережив справжню технічну революцію. Незабаром по оснащеності, лондонська кримінальна поліція перевершувала аналогічні служби Європи і США. Саме в Скотланд-Ярді була створена найбільша для свого часу колекція зброї і боеприпасів [4, с. 77]. Британські експерти-криміналісти, завдяки застосуванню методів судової медицини, одними з перших в світі освоїли такі тонкощі, як розмежування випадків насильницького і ненасильницького утоплення, аналіз часу і обставин смерті від вогню, і багато іншого. Завдяки мікроскопічним дослідженням фахівці британської поліції вже в той час визначали звідки вилетіла куля до того чи іншого конкретного об'єкта [12, с. 1163].

Отже, Скотленд-Ярд, першими в світі застосував в ході розслідування злочинів мікроскопію тканин для рубцевої ідентифікації щодо застарілих тілесних ушкоджень. Крім забезпечення столиці поліцейськими і слідчими, Скотланд-Ярд виконує і інші завдання. Правоохоронці стежать за роботою транспорту та громадського правопорядку в Лондоні. Крім чисто поліцейських функцій Скотланд-Ярд займається цивільною обороною, експлуатацією будівель, розшукує зниклі речі, реєструє іноземців. Саме на поліцію покладено функцію особистої охорони членів королівської сім'ї, а також забезпечення безпеки резиденції монархів, охорони прем'єр-міністрів, в тому числі колишніх. Охороняє поліція і високопоставлених дипломатів, а також деяких інших VIP-персон, якщо на їхнє життя може бути вчинено замах. Скотланд-Ярд, хоча і уповноважений вести розслідування по всій території королівства, не втручається в справи регіоналів, поки на це не отримано спеціальний дозвіл провінційної влади.

Література

1. Christopher Hibbert, Ben Weinreb, John Keay, Julia Keay // The London Encyclopaedia (3rd Edition) // London. – 2010. – 1120 c.
2. Charles Edwards // Changing Policing Theories For 21st Century Societies // Sydney: Federation Press. – 2005. – 275 c.
3. Clive Emsley // The Great British Bobby: A History of British Policing from 1829 to the Present // London: Quercus Publishing Plc. – 2009. – 250 c.
4. David Taylor // The New Police in Nineteenth-Century England // New York: Manchester University. – 1997. – 92 c.
5. Eugene McLaughlin, John Muncie // The Origins and Development of the Police // Thousand Oaks: Sage Publications. – 2001. – 37 c.
6. Elaine A. Reynolds // Before the Bobbies The Night Watch and Police Reform in Metropolitan London 1720-1830 // Stanford: Stanford University. – 1998. – 14 c.
7. J. David Hirschel, William Wakefield // Modern English Police in criminal justice in England // Westport: Praeger Publishers. – 1995. – 126 c.
8. J. David Hirschel William Wakefield // The History and Organization of the Police // Westport, CT: Praeger Publishers. – 1995. – 80 c.
9. Malcolm Gaskill // Crime and Mentalities in Early Modern England // New York: Cambridge University. – 2003. – 2010 c.
10. Roy Ingleton // the British Police: The Great Debate // Portland: Frank Cass. – 1997. – 322 c.
11. Tim Newburn // Handbook of Policing // Cullompton: Willan Publishing. – 2003. – 87 c.
12. Taylor David // The New Police in Nineteenth-Century England // Manchester University. – 1997. – 192 c.

М.В. ФОКА,

кандидат філологічних наук, докторант кафедри української літератури
Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

ПОЕТИКА «ПРИНЦИПУ АЙСБЕРГА» Е. ГЕМІНГВЕЯ

З активним розвитком теорії підтексту в літературознавстві важливого значення набувають матеріали, де письменники розкривають свою «технологію» творення прихованих смыслів у художньому творі. У цьому плані особливої уваги потребує т. зв. «принцип айсберга» Е. Гемінгвея, що став головною та невід'ємною ознакою його творчого стилю. У своїх виступах, спогадах, бесідах, інтерв'ю письменник дуже точно пояснює свій метод вибудування імпліцитних смыслів, і узагальнення та систематизація цього специфічного досвіду значно поглиблять та уточнюють знання про природу підтексту як художнього явища.

Як відомо, у 1954 р. Нобелівська премія з літератури була присуджена Е. Гемінгвею за «могутній стиль, що є досягненням мистецтва сучасного оповідання» [цит. за: 1, с. 103]. Безперечно, «могутність стилю» письменника насамперед пов'язується з підтекстами, тобто із свідомо вибудуваними прихованими смыслами у творі, у яких і треба шукати істинні меседжі автора читачеві.

Такий принцип написання творів, де головне приховується в підтекстовій частині, сам Е. Гемінгвей назвав «принципом айсберга». Так, в одному зі своїх інтерв'ю письменник вичерпно пояснив: «...можу сказати, що я завжди намагаюся писати за принципом айсберга. Сім восьмих його перебуває під водою, і лише одна восьма на поверхні. Ви можете пропустити що завгодно з того, що знаєте, і від цього ваш айсберг стане лише міцнішим. Ваші знання залишаються в підводній його частині» [2, с. 689–690]. При тому майстер підтексту тонко зауважив: «Але якщо письменник обминає те, чого він не знає, але повинен знати, у його творах з'являються дірки» [2, с. 690].

Для того щоб точніше зрозуміти суть підтексту, звернімося до прикладу Е. Гемінгвея: «Старого і море» можна було б розтягти на тисячу з гаком сторінок, описати всіх жителів селища, яких я бачив, розповісти, як вони заробляють на життя, народжуються, вчаться, народжують дітей і т. ін. Це добре і навіть чудово вміють робити інші автори. Письменник обмежений у своїй роботі тим, що вже добре зроблено до нього. Отже, я спробував навчитися чогось іншого. По-перше, передаючи свій життєвий досвід читачеві, я намагався вилучити все зайве, аби те, що він чи вона прочитають, стало його чи її досвіду, неначе дійсно мало місце в житті. Досягти цього дуже важко, і в цьому напрямку мені доводиться дуже багато працювати.

У всякому разі, не зупиняючись на тому, як це робиться, скажу лише, що того разу мені неймовірно пощастило, бо я зумів повністю передати читачеві те, що хотів і чого до мене ніхто не передавав. Мені пощастило саме в тому, що я зустрів гарного чоловіка й гарного хлопця, а письменники останнім часом забули, що таке ще трапляється. Та й океан вартий, щоб про нього писати, як і про людей. Мені й

тут пощастило. Я бачив, як паруються марліни, і тепер маю про це уявлення. Цього я не писав. В тому ж місці я бачив косяк (чи стадо) кашалотів, понад шістдесят голів, і навіть загарпунув одного завдовжки близько шістдесяти футів, але не втримав. Про це я теж не писав. Жодна з історій, які я чув у рибальському селищі, не ввійшла до книги. Але саме знання і складають підводну частину айсберга» [2, с. 690].

До цього т. зв. «принципу айсберга» Е. Гемінгвеї звертався протягом усієї своєї письменницької діяльності, і саме цей принцип став домінантною ознакою його творчого стилю. Наприклад, у своїх мемуарах «Свято, що завжди з тобою», згадуючи один зі своїх ранніх творів з книги оповідань «За нашого часу» (1924 р.), письменник уточнює: «То була дуже нехитра історія під назвою «Не в сезон», але насправді кінець її був не такий, бо в житті той старий повісився. Я зробив це за свою новою теорією, згідно з якою можна випустити в творі усе, що завгодно, — аби ти тільки сам знати, що випускаєш, — і тоді оповідання стане ще сильніше, і читач відчує в ньому щось більше, ніж він осягнув розумом» [2, с. 126–127]. А в 1932 році письменник зазначає: «Якщо письменник добре знає те, про що він пише, він може опустити багато з того, що знає, і якщо він пише правдиво, читач відчує все опущене так само сильно, ніби письменник сказав про це. Величавість руху айсберга в тому, що він тільки на одну восьму підіймається над поверхнею води» [1, с. 109]. І в 50-ті роки констатує: «...я завжди намагаюся писати за принципом айсберга» [2, с. 689].

Не зважаючи на те, що Е. Гемінгвеї так відверто розказує про свій основний творчий принцип, він фактично не розкриває та не коментує підтексти своїх творів, залишаючи це читачам і критикам. Наприклад, на питання Дж. Плімptona, чи згоден автор, що в його романах є символіка, Е. Гемінгвеї відповів: «Мабуть, є, коли критики постійно її знаходять. Але, якщо не заперечуєте, мені не хотілося б говорити про це її відповідати на такі питання. Романи її оповідання важко писати ї без того, щоб їх пояснювати» [2, с. 685]. І трохи нижче уточнює: «...я вважав і вважаю, що письменник, який розповідає про те, як він пише, завдає собі великої шкоди. Адже він пише для того, щоб його читали, і будь-які пояснення чи розмови тут зайві. Можу вас запевнити, що в будь-якій книжці сказано набагато більше, ніж це здається після першого прочитання, і автор, який так пише, не повинен давати пояснення чи виступати в ролі гіда, що коментує найскладніше в своєму творі» [2, с. 685].

Очевидно, саме глибина творів Е. Гемінгвея, їх потужна та чітко продумана підтекстовість захопила читачів одразу ж з моменту виходу перших творів і продовжує цікавити дотепер.

Таким чином, головна особливість «принципу айсберга» Е. Гемінгвея полягає в тому, що письменник опускає певну інформацію, яку читач впovні відтворює в процесі сприйняття художнього твору. Знання специфіки поетики цього творчого методу Е. Гемінгвея визначають адекватні методологічні напрямки для декодування імпліцитних смислів (ідеться, наприклад, про рецептивну поетику), а також значно доповнюють теорію підтексту, що знаходиться в стадії активного розвитку, зокрема допоможуть визначити способи творення підтексту та уточнити його природу.

Література

1. Денисова Т. Н. Хемингуэевский «айсберг» и «модусы» экзистенциализма / Т. Н. Денисова // Денисова Т. Н. Экзистенциализм и современный американский роман / Т. Н. Денисова – К. : Наукова думка, 1985. – С. 103–119.
2. Хемінгуей Ернест. Твори в чотирьох томах / Ернест Хемінгуей ; Перекл. з англ. – К. : Видавництво художньої літератури «Дніпро», 1979 – 1981. – Том 4. Нарис, спогади, роман, оповідання, публіцистика. – 1981. – 717, [3] с.

Розділ 4

СОЦІАЛЬНІ ТА ПОВЕДІНКОВІ НАУКИ

ЕКОНОМІКА. ПОЛІТОЛОГІЯ. ПСИХОЛОГІЯ. СОЦІОЛОГІЯ

М.І. ВІЛЬШАНЕЦЬКИЙ,

учень 11 класу Дніпропетровського КЗО НВК № 139 ДМР

Л.М. НІКОЛЕНКО,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та корекційної освіти Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара

СОЦІАЛЬНА ЗНАЧУЩІСТЬ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ОСОБИСТОСТІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Інтерес вчених до проблеми цінностей і ціннісних орієнтацій обумовлений фундаментальною значущістю, яку вони мають у взаємодії людини і суспільства.

З'ясування ціннісних орієнтацій окремої особистості, соціальних груп має суттєву вагу для побудови демократичного суспільного устрою, адже, відповідно до теорії соціальних систем Т. Парсонса, суспільний порядок залежить від існування загальних для всіх членів соціуму цінностей, що виступають стандартом, за допомогою якого відбираються цілі діяльності.

Відповідно, соціальна значущість ціннісних орієнтацій особистості визначається роллю, яку вони відіграють у житті кожної людини і суспільства у цілому.

Науковці протягом тривалого часу вивчення даної проблеми звертають увагу на особливість даного конструкту і надають йому різного функціонального значення.

На думку Т. Парсонса, ціннісні орієнтації особистості виконують консолідовуючу роль (виступають якістю, яка об'єднує людей) і визначають специфіку соціальної діяльності особистості [6].

Як зазначав Г. Олпорт, а за ним і А. Здравомислов, ціннісні орієнтації відокремлюють важливе для певної людини від несуттєвого. Сукупність ціннісних орієнтацій утворює своєрідну вісь свідомості, яка забезпечує стабільність особистості, спадкоємність певного типу поведінки і діяльності, виражену у спрямованості її потреб і інтересів. Внаслідок цього саме ціннісні орієнтації є важливим фактором, що зумовлює мотивацію дій і вчинків особистості [4].

Згідно з визначенням Ф. Клакхона та Ф. Стрідбека, ціннісні орієнтації узгоджують різноманітні мотиви людської діяльності у процесі вирішення загаль-

нолюдських проблем, зокрема у таких сферах, як відносини між людиною і природою, ставлення до оточення, стосунки, діяльність [9].

Корифей вітчизняної соціологічної школи І. Кон зазначав, що ціннісні орієнтації допомагають індивіду (групі) сприйняти соціальну ситуацію і вибрати відповідний спосіб дій [5].

Професор М. Борищевський також звертає увагу на соціальне значення ціннісних орієнтацій і стверджує, що вони виконують роль регуляторів суспільної життедіяльності людини. Виступаючи елементом моральної свідомості, ціннісні орієнтації відображають не тільки корінні інтереси та основні цінності людського буття, а й формують більш чи менш чіткі поняття сучасної людини про сенс життя, людяність, співчутливість [2].

Для нас ця думка є особливо важливою, оскільки люди в суспільстві не однаковою мірою сприймають усталені цінності, і нерідко формують власні, котрі можуть суперечити загальноприйнятим, вносити неузгодженість між свідомістю і практичною поведінкою особистості або мати надто спрощений характер, а це, у цілому, негативно впливатиме на моральне здоров'я українського суспільства.

Ціннісні орієнтації як складова моральної свідомості забезпечують загальну спрямованість поведінки індивідів, соціально значущий вибір ними цілей, цінностей, способів регуляції поведінки, її форм і стилю. Як рушійні мотиви поведінки, ціннісні орієнтації крізь призму суб'єктивного сприйняття дають можливість визначити своєрідність і найхарактерніші риси сучасної епохи, пізнати її зрозуміти, наскільки людина володіє моральною здатністю відповідати потребам розвитку суспільства, наскільки вона творчо активна або пасивна і байдужа [7].

За словами В. Алексєєвої, система ціннісних орієнтацій – це «основний канал засвоєння духовної культури суспільства, перетворення культурних цінностей у стимули і мотиви практичної поведінки людей» [1].

У своїй статті І. Дьяконов зазначає, що ціннісні орієнтації підштовхують особистість до соціальної активності, коригують процес її відносин із суспільством. Дієвість ціннісних орієнтацій виявляється в тому, що вони дають людині можливість задовольняти свої основні потреби, розв'язати чимало життєвих питань за допомогою тих способів і цінностей, які існують у певному суспільстві [3].

Відомий соціолог В. Лісовський вважає, що система цінностей, прийнята соціальними і професійними групами, сім'ями та самим індивідом впливає і на престижність багатьох професій у молодіжному середовищі, що також має вагоме значення для соціалізації особистості [8].

На нашу думку, ціннісні орієнтації відіграють провідну роль у житті юної особистості, оскільки визначають мету та сенс усього подальшого життя. Вони суперечливі та динамічні, відображають головні, істотні зміни, що відбуваються у суспільстві на певному етапі їого розвитку.

Здійснений аналіз сучасних досліджень із проблеми ціннісних орієнтацій дозволяє виокремити певні положення, що розкривають соціальну значущість даного феномену для окремої особистості і суспільства зокрема.

По-перше, ціннісні пріоритети є життєвими орієнтирами людини, вони спрямовують особистість на пошуки порядку і сенсу в житті, допомагають відокремити

істинне від помилкового, справедливе від несправедливого, добре від поганого, допустиме від забороненого. Без них люди були б дезорієнтовані в соціальному просторі.

По-друге, ціннісні орієнтації слугують основою мотивації поведінки людей, визначають її особливості; відповідно, структура ціннісних орієнтацій може виступати показником для прогнозу загальної спрямованості особистості.

По-третє, ціннісні орієнтації є найважливішими регуляторами поведінки людини, її прагнень і вчинків, спонукальними чинниками соціальної активності. Людина інтеріоризує основні соціальні цінності і керується ними у своїй поведінці.

По-четверте, ціннісні орієнтації виступають критерієм, стандартом для вибору суб'єктом цілей, засобів, способу, результатів і умов діяльності, інших видів соціальної активності. Так, наприклад, у суспільстві в цілому цінності виступають соціальним критерієм оцінок при виборі з існуючих альтернатив найбільш бажаного або доступного (як-от під час виборчих кампаній).

По-п'яте, ціннісні орієнтації є найважливішими чинником консолідації людей, інтеграції їх у співтовариства. Наявність загальних ціннісних орієнтацій забезпечує суспільну злагоду, єднання громадян, соціальних спільнот і груп.

По-шосте, ціннісні орієнтації особистості впливають на різні сторони соціокультурного життя всього суспільства — право, науку, освіту, мистецтво, культуру, а також соціальну структуру суспільства.

Науковці, досліджуючи поняття ціннісних орієнтацій особистості, дійшли висновку, що базові цінності особистості формуються в період так званої первинної соціалізації індивіда, у юнацькому віці. Саме в цей період особистість активно залиучається до громадської діяльності, у молодої людини починає формуватися самосвідомість, утверджуються норми поведінки, що говорить про практичну значущість ціннісних орієнтацій для молоді.

Здійснивши аналіз досліджень вчених, також зазначимо, що у юнацькому віці за певних життєвих обставин ціннісні орієнтації можуть істотно змінюватися: за сприятливих — вони стають більш еквівалентними загальнолюдським цінностям, проте в обставинах, котрі не влаштовують молоду особу, ціннісні орієнтації змінюються і можуть мати протилежний — асоціальний характер.

Виявлені аспекти соціальної значущості ціннісних орієнтацій особистості підтверджують необхідність з'ясування ціннісних орієнтацій юнацької молоді на сучасному етапі розвитку українського суспільства.

Література

1. Алексеева В. Г. Ценностные ориентации как фактор жизнедеятельности и развития личности // Психологический журнал. — 1984. Т. 5. № 5. — С. 63—70.
2. Дорога до себе. Від основ суб'єктності до вершин духовності : монографія / М. Й. Борищевський. — К. : Академвидав, 2010. — 416 с.
3. Дьяконов И. В. Зміст поняття «циннісна орієнтація» / И. В. Дьяконов // Мультиверсум. Філос. альманах. — К.: Центр духовної культури, 2004. — № 43.
4. Здравомыслов А. Г. Потребности. Интересы. Ценности / А. Г. Здравомыслов. — М. : Політиздат, 1986. — 223 с.

5. Кон И. Социологическая психология// [Электронный ресурс] / Режим доступу до джерела: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Psihol/konsp/
6. Парсонс Т. Теория действий/ [Электронный ресурс] / Режим доступу до джерела: <http://pidruchniki.com/12991010/sotsiologiya/parsons#676>.
7. Пірен М. Ціннісні орієнтації молоді в українському суспільстві на сучасному етапі / М. Пірен, О. Цілюрик // Освітарегіону. Політологія, психологія, комунікації. – 2011. – № 4. – С. 213–218.
8. Роль ціннісних орієнтацій у виборі цілей в процесі розвитку автономності особистості в юнацькому віці // [Електронний ресурс] / Режим доступу до джерела: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Psihol/konsp/
9. L. Hjelle, D. Ziegler. PersonalityTheories: BasicAssumptions, Research, andApplications 3th ed. // [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://psylib.org.ua/books/hjelz01/txt14.htm>

Т.Ю. ПЕТРУК,

студентка економічного факультету

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

А.С. ШОЛОЙКО,

кандидат економічних наук, доцент кафедри страхування, банківської справи та ризик-менеджменту Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО СТРАХУВАННЯ

У багатьох країнах світу страхування сільськогосподарських ризиків є ефективним механізмом фінансового захисту виробників сільськогосподарської продукції. У цій сфері накопичено великий досвід, апробовані різні програми, розвивається і вдосконалюється правова основа. Україна має значний потенціал для розвитку сільського господарства та відповідно до розвитку ринку агрострахування. Тому дослідження особливостей становлення та функціонування сільськогосподарського страхування у зарубіжних країнах може бути корисним для підвищення ефективності функціонування даного сегменту страхового ринку в Україні.

Світовий досвід в галузі страхування сільськогосподарського виробництва свідчить про функціонування в багатьох країнах національних систем страхування сільськогосподарських ризиків. При цьому кожна країна створює власну систему страховогого захисту сільськогосподарського виробництва.

Так, значний інтерес представляють характер і обсяги участі держави в сільськогосподарському страхуванні в США, які мають тривалу історію і є популярним інструментом управління сільськогосподарськими ризиками. В даний час США займає перше місце в світі за охопленням сільськогосподарської діяльності страхуванням, випереджаючи КНР і Японію.

У Сполучених Штатах Америки рішенням Сенату в 1922 р. були закладені основи системи страхування в сільському господарстві. У 1938 р. при Департаменті сільського господарства була створена Федеральна корпорація страхування врожаю (ФКСУ), а вже в наступному році стартувала перша урядова програма страхування [1, с. 181–200].

У Канаді сільськогосподарське страхування здійснюється на основі Акту страхової одноманітності, згідно з яким відповідальність розділена між федераль-

ним урядом і урядом провінцій. У веденні федерального уряду знаходиться затвердження розмірів тарифів, визначення планової величини врожайності і цін, рівень страхового покриття та ін.

Відмінною особливістю сільськогосподарського страхування в США є велика кількість різноманітних програм, з яких страхувальникам надається можливість вибору. Координатором програми виступає Агентство зі сприяння фермерським господарствам (FSA).

У Канаді сільськогосподарське страхування здійснюється на основі Акту страхової однomanітності, згідно з яким відповідальність розділена між федеральним урядом і урядом провінцій. У веденні федерального уряду знаходиться затвердження розмірів тарифів, визначення планової величини врожайності і цін, рівень страхового покриття та ін.

При страхуванні доходів бюджетні субсидії сільгоспвиробникам складають 67%. Якщо страхуються сільськогосподарські культури, то 50% страхових премій оплачує фермер, 25% - федеральний уряд і 25% - уряд провінції [2, с. 193–200]. Сільськогосподарське страхування здійснюють державні страхові агентства, що працюють на базі законів провінцій і підкоряються міністрам сільського господарства цих провінцій. Недержавні страхові компанії в сільськогосподарському страхуванні не беруть участі.

У країнах Європи є власні програми сільськогосподарського страхування, що розрізняються за ступенем участі в них держави.

Іспанська система сільськогосподарського страхування з державною підтримкою вважається найбільш розвиненою в Європі. Її ефективність заснована на зацікавленості та взаємодії трьох основних її учасників: сільгоспвиробників, уряду і страхових компаній [3, с. 227–234].

Важливою ланкою системи сільськогосподарського страхування Іспанії є союзи сільгоспвиробників, серед яких можна виділити Федерацію сільськогосподарських кооперативів Іспанії, яка від імені своїх членів бере участь в переговорах при розробці нових страхових продуктів та інформує про наявні нововведення серед сільськогосподарських виробників.

У Франції сільськогосподарське страхування регулюється спеціальним законом. В країні існує Національний гарантійний фонд для компенсації збитків аграріям від катастрофічних явищ, за винятком граду і бурі. Фонд створюється на 50% за рахунок коштів державного бюджету, а інша частина - за рахунок страхових премій виробників сільськогосподарської продукції.

Сільськогосподарське страхування у Франції організовано за принципом со-лідарності страхувальників, тобто для них передбачений єдиний тариф незалежно від ступеня схильності до ризику несприятливих природних подій тієї чи іншої території республіки.

Слід зазначити, що в даний час у Франції та ряді інших європейських країн робляться спроби впровадити в практику мультиризикове субсидоване сільськогосподарське страхування.

У деяких європейських країнах державна підтримка страхування не здійснюється. З цих позицій цікавий досвід Німеччини, де немає спеціальної програми

сільськогосподарського страхування. У країні застосовуються спеціальні інструменти захисту аграрій: надання державної допомоги в результаті настання несприятливих умов природи, що призвели до великих збитків, приватне страхування від граду та ін. Федеральний уряд Німеччини не вважає за доцільне надання субсидій в рамках спеціальної програми страхування для аграрного сектора.

В Японії в даний час склалася модель страхування сільськогосподарських ризиків, в якій поєднуються добровільна і обов'язкова форми. Вибір залежить від типу продукту страхування і розміру ферми. Виробники сільськогосподарської продукції, які не відповідають необхідним критеріям (наприклад, невелика посівна площа), можуть застрахуватися на добровільній основі. Багаторічні насадження, парникові культури тощо, а також сільськогосподарські тварини страхують тільки добровільно. Японський уряд надає субсидії в розмірі близько 50% страхової премії і виступає в якості перестраховика для всього сільськогосподарського страхування (100% відповідальності перестраховується урядом).

У табл. 1 узагальнено особливості функціонування сільськогосподарського страхування у країнах світу.

Таблиця 1

Системи страхування аграрних ризиків у країнах світу [4, 5]

Країна	Учасники системи агрострахування	Основні заходи, передбачені системою страхування аграрних ризиків
США	Федеральна корпорація страхування врожаю (Federal Crop Insurance Corporation) Департаменту сільського господарства; страхові компанії; товариства взаємного страхування	Забезпечення виконання Федеральної програми страхування врожаю, яка включає: - перерахунок страховикам із федеральногого бюджету за фермерів 60% страхових премій; - забезпечення додаткового страховогого покриття фермерам, які беруть участь у Федеральній програмі страхування врожаю; - контроль організації перестрахування; - забезпечення перестрахування понад 40% ризиків агропромислового комплексу за кордоном.
Канада	Державна корпорація страхування аграрних ризиків (Agriculture Financial Services Corporation); страхові компанії	Забезпечення виконання Державної програми страхування аграрних ризиків, яка передбачає: - субсидовані заощадження для фермерів; - виконання програми забезпечення доходів; - контроль організації перестрахування; - забезпечення перестрахування понад 40% агроризиків за кордоном.
Іспанія, Франція	Система страхування під контролем держави та за участю товариств взаємного страхування	Страхові компанії: розроблення страхових продуктів зі страхування аграрних ризиків. Держава: контроль за здійсненням страховогого та перестраховогого захисту сільськогосподарських товаровиробників.

	вання	
Німеччина	Приватні страхові компанії	Федеральний уряд надає допомогу аграріям в результаті настання несприятливих умов, що призвели до великих збитків (але не більше 35% збитку) з дозволу Євро комісії. Здійснюється часткова державна підтримка страхування хвороб сільськогосподарських тварин. Приватне страхування
Японія	Уряд Японії	В Японії функціонують як добровільна, так і обов'язкова форми страхування сільськогосподарських ризиків. виступає як фонд допомоги з уплати страхових премій (близько 50%) та забезпечує 100% перестрахування

З табл. 1 видно, що нині у світі виокремилися різні підходи до підтримки та розвитку страхування в аграрній сфері як необхідного інструменту стабілізації виробничого процесу та доходів сільгоспвиробників.

У підсумку варто зазначити, що залишаючи позитивний зарубіжний досвід ефективного використання страхування з державною фінансовою підтримкою в аграрному секторі для України слід зауважити, що запозичення та наслідування зарубіжного досвіду повинно бути максимально осмисленим у розумінні передбачення і прогнозування наслідків, і вибірковим, тобто сумісним з існуючим укладом України у вказаному сегменті.

Література

1. Kramer, R.A. Federal Crop Insurance: 1938–82 [Text] / R.A. Kramer // Agricultural History. 1983. Vol 57. P. 181–200.
2. Кривошлик Т. Д. Формування механізму сільськогосподарського страхування в Україні / Т. Д. Кривошлик // Формування ринкової економіки : зб. наук. праць / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, ДВНЗ "Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана" – 2012. – Спец. вип.: Страховий ринок України в умовах фінансової глобалізації. – С. 193–200.
3. Прокопчук О. Т. Зарубіжний досвід страхування аграрних ризиків та доцільність його застосування в Україні / О. Т. Прокопчук, Ю. В. Улянич, К. Ф. Улянич // Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. – 2013. – Вип. 83. - С. 227–234.
4. Минкіна Г.І. Страхування як елемент управління ризиками підприємств АПК /Г.І. Минкіна // Фінансовий ринок України. – 2010. – №3. – С. 4–11.
5. Прокопчук О. Т. Особливості страхування аграрних ризиків у країнах світу / О. Т. Прокопчук, Ю. В. Улянич, В. П. Бечко // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – № 3. – С. 46–53.

А.Р. СТАШКЕВИЧ,

студентка Чернівецького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету
Л.І. ПРОСТЕБІ,

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів
Чернівецького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ БАНКОМ РЕКОНСТРУКЦІЇ ТА РОЗВИТКУ (ЄБРР)

Анотація. Стаття присвячена висвітленню співпраці України з Європейським банком реконструкції та розвитку. Визначено позитивні та негативні наслідки співробітництва, виділено основні проекти та галузі в які найбільші вкладення коштів від даного банку.

Ключові слова: Європейський Банк реконструкції та розвитку, міжнародні фінансові організації, економіка, співпраця, комерційний банк, інвестиції, економічна реформа.

Постановка проблеми. Актуальність даної теми полягає в необхідності виходу України з кризового економічного та фінансового стану, шляхом впровадження швидких реформ, а також плідною співпрацею з міжнародними фінансовими організаціями (МФО). В той же час, ця співпраця є чинником розбалансованості економіки, адже саме фінансова заборгованість перед (МФО) робить економічну ситуацію в країні нестійкою та сприятливою від зовнішніх та внутрішніх чинників дестабілізації. Як відомо, однією з найбільш впливових з них є Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), отже на нашу думку доцільно буде проаналізувати партнерство нашої країни саме з нею.

Стан дослідження. Дослідженням співпраці України та міжнародних фінансових організацій завімались такі науковці, як : Базилюк Я. Б. [1], Войтко С. В., Янкова В. С. [2], Добревечір О. І. [3], О. С. Кваша, С. А. Циганов [4], С. В. Клепікова, М. М. Шевченко [5], В. С. Миргородська, М. Ю. Троян [6], І. О. Пенська [7], С. Т. Пухир [8], Чернова О., Полова Г. [10].

Виклад основного матеріалу. Україна бере активну участь у формуванні політичних умов на міжнародній арені як член багатьох впливових міжнародних організацій, в межах яких вона провадить активну роботу, яка до того ж, віддзеркалює не лише загальні, а й національні інтереси нашої держави. Одними з найвпливовіших Міжнародних фінансових організацій та провідними партнерами України є Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР), який є членом Групи Світового банку та Європейський банк реконструкції розвитку (ЄБРР) [10, с. 304].

Україна підписала статутні документи Європейського банку реконструкції та розвитку та прийняла відповідні умови та обов'язки члена цієї міжнародної фінансової інституції, завдяки чому набула статусу країни-члена ЄБРР відповідно до Указу Президента України «Про членство України в Європейському банку рекон-

струкції та розвитку» від 14 липня 1992 року №379/92 в серпні 1992 року [9, с. 10].

Європейський банк реконструкції та розвитку є третьою за обсягом надання кредитів організацією. Його позики спрямовуються безпосередньо на розвиток виробництва, причому значна їх частка на підтримку приватних малих і середніх підприємств. ЄБРР працює на комерційній основі, кредити надаються на умовах ринкових ставок. До співробітництва з ним підключені найбільші комерційні банки. За обсягом кредитів банку країнам Центральної та Східної Європи Україна посідає друге місце. Якщо визначати за галузями, то ЄБРР інвестує переважно видобуток нафти й газу, телекомунікації, портове господарство, агробізнес, харчову промисловість, а також вкладає кошти у фінансову сферу [3, с. 62].

На сьогоднішній день цей банк залишається одним з провідних інвесторів в економіку України, вкладення коштів якого несуть комплексний характер. Так, протягом 2002-2013 рр. Європейський банк реконструкції та розвитку надає значну фінансову підтримку економічних реформ в Україні, про що свідчить портфель проектів ЄБРР в Україні. Так, близько 50 % усього портфелю кредитів банку спрямовано на фінансування проектів розвитку транспортної інфраструктури, близько 40 % на підтримку проектів в енергетичній сфері України, інші кредити у фінансовий сектор (8 %), зв'язок (2 %), а також розвиток муніципалітетів (1 %) [2, с. 115, 116].

Таким чином, можна визначити наступні напрями діяльності ЄБРР в Україні, зумовлені пріоритетом розвитку ринкової економіки:

- підвищення ефективності використання енергетичних ресурсів (диверсифікація джерел постачання енергоресурсів, покращення енергетичної безпеки, використання альтернативних джерел енергії);
- інвестування проектів з диверсифікації економіки та реструктуризації старих енергоінтенсивних галузей промисловості;
- підтримка сталого розвитку агропромислового комплексу;
- модернізація інфраструктури, що полягає у підвищенні якості громадської інфраструктури державної чи комунальної форми власності;
- допомога у стабілізації фінансового сектору та продовження зусиль у напрямку розвитку ринків капіталу в національній валюті;
- управління екологічними питаннями, питаннями охорони здоров'я та безпеки на робочому місці, охорони праці та іншими соціальними питаннями;
- реконструкція транспортної та муніципальної інфраструктури, що зазнала негативного впливу під час переходу до ринкової економіки;
- вирішення екологічних проблем, насамперед будівництво саркофагу навколо четвертого енергоблоку ЧАЕС, що був пошкоджений унаслідок аварії [6, С. 141–142].

Європейський банк реконструкції та розвитку є адміністратором двох міжнародних фондів, Рахунку ядерної безпеки і Чорнобильського фонду «Укриття», з яких фінансуються проекти міжнародної технічної допомоги з підготовки Чорнобильської АЕС із зняття з експлуатації і перетворення об'єкта «Укриття» в екологічно bezпечну систему. Відповідні міжнародні договори між Україною та Євро-

пейським банком реконструкції та розвитку були підписані в листопаді 1996 р. - Угода про грант (Проект ядерної безпеки Чорнобильської АЕС) та у листопаді 1997 р. - Рамкова угода стосовно діяльності Чорнобильського фонду «Укриття» в Україні. Відповідно до останньої угоди було утворено Спільний комітет «Україна - Європейський банк реконструкції та розвитку» щодо реалізації Плану заходів на об'єкті «Укриття» [7, с. 21].

Починаючи з 2012 р. були реалізовані спільні з ЄБРР інвестиційні проекти: «Будівництво високовольтної повітряної лінії в Одеській області – будівництво лінії електропередачі 330 кВ Аджалик – Усатове», «Реконструкція Старобешівської ТЕС», «Розвиток інфраструктури Іллічівського морського торговельного порту», «Програма інвестицій та розвитку системи водопостачання та очищення води м. Запоріжжя» та ін.

У вересні 2013 р. були прийняті рішення про підготовку спільних з ЄБРР інвестиційних проектів «Модернізація інфраструктури тепlopостачання у Донецькій області» та «Подовження третьої лінії метрополітену у м. Харкові» [4, с. 69–70].

У 2014 р. було передбачено залучення 674,3 млн грн для проекту “Покращення транспортно-експлуатаційного стану автомобільних доріг на під’їздах до м. Києва (пан’європейські коридори)”, що становило 33,1 % загального фінансування ЄБРР у 2014 році. Інвестиційними проектами, котрі фінансувались за кошти ЄБРР у 2014 р. також було визначено: “Завершення будівництва метрополітену в м. Дніпропетровськ” — 18,8 %, “Будівництво високовольтної повітряної лінії 750 кВ Рівненська АЕС Київська” — 18,2 %, “Реабілітація гідроелектростанцій” — 15,2 % та “Будівництво повітряної лінії 750 кВ Запорізька АЕС — Каховська” — 14,7 % [1, с. 60–61].

У рамках співпраці України з ЄБРР у 2015 році було передбачено фінансування шести інвестиційних проектів на загальну суму понад 4,7 млрд грн. Серед яких проекти: «Покращення транспортно-експлуатаційного стану автомобільних доріг на під’їздах до м. Києва (пан’європейські коридори)» (1693,4 млн грн), «Завершення будівництва метрополітену в м. Дніпропетровську» (400,0 млн грн), «Будівництво високовольтної повітряної лінії 750 кВт «Рівненська АЕС – Київська» (1 008,85 млн грн), «Реабілітація гідроелектростанцій», «Будівництво повітряної лінії 750 кВт «Запорізька АЕС – Каховська» (1 100,95 млн грн), «Реконструкція, капітальний ремонт та технічне переоснащення магістрального газопроводу Уренгой – Помари – Ужгород» (13,6 млн грн) [8, с. 48].

Невисокий рівень фінансової стійкості держави, потужні кризові явища в економіці та вживтя заходів щодо реструктуризації частини державного боргу відповідним чином відзначаються на динаміці суверенного кредитного рейтингу України. Для рішення проблеми росту зовнішнього боргу необхідно вдосконалювати організаційні засади управління зовнішнім державним боргом та відповідну законодавчо-нормативну базу, а також посилювати вимоги щодо відповідальності по зичальників, які отримують кошти під державні гарантії [5, с. 40].

Також існує ряд проблем, які пов'язані із недостатністю оперативності у діях органів влади в Україні на шляху виконання програм та проектів, прийнятих нашою державою спільно з МФО.

Очевидно, що для подолання такого типу проблем державі необхідно виокремити для себе ряд головних завдань, виконання яких приведе до підвищення результативності двосторонньої співпраці. Фактично, на даному етапі важливо сформулювати та виділити наступні стратегічні напрями і завдання співробітництва з МФО: підтримка економічного зростання і стратегічних реформ; удосконалення системи соціального захисту та підвищення якості життя населення; розвиток муніципальної інфраструктури транспортно-дорожнього комплексу, зв'язку та інформатизації; інституціональний розвиток органів державної влади, зокрема судочинства; розвиток приватного сектора економіки; розвиток енергетичного сектора, енергозбереження й сфери охорони навколошнього природного середовища.

Поява таких завдань пов'язана, в першу чергу, із необхідністю підвищення ефективності залучення і використанні ресурсів МФО, які повинні стати додатковим джерелом для подолання наслідків впливу останньої глобальної фінансової кризи на економіку України, підвищуючи тим самим її конкурентоспроможність та забезпечуючи її сталій розвиток [4, с. 70].

Висновки. Отже, можна зробити висновок, що співробітництво України з міжнародними фінансовими організаціями, зокрема з Європейським банком реконструкції та розвитку, має як позитивні, так і негативні наслідки. Позитивним є те, що ЄБРР, інвестує в найбільші проекти транспортної інфраструктури, енергетичної сфери, фінансовий сектор та ін. Такі інвестиції безумовно допомагають розвитку даним сферам. Негативними ж наслідками є постійно зростаючий борг нашої країни перед міжнародними фінансовими організаціями, недостатня оперативність у діях органів влади на шляху виконання програм та проектів та ін. На нашу думку, доцільним є розширення секторів кредитування ЄБРР, особлива увага повинна приділятись сектору інновацій та модернізація виробничої сфери.

Література

1. Базилюк Я. Б. Пріоритетні напрями підвищення результативності співробітництва України з міжнародними фінансовими організаціями / Я. Б. Базилюк // Фінанси України. - 2014. – № 1. – С. 54–66.
2. Войтко С. В. Співпраця України з Міжнародними фінансовими організаціями як джерело інвестиційного фінансування національної економіки / Войтко С. В., Янкова В. С. // Міжнародна економіка: інтеграція науки та практики: Збірник наук. праць: НТУУ «КПІ», 2014 р. – 131 с.
3. Добривечір О. І. Міжнародна економічна інтеграція України/ Добривечір О. І// Збірник матеріалів конференції ЕЕМА КНЛУ. – 2016. – С. 61–63.
4. Кваша О. С. Співпраця України з міжнародними фінансовими організаціями – аналіз та перспективи взаємодії / О. С. Кваша, С. А. Циганов // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Економічні науки. – 2014. – Вип. 5.3. – С. 65–71.
5. Клепікова С. В. Зовнішній борг України: аналіз структури, динаміки та законодавче регулювання / С. В. Клепікова, М. М. Шевченко // Вісник Нац. техн. ун-ту "ХПІ" : зб. на-

- ук. пр. Темат. вип. : Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства. — Харків : НТУ "ХПІ". — 2015. — № 61 (1170). — С. 37—40.
6. Миргородська, В.С. Співпраця України з ЄБРР на сучасному етапі економічного розвитку [Текст] / В.С. Миргородська; кер. М.Ю. Троян // Перший крок у науку: матеріали VII студентської конференції — Суми СумДУ, 2015. — С. 141—142.
 7. Пенська І. О. Вплив міжнародних фінансових організацій на економічний розвиток України / І. О. Пенська // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. — 2014. — № 2. — С. 18—24.
 8. Пухир С. Т. Кредити міжнародних фінансових організацій як механізм фінансування державної регіональної політики / С. Т. Пухир // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. — 2015. — Вип. 2. — С. 46—49.
 9. Українська призма: співпраця України з міжнародними організаціями // FriedrichEbert-Stiftung. — 2014. — 75 с.
 10. Чернова О. Співпраця України з міжнародними організаціями / Чернова О., Полова Г. // Інноваційні технології та інтенсифікація розвитку національного виробництва: матеріали міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. — 2014р. — Тернопіль: Крок, 2014 — С. 304—305.

УДК 338.24.021.8

А.Р. СТАШКЕВИЧ,

студентка Чернівецького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

Л.І. ПРОСТЕБІ,

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів
Чернівецького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ МІНІМІЗАЦІЇ

Анотація. Дано стаття присвячена висвітленню проблеми тінізації економіки України. Проаналізовано основні наслідки та виділено шляхи її мінімізації.

Ключові слова: економіка, тінізація, конкурентоспроможність, фінансові ресурси, підприємство, внутрішній валовий продукт, приватизація, детінізація, соціально-економічний стан.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку, економіка нашої країни перебуває в кризовому стані, однією з негативних причин, що на неї впливають є тіньова економіка. Ця проблема веде до різкого спаду продуктивності державної політики, а також негативно впливає на репутацію країни, демократичний розвиток, конкурентоспроможність на ринку, обсяги і структуру ВВП, ефективність проведення економічних та соціальних реформ.

Стан дослідження. Питання тіньової економіки та її детінізації відображали у своїх працях такі вчені: Борейко В. І., Варналій З. С., Бандурка О. М., В. В. Сабадаш М. С., Артус М. М., Зянько В. В., Тесьолкіна А. О. та ін.

Виклад основного матеріалу. Результати досліджень вітчизняних та іноземних фахівців свідчать про те, що тіньова економіка (економічні процеси, що приховуються її учасниками, не контролюються державою і суспільством, не фіксу-

ються в повному обсязі державною статистикою) в Україні створює реальну загрозу національній безпеці та демократичному розвитку держави, негативно впливає на суспільне життя: економіку, політику, соціальну та правову сфери, громадську свідомість, міжнародні відносини тощо.

Сьогодні масштаби тіньової економіки, а також обсяги продукції і фінансових ресурсів, що обертаються у цьому секторі господарства, вже не можуть не враховуватися під час прийняття управлінських і законодавчих рішень на всіх рівнях владних структур. За оцінками фахівців близько 55 % підприємств повністю або частково працюють у «тіні». Розрахунки питомої ваги тіньового сектора із застосуванням різних методик свідчать, що він становить близько 40–50 % внутрішнього валового продукту. При чому, на думку вітчизняних і західних експертів, цей рівень тіньової економіки можна вважати її нижньою межею. Для порівняння: в Італії рівень тіньової економіки становить 27,8 %, у Франції – 14,9 %, в Німеччині – 16,3 %, у США – 8,9 % ВВП [1, с. 15–16].

Без урахування тіньової економіки стає неможливим проведення економічного аналізу на макро і мікрорівнях, прийняття ефективних управлінських та законодавчих рішень. Ігнорування такого суперечливого та полісистемного явища, як тіньова економіка, спричиняє серйозні помилки у визначенні макроекономічних показників, та неадекватну оцінку найважливіших процесів і тенденцій, тактичні та стратегічні прорахунки щодо забезпечення конкурентоспроможності економіки [3, 46–47].

Згідно з оцінками українських експертів тіньовий оборот в Україні є найбільшим у торгівлі (80 %), будівництві (66 %), нерухомості (60 %), гральному бізнесі (53 %), громадському харчуванні (53 %), засобах масової інформації 53 %), транспорті та перевезеннях (46 %). Корумпованими є також сфера постачання енергоносіїв, землевідведення, приватизація. Особливо небезпечними є тіньові та корупційні ринки послуг і благ під державними гаслами (тіньовий внутрішній ринок судових, адміністративних, керуючих та господарських рішень, ринок державних і керівних посад) [4, с. 81].

Також, однією з найбільших проблем, яка гальмує розвиток національної економіки та спричиняє дефіцит Пенсійного фонду України є виплата заробітної плати «в конвертах». При цьому, найбільших втрат від нелегальної виплати заробітної плати зазнає Зведений бюджет України. Це обумовлено тим що від розміру фонду оплати праці підприємств визначається сума сплачуваного ними податку на доходи фізичних осіб та єдиного соціального внеску. Слід відзначити, що з метою «детінізації» виплат заробітної плати законодавці України кілька разів вносили зміни в законодавчу базу, проте це не дало очікуваних результатів. З цього можна зробити висновок що зазначена проблема залишається актуальною та потребує пошуку нових шляхів вирішення [2, с. 3].

До серйозних економічних небезпек в Україні належить також корупція, яка в широкому розумінні являє собою складне соціально-економічне явище, що виникає в процесі реалізації тіньових економічних відносин між посадовими особами та іншими суб'єктами з метою задоволення особистих інтересів через комерціалізацію суспільних благ і цінностей. Посилення корупції спричиняє погіршення ін-

ституційної рівноваги в економіці й суспільстві, активізує економічні та фінансові ризики [4, С. 81].

Висновки. Отже, виходячи з вищепереліченых проблем, що спричинені тіньовою діяльністю в Україні, на нашу думку потрібно здійснити такі заходи: встановити жорсткий контроль за ввезенням контрабандних товарів, спрощення системи ведення бухгалтерської звітності, забезпечити прозорість дій усіх ланок державного апарату, спрощення податкового законодавства (адміністрування податків), посилити боротьбу з відмиванням злочинних грошей, зменшити податковий тиск на фонд заробітної плати роботодавців.

Література

1. Бандурка О. М. Роль правоохоронних органів у зміценні безпеки фінансової системи держави / О. М. Бандурка // Актуальні питання фінансової безпеки держави: зб. наук. пр. Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. – Х.: ХНУВС, 2014. – С.14–19.
2. Борейко В. І. Шляхи виведення заробітної плати з "тіні" / В. І. Борейко // Вісник економічної науки України. – 2015. – № 2. – С. 3–6.
3. Варналій З. С. Теоретичні засади детінізації економіки України / З. С. Варналій // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2014. – № 1. – С. 46–53.
4. Сабадаш, В.В. Дослідження конфліктного потенціалу тіньової економіки [Текст] / В.В. Сабадаш, М.С. Малюга // Механізм регулювання економіки. – 2015. – № 3. – С. 78 –86.

А.Р. СТАШКЕВИЧ,

студентка Чернівецького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

Л.В. ГУТ,

кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки підприємства
Чернівецького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧASНИХ УМОВАХ

Анотація. Дані статті присвячені висвітленню поняття інвестиційна діяльність підприємства, розглянуті різні трактування даного поняття та обрано найбільш влучне з них. Також досліджено форми інвестиційних ресурсів, проведено аналіз надходжень прямих інвестицій в економіку України, наведено опис інвестиційної стратегії та інвестиційної привабливості підприємства.

Ключові слова: інвестиція, економіка, підприємство, актив, розвиток, інвестиційні ресурси, прямі інвестиції, інвестиційна привабливість, інвестиційна стратегія.

Постановка проблеми. На сучасній стадії розвитку, одним з важливих напрямків діяльності підприємств, що впливає на їх економічну ефективність є інвестиційна діяльність. Зважаючи на теперішній стан економіки України, актуальною є проблема управління інвестиціями вітчизняних підприємств, вирішення якої сприятиме прийняттю ефективних управлінських рішень, спрямованих на досягнення дієвого результату та направлених на майбутні перспективи.

Стан дослідження. Значний внесок у дослідження цієї проблеми зробили такі науковці, Ангелко І. В. [1], Ковальчук М. [2], Левицький В. В. [3], Майорова Т. В. [4], Т. С. Пічугіна, Л. Д. Забродська [5], Семенчук Л.І., Мороз С.О. [6], О. Д. Щербань [7], В. М. Гриньова, В. О. Коюда, Т. І. Лепейко, О. П. Коюда [8].

Виклад основного матеріалу. Щоб ширше розкрити тему дослідження, на нашу думку варто розкрити сутність економічних категорій "Інвестиційна діяльність" та "інвестиційна діяльність підприємства".

Такі науковці, як В. М. Гриньова, В. О. Коюда, Т. І. Лепейко та О. П. Коюда., вважають, що інвестиційна діяльність — це сукупність практичних дій фізичних, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій. Інвестиційна діяльність може здійснюватись у таких формах:

- інвестування, що здійснюється громадянами, недержавними підприємствами, господарськими асоціаціями, об'єднаннями та установами, а також громадськими та релігійними організаціями, іншими юридичними особами, заснованими на колективній власності;
- державне інвестування;
- іноземне інвестування;
- спільне інвестування коштів і цінностей громадянами та юридичними особами України й іноземних держав.

Об'єктом інвестиційної діяльності може бути будь-яке майно, у тому числі основні фонди й оборотні кошти в усіх сферах народного господарства, цінні папери, цільові грошові вклади, науково-технологічна продукція, інтелектуальна власність, інші об'єкти власності, майнові права та ін. [8].

На думку Левицького В. В., основною метою інвестиційної діяльності підприємства є забезпечення найбільш ефективних шляхів розширення активів підприємства з позиції перспектив його розвитку й збільшення його ринкової вартості. З урахуванням цього зміст інвестиційної діяльності підприємства можна сформулювати таким чином: він являє собою частину загальної фінансової стратегії, що полягає у виборі та реалізації найбільш ефективних шляхів розширення обсягів активів підприємства для забезпечення основних напрямків його розвитку [3, с. 70].

Щербань О. Д., притримуючись інакшої точки зору, вбачає в інвестиційній діяльності підприємства - об'єктивний процес, що має свою логіку і розвивається відповідно до властивих їому закономірностей, відіграє важливу роль у господарській діяльності підприємства, оскільки за своєю економічною природою інвестиції являють собою відмову від сьогочасного споживання заради одержання прибутків у майбутньому [7, с. 160, 161]. На нашу думку, найбільш влучне визначення, досліджуваного поняття подає проф. Пічугіна Т. С. В своїх працях, вона зазначає, що інвестиційна діяльність підприємства - це діяльність, яка передбачає вкладення коштів у інвестиційні об'єкти задля одержання у майбутньому ефективного результату [5, с. 149].

Загальна класифікація основних форм інвестиційних ресурсів підприємства представлена на рис. 1.

Інвестиційні ресурси

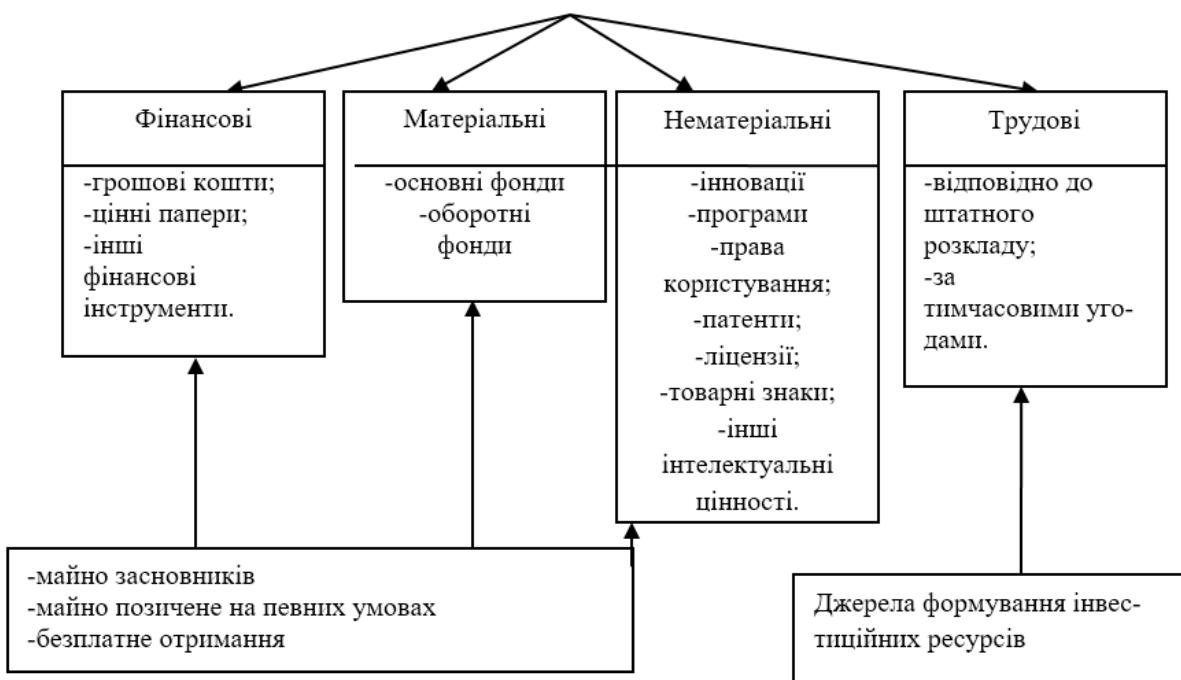

Рис. 1. Форми інвестиційних ресурсів [1, с. 894].

Найбільшу роль в інвестиційній діяльності відіграють фінансові ресурси, зокрема, грошові кошти. По-перше, вони можуть трансформуватися у будь-яку іншу форму інвестиційних ресурсів шляхом придбання предметів та засобів праці, інновацій, робочої сили та інших елементів виробництва, а, по-друге, тільки грошові кошти дають можливість інвестору вибирати будь-який об'єкт інвестування [4, с. 88]. На сьогодні у структурі джерел інвестиційної діяльності ключовим є власні кошти підприємств. Власні джерела інвестицій підприємства у порівнянні з залученими та позиковими характеризуються простотою і швидкістю залучення, високою віддачею за критерієм норми прибутковості капіталу, оскільки не вимагають сплати позикового відсотка у будь-яких його формах. Використання власних ресурсів істотно знижує ризик неплатоспроможності й банкрутства підприємства і при цьому управління цілком зберігається в руках його власників. По суті, сформований власний капітал представляє фінансову основу підприємства [7, с.162].

Для кращого висвітлення обраної теми, на нашу думку, доцільно буде проаналізувати надходження прямих іноземних інвестицій у 2014 та 2015 роках з країн світу в Україну (табл. 1).

Дані таблиці 1 свідчать про те, що до десяти основних країн-інвесторів, на які припадає 83 % загального обсягу прямих інвестицій в 2015 році увійшли: Кіпр (11,7 млрд дол.), Нідерланди (5,6 млрд дол.), Німеччина (5,4 млрд дол.), Росія (3,3 млрд дол.), Австрія (2,4 млрд дол.), Велика Британія (1,85 млрд дол.), Віргінські острови (1,7 млрд дол.), Франція (1,5 млрд дол.), Швейцарія (1,3 млрд дол.), Італія (972 млрд дол.).

Таблиця 1

**Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) із країн світу в
економіці України за 2014- 2015 роки[10]**

Країни	Станом на 31.12.2015 р.		Станом на 31.12.2014 р.		Відхилення за 2015/2014 рр.	
	Обсяги прямих інвестицій (млн.дол. США)	У % до підсумку	Обсяги прямих інвестицій (млн.дол. США)	У % до підсумку	абсолютне, млн. дол. США	відносне, %
Усього	43371,4	100,0	45916,0	100,0	- 2544,6	-5,54
у тому числі						
Кіпр	11744,9	27,1	13710,6	29,9	-1965,7	-14,34
Нідерланди	5610,7	12,9	5111,5	11,1	+499,2	+9,77
Німеччина	5414,3	12,5	5720,5	12,5	-306,2	-5,35
Російська Федерація	3392,1	7,8	2724,3	5,9	+667,8	+24,51
Австрія	2402,4	5,5	2526,4	5,5	-124	-4,9
Велика Британія	1852,5	4,3	2145,5	4,7	-293	-13,66
Віргінські Острови (Брит.)	1798,9	4,1	1997,7	4,4	-198,8	-9,95
Франція	1528,1	3,5	1614,7	3,5	-86,6	-5,36
Швейцарія	1364,2	3,1	1390,6	3,0	-26,4	-1,9
Італія	972,4	2,2	999,1	2,2	-26,7	-2,67
Польща	785,9	1,8	831,2	1,8	-45,3	-5,45
США	698,9	1,6	862,3	1,9	-163,4	-18,95
Угорщина	625,4	1,4	-	-	-	-
Беліз	547,2	1,3	642,4	1,4	-95,2	-14,82
Інші країни	4633,5	10,9	5639,2	12,2	-1005,7	-17,83

Порівнюючи надходження прямих інвестицій в економіку нашої країни за 2014 - 2015 роки, можемо побачити значний спад надходжень прямих інвестицій майже з усіх представлених країн, окрім Нідерландів (499,2 млн. дол., або 9,77%) та Російської Федерації (667,8 млн. дол., або 24,51%). Найбільші зниження інвестицій відбулись від США (на 163,4 млн., або 18,95%), Великої Британії (на 293 млн. дол., або на 13,66%), Белізу (на 95,2 млн. дол., або 14,82%), Кіпру (на 1965,7 млн. дол., або -14,34 %) та інших країн (на 1005,7 млн. дол., або 17,83%).

До десяти регіонів: Дніпропетровської, Донецької, Харківської, Київської, Луганської, Львівської, Одеської, Запорізької, Полтавської, Івано-Франківської областей та до м. Київ надійшло найбільше всього інвестицій – 93,9 % всіх залучених прямих іноземних інвестицій. На підприємствах промисловості зосере-

джено 30,6 % загального обсягу прямих інвестицій в Україну, в установах фінансової та страхової діяльності – 27,3 % [9].

Розробка інвестиційної стратегії дозволяє приймати ефективні управлінські рішення, які спрямовані на розвиток підприємства в умовах постійної зміни зовнішніх та внутрішніх факторів діяльності суб'єкта підприємницької діяльності. Дано стратегія може розроблятися в складі фінансової стратегії або самостійно. З'єднуючою ланкою між фінансовою та інвестиційною стратегіями виступають інвестиційні витрати. Це відбувається наступним чином, фінансова стратегія формує фінансові ресурси за рахунок власних, позикових і залучених коштів, здійснюю їх розподіл між усіма стратегіями і ефективне використання в процесі їх реалізації. Інвестиційна стратегія ж, використовуючи сформовані ресурси, сприяє збільшенню вартості активів підприємства і покращує різні сфери його діяльності. Дано стратегія не має змісту, якщо визначені довгострокові інвестиційні цілі не можуть бути профінансовані. Тому, керівництво підприємства, формуючи інвестиційну стратегію, перш за все визначає потребу в загальному обсязі інвестиційних ресурсів, а потім визначає можливості їх формування за рахунок різних джерел з урахуванням специфіки діяльності підприємства [2, с. 216].

Стратегія управління інвестиціями повинна відповісти вимогам антикризового управління фінансами підприємства та передбачати: раціоналізацію обороту обігових коштів та оптимізацію структури джерел їхнього фінансування; забезпечення своєчасного оновлення поза оборотних активів і високу ефективність їхнього використання; вибір та реалізацію найефективніших шляхів розширення обсягів активів для забезпечення основних напрямків розвитку; забезпечення необхідного рівня самофінансування свого виробничого розвитку за рахунок прибутку, оптимізації податкових платежів, ефективної амортизаційної політики; забезпечення найефективніших та найдоцільніших умов залучення позикових коштів у відповідності з потребами підприємства, які виникли [3, с. 69].

Також в управлінні інвестиційною діяльністю не слід забувати про оцінку інвестиційної привабливості, що являє собою процес, у ході якого потенційний інвестор може прийняти остаточне рішення про доцільність укладення коштів у дане підприємство, враховуючи надійність цього об'єкта інвестування та можливість отримання максимального прибутку.

На інвестиційну привабливість підприємства впливають такі чинники:

- інвестиційна активність, вплив якої полягає у визначені обсягу коштів, що вкладываються в підприємство, відсотка освоєння інвестицій, імовірності отримання інвестором прибутку;

- фінансовий чинник, який характеризується часткою прибутку від інвестиційної діяльності підприємства, оцінкою доцільності використання підприємством власних джерел фінансування інвестиційної діяльності та залучення позикових коштів;

- виробничий чинник, який визначає рівень розвитку й очікувану норму рентабельності основної діяльності підприємства;

- темпи зростання капітальних вкладень, що характеризує можливості розширення підприємства;

— інноваційний чинник, який визначається використанням досягнень науково-технічного прогресу у виробничому процесі та характеризує тривалість терміну з моменту розробки до моменту впровадження у виробництво науково-технічних розробок [6, с. 899].

Висновки. Отже, інвестиційна діяльність підприємства є важливою складовою його діяльності в загальному. Також дуже важливою є обрана стратегія підприємства щодо застосування інвестицій, адже саме від правильного її вибору залежить ефективність вкладення та збільшення вартості активів. Не слід забувасти у свою чергу про оцінку інвестиційної привабливості, що дає можливість інвестору прийняти остаточне рішення при вкладенні коштів у потенційно вигідний об'єкт. Саме використання дієвих стимулів, вдало обраної інвестиційної стратегії та правильне управління інвестиціями зможуть вирішити проблему негативних явищ у підприємницькій діяльності.

Література

1. Ангелко І. В. Основні джерела формування інвестиційних ресурсів підприємства в умовах його розвитку / І. В. Ангелко // Молодий вчений. — 2015. — № 2(6). — С. 893–896.
2. Ковальчук М. Роль інвестиційної стратегії в діяльності підприємства / Ковальчук М., Давидюк Л. П. // Вісник студентського наукового товариства «Ватра» . — 2016. — Вип. 28. — С. 215–217.
3. Левицький В. В. Ефективність управління інвестиційною діяльністю підприємства// Вісник ЖДТУ. — 2011. - №2(56). — С. 69-71
4. Майорова Т. В. Інвестиційна діяльність: Підручник / Т.В. Майорова. — К.: Центр учебової літератури, 2009. — 472 с.
5. Пічугіна Т. С. Інвестиційна діяльність підприємства: сутність та зміст управління / Т.С. Пічугіна, Л.Д. Забродська // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг . — 2013. — Вип. 2 (1). — С. 146—154.
6. Семенчук Л. І. Інвестиційна привабливість підприємства та методи її оцінювання / Семенчук Л.І., Мороз С.О. // Глобальні та національні проблеми економіки. — 2016. — Вип. 11. — С. 898–901.
7. Щербань О. Д. Визначення інвестиційної активності українських підприємств / О. Д. Щербань // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. — 2014. — № 2. — С. 160–165.
8. Гриньова В. М. Інвестування: підручник / В.М. Гриньова, В.О. Коюда, Т.І. Лепейко, О.П. Коюда // — К.: Знання. — 2008. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://pidruchniki.com/10561127/investuvannya/klasifikatsiya_investitsiy
9. Обсяги інвестицій в економіку України за 2015 рік — Гроші, фінансові новини на 1+1 - TCH.ua [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://tsn.ua/groshi/naybilshe-inozemnih-investiciy-do-ukrayini-nadiyshlo-cherez-kiprski-ofshori-597079.html>
10. Офіційний сайт державного комітету статистики України. [Електронний ресурс]. — <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Т.М. СТУКАЧ,
к.е.н., ст.н.с., доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Київського національного торговельно-економічного університету

АГРОПРОМИСЛОВІ КЛАСТЕРИ – ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ

Глобальні зміни, які відбуваються в результаті стрімких темпів науково-технічного прогресу, активізації інноваційних процесів, вимагають нових підходів до соціально-економічного розвитку регіонів України. Особливо це актуально зараз, коли Україна і світ переживає світову фінансову та економічну кризу.

Кластерний підхід – це реалізація інтеграційних процесів у сфері виробництва, започаткування нових форм економічної активності, які функціонують на високому рівні агрегації, що забезпечує високу ефективність управління, цілеспрямоване використання сукупного виробничого потенціалу та організаційно-економічного ресурсу всіх учасників кластерного утворення [2, с. 4–8].

Кластерний розвиток як фактор збільшення національної і регіональної конкурентоспроможності є характерною ознакою сучасної економіки, бо у важкі часи кризи формування кластерів зможе допомогти українському суспільству в значному ступені подолати труднощі, що виникають.

Світова практика показала, що кластеризація економіки вирішує і робить вирішальний вплив на процеси посилення конкурентоспроможності та прискорення інноваційної діяльності. В цьому полягає новий економічний феномен, який дозволяє протистояти натиску глобальної конкуренції й належним чином відповідати вимогам національного і регіонального розвитку

Новим явищем в структурі АПК (передусім в межах регіонального АПК) є агропромислові кластери (від англ. cluster – скручення). Агропромисловий кластер розуміється нами як територіальне поєднання різних за галузевою спрямованістю підприємств, організацій, закладів, які можуть бути задіяні в процесі агропромислового виробництва та розташованих в географічній близькості один від одного. Серед них можна виділити: сільськогосподарські, переробні підприємства, науково-дослідницькі та освітні заклади, ринкова інфраструктура тощо

Під агропромисловою кластеризацією розуміють «концентрацію та спеціалізацію АПВ з формуванням на території замкнутих продуктових ланцюгів «виробництво – зберігання – переробка – реалізація сільськогосподарської продукції» на засадах інтеграції для одержання учасниками кластерів конкурентоспроможної продукції та підвищення прибутковості» [10].

Будь-який кластер, у тому числі і в АПК, є інноваційно-орієнтованою, розташованою в окремому регіоні інтегрованою структурою, якій властиві елементи мережової організації [3, с. 45–50]. Агропромисловий кластер має в своїй основі комплекс сільськогосподарських виробництв, а також сукупність різних виробництв сфери АПК, які об’єднуються в технологічний ланцюжок створення доданої вартості. Також в умовах кластеру може діяти єдина система управлінського обліку [4, с. 34].

На можливість і ефективність утворення кластерів в АПК впливають наступні чинники: специфіка основного виробництва; інноваційність виробництва; структура виробництва; територіальне розміщення і кліматичні умови території; конкуренція і рівень її розвитку; мобільність робочої сили в регіоні; система менеджменту; єдина система управлінського обліку; рівень обміну інформацією і технологією; вплив державного управління. В агропромисловому секторі економіки на сьогодні не існує програм підтримання сільського господарства.

Підприємці скуповують агропромислові господарства та самостійно проводять ланцюги «постачання-виробництво-збут», що дуже схожі на сільовий маркетинг та отримали назву інтуїтивної неформальної кластеризації.

Таким чином, кластеризація АПК – концентрація та спеціалізація агропромислового виробництва на певній території з виконанням послідовності дій: виробництво – зберігання – переробка – реалізація продукції сільського господарства, інтеграція у світовий простір, підвищення конкурентоспроможності та збільшення прибутків учасників кластерів.

Першими перевагами у підвищенні конкурентоспроможності продукції при кластерній організації розвитку АПВ є:

а) підприємства та організації агропромислового кластеру знаходяться в одному регіоні та максимально використовують його природний, кадровий, інтерграційний потенціал;

б) виробники аграрного сектору - здебільшого мало товарні підприємства, що стримує вихід їхньої продукції на ринок. Інтеграція їх у кластер дасть можливість виходу продукції на ринки великих підприємств і міжнародний ринок;

в) ефект масштабу проявляється не лише у зростанні обсягів виробництва, а й у зниженні трансакційних витрат.

Ініціатива запровадження в Україні кластерів належить відомому економісту С.І.Соколенку, який у 1998 році започаткував на Хмельниччині формування нової виробничої системи в аграрній сфері економіки, заснованої на сільовій моделі управління виробництвом [8, с. 21].

З цього часу сфера розвитку кластерів в аграрному секторі України поступово розширяється. На сьогодні перспективними напрямами є:

- сільський зелений туризм. Так, у Полтавській області створено туристично-рекреаційний кластер «Гоголівські місця Полтавщини», у селі Гриців Шепетівського району Хмельницької області - кластер екоагротуризму «Оберіг»;

- органічне виробництво. Так, на Полтавщині функціонує регіональний кластер виробників екологічної продукції, який за підтримки органів місцевої влади об'єднує підприємства, метою яких є виробництво, сертифікація та просування на ринок екологічно чистої продукції, що не містить трансгенних та хімічних домішок;

- вузькоспеціалізоване виробництво певного виду продукції. Прикладом може слугувати фруктовий кластер «Подільське яблуко» на Хмельниччині з виробництва та реалізації яблук, а також «Натуральне молоко», який функціонує на Рівненщині і об'єднує сільськогосподарські підприємства, що працюють у галузі молочного тваринництва;

- інноваційна діяльність. Так, у Харківській області створено інноваційно-освітній кластер «Агротехніка» у сфері новітніх технологій землеобробки, засновниками якого стали Харківська обласна державна адміністрація, індустріальна група УПЕК, Харківський національний технічний університет сільського господарства ім. П.Василичка, Харківська обласна організація роботодавців у сфері агропромислового комплексу та інші.

Характерними рисами агропромислових утворень кластерного типу є: об'єднання ресурсів сільського господарства та промисловості; взаємодія аграрної та індустріальної технологій у єдиному виробничому циклі; адаптація ринкової інфраструктури до потреб аграрних, промислових і торговельних господарюючих суб'єктів; посилення виробничих зв'язків. При цьому агропромислові підприємства одержують можливість: використовувати нові технології, енергетичні засоби, інженерні споруди; долати тимчасовий розрив у фінансуванні витрат між збиранням урожаю і початком періоду його переробки; сприяти поліпшенню якості продукції, яка без додаткових заходів могла б швидко зіпсуватися; обробляти продукцію для закладання на збереження, організовувати більш повне завантаження робочої сили в період міжсезонних робіт.

Доцільним вважається створення агрологістичних кластерів що працюють у межах міста, району, області чи країни та охоплюють структури різних сфер діяльності, а саме: аграрної, промислової, сфери будівництва, послуг, страхування та інші. Залежно від ступеню інтегрованості з агробізнесом замовника, кількості реалізованих логістичних функцій, а також, рівня доступу до міжнародних та регіональних ринків збути, операторів (провайдерів) агрологістичних послуг ділять на такі групи:

1. 1PL-провайдери (*FirstPartyLogisticsProviders*) – пропонують операції зі зберігання агропромислової продукції, транспортування, документального супроводу і митного оформлення вантажів;

2. 2PL-провайдери (*SecondPartyLogisticsProviders*) – пропонують аутсорсинг окремих завдань, працюють на ринку класичних логістичних послуг (транспортні компанії, експедитори, склади загального користування, вантажні термінали, митні брокери, агенти, стивідорні і страхові компанії, фірми з надання інформаційно-консалтингових послуг у сфері агрологістики);

3. 3PL-провайдери і (*ThirdPartyLogisticsProviders*) – пропонують комплексний логістичний сервіс, тобто беруть під свій контроль декілька або всі логістичні функції, можуть використовувати субпідрядників; послуги надають окремо або комплексно;

4. 4PL- провайдери (*FourthPartyLogisticsProviders*) – це логістичні інтегратори повного циклу, тобто компанії, які застосовують системний підхід до управління всіма агрологістичними бізнес-процесами замовника і координують дії компаній та її ключових контрагентів в ланцюгах поставок, з урахуванням довгострокових стратегічних цілей;

5. 5PL-провайдери (*FifthPartyLogisticsProviders*) – вирішують завдання, що пов'язані із управлінням усіма компонентами ланцюга постачань продукції АПК за допомогою електронних засобів інформації.

Отже, агрологістичні комплекси є інноваційно-спрямованою, територіально локалізованою структурою, що інтегрована з елементами мережової організації та включає різні сфери агропромислового виробництва та транспортно-логістичного сервісу (ТЛС), що входять у технологічний ланцюжок створення доданої вартості.

На сьогодні в Європейських країнах існує три організаційно-правові форми, в яких функціонують транскордонні агропромислові кластери. У цьому випадку в групу досліджуваних європейських кластерів було додано канадсько-американський агропродовольчий кластер «Guelph Agri-Food Cluster» (канадська провінція Онтаріо і американський штат Мічиган), тому що його організаційно-правова форма (холдинг) відрізняється від європейських переважно асоціативних форм, які базуються на великій долі неформальних зв'язків у стосунках між учасниками кластера та «м'якими» інструментами регулювання [12].

Кластер «Guelph Agri-Food Cluster» відрізняється від інших кластерів ще й тим, що між національними підсистемами кластера існує чітка диференціація за функціями: канадська підсистема відповідає за виробництво готової харчової продукції, напівфабрикатів та їхню глибоку заморозку, а американська - за транспортування, зберігання та маркетинг (в основному вся продукція кластера реалізується на американському ринку).

Найпоширенішою організаційно-правовою формою агропромислових кластерів, у тому числі транскордонних, є асоціація, в яку входять фермерські господарства, кооперативи, підтримуючи організації та установи, що підтримують їх діяльність. Управління транскордонним кластером здійснюється через асоціативні структури, в які входять представники бізнесу, науково-дослідних центрів, навчальних закладів, професійних асоціацій та територіальних громад.

Асоціаціям делегуються певні повноваження: представництво в органах влади, зовнішньоекономічна діяльність, розробка нових продуктів, технологій, їх трансфер та навчання фермерів новим способам ведення господарства, стандартизація та контроль якості, стратегічне планування тощо.

Вивчення аналітичних матеріалів, що описують особливості створення і функціонування транскордонних кластерів у ЄС, дозволило узагальнити чинники, які можуть перешкоджати економічній співпраці між прикордонними регіонами або стимулювати її. Ці чинники поділено на дві групи - «інструментальні» і «нормативні». Перші пов'язані із цільовими установками (перш за все економічними) органів управління, які ініціюють транскордонну співпрацю, та з інструментами, що застосовуються для їх досягнення. Друга група чинників («нормативні») зв'язана, як правило, із загальною політикою держави, що стимулює транскордонне співробітництво.

У ході дослідження було виявлено, що серед держав-членів ЄС найбільш акцентовану політику щодо розвитку і підтримки кластерів у різних економічних секторах, у тому числі й транскордонних, реалізує уряд Франції. Політика, результатом якої стала реалізація амбітної програми розвитку конкурентоспроможних кластерів у Франції, була почата після виступу Прем'єр-міністра у вересні 2004 р. на нараді Міжвідомчого комітету з просторового планування і розвитку (CIADT) [10]. Вона отримала офіційну назву політики французького уряду з підвищення

конкурентоспроможності кластерів і почала реалізуватися з 2005 року. Політика Франції з підвищення конкурентоспроможності кластерів спонукає зацікавлені сторони співпрацювати між собою, щоб стимулювати інновації і створення більшої доданої вартості, і в той же час конкурувати один з одним на відкритому ринку.

Таким чином, аналіз досвіду стану та розвитку кластеризації в країнах з розвиненою ринковою економікою дозволяє зробити висновок про те, що у зв'язку з принципово різною організаційною побудовою сільськогосподарського виробництва, рівнем розвитку продуктивних сил та інфраструктури, що взаємодіють у галузях, історичними і соціальними умовами життя можливості його використання як цілісної системи в умовах країн з ринковою економікою, що розвивається, обмежені. На практиці можуть знайти застосування лише окремі елементи організаційно-економічного механізму, якій застосовується для активізації розвитку кластерних утворень в агропромисловому комплексі, у тому числі транскордонних.

У ході розробки схем формування та функціонування кластерних агропромислових утворень потрібно брати до уваги наступні суттєві фактори з обов'язковим урахуванням тенденції їх змін:

- застосування з боку органів державної влади законодавчого й адміністративного впливу, спрямованого на забезпечення спільноті інтересів для створення умов щодо прояву ініціативи керівництва регіону, місцевих підприємницьких структур і наукових організацій аграрної галузі з метою активізації підприємницької діяльності, а також підтримка ініціативи регіону про формування кластерних структур керівництвом вищих рівнів та підприємцями регіону;

- передача частини повноважень на регіональний рівень, що дає можливість більш ефективно розробляти й реалізовувати територіальні програми, а отже за рахунок кластерів відбувається сприяння розвитку самоврядування територій;

- наявність національних програм державного інвестиційного фінансування або спеціальних проектів розвитку територій і регіонів;

- підтримка становлення кластерів банківськими структурами за сприяння, передусім економічного, органів влади;

- значний розрив у цінах реалізації сировини товаровиробниками і цінах реалізації готової продукції;

- наявність специфічних довготривалих регіональних проблем, на розв'язання яких у центральних органів влади, як правило, «не доходять руки»;

- велика різниця в економічному становищі регіонів при однакових можливостях і потенціалі. Важливою передумовою при створенні агропромислових кластерів є забезпеченість кваліфікованою робочою силою.

І тому суттєвим фактором є близькість створюваних кластерів до навчальних аграрних закладів, до місць компактного проживання сільськогосподарських робітників (до сільських поселень з необхідною для кластера людністю). Це дає можливість більш широкого дослідження процесів, що відбуваються в кластері, та своєчасного впровадження результатів.

Збільшується можливість формування кваліфікованого кадрового складу як рахунок випускників навчальних аграрних закладів, так і, на базі останніх, підви-

щення кваліфікації працівників, тобто збільшується можливість реалізації інтелектуального потенціалу регіону. Також набуває більшого розвитку ринок праці, створюються нові робочі місця.

Передумови для виникнення кластера у сфері виробництва продовольства доцільно розглядати з двох боків: бізнесу і бізнес-клімату. З боку бізнесу для успішного процесу формування кластера і створення умов для його розвитку необхідні: наявність підприємств-лідерів; надійні та довготривалі зв'язки між підприємствами-контрагентами; інноваційний потенціал підприємств і організацій-учасників кластера; високий рівень конкурентоспроможності кінцевої продукції на регіональному та міжрегіональному рівні; амбіції власників та їх прагнення до інноваційного розвитку. Формування бізнес-клімату повинно відбуватися під впливом активних дій з боку представників регіональної влади. Базою таких дій має бути національна довгострокова програма, яка націлена на підвищення конкурентоспроможності регіональних агропромислових комплексів на основі кластерних моделей, у тому числі з використанням механізмів транскордонної співпраці.

Таким чином, впровадження кластерних технологій об'єднання підприємств сприяє росту ділової активності підприємницьких структур, поліпшенню інвестиційного клімату, розвитку соціальних, економічних, інформаційних та інтеграційних систем, що, в свою чергу, надає імпульсу для більш інтенсивного розвитку підприємництва, залучення інвестицій, економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності підприємств АПК.

Отже, формування кластерів в АПК передбачає: поліпшення інвестиційного клімату для галузей, що входять в кластер; підвищення інноваційного рівня діяльності; зростання рівня конкурентоспроможності агропромислового кластера і галузей, що входять в нього; розробку механізму підтримки інноваційної діяльності підприємств центральними органами влади і органами місцевого самоврядування; забезпечення ефективного інформаційного обміну учасників кластера на підставі впровадження інформаційних систем як складових єдиної інтегрованої системи управлінського обліку; створення системи підготовки спеціалізованих кадрів для забезпечення потреб агропромислового кластера.

Література

1. Бакум В.В. Методологія розробки агропромислових кластерних утворень регіону// Економіка АПК. – 2009. – № 4. – С. 38–44.
2. Бричко А.М. Розвиток механізму активізації кластерів в підприємствах АПК // Економіка АПК. – 2009. – №6. – С. 4–8.
3. Броншпак Г.К. Государственная поддержка кластерных инициатив: вертикально интегрированные структуры в АПК// Економіка АПК. – 2007. – №4. – С. 45–50.
4. Іванько А.В. Розвиток аграрного сектору регіону на основі кластерного підходу// Економіка АПК. – 2009. – №4. – С. 32–37.
5. Саблук П.Т. Кластеризація як механізм підвищення конкурентоспроможності та соціальної спрямованості аграрної економіки / П.Т. Саблук, М.Ф. Кропивко // Економіка АПК. – 2010. № 1. – С. 3–12.

6. Кушнір І. В. Фінансово-кредитне забезпечення розвитку аграрного сектору економіки України : монографія / Іван Васильович Кушнір. – Миколаїв: Миколаївська обл. друкарня, 2011. – 122 с.
7. Solvell O. Clusters: Balancing Evolutionary and Constructive Forces / Orjan Solvell. – Stockholm : Ivory Tower Publishers, 2008. – 140 с.
8. Соколенко С. І. Кластери в глобальній економіці / Станіслав Соколенко. – К. : Логос, 2004. – 848 с.
9. Jelliss A. D. Roleof Food, Beverage, and Life Science Clustersin Enhancing Canadian Performancein U. S. And Other Export Markets / Arvin D. Jelliss // Presentation to The Competitiveness Institute (TCI) 9th Global Conference on «Connecting Clusters». – Cairns, Australia. – October 7–11, 2009. – 15 p.
10. Перспективи розвитку аграрного сектору України після вступу до СОТ [Електронний ресурс] // Матеріали Міністерства аграрної політики України до другого засідання Спільної парламентсько-урядової комісії з інтеграції України до Світової організації торгівлі 5 жовтня 2004 року. - Режим доступу: <http://wto.inform.org.ua/info/?id=84>.
11. Голомша Н.Є. Конкурентоспроможність сільського господарства України: можливості та фактори зростання / Н.Є. Голомша // Інноваційна економіка. – Тернопіль, 2010. – № 4. – С. 67.
12. Спільна аграрна політика Європейського Союзу: можливості та виклики для України: Аналітична доповідь / І.В. Клименко, М.Г. Бугрій, І.В. Ус. – К. : НІСД, 2011. – 19 с.

О.З. ЯРОШКО,

кандидат політичних наук,

докторант Львівського національного університету імені Івана Франка

ЛЮДИНА, СУСПІЛЬСТВО ТА ДЕРЖАВА У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОМУ НАПРЯМІ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ УКРАЇНСЬКОЇ МІЖНАРОДНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ

Складність, багатоаспектність і різноманітність сучасних міжнародних відносин, розширення складу їх акторів і зростання їхньої ролі у них зумовлюють актуальність, важливість, практичне значення і теоретичну цінність цієї проблематики.

Мета цього дослідження – висвітлення особливостей і закономірностей взаємовідносин у тріаді «людина – суспільство – держава» у зовнішньоекономічних наукових працях з української міжнародної проблематики.

У цьому дослідженні спиратимемось на наукові результати дисертаційних праць економічного профілю (наукові спеціальності 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки, 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини, 08.00.03 – економіка та управління національним господарством, 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і національна економіка, 08.00.06 – економіка природокористування та охорони навколошнього середовища і 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит) за період 2009–2015 років (по одній праці за 2008 і 2016 роки), авторами яких є: Абумуфreh Мурад Махмуд Хасан, Борщевський В.В., Вей Хейши, Журба І.Є., Коваленко В.М., Конєв С.І., Короп Б.М., Коршунова Г.С., Кухарик В.В., Левчук В.Ю., Луцька Н.І., Ожема С.В., Пугачевська К.С., Рибалченко К.О., Рилач Н.М., Русанова К.В.,

Саєд Суфіан Мохаммад Анкаві, Спаський Г.В., Сущенко О.М., Троян І.А., Цибульська Ю.О., Циналевська І.А. і Шуба Н.Б. [1-23]. В цілому, дослідження присвячені складній і багатоаспектній зовнішньоекономічній проблематиці українських міжнародних студій [1, с. 13-15; 2; 3, с. 15-16; 4, с. 22-26; 5; 6, с. 14-16; 7, с. 14-16; 8; 9, с. 14-15; 10, с. 13-15; 11; 12, с. 12-15; 13, с. 16-18; 14-15; 16, с. 15-17; 17, с. 15-18; 18, с. 24-27; 19; 20, с. 12-15; 21, с. 15-16; 22, с. 14-15; 23, с. 22-26].

Вище зазначена проблематика загалом і конкретні проблеми зокрема зумовлюють висвітлення взаємовідносин у тріаді «людина – суспільство – держава», охоплюючи переважно при більшій / меншій увазі всі три елементи цієї тріади [1, с. 13-15; 2; 3, с. 15-16; 4, с. 22-26; 5; 6, с. 14-16; 7, с. 14-16; 8; 9, с. 14-15; 10, с. 13-15; 11; 12, с. 12-15; 13, с. 16-18; 14-15; 16, с. 15-17; 18, с. 24-27; 19; 20, с. 12-15; 21, с. 15-16; 22, с. 14-15; 23, с. 22-26]. Втім, одна група авторів у руслі досліджуваних наукових проблем зосереджується на пошуку балансу між усіма трема елементами тріади – людини, суспільства і держави [2; 4, с. 22-26; 6, с. 14-16; 7, с. 14-16; 11; 12, с. 12-15; 15; 19; 21, с. 15-16; 23, с. 22-26]. Інша група авторів віддає перевагу висвітленню взаємин між її двома елементами як ключовими (тут – між державою і суспільством) і менше зосереджується на взаємодії з третім елементом (тут – людиною) [1, с. 13-15; 3, с. 15-16; 5; 8; 9, с. 14-15; 10, с. 13-15; 13, с. 16-18; 14; 16, с. 15-17; 18, с. 24-27; 20, с. 12-15; 22, с. 14-15]. Одне авторське дослідження присвячене одному елементу тріади як ключовому (тут – державі) і менше уваги, відповідно, приділяється двом іншим (тут – суспільству і людині) [17, с. 15-18].

Таким чином, складна, багатоаспектна та різноманітна зовнішньоекономічна проблематика українських міжнародних студій зумовлюють аналогічні підходи до висвітлення взаємовідносин між людиною, суспільством і державою, де в тій чи іншій мірі досліджуються всі три елементи, однак, головними виступають чи то всі три, тобто йдеться про пошук балансу між людиною, суспільством і державою, чи то два – пошук балансу між державою і суспільством при меншій увазі до третього елементу – людини, чи то на одному із елементів – державі при меншій увазі до двох інших – суспільства і людини.

Література

1. Абумуфreh Мурад Махмуд Хасан. Зовнішньоекономічні відносини України з країнами Перської затоки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / Абумуфreh Мурад Махмуд Хасан. – Львів : СПОЛОМ, 2014. – 19 с.
2. Борщевський В. В. Оптимізація українсько-польського економічного співробітництва в процесі наближення України до ЄС : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук : спец. 08.00.02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / В. В. Борщевський [Електронний ресурс]. – К. : [б. в.], 2009. – Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=DOC/2009/09bvnue.zip [Дата перегляду – 1 квітня 2016 р.]

3. Вей Хейши. Розвиток міжнародних економічних відносин України з країнами Південно-Східної Азії : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / Вей Хейши. – Донецьк : [б. в.], 2013. – 20 с.
4. Журба І. Є. Трансформація системи транскордонного співробітництва країн Центральної та Східної Європи в умовах розширення Європейського Союзу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук : спец. 08.00.02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / І. Є. Журба. – К. : [б. в.], 2013. – 35 с.
5. Коваленко В. М. Розвиток зовнішньоекономічної діяльності України в контексті міжнародної інтеграції : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / В. М. Коваленко [Електронний ресурс]. – Донецьк : [б. в.], 2010. – Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=DOC/2010/10kvmkmi.zip [Дата перегляду – 1 квітня 2016 р.]
6. Конев С. І. Механізм забезпечення експортно-імпортної діяльності підприємств за умов членства України в СОТ : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / С. І. Конев. – Хмельницький : [б. в.], 2015. – 21 с.
7. Короп Б. М. Транскордонне співробітництво як фактор реалізації євроінтеграційної стратегії України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / Б. М. Короп. – К. : [б. в.], 2013. – 21 с.
8. Коршунова Г. С. Механізм державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності: методологічний аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.01 «Економічна теорія та історія економічної думки» / Г. С. Коршунова [Електронний ресурс]. – Донецьк : [б. в.], 2009. – Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=DOC/2009/09kgsdma.zip [Дата перегляду – 1 квітня 2016 р.]
9. Кухарик В. В. Механізми управління транскордонними природними ресурсами : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.06 «Економіка природокористування та охорони навколошнього середовища» / В. В. Кухарик. – Рівне : [б. в.], 2015. – 20 с.
10. Левчук В. Ю. Транскордонний ефект співробітництва прикордонних регіонів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка» / В. Ю. Левчук. – Луцьк : Вежа-Друк, 2016. – 20 с.
11. Луцька Н. І. Розвиток єврорегіонів в системі транскордонного співробітництва України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / Н. І. Луцька [Електронний ресурс]. – К. : [б. в.], 2011. – Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=DOC/2011/11LNITSU.zip [Дата перегляду – 1 квітня 2016 р.]
12. Ожема С. В. Державне регулювання стратегічного розвитку зовнішньоекономічної діяльності України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / С. В. Ожема. – Львів : [б. в.], 2012. – 20 с.
13. Пугачевська К. С. Регулювання імпорту товарів в Україну за умов членства в СОТ : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / К. С. Пугачевська. – К. : [б. в.], 2015. – 24 с.

14. Рибальченко К. О. Механізм підвищення ефективності співпраці України зі Світовим банком в умовах глобалізації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / К. О. Рибальченко [Електронний ресурс]. – К. : [б. в.], 2011. – Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=DOC/2011/11RKOVUG.zip [Дата перегляду – 1 квітня 2016 р.]
15. Рилач Н. М. Особливості взаємодії України та Європейського Союзу у науково-технологічній сфері : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / Н. М. Рилач [Електронний ресурс]. – К. : [б. в.], 2008. – Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=DOC/2008/08gmnnts.zip [Дата перегляду – 1 квітня 2016 р.]
16. Русанова К. В. Структурна трансформація торговельних відносин України з Росією : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / К. В. Русанова. – К. : [б. в.], 2012. – 21 с.
17. Саєд Суфіан Мухаммад Анкаві. Міжнародне торговельно-економічне співробітництво України з країнами Близького Сходу в глобальних умовах розвитку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / Саєд Суфіан Мухаммад Анкаві. – Харків : [б. в.], 2015. – 21 с.
18. Спаський Г. В. Економічні засади інвестиційної діяльності аграрного сектору України в умовах розвитку транскордонного співробітництва з країнами ЄС : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук : спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / Г. В. Спаський. – К. : [б. в.], 2015. – 36 с.
19. Сущенко О. М. Фінансові пріоритети зовнішньоторговельних відносин між Україною та ЄС : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / О. М. Сущенко [Електронний ресурс]. – К. : [б. в.], 2009. – Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=DOC/2009/09spmtvne.zip [Дата перегляду – 1 квітня 2016 р.]
20. Троян І. А. Розвиток субрегіонального торговельного співробітництва країн ОЧЕС : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / І. А. Троян. – К. : [б. в.], 2013. – 20 с.
21. Цибульська Ю. О. Організаційно-економічний механізм забезпечення розвитку транскордонних ринків праці : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка» / Ю. О. Цибульська. – Львів : [б. в.], 2015. – 21 с.
22. Циналевська І. А. Інституційне забезпечення активізації зовнішньоекономічних зв'язків регіонів України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка» / І. А. Циналевська. – Одеса : [б. в.], 2015. – 20 с.
23. Шуба Н. В. Українсько-російське транскордонне співробітництво в умовах євроінтеграції України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / Н. В. Шуба. – Харків : [б. в.], 2013. – 19 с.

Розділ 5

УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

Л.Я. РЕВУЦЬКА,

ст. викладач кафедри технології і організації ресторанного господарства
Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ м. Чернівці

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВА ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Статтю присвячено розв'язанню проблеми удосконалення організаційної структури управління персоналом підприємства готельного господарства. Досліджено сутність поняття «організаційна структура управління», охарактеризовано типову структуру управління готелем, визначено технологічний цикл обслуговування гостей та надано рекомендації спрямовані на посилення конкурентної позиції підприємств готельного господарства з метою поліпшення організації управління персоналом.

Незважаючи на труднощі в діяльності вітчизняних підприємств, зміни організаційної структури є незаперечним фактором сучасного бізнес-середовища, і їх неможливо ігнорувати, оскільки це є джерелом створення та утримання конкурентних переваг. Саме організаційна структура управління підприємством в змозі забезпечити реалізацію стратегії підприємства, взаємодію його із зовнішнім середовищем та ефективне вирішення основних задач підприємства. І в широкому розумінні задача при цьому полягає в тому, щоб обрати ту структуру, яка найкраще відповідає цілям і задачам підприємства, а також внутрішнім і зовнішнім факторам, що впливають на нього [1, с. 134].

Оскільки з часом стратегії змінюються, то виникає необхідність у відповідних змінах організаційної структури. Для цього використовують організаційне проектування. Останнє випливає із стратегічного плану з урахуванням тактичних завдань і спрямоване на виконання місії і реалізацію цілей підприємства. Організаційне проектування може здійснюватися як на стадії створення нових структур управління, так і в процесі раціоналізації діючих.

Вдалий вибір структури управління сприяє ефективній координації діяльності підприємства, забезпечує його нормальне функціонування, раціональне використання ресурсів і часу.

Актуальність теми полягає також в тому, що в нових умовах господарювання у цілому ряді випадків не можна оперувати старими організаційними структурами управління, які не задовольняють вимоги ринкових відносин і створюють небезпеку деформації цілей підприємства. За умов ринкової економіки підприємствам

готельного господарства необхідно швидко реагувати на зміни зовнішнього середовища і адаптувати організаційні структури до цих змін.

Важливі аспекти управління персоналом, формування організаційної структури управління висвітлені в наукових працях вітчизняних і зарубіжних науковців: О.М. Алімова, Б.М. Андрушківа, С.І. Бандури, В.Я. Брича, І.Ф. Гнибіденка, О.А. Грішнової, М.О. Горелова, М.І. Долішнього, Т.А. Заяць, А.М.

Окремі аспекти функціонування та розвитку управління персоналом у готельному господарстві вивчалися В.А. Азаром, Р.А. Браймером, , Н.М. Кузнецовою, Г.А. Папірян, Т.І. Ткаченко тощо.

Метою наукової статті є дослідження теоретичних та практичних аспектів організаційної структури управління готелем, та надання рекомендацій щодо її удосконалення.

Завдання наукової статті полягає в дослідженні поняття «організаційна структура управління», розкритті типової структури управління готелем, визначені технологічного циклу обслуговування гостей та наданні рекомендації, що спрямовані на посилення конкурентної позиції підприємств готельного господарства з метою поліпшення організації управління персоналом.

В час динамічних змін і перетворень підприємствам і організаціям для того, щоб ефективно здійснювати свою діяльність і бути конкурентоспроможними на ринку необхідно швидко реагувати на зміни зовнішнього середовища і адаптуватись до цих змін.

Зміни на ринках вимагають відповідних змін у внутрішньому середовищі підприємства. В свою чергу, коли змінюються умови діяльності підприємства, необхідно вносити відповідні зміни в організаційну структуру, або взагалі створити нову. Побудова організаційної системи управління здійснюється за допомогою організаційного проектування. Останнє випливає із стратегічного плану з урахуванням тактичних завдань і спрямоване на виконання місій і реалізацію цілей підприємства [2, с. 64].

Організаційна структура – це модель взаємин між посадами і між працівниками. Структура визначає схему розпоряджень і наказів, за допомогою яких діяльність готельного підприємства планується, організується, направляється і контролюється. Таким чином, організаційна структура забезпечує готельне підприємство відповідною базою для організаційного процесу і виконання робіт [3, с. 198].

Від раціональної побудови організаційної системи управління у значній мірі залежить ефективність управління діяльністю готельного підприємства [4, с. 145].

При проектуванні будь-якої структури управління необхідно дотримуватись таких вимог [5, с. 135]:

- будь-яку функцію мають виконувати спеціально передбачені для цього особи (органи);
- одну і ту саму функцію не можуть виконувати два різних підрозділи (особи);
- розподіл функцій і відповідальність за їхнє виконання мають бути чіткими і суверено обмеженими;

–відповідальність за виконання функцій не може бути відділена від права приймати рішення і виявляти ініціативу;

–мають бути встановлені чіткі ієрархічні зв'язки (зв'язки між керівником і підлеглим);

Під організаційною структурою управління розуміється цілісна система, що є упорядкованою сукупністю взаємопов'язаних організаційних елементів які знаходяться між собою в сталих відношеннях та забезпечують функціонування і розвиток організації як єдиної цілої, у рамках якої проводяться свідомі заходи, що спрямовані на досягнення заданих цілей організації.

В організаційній структурі сучасних готелів виділяються два основних операційних підрозділи: служба розміщення і служба виробництва харчування і напоїв. Це в основному пов'язане з тим, що готелі пропонують своїм гостям дві головні послуги — комфортне проживання, продаючи номера, і смачне харчування, продаючи різні блюда і напої. Іншим підрозділам належить роль підтримки основної діяльності готелю [6, с. 214].

До складу організаційної системи управління входять:

- ланки управління на кожному його рівні;
- розміщення, зв'язки і підпорядкованість цих ланок;
- права, обов'язки, повноваження і відповідальністьожної ланки в межах виконання загальних і конкретних функцій управління;
- численний і професійно-кваліфікаційний склад працівників;
- ступінь централізації і децентралізації функцій управління.

До ланок управління відносяться структурні підрозділи, а також фахівці, що виконують відповідні функції управління. В основі функціонування ланки управління лежить виконання конкретно визначених функцій управління.

Під рівнем управління розуміють сукупність ланок управління, що займають визначену сутність у системі управління організацією. Ступені управління знаходяться у вертикальній залежності і підкоряються один одному по ієрархії.

Організаційні зв'язки — це комунікаційні відносини, що існують між ланками управління та зумовлені єдністю реалізованих цілей та виконуваних функцій. [5, с. 137–138].

В рамках структури управління протікає управлінський процес (рух інформації і прийняття управлінських рішень), між учасниками якого розподілені задачі і функції управління, а також права і відповідальність за їх виконання. З цих позицій структури можна розглядати як форму підрозділу і кооперації управлінської діяльності, в рамках якої відбувається процес управління, направлений на досягнення наміченої цілі менеджменту.

Отже, даючи загальну характеристику організаційної структури, можна виділити декілька положень, що визначають її значимість:

- організаційна структура підприємства забезпечує координацію всіх функцій менеджменту;
- структура організації визначає права і обов'язки на управлінських рівнях;
- від організаційної структури залежить ефективна діяльність підприємства, його виживання і процвітання;

- структура, прийнята на даному конкретному підприємстві визначає організаційну поведінку його працівників [7, с. 316].

Кожне готельне підприємство застосовує структуру до власних задач і потреб. Організаційна структура підприємства повинна бути мобільною і перегляда-тися в міру необхідності (щорічно або навіть частіше) в залежності від умов діло-вої активності, змін обсягу посадових обов'язків персоналу з урахуванням росту його кваліфікації і можливостей. Ефективна оргструктура створюється в результаті багаторічного досвіду функціонування підприємства на ринку і є одним з най-важливіших елементів динамічної стратегії. Типова піраміdalна структура управління готелем представлена на рис. 1 [3, с. 199].

Рис.1. Типова піраміdalна структура управління готелем

У практиці господарювання можуть застосовуватися кілька типів організаційної системи управління залежно від масштабів діяльності, виробничо-технічних особливостей, стратегічних і поточних завдань діяльності підприємства. В управлінській практиці індустрії гостинності найбільш поширені наступні типи організаційних структур: лінійний; функціональний; лінійно-функціональний.

Організаційна структура готельного підприємства визначається його призначенням, місткістю номерного фонду, специфікою гостей і низкою інших факторів [8, с. 325].

Для здійснення замкнутого технологічного циклу обслуговування гостей (рис. 2.) у готелі передбачені наступні основні служби: бронювання; обслуговування; прийому і розрахункова частина експлуатації номерного фонду; служба безпеки. Це мінімальний набір служб, що забезпечують надання основних готельних послуг [9, с. 256].

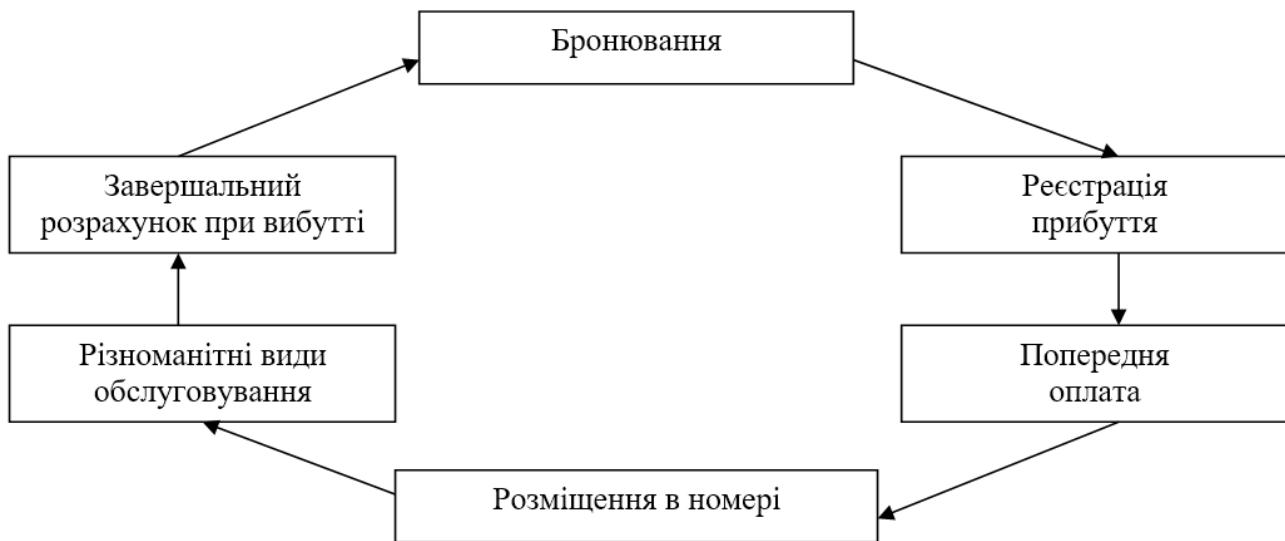

Рис. 2. Технологічний цикл обслуговування гостей

На сучасному етапі проблема впровадження в системах управління вітчизняними готельними підприємствами інноваційних систем організації праці, що відповідають світовим стандартам, обумовлена зростанням потреб і очікувань споживачів, загостренням конкурентної боротьби на зовнішньому та внутрішньому ринку України. Це обумовлює важливість підвищення якісних характеристик наданих послуг як засобу забезпечення ефективного функціонування підприємства, його іміджу та конкурентоспроможності, в якому вирішальну роль відіграє висококваліфікований і мотивований персонал. Оптимальна організаційна система управління персоналом дасть можливість раціонально та ефективно взаємодіяти із зовнішнім середовищем, продуктивно і цілеспрямовано розподіляти та спрямовувати зусилля співробітників на задоволення потреб клієнтів і сприяє досягненню цілей підприємства з високою ефективністю.

До рекомендацій, спрямованих на посилення конкурентної позиції підприємств готельного господарства з точки зору поліпшення організації управління персоналом, можна віднести зміни в організаційній структурі відділу управління персоналом. Американські спеціалісти вважають, що для успіху в конкурентній боротьбі перш за все необхідний керівник-лідер, який повинен чітко сприймати необхідність змін і розуміти, що з ними пов'язаний певний ризик [1, с. 3].

Так, загальне керівництво відділом має здійснювати директор, а в його підрядкуванні необхідно виділити два підрозділи:

- перший – кадрів, навчання та розвитку;
- другий – оплати, мотивування працівників і внутрішньо-корпоративних відношень та комунікацій, що відображенено на рис. 3.

Рис.3. Рекомендована організаційна структура підрозділу управління персоналом

Отже, одним з важливих ресурсів готельного підприємств є його працівники, їх виконавський рівень, знання, вміння безпосередньо формують якість готельних послуг. Надання послуг високого рівня якості та задоволення потреб споживачів повинне здійснюватись за рахунок забезпечення у персоналу готелю високих стимулів до праці шляхом професійного росту, належного рівня ділового спілкування, бездоганного виконання співробітниками своїх професійних обов'язків. При цьому керівництву відділу слід врахувати такі завдання [5, с. 7].

—під час добору працівників виходити з їх здатності виконувати встановлені посадові інструкції;

—створювати такі умови роботи, які допомагають досягненню найвищих показників якості роботи;

—реалізувати можливості кожного працівника готелю за рахунок стимулювання творчого підходу до виконання професійних обов'язків і більш широкого застосування співробітників до процесу управління;

—забезпечувати розуміння кожним працівником готельного підприємства запланованих робіт і поставлених завдань щодо реалізації політики в сфері якості;

—заохочувати зусилля працівників, направлені на поліпшення якості послуг готелю, шляхом належного їх визнання та запровадження винагороди за досягнуті результати;

—регулярно переглядати фактори стимулювання персоналу до підвищення рівня якості послуг;

—застосовувати планове просування по службі та сприяти підвищенню професійного рівня персоналу;

—впроваджувати програми підвищення кваліфікації співробітників готелю [1, с. 3–4].

Таким чином, в сучасних умовах управління готельним підприємством, саме персонал вважається ключовим аспектом успіху. В основі організаційної структури управління готелем лежить правильна її будова, адже послуги готелю створюються безпосередньою працею людей, від виконавського рівня яких залежить задоволення вимог та потреб споживачів, а отже, і ефективність функціонування готелю в сучасних умовах.

Література

1. Мартиненко М.М. Основи менеджменту: Підручник. — К.: Каравела, 2005. — 496 с.
2. Вакуленко Р. Я. Управление гостиничным предприятием: учеб. пособие / Р. Я. Вакуленко, Е. А. Кочкурова. - М. : Университетская книга: Логос, 2008. – 320 с.
3. Джум Т. А. Организация гостиничного хозяйства: учеб. пособие для студ. вузов / Т. А. Джум, Н. И. Денисова. - М. : Магистр : ИНФРА-М, 2011. – 400 с.
4. Босовська М.В. Удосконалення організації праці персоналу підприємств готельного господарства на засадах положень концепції TQM // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vdnuet/econ/2010_4/Bosovska.pdf
5. Мусакін А.А. Малий готель: як розпочати, як досягти успіху. – СПб.: Пітер, 2008. – 320 с.
6. Нечаюк Л.І., Нечаюк Н.О. Готельно-ресторанний бізнес: менеджмент: Навч. посібн. - К.: ЦУЛ, 2006. – 343с.
7. Пуцентейло П.Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємництва. Навчальний посібник. – К.: ЦУЛ, – 2007. – 300 с.
8. Филипповский, Е. Е. Экономика и организация гостиничного хозяйства / Е. Е. Филипповский, Л. В. Шмарова. - М.: Финансы и статистика, 2008. - 176 с.
9. Роглев, Х. Й. Основи готельного менеджменту: підруч. для студ. вузів / Х. Й. Роглев. - К.: Кондор, 2009. – 256 с.

Розділ 6

ПРАВО

В.П. КЛІМІШИНА,

студентка Вінницького відділення Ірпінського державного коледжу економіки і права

ЩОДО ПОНЯТЬ «МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ» ТА «МІСЦЕВА ВИКОНАВЧА ВЛАДА»

Одне з найважливіших місць у системі життєдіяльності людини, суспільства, держави належить селам, селищам і містам, в яких практично сконцентровані всі ланки влади, демографічні ресурси (населення) і комунікації. Історично місцеве самоврядування виникає як право жителів тих самих сіл, селищ і міст, на самостійне вирішення питань місцевого значення.

Слід зауважити, що самоврядування як форма управління певною територією, з'явилось вже доволі давно, хоча сучасного вигляду набуло лише у ХХ столітті. Так, наприклад, вже у XII–XIII століттях міста Західної Європи мали змогу купити у свого сеньйора, якому вони належали, деяку автономію, після чого в них встановлювалось щось на зразок самоврядування. Найбільшим досягненням такої політичної автономії визнавалось право міста обирати свої власні органи управління, видавати закони, справляти суд над громадянами. Як правило, управління містом знаходилося у руках міської ради, яка складалась з присяжних, що купували ці місця за гроші, та міського голови — мера (від лат. *maior* — старшина), якого вони обирали. «Если, подъезжая к городу, можно было увидеть башню и на ней вечевой колокол, а на границе городского владения виселицу и позорный столб, это значило, что город имеет самоуправление, созывает по своей воле граждан на собрания, чинит суд над преступниками. Добившись свободы, город обзаводился двумя главными атрибутами своего нового положения — виселицей и печатью» [5, с. 148], — так емоційно змальовує картину середньовіччя професор Московської державної юридичної академії З.М. Черніловський.

Зважаючи на те, що місто завжди було колискою прогресивних ідей, не є дивним, що самоврядування започаткувалось саме у містах. Такі міста ще називають муніципалітетом.

Муніципалітет (нім. — *munizipalität*; лат. — *municipium* — місто з правом самоврядування) — в деяких країнах сукупність виборних органів місцевого самоврядування і управління. У більшості європейських держав правами муніципалітету користуються як міські, так і сільські громади, незалежно від розміру території та чисельності населення. У таких державах як, наприклад, США, Великобританія муніципалітетом називаються лише органи міського управління.

Муніципалітети обираються населенням відповідних адміністративно-територіальних одиниць. Як правило, муніципалітет складається з виборної колегії — муніципальної ради, яку очолює мер, бургомістр тощо і виконавчого апарату. У віданні муніципалітету серед місцевих справ такі: управління школами, санітарними службами, місцевою поліцією, а в деяких країнах установами медичного обслуговування і соціального забезпечення.

У США та Великобританії муніципалітети діють на підставах своїх «хартій», які поряд із загальнодержавними законами приймаються для кожного муніципалітету. Певна законодавча база існує для цього і в Україні. Так, наприклад, вінничани, намагаючись плідно використати положення Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», ще у 2010 році прийняли Статут територіальної громади міста.

Але самоврядування треба розмежовувати з місцевою виконавчою владою. Адже воно завжди діє в рамках певної державної влади, яка законодавчо визначає його межі і виконує свої управлінські функції в тому числі і на місцевому рівні. Основний Закон України визначив дві системи влади на місцях: місцеві державні адміністрації, які є місцевими органами виконавчої влади, та місцеве самоврядування як публічну владу територіальних громад. Це різні за природою системи місцевої влади, насамперед за функціями і повноваженнями. Конституція України гарантує місцеве самоврядування, тим самим не припускаючи можливості його підміни місцевими державними адміністраціями.

По суті, встановлюється наявність на місцевому рівні як державного, так і недержавного управління, які взаємопов'язані і нерозривні, коли ми говоримо про управління певною територією.

Адже державне і самоврядне управління є нерозривною єдністю одного процесу — управління суспільними справами. Власно кажучи, з теоретичної точки зору, їх можна уявити як діалектичну єдність відмінного, тобто відмінних сторін єдиного процесу самоуправління народу. Тому ні державне, ні громадське самоврядування, взяті окремо одне від одного, не можуть адекватно відтворити всі аспекти суспільного процесу управління в умовах демократичної системи влади. Адже об'єкт управління в них одинаковий — територія, різні лише цілі і методи [2, с. 77].

Так, діяльність органів державного управління спрямовується на реалізацію державної політики на місцях, а органів місцевого самоврядування — на захист інтересів населення та реалізацію суспільних інтересів.

Різниця в методах визначається тим, що державне управління незалежно від характеру політичної влади і типу правління будується за схемою субординації, підпорядкованості нижчого рівня вищому, а самоуправління будується на безпосередньому представництві інтересів місцевої громади та території і в цьому розумінні підпорядковується лише громаді.

На сьогодні в Україні вже склалась певна модель організації місцевого управління (державної виконавчої влади і місцевого самоврядування), яка у порівнянні зі світовими моделями має особливості. На жаль, ці особливості є каменем спотикання, що породжує протиріччя між виконавчою владою і місцевим самоврядуванням на регіональному рівні.

Сучасний поступовий розвиток українського суспільства ускладнюється посттоталітарними атавізмами в усіх соціально-ментальних сферах нашого буття. Зокрема, незбалансованість загальнодержавних інтересів з інтересами населення регіонів, наявність протиріч між органами виконавчої влади і місцевого самоврядування в регіонах.

Проблема конфлікту вивчалася науковцями ще з давніх часів і до сьогодні, але, на жаль, всебічного аналізу виникнення та розв'язання протиріч і конфліктів в управлінні, більш того — протиріччям, що виникають в результаті взаємодії органів виконавчої влади і місцевого самоврядування, в науковій літературі немає. Так, відомий дослідник історії та українського державотворення В.Д. Отамановський дуже яскраво показав виникнення цих протиріч на прикладі міста Вінниці з набуттям ним Магдебурзького права 1640 року [4, с. 388]. Але автор не розкрив природи виникнення конфліктів між владою і самоврядною громадою, не зробив висновку щодо протилежності їх інтересів і прагнень.

Питання власності, підстави набуття майна та розпорядження ним, тобто питання хто є господарем, між централізованою владою і представницькими органами самоврядних громад завжди вирішувались неоднозначно. Ефективність функціонування регіональної системи управління обумовлюється багатьма факторами, серед яких особливо слід відзначити взаємозв'язок децентралізації і деконцентрації влади, співвідношення функцій і компетенцій органів влади, їх розподіл за функціональними та галузевими принципами. Однак спроба обґрунтувати систему місцевого самоврядування шляхом ретельного розмежування місцевих і державних інтересів є безрезультатною. Крім того, одночасне застосування двох теорій місцевого самоврядування — громадівської та державницької, розгляд повноважень місцевого самоврядування як системи визначених правових обов'язків і їх розподіл на «власні» та «делеговані» дає підстави вважати, що оптимальною моделлю державного управління є держава-асоціація, коли обмежується втручання держави в діяльність громади та встановлюється громадський контроль за діяльністю державних органів, а орган місцевого самоврядування в межах делегованих повноважень діє цілком автономно під контролем відповідних державних органів.

На жаль, чинне українське законодавство допускає різні дублювання та на кладки, що призводить до протистояння між органами влади на місцевому рівні. Згідно Конституції України, місцеві органи виконавчої влади створюються не лише для здійснення контролально-наглядових функцій щодо місцевого самоврядування та його органів, а й беруть на себе основний обсяг повноважень по здійсненню управління відповідними територіями, де їх виникають найскладніші проблеми — розмежування функцій і повноважень, в тому числі і господарських.

Наприклад, важко навіть теоретично уявити, як мають втілюватись рішення обласної ради, яка за Конституцією України та чинним законодавством виражає спільні інтереси територіальних громад, що входять до складу відповідної адміністративно-територіальної одиниці, якщо функції її виконавчого комітету виконує обласна державна адміністрація (1, ст. 44), котра є місцевим органом виконавчої влади з чітким вертикальним підпорядкуванням, і ніякої дієвої відповідальності

перед обладою ні голова такого «виконкому», ні інші посадові особи облдержадміністрації за невиконання рішення не несуть.

До речі, фактом є й те, що сумісництво працівниками державних адміністрацій з представницьким мандатом інколи призводить до протистоянь депутатів – представників держадміністрацій з іншими депутатами. І хоча Конституційний Суд України не вбачає в такому сумісництві порушень вимог Конституції України та чинного законодавства, проблема ця є актуальною і залишається відкритою.

Розщеплення самоврядування та урядового управління на два незалежні один від одного, зі своїм власним життям, організми породжує найнебезпечніші політичні хвороби і рано чи пізно призводить до руйнування або самоврядування, або держави, адже перше не може відтворитись у другому державою у державі. Функціональна близькість без органічної їх близькості ще не дає підстав для зарахування органів місцевого самоврядування до тієї цілісної системи, якою є система державної влади [3, с. 268].

Отже, система органів державної влади і система органів місцевого самоврядування становлять собою такий полісистемний комплекс, що складається з різних за природою органів (державних і громадських), проте об'єднаних в організаційне ціле необхідністю забезпечувати виконання одних їх самих функцій і повноважень державної виконавчої влади на місцях, хоча і різними методами. А якщо так, то можна сказати, що органи місцевого самоврядування є однією з ланок механізму держави, проте ні в якому разі не є компонентом їого апарату.

Література

1. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, № 24, ст. 170;
2. Борденюк В. Діалектика співвідношення самоврядування, місцевого самоврядування та державного управління. Матеріали Всеукраїнських муніципальних слухань «Ресурси місцевого і регіонального розвитку: національний та міжнародний аспекти», 29 липня – 2 серпня 2016 р. – К.: Атіка-Н, 2016. – 528 с.
3. Корніенко М.І. Муніципальне право України. Концептуальні та організаційно-правові системи. Навч. пос. 3-е вид. – К.: Алерта, 2015. – 144 с.
4. Отамановський В.Д. Вінниця в XIV – XVII століттях: Історичне дослідження. – Вінниця: Континент-прим. 1993;
5. Черниловский З.М. Всеобщая история государства и права / Учеб. Пособ. – М.: Юристъ. 1996.

К.В. ПІДЧЕНКО,
студентка Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Я. Мудрого

ЩОДО ПРОБЛЕМИ ОФІЦІЙНОГО ТЛУМАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ УЯВНОЇ ОБОРОНИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ

Закріплення уявної оборони серед обставин, що виключають злочинність діяння, являється в деякій мірі новацією для кримінального законодавства України, адже Кримінальний кодекс УРСР 1960 року не містив окремо такої обставини, а саме з моменту прийняття Кримінального кодексу України 2001 р. (далі КК України) в правовій доктрині ведуться певні дискусії щодо поняття та сутності уявної оборони та доцільноті її віднесення до обставин, які виключають злочинність діяння [1, с. 350].

Дослідженням уявної оборони у взаємозв'язку з необхідною обороною в науці кримінального права займалися такі вчені, як: В.В. Анішук, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, П.С. Матишевський, М.І. Якубович, В.І Ткаченко, П.П. Андрушко, М.І. Бажанов, В.В. Стасис, І.С. Тишкевич та інші науковці.

Актуальністю пошуку оптимального підходу до розуміння сутності цієї юридичної категорії обумовлено також тим, що від правильного застосування ст. 37 КК України повною мірою залежить досягнення мети кримінального переслідування, а саме – встановлення істини. У свою чергу, застосування відповідних норм залежить саме від якості викладення диспозиції тієї чи іншої статті та офіційного їх тлумачення уповноваженими органами.

Однією з найбільш спірних та неоднозначних обставин, які виключають кримінальну відповідальність є уявна оборона. Так, питання про застосування ст. 37 КК України на сьогодні не втрачає своєї актуальності та потребує подальшого дослідження, адже судова практика показує, що недосконалість норм правового регулювання уявної оборони нерідко використовується як спроба ухилення від кримінальної відповідальності.

Згідно з п. 7 Постанови Пленуму Верховного Суду України "Про судову практику у справах про необхідну оборону" від 26.04.2002 № 1 слід відрізняти необхідну оборону від уявної, під якою розуміється заподіяння шкоди за таких обставин, коли реального суспільно небезпечного посягання не було, але особа, неправильно оцінюючи дії потерпілого, помилково припускала наявність такого посягання [2]. У юридичній літературі вказується, що стан уявної оборони виникає тоді, коли реального посягання немає, але під виливом дій інших осіб та особливостей ситуації в особи виникає помилкове враження щодо вчинення суспільно небезпечного посягання чи реальну загрозу вчинення, і тому вважаючи, що вона перебуває у стані необхідної оборони особа заподіює шкоду [3].

Крім того, в абзаці другому п. 7 Постанови Пленуму ВСУ зазначається, що при уявній обороні кримінальна відповідальність за заподіяну шкоду виключається лише у випадках, коли обстановка, що склалася, давала особі підстави вважати, що мало місце реальне посягання, та вона не усвідомлювала й не могла

усвідомлювати помилковість свого припущення (в цьому випадку уявна оборона є обставиною, яка виключає злочинність діяння) [2].

У свою чергу, аналіз диспозицій статей, передбачених Розділом VIII КК України «Обставини, що виключають злочинність діяння» дає підстави вважати, що до ознак обставин, що виключають злочинність діяння, відносять їх правомірність та суспільну допустимість, іншим словом – (соціальну корисність).

Однак питання віднесення уявної оборони до обставин, що виключають злочинність діяння викликає дискусії в наукових колах, адже уявна оборона з огляду на хибність сприйняття обставин особою, що «обороняється» і наявність шкідливих наслідків не підпадає під шаблони суспільно допустимої чи соціально-корисної поведінки [4, с. 178].

Таким чином, питання віднесення інституту уявної оборони до розділу «Обставини, що виключають злочинність діяння» Загальної частини КК України досі залишається спірним. З одного боку – зазначений інститут не повною мірою відповідає назві розділу та іншим обставинам, що в ньому містяться, з іншого віднесення його до інших розділів в тій формі, в якій законодавець виклав його в чинному КК України також призведе до ряду неточностей та неоднозначного трактування.

Дослідження вітчизняного законодавства та правової доктрини дозволяє запропонувати наступні шляхи вирішення проаналізованої проблеми. По-перше, доцільним вбачається вдосконалення офіційного тлумачення ст. 37 КК України шляхом усунення оціночних понять та дублювання норми статті Закону. Так поняття «достатні підстави», «реальне посягання» викликають неоднозначність судової практики їх застосування. По-друге, вважаю за доцільне в процесі тлумачення диспозиції ст. 37 КК України акцентувати увагу на наявності чи відсутності вини, як обов’язкового елементу складу злочину. Так у випадку доведення наявності однієї з форм вини, передбачених ст. 25 КК України, ч. 3 ст. 37 КК України застосована бути не може [5]. У свою чергу, відсутність будь-якого виду умислу, самовпевненості чи недбалості дозволяє говорити про можливість застосування ч. 2 ст. 37 КК України.

Література

1. Аніщук В.В. Уявна оборона в законодавстві зарубіжних країн / В. В. Аніщук // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – 2013. – Вип. 59. – С. 349–354.
2. Про судову практику у справах про необхідну оборону: По-станова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0001700-02>
3. Науково - практичний коментар Кримінального кодексу України. — 4-те вид., переробл. та доповн. / За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка.— К.: Юридична думка, 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yport.inf.ua/statyya-uyavna-oborona.html>
4. Орловський Б.М. Уявна оборона: помилка при необхідній бо-роні чи самостійна обставина, що виключає злочинність / Б. М. Орловський // Серія Юридичні науки . – 2014. – Вип. 4. – Том 2. – С. 176–180.
5. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 № 2341– III // Відомості Верховної Ради України. 2001. – № 25. – ст. 131.

Розділ 7

БІОЛОГІЯ

УДК 615.361:615.451.1:618.46]:611.018.52

О.М. БОБРОВА,

кандидат біологічних наук, старший науковий співробітник
Інституту проблем кріобіології і кріомедицини НАН України

К.Д. РОЗАНОВА,

кандидат біологічних наук, старший науковий співробітник
Інституту проблем кріобіології і кріомедицини НАН України

М.І. ЩЕТИНСЬКИЙ,

кандидат біологічних наук, старший науковий співробітник
Інституту проблем кріобіології і кріомедицини НАН України

О.А. НАРДІД,

доктор біологічних наук, головний науковий співробітник
Інституту проблем кріобіології і кріомедицини НАН України

С.В. НАРОЖНИЙ,

аспірант Інституту проблем кріобіології і кріомедицини НАН України

ВПЛИВ ЕКСТРАКТІВ ПЛАЦЕНТИ ЛЮДИНИ НА АГРЕГАЦІЮ ТРОМБОЦИТІВ

Анотація. Робота присвячена дослідженю впливу екстрактів плаценти та їх фракцій на індуковану агрегацію тромбоцитів. Фракції з цільного водно-сольового екстракту плаценти людини було отримано методом гель-хроматографії. Агрегаційну здатність тромбоцитів оцінювали методом спектрофотометрії за зміною оптичної густини зразка при додаванні індуктора агрегації. Показано, що в присутності екстрактів плаценти індукована АДФ агрегація тромбоцитів знижується на 7,3 % у порівнянні з контролем. Фракції, отримані з екстрактів, також ефективні щодо зниження агрегації тромбоцитів. Найменший рівень агрегації спостерігався при додаванні до суспензії тромбоцитів високомолекулярної фракції екстракту плаценти.

Ключові слова: агрегація, тромбоцити, фракції, екстракт плаценти людини, спектрофотометрія

Аннотация. Работа посвящена исследованию влияния экстрактов плаценты и их фракций на индуцированную агрегацию тромбоцитов. Фракции из цельного водно-солевого экстракта плаценты человека получали методом гель - хроматографии. Агрегационную способность тромбоцитов оценивали методом спектрофотометрии по изменению оптической плотности образца при добавлении индуктора агрегации. Показано, что в присутствии экстрактов плаценты АДФ - индуцированная агрегация тромбоцитов снижается на 7,3 % по сравнению с контролем. Фракции, полученные из экстрактов, также эффективны в отношении снижения

агрегации тромбоцитов. Наименьший уровень агрегации наблюдался при добавлении к суспензии тромбоцитов высокомолекулярной фракции.

Ключевые слова: агрегация, тромбоциты, фракции, экстракт плаценты человека, спектрофотометрия.

Annotation. The work is devoted to the investigation of the placenta extract and fraction influence on the induced platelet aggregation. Fractions of whole water-salt human placenta extract were obtained by the gel – chromatography method. Platelet aggregation was evaluated by spectrophotometry method from the optical density changing of the sample with the addition of an aggregation inducer. It was shown that in the presence of the placenta extracts ADP - induced platelet aggregation was reduced by 7.3% compared with the control. Fractions obtained from the extracts, were also effective in the platelet aggregation reducing. The lowest aggregation level was observed by the addition of high molecular weight fraction to the platelet suspension.

Key words: aggregation, platelets, fractions, human placenta extracts, spectrophotometry.

Тромбоцити виконують важливу функцію — захищають організм від втрати крові. Агрегація тромбоцитів — це процес склеювання клітин між собою, начальна стадія утворення тромбу. Але відомі патологічні стани, при яких утворення тромбів небажане, оскільки веде до порушення живлення життєво важливих органів. Наприклад, відомо, що тромбоцити грають ключову роль у патогенезі атеросклерозу [1]. В судині, порожнина якої звужена через існування атеросклеротичних бляшок, у субендотеліальному шарі, за невідомими на сьогоднішній день причинами, відбувається фіксування бляшок і активація тромбоцитів, які блокують проходження еритроцитів, це формує тромб у судині, утворюючи, таким чином, ішемічне пошкодження. Тому при інфаркті міокарду, інсульті, тромбозі головних артерій, агрегаційна активність тромбоцитів приймає сторону патологічних змін і з нею приходиться боротися за допомогою лікарських препаратів [2].

В зв'язку зі сказаним вище, актуальним є підбір засобів, які мають здатність знижувати агрегацію тромбоцитів [3] і можуть бути альтернативою лікування класичними лікарськими препаратами. Результати, отримані авторами роботи [4], свідчать про можливість використання екстрактів плаценти в якості препаратів, які мають протизапальну дію і знижують агрегацію тромбоцитів. Але питання які саме фракції екстрактів плаценти містять компоненти здатні впливати на агрегаційну здатність тромбоцитів залишається ще до кінця не виясненим.

Матеріалом дослідження служили водно–сольові екстракти плаценти (ЕПЛ) та збагачена тромбоцитами плазма крові людини (ЗТП).

Плаценту отримували від здорових породіль з їхньої інформованої згоди. Для приготування екстрактів свіжоотриману плаценту відмивали від слизу та крові ізотонічним розчином NaCl, видаляли амніотичну та хоріальну оболонки, після чого її подрібнювали на фрагменти 3 x 2 см, які ретельно відмивали фізіологічним розчином. До відмитих шматочків плаценти додавали фізіологічний розчин ($\text{pH}=7,4$) у об'ємному співвідношенні 1:1 та гомогенізували на високошвидкісному гомогенізаторі РТ–1 У4.2 («Одеський експериментальний завод лабораторної медичної техніки», Україна) протягом 3 хв.

Гомогенати витримували впродовж 12 годин при 4°C, центрифугували при 1500g протягом 25 хв. Надосадову рідину пропускали через мембраний фільтр 0,45 мкм («Millipore Corp. Carrigtwohill», Ірландія) і отримували фільтрат, який є водно—сольовим екстрактом плаценти.

Окремі фракції екстрактів одержували методом гель—хроматографії з використанням сефадексу G—100 на колонці 21 x 2 см, об'єм окремих фракцій — 3 мл. Для калібрування колонки використовували декстран блакитний із м.м. 2000 қДа («Sigma—Aldrich Chemical», США), сироватковий альбумін бика з м.м. 66 қДа («Sigma—Aldrich Chemical»), цитохром С із м.м. 12 қДа («Sigma—Aldrich Chemical»).

Збагачену тромбоцитами плазму (ЗТП) отримували шляхом центрифугування цільної крові протягом 15 хвилин при 100—150 g. Надосад являв собою ЗТП, яку збирали в окрему пробірку і використовували для дослідження агрегації тромбоцитів. ЗТП зберігали не більше 24 годин при кімнатній температурі.

Вимірювання рівня агрегації тромбоцитів проводили по збільшенню світло-пропускання (зменшенню замутненості зразка плазми) в результаті виникнення агрегатів [5]. Світлопропускання істотно змінюється лише при утворенні достатньо великих агрегатів (десятки або навіть сотні тромбоцитів), тому концентрація індуктора агрегації повинна бути високою. У зв'язку з цим, в даній роботі, було використано високу дозу АДФ (10 мкМ) [6], яка призводить до однохвильової незворотної агрегації тромбоцитів [7].

Для дослідження впливу ЕПЛ на ступінь агрегації тромбоцитів ЗТП інкубували протягом 15 хвилин з ЕПЛ та її фракціями при температурі 37°C. Додавання розчину АДФ у зразки ЗТП здійснювали також при 37°C. Результати агрегації вимірювали через 5 хвилин після додавання АДФ [3]. Ступень агрегації тромбоцитів визначали при довжині хвилі 650 нм на спектрофотометрі “Pye Unicam SP-8000” (Англія).

Для статистичної обробки результатів застосували стандартний статистичний пакет «Statgraphics Plus version 2.1 for Windows» («Manugistic», США). Всі вимірювання параметрів для кожного зразка виконувалися п'ять разів. Дані представляли як середнє для всіх досліджених плацент \pm стандартне відхилення. Для виявлення статистичної відмінності застосовували парний t—тест. Відмінності вважали статистично значущими при $p < 0,05$.

Оптична густина отриманої ЗТП при 650 нм складає $(0,9 \pm 0,1)$ одиниць оптичної густини (таблиця). Додавання к ЗТП ЕПЛ призводить до збільшення рівня оптичної густини за рахунок світlorозсіювання, викликаного макромолекулами, що входять до складу екстрактів. При додаванні низькомолекулярних фракцій ЕПЛ збільшення рівня оптичної густини менш виражено (таблиця), оскільки ці фракції містять меншу кількість макромолекул, які призводять до змінення світlorозсіювання у зразку. При підвищенні молекулярної маси фракцій спостерігається зростання рівня оптичної густини.

Таблиця

Оптична густина ЗТП при 650 нм при додаванні ЕПЛ та їх фракцій

Зразок	Контроль	ЕПЛ	Фракції ЕПЛ, кДа				
			<4	6–7	15–20	55–75	>150
Без АДФ	0,9±0,1	1,06±0,15	0,99±0,12	0,99±0,13	1,01±0,12	1,03±0,15	1,04±0,14
З АДФ	0,58±0,06	0,76±0,08	0,72±0,07	0,68±0,07	0,71±0,06	0,7±0,07	0,79±0,08

Додавання АДФ к ЗТП призводить до зниження оптичної густини зразка до ($0,58\pm0,06$) одиниць оптичної густини, що обумовлено агрегацією тромбоцитів. Як можна бачити у таблиці, зниження оптичної густини спостерігається при додаванні всіх ЕПЛ та їх фракцій, але в різному ступені.

Процент агрегації тромбоцитів було розраховано за різницею оптичної густини у контрольних зразках і зразках з АДФ. Додавання ЕПЛ в ЗТП призводить до зниження агрегації тромбоцитів у порівнянні з контролем на 7,3 % (рис. 1). При порівнянні рівня агрегації тромбоцитів у присутності фракцій ЕПЛ різних молекулярних мас можна відмітити, що зниження її рівня спостерігається з усіма фракціями. Найнижчий рівень агрегації реєструється у присутності високомолекулярної фракції (>150 кДа). Достовірно нижчий у порівнянні з контролем рівень агрегації тромбоцитів спостерігається також у присутності низькомолекулярної фракції (<4 кДа) і фракції 15–20 кДа.

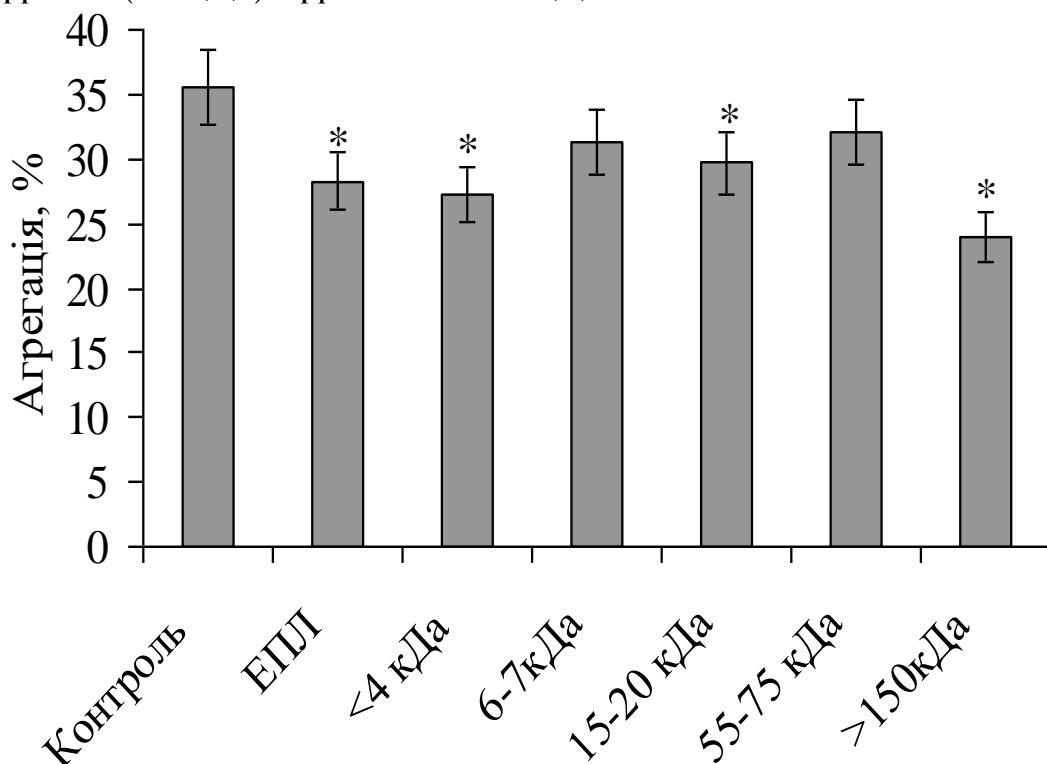

Рисунок. Агрегація тромбоцитів у ЗТП при додаванні ЕПЛ та фракції ЕПЛ різних молекулярних мас; * – статистично значуща різниця по відношенню до контролю, $p < 0,05$ ($n=5$)

Таким чином, встановлено, що в присутності ЕПЛ індукована АДФ агрегація тромбоцитів знижується на 7,3 % у порівнянні з контролем . Фракції, отримані з ЕПЛ, також ефективні щодо зниження агрегації тромбоцитів. Найменший рівень агрегації тромбоцитів спостерігався з високомолекулярною фракцією. Ефективними є також фракції <4 кДа і 15-20 кДа.

Література

1. Lippi G. Increased mean platelet volume in patients with acute coronary syndromes / G. Lippi, L. Filippozzi, G.L. Salvagno [et al.] // Archives of Pathology & Laboratory Medicine. – 2009. – Vol. 133, №9. – P. 1441–1443.
2. Козловский В.И. Методы исследования и клиническое значение агрегации тромбоцитов. Фокус на спонтанную агрегацию / В.И. Козловский, О.М. Ковтун, О.П. Сероухова [и др.]// Вестник ВГМУ. – 2013. – Т. 12, №4. – С. 79–91.
3. Alkadi Khaled A.A. Antiplatelet aggregation activity of 5-hydroxyflavone, 2'- hydroxyflavanone, paeonol and bergenin isolated from stem bark of garcinia malaccensis in human whole blood / A.A. Alkadi Khaled, A. Adam, Muhammadtaha, M.H. Hasan [et al.] // Orient. J. Chem. – 2013. – Vol. 29, №3. – P. 871–875.
4. Sur T.K. Anti-inflammatory and anti-platelet aggregation activity of human placental extract / T.K. Sur, T.K. Biswas, L. Ali, B. Mukherjee // Acta Pharmacol Sin. – 2003. – Vol. 24, №2. – P. 187–192.
5. Kottke-Marchant K.The laboratory diagnosis of platelet disorders: an algorithmic approach / K. Kottke-Marchant, G. Corcoran // Arch Pathol Lab Med. – 2002. – Vol. 126. – P. 133–146.
6. Ройтман Е.В. Изменения гемостатических свойств сгустка при хранении тромбоцитных концентратов, заготовленных разными методами / Е.В. Ройтман, И.М. Колесникова, О.В. Карпова [и др.] // Гематол. и трансфузiol. – 2014. – Т. 59, №3. – С. 30–34.
7. Zeck J. Whole blood platelet aggregation and release reaction testing in uremic patients / J. Zeck, J. Schallheim, S.Q. Lew, L. DePalma // Biomed Res. Int. – 2013. – Vol. 2013. – P. 1–6.

Розділ 8

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

УДК 681.323

О.М. БАЛІЦЬКИЙ,

студент Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

НЕЙРОННІ МЕРЕЖІ НА ПРАКТИЦІ: ВІД ПРОСТОЇ КОНФІГУРАЦІЇ ДО СКЛАДНИШИХ

Вступ. Багато матеріалів по нейронних мережах відразу починаються з демонстрації досить складних архітектур. При цьому базові речі, що стосуються функцій активацій, ініціалізації ваги, вибору кількості шарів в мережі і т.д. якщо і розглядаються, то далеко не детально. Виходить, що початківцю практику нейронних мереж доводиться брати типові конфігурації і працювати з ними фактично наосліп.

У статті ми підемо іншим шляхом. Почнемо з найпростішої конфігурації - одного нейрона з одним входом і одним виходом, без активації. Далі будемо маленькими ітераціями ускладнювати конфігурацію мережі і спробуємо вижати зожної з них оправданий максимум. Це дозволить напрацювати практичну інтуїцію в побудові архітектур нейромереж, яка на практиці виявляється дуже цінним активом.

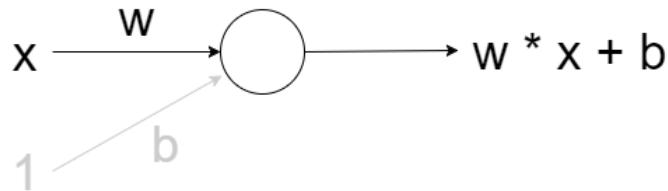
Ілюстративний матеріал. Популярні додатки нейромереж, такі як класифікація або регресія, являють собою надбудову над самою мережею, що включає два додаткових етапи - підготовку вхідних даних (виділення ознак, перетворення даних в вектор) і інтерпретацію результатів. Для наших цілей ці додаткові стадії виявляються зайвими, тому що ми дивимося не на роботу мережі в чистому вигляді, а на певну конструкцію, де нейромережа є лише складовою частиною.

Давайте згадаємо, що нейромережа є нічим іншим, як підходом до наближення багатовимірної функції $R^n \rightarrow R^p$. Беручи до уваги обмеження людського сприйняття, будемо в нашій статті наблизити функцію на площині. Дещо нестандартне застосування нейромереж, але воно відмінно підходить для мети ілюстрації їх роботи.

Фреймворк. Для демонстрації конфігурацій і результатів візьмемо популярний фреймворк Keras, написаний на Python. Хоча можна використовувати

будь-який інший інструмент для роботи з нейромережами - найчастіше відмінності будуть тільки в найменуваннях.

Найпростіша нейромережа. Найпростішою з можливих конфігурацій нейромереж є один нейрон з одним входом і одним виходом без активації (або можна сказати з лінійної активацією $f(x) = x$):

Видно, що на вхід мережі подаються два значення - x і одиниця. Остання необхідна для того, щоб ввести зміщення b . У всіх популярних фреймворків вхідна одиниця вже неявно присутня і не задається користувачем окремо. Тому тут і далі будемо вважати, що на вхід подається одне значення.

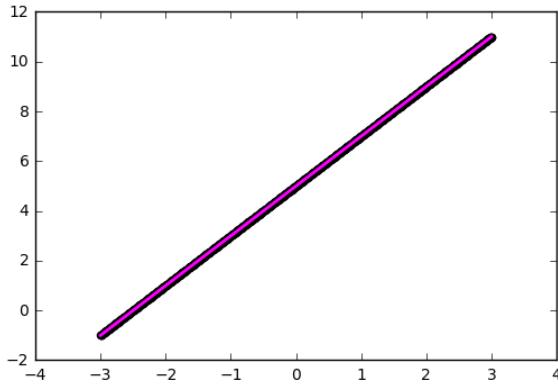
Незважаючи на свою простоту ця архітектура вже дозволяє робити лінійну регресію, тобто наближати функцію до прямої лінії (часто з мінімізацією середньоквадратичного відхилення). Приклад дуже важливий, тому розберемо його максимально детально.

```
import matplotlib.pyplot as plt
import numpy as np
# беремо 1000 точок від -3 до 3
x = np.linspace(-3, 3, 1000).reshape(-1, 1)
# задаємо лінійну функцію, яку пробуємо приблизити нашою нейронною
мережею
def f(x):
    return 2 * x + 5
f = np.vectorize(f)
# обчислюємо вектор значень функції
y = f(x)
# створюємо модель нейромережі, використовуючи Keras
from keras.models import Sequential
from keras.layers import Dense
def baseline():
    dummy = Sequential()
    dummy.add(Dense(1, input_dim=1, activation='linear'))
    dummy.compile(loss='mean_squared_error', optimizer='sgd')
    return dummy
# тренуємо мережу
dummy = baseline()
dummy.fit(x, y, nb_epoch=100, verbose=0)
# малюємо результат наближення поверх вхідної функції
plt.scatter(x, y, color='black', antialiased=True)
plt.plot(x, dummy.predict(x), color='magenta', linewidth=2, antialiased=True)
```

```

plt.show()
# виводимо вагу на екран
for layer in dummy.layers:
    weights = layer.get_weights()
    print(weights)

```

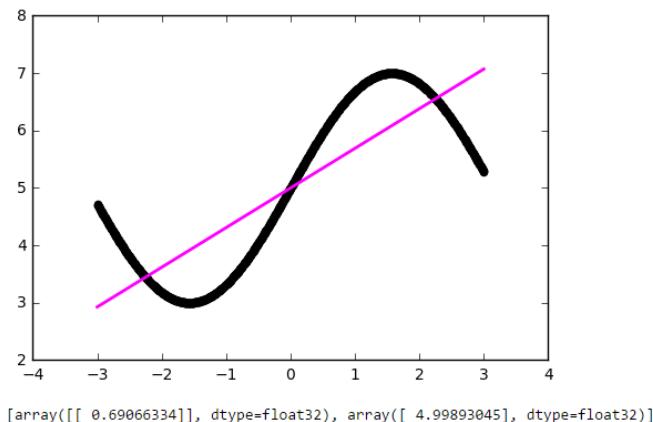

Як можна бачити, наша найпростіша мережу впоралася із завданням наближення лінійної функції до лінійної ж функції на ура. Спробуємо тепер ускладнити завдання, взявши більш складну функцію:

```

def f(x):
    return 2 * np.sin(x) + 5

```


Знову ж, результат цілком гідний. Давайте подивимося на ваги нашої моделі після навчання:

[Array ([0.69066334]), dtype = float32), array ([4.99893045], dtype = float32)]

Перше число - це вага w , друге - зміщення b . Щоб переконатися в цьому, намалюємо пряму $f(x) = w * x + b$:

```

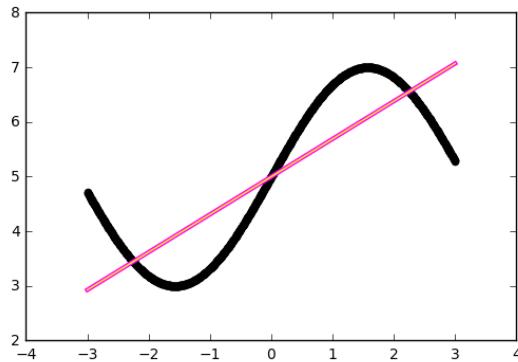
def line(x):
    w = dummy.layers[0].get_weights()[0][0][0]
    b = dummy.layers[0].get_weights()[1][0]
    return w * x + b
# малюємо результат наближення поверх вхідної функції
plt.scatter(x, y, color='black', antialiased=True)

```

```

plt.plot(x,      dummy.predict(x),      color='magenta',      linewidth=3,
antialiased=True)
plt.plot(x, line(x), color='yellow', linewidth=1, antialiased=True)
plt.show()

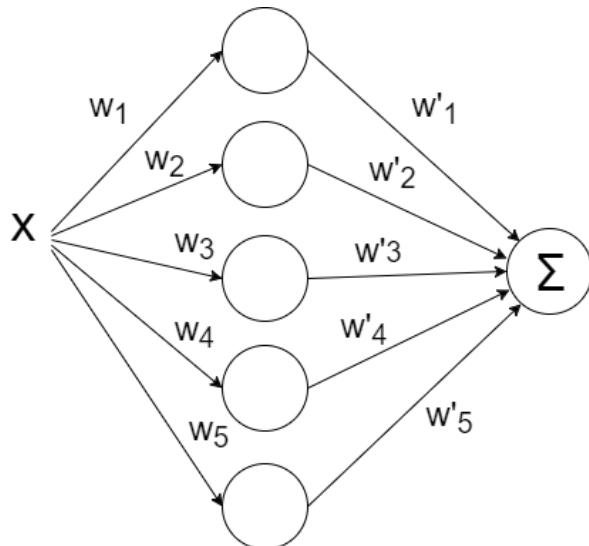
```


Ускладнюємо приклад.

З наближенням до прямої все зрозуміло. Але це і класична лінійна регресія непогано робила. Як же захопити нейромережею нелінійність функції, що апроксимується?

Спробуємо накидати побільше нейронів, скажімо п'ять штук. Оскільки на виході очікується одне значення, доведеться додати ще один шар до мережі, який просто буде підсумовувати всі вихідні значення з кожного з п'яти нейронів:

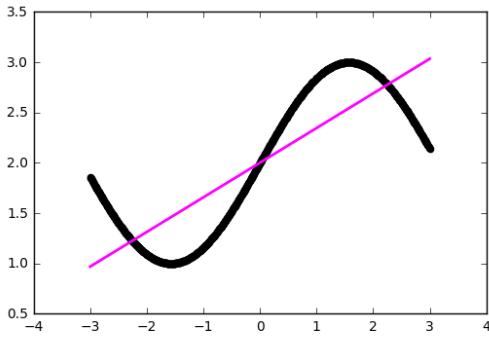


```

def baseline():
    dummy = Sequential()
    dummy.add(Dense(5, input_dim=1, activation='linear'))
    dummy.add(Dense(1, input_dim=5, activation='linear'))
    dummy.compile(loss='mean_squared_error', optimizer='sgd')
    return dummy

```

Запускаємо:

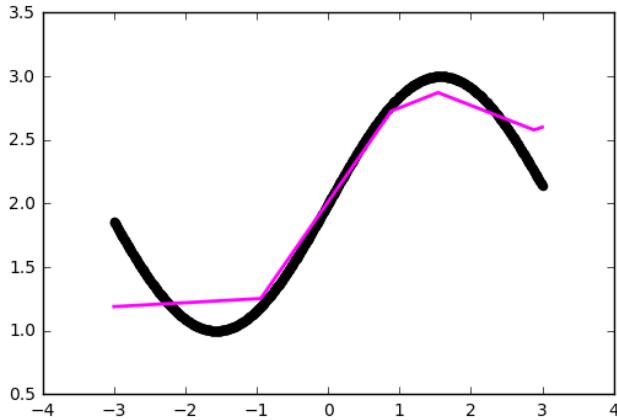
```
[array([[-0.14826067, -0.6001696 ,  0.69340098, -0.0120755 ,  0.94903582]], dtype=float32), array([ 0.57778454, -0.01030208, -0.10258102, -0.50941533,  0.43016338], dtype=float32)]
[array([[ 0.75708562],
       [-0.01303824],
       [-0.1349244 ],
       [-0.66738939],
       [ 0.56284165]], dtype=float32), array([ 0.96869272], dtype=float32)]
```

І ... нічого не вдалось. Все та ж пряма, хоча матриця ваг трохи розрослася. Вся справа в тому, що архітектура нашої мережі зводиться до лінійної комбінації лінійних функцій:

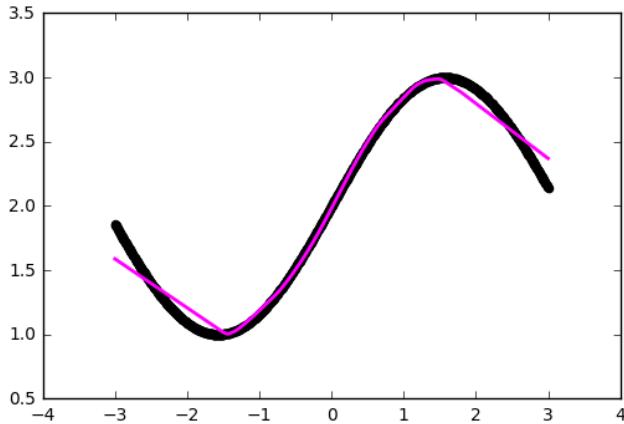
$$f(x) = w_1' * (w_1 * x + b_1) + \dots + w_5' (w_5 * x + b_5) + b$$

Тобто знову ж є лінійною функцією. Щоб зробити поведінку мережі більш цікавою, додамо нейронам внутрішнього шару функцію активації ReLU (вирівнювач, $f(x) = \max(0, x)$), яка дозволяє мережі ламати пряму на сегменти:

```
def baseline():
    dummy = Sequential()
    dummy.add(Dense(5, input_dim=1, activation='relu'))
    dummy.add(Dense(1, input_dim=5, activation='linear'))
    dummy.compile(loss='mean_squared_error', optimizer='sgd')
    return dummy
```


Максимальна кількість сегментів збігається з кількістю нейронів на внутрішньому шарі. Додавши більше нейронів, можна отримати більш точне значення:

Більше точності!

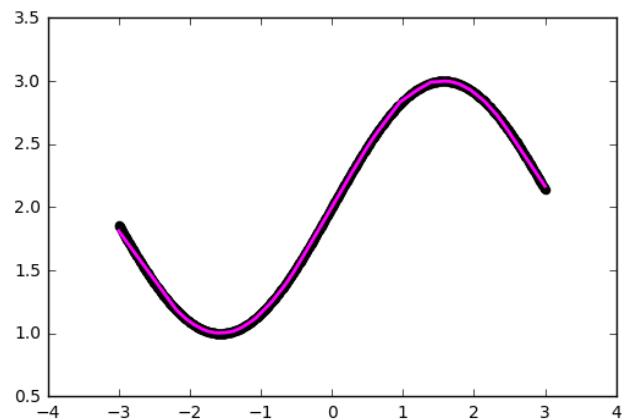
Вже краще, але прорахунки видно неозброєним оком - на згинах, де початкова функція найменш схожа на пряму лінію, наближення відстає.

Як стратегію оптимізації візьмемо досить популярний метод - SGD (стохастичний градієнтний спуск). На практиці часто використовується його поліпшена версія з інерцією (SGDm, m - momentum). Це дозволяє більш плавно повертати на різких згинах і наближення стає кращим:

```
from keras.models import Sequential
from keras.layers import Dense
from keras.optimizers import SGD

def baseline():
    dummy = Sequential()
    dummy.add(Dense(100, input_dim=1, activation='relu'))
    dummy.add(Dense(1, input_dim=100, activation='linear'))

    sgd = SGD(lr=0.01, momentum=0.9, nesterov=True)
    dummy.compile(loss='mean_squared_error', optimizer=sgd)
    return dummy
```


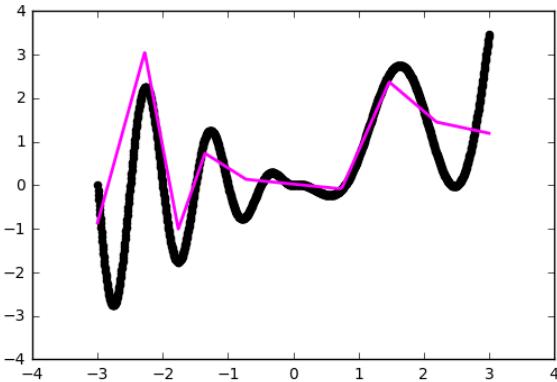
Ускладнюємо далі.

Синус - досить вдала функція для оптимізації. Головною причиною є те, що у нього немає широких областей, де функція змінюється дуже повільно. До того ж сама функція змінюється досить рівномірно. Щоб перевірити конфігурацію на міцність, візьмемо функцію складніше:

```

def f(x):
    return x * np.sin(x * 2 * np.pi) if x < 0 else -x * np.sin(x * np.pi) + np.exp(x / 2) - np.exp(0)

```


На жаль , тут ми вже впираємося в стелю нашої архітектури.

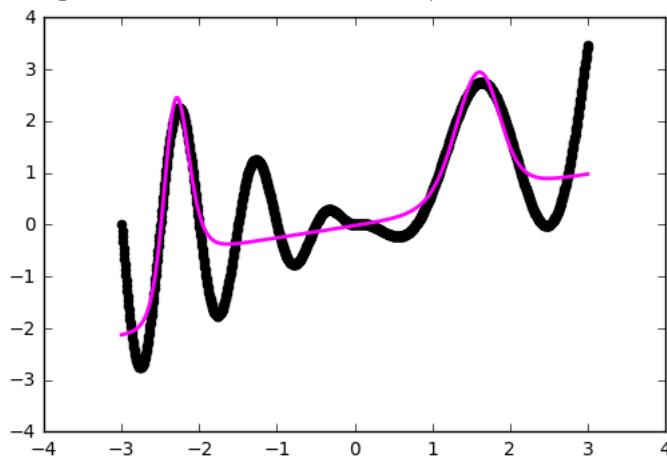
Більше нелінійності!

Давайте спробуємо замінити ReLU (вирівнювач) на більш нелінійний гіперболічний тангенс:

```

def baseline():
    dummy = Sequential()
    dummy.add(Dense(20, input_dim=1, activation='tanh'))
    dummy.add(Dense(1, input_dim=20, activation='linear'))
    sgd = SGD(lr=0.01, momentum=0.9, nesterov=True)
    dummy.compile(loss='mean_squared_error', optimizer=sgd)
    return dummy
# тренируем сеть
dummy = baseline_model()
dummy.fit(x, y, nb_epoch=400, verbose = 0)

```

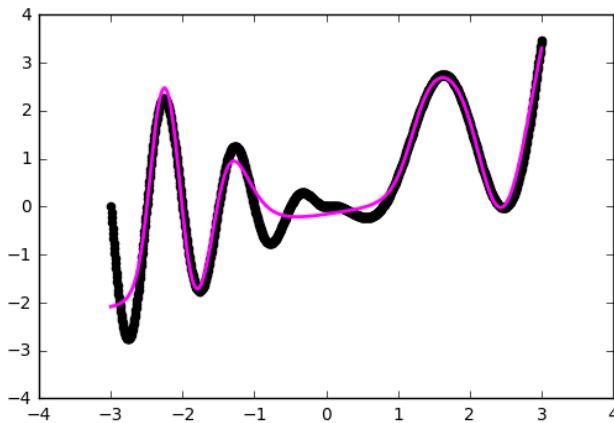

Наближення стало краще на згинах, але частина функції наша мережа не побачила. Спробуємо погратися з ще одним параметром - початковим розподілом ваги. Використовуємо популярне на практиці значення 'glorot_normal' (за іменем дослідника Xavier Glorot, в деяких фреймворками називається XAVIER):

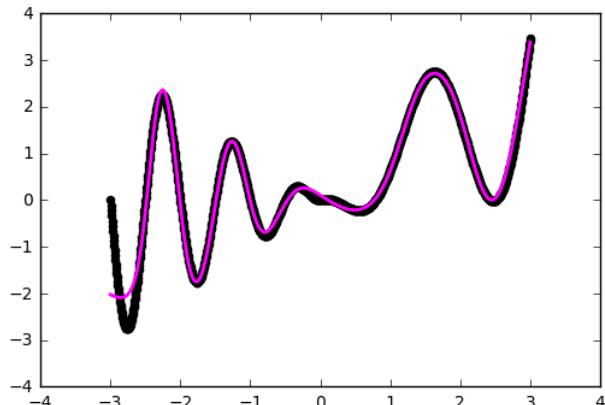
```

def baseline():
    dummy = Sequential()
    dummy.add(Dense(20, input_dim=1, activation='tanh',
    init='glorot_normal'))
    dummy.add(Dense(1, input_dim=20, activation='linear',
    init='glorot_normal'))
    sgd = SGD(lr=0.01, momentum=0.9, nesterov=True)
    dummy.compile(loss='mean_squared_error', optimizer=sgd)
    return dummy

```


Вже краще. Але використання 'he_normal' (за іменем дослідника Kaiming He) дає ще більш приемний результат:

Як це працює?

Розберемося, яким чином працює наша поточна конфігурація. Мережа являє собою лінійну комбінацію гіперболічних тангенсів:

$$f(x) = w_1 * \tanh(w_1 * x + b_1) + \dots + w_5 * \tanh(w_5 * x + b_5) + b$$

за допомогою матриці ваги моделюємо вихід кожного окремого нейрона перед сумуванням

```

def tanh(x, i):
    w0 = model.layers[0].get_weights()
    w1 = model.layers[1].get_weights()
    return w1[0][i][0] * np.tanh(w0[0][0][i] * x + w0[1][i]) + w1[1][0]
    # малюємо функцію і наближення
    plt.scatter(x, y, color='black', antialiased=True)
    plt.plot(x, model.predict(x), color='magenta', linewidth=2, antialiased=True)

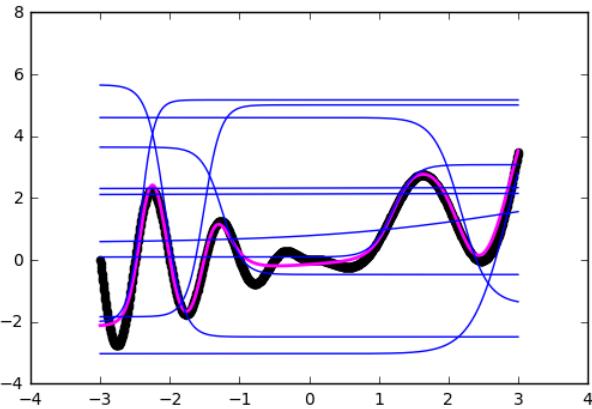
```

```

for i in range(0, 10, 1):
    plt.plot(x, tanh(x, i), color='blue',
              linewidth=1)

plt.show()

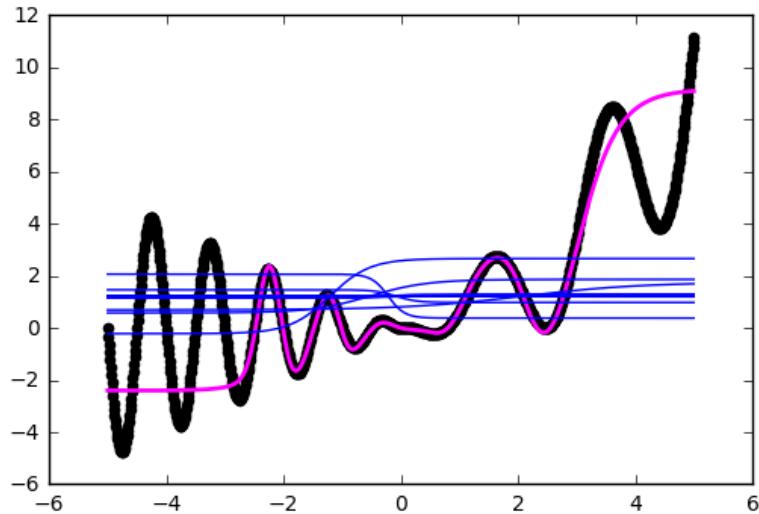
```


На ілюстрації добре видно, що кожен гіперболічний тангенс захопив невелику зону відповільності і працює над наближенням функції в своєму невеликому діапазоні. За межами своєї області тангенс звалюється в нуль або одиницю і просто дає зміщення по осі ординат.

За межами навчання!

Давайте подивимося, що відбувається за межами області навчання, в нашому випадку це $[-3, 3]$

Всі гіперболічні тангенси перетворюються в константи. Нейронна мережа не здатна бачити за межами області навчання.

Йдемо в глибину.

До сих пір наша конфігурація не була прикладом глибокої нейронної мережі, тому що в ній був всього один внутрішній шар. Додамо ще один:

```

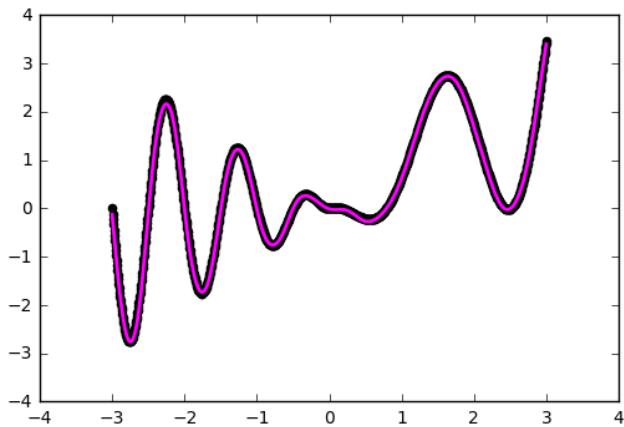
def baseline():
    dummy = Sequential()
    dummy.add(Dense(50, input_dim=1, activation='tanh', init='he_normal'))
    dummy.add(Dense(50, input_dim=50, activation='tanh', init='he_normal'))
    dummy.add(Dense(1, input_dim=50, activation='linear', init='he_normal'))

```

```

sgd = SGD(lr=0.01, momentum=0.9, nesterov=True)
dummy.compile(loss='mean_squared_error', optimizer=sgd)
return dummy

```


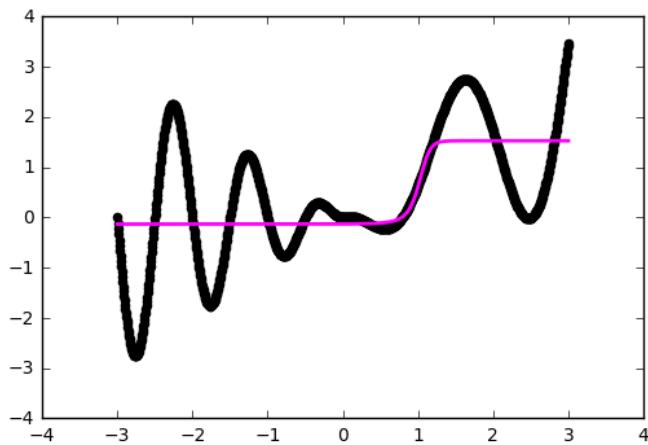
Мережа краще відпрацювала проблемні ділянки в центрі і біля нижньої межі по осі абсцис.

Приклад роботи з одним внутрішнім шаром.

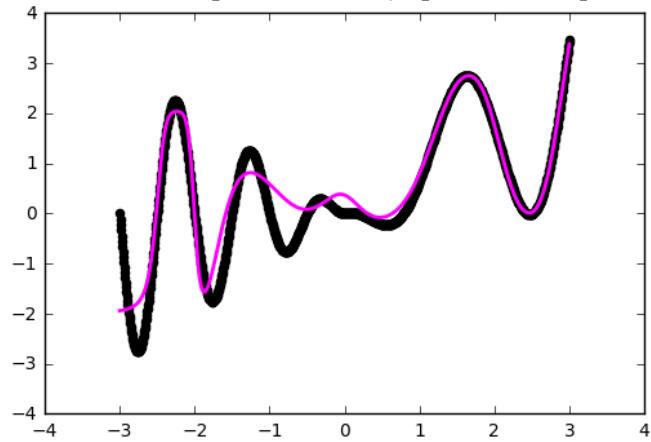
Сліпе додавання шарів не дає автоматичного поліпшення. Для більшості практичних застосувань двох внутрішніх шарів цілком достатньо. Якщо ви все-таки вирішили йти в глибину, будьте готові багато експериментувати з навчанням мережі.

Кількість нейронів на внутрішніх шарах

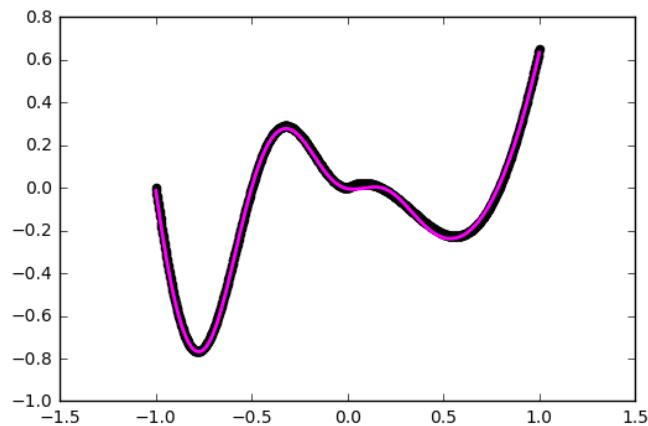
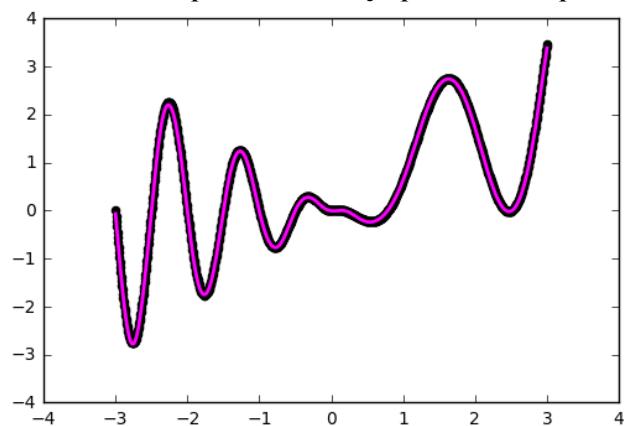
Кількість нейронів на внутрішніх шарах: 1

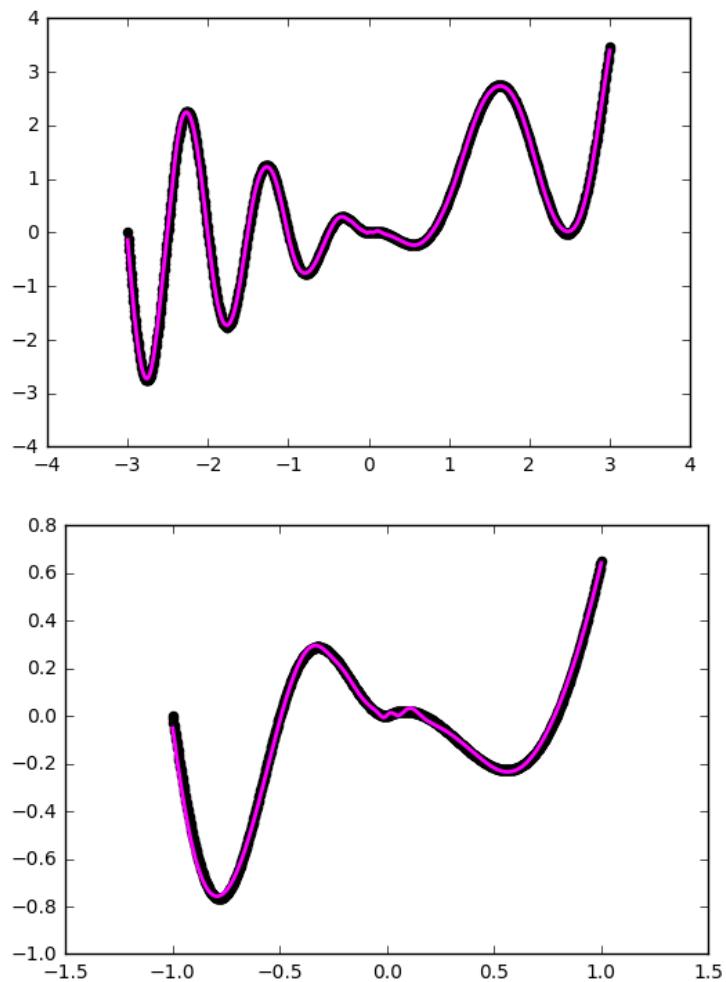
Кількість нейронів на внутрішніх шарах: 6

Кількість нейронів на внутрішніх шарах: 20

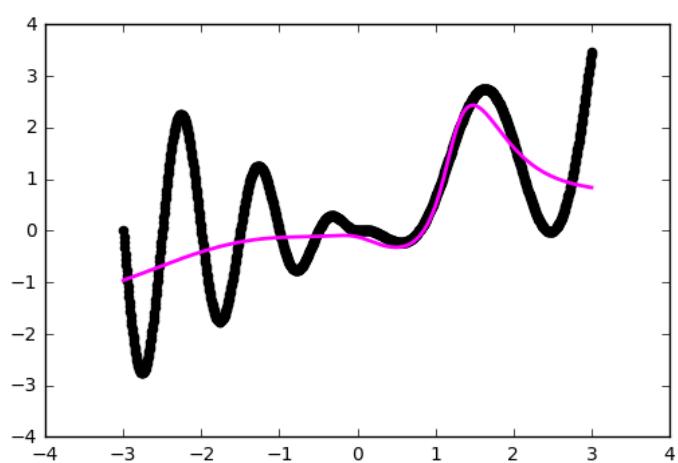

Кількість нейронів на внутрішніх шарах: 100

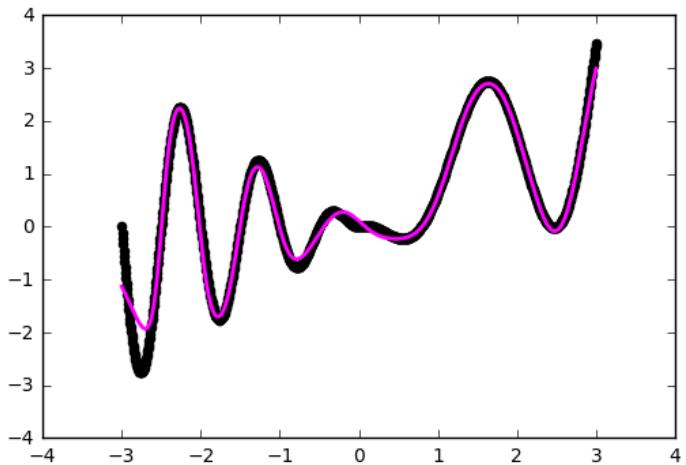

З певного моменту додавання нейронів на внутрішні шари не дає виграти в оптимізації. Непогане практичне правило — брати середнє між кількістю входів і виходів мережі.

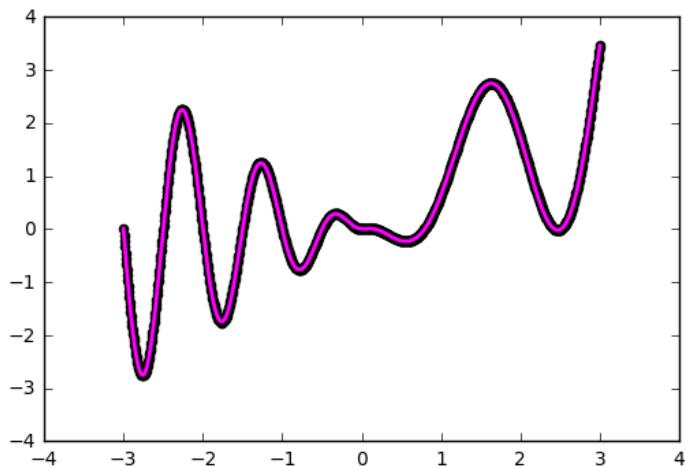
Кількість епох: 20

Кількість епох: 100

Кількість епох: 4000

Висновки. Нейронні мережі – це потужний, але при цьому нетривіальний прикладний інструмент. Кращий спосіб навчитися будувати робочі нейромережеві конфігурації - починати з простіших моделей і багато експериментувати, напрацьовувати досвід в практиці нейронних мереж.

Література

1. С. Хайкин, Нейронные сети: Полный курс. // Вильямс – 2006.
2. Sebastian Raschka, Python Machine Learning // Paperback – 2015.

О.М. БАЛІЦЬКИЙ,

студент Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

РОЗПОДІЛЕНА ОБРОБКА ВЕЛИКІХ ОБСЯГІВ ДАНИХ З HADOOP

Постачальники: Apache, Cloudera, Hortonworks, MapR.

Hadoop є проектом верхнього рівня організації Apache Software Foundation, тому основним дистрибутивом і центральним репозиторієм для всіх напрацювань вважається саме Apache Hadoop. Однак цей же дистрибутив є основною причиною більшості відмежливих нервових клітин при знайомстві з даним інструментом: за замовчуванням установка системи на кластер вимагає попередньої настройки машини, ручного регулювання пакетів, редактування безлічі файлів конфігурації і купи інших завдань. При цьому документація найчастіше неповна або просто застаріла. Тому на практиці частіше за все використовуються дистрибутиви від однієї з трьох компаній:

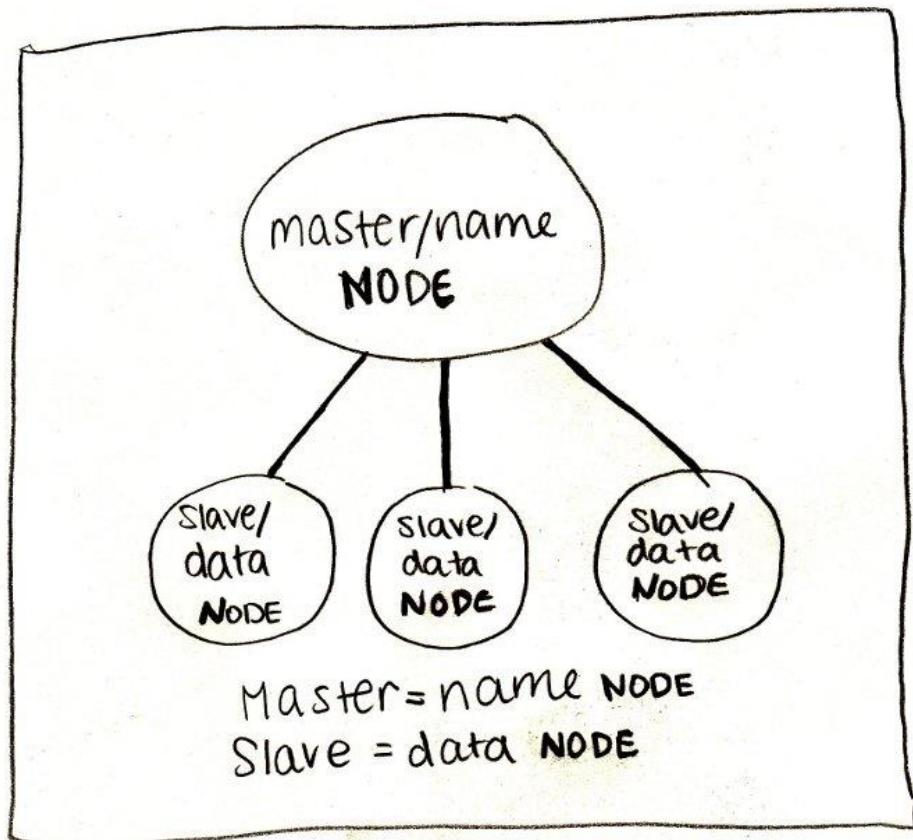
Cloudera. Ключовий продукт - CDH (Cloudera Distribution including Apache Hadoop) - зв'язка найбільш популярних інструментів з інфраструктури Hadoop під керуванням Cloudera Manager. Менеджер бере на себе відповідальність за розгортання кластера, установку всіх компонентів і їх подальший моніторинг. Крім CDH компанія розвиває й інші свої продукти, наприклад, Impala (про це нижче). Ну і ще, творець Hadoop - Doug Cutting - працює в Cloudera

Hortonworks. Hortonworks. Так само, як і Cloudera, вони надають єдине рішення в вигляді HDP (Hortonworks Data Platform). Їх відмінною рисою є те, що замість розробки власних продуктів вони більше вкладають в розвиток продуктів Apache. Наприклад, замість Cloudera Manager вони використовують Apache Ambari, замість Impala - далі розвивають Apache Hive. Мій особистий досвід з цим дистрибутивом зводиться до пари тестів на віртуальній машині, але по відчуттями HDP виглядає стабільніше, ніж CDH.

MapR. На відміну від двох попередніх компаній, основним джерелом доходів для яких, судячи з усього, є консалтинг та партнерські програми, MapR займається безпосередньо продажем своїх напрацювань. З плюсів: багато оптимізацій, партнерська програма з Amazon. З мінусів: безкоштовна версія (M3) має урізаний функціонал. Крім того, MapR є основним ідеологом і головним розробником Apache Drill.

Фундамент: HDFS.

Коли ми говоримо про Hadoop, то в першу чергу маємо на увазі його файлову систему - HDFS (Hadoop Distributed File System). Найпростіший спосіб думати про HDFS - це уявити звичайну файлову систему, тільки більшу. Звичайна ФС, за великим рахунком, складається з таблиці файлових дескрипторів і області даних. У HDFS замість таблиці використовується спеціальний сервер – сервер імен (NameNode), а дані розкидані по серверам даних (DataNode).

В іншому відмінності не так багато: дані розбиті на блоки (зазвичай по 64Мб або 128Мб), для кожного файлу сервер імен зберігає його шлях, список блоків і їх реплік. HDFS має класичну unix подібну деревовидну структуру директорій, користувачів з триплетом прав, і навіть схожий набір консольних команд:

```

# Переглянути кореневу директорію: локально і на HDFS
ls /
hadoop fs -ls /
# Оцінити розмір директорії
du -sh mydata
hadoop fs -du -s -h mydata
# Вивести на екран вміст всіх файлів в директорії
cat mydata / *
hadoop fs -cat mydata / *

```

Чому HDFS така популярна? По-перше, тому що вона надійна. А по-друге сервер імен розкриває для всіх бажаючих розташування блоків даних на машинах. Чому це важливо, дивимося в наступному розділі.

MapReduce, Spark, Tez.

При правильній архітектурі додатка, інформація про те, на яких машинах розташовані блоки даних, дозволяє запустити на них же обчислювальні процеси (які ми будемо ніжно називати англіцизмом «Воркер») і виконати більшу частину обчислень локально, тобто без передачі даних по мережі. Саме ця ідея лежить в основі парадигми MapReduce і її конкретної реалізації в Hadoop.

Класична конфігурація кластера Hadoop складається з одного сервера імен, одного майстра MapReduce (т.зв. JobTracker) і набору робочих машин, на кожній з яких одночасно крутиться сервер даних (DataNode) і Воркер (TaskTracker). Кожна MapReduce робота складається з двох фаз:

1. *map* — виконується паралельно і (по можливості) локально над кожним блоком даних. Замість того, щоб доставляти терабайти даних до програми, невелика, певна користувачем програма копіюється на сервера з даними і робить з ними все, що не вимагає переміщування і переміщення даних (*shuffle*).

2. *reduce* - доповнює тар агрегуючими операціями.

Насправді між цими фазами є ще фаза *combine*, яка робить те ж саме, що і *reduce*, але над локальними блоками даних. Наприклад, уявімо, що у нас є 5 терабайт логів поштового сервера, які потрібно розібрати і витягти повідомлення про помилки. Рядки незалежні один від одного, тому їх розбір можна перекласти на завдання *map*. Далі за допомогою *combine* можна відфільтрувати рядки з повідомленням про помилку на рівні одного сервера, а потім за допомогою *reduce* зробити те ж саме на рівні всіх даних. Все, що можна було розпаралелити, ми розпаралелили, і крім того мінімізували передачу даних між серверами. І навіть якщо яксь задача з якоїсь причини впаде, Hadoop автоматично перезапустить її, прочитавши з диска проміжні результати.

Проблема в тому, що більшість реальних завдань набагато складніші однієї роботи MapReduce. У більшості випадків ми хочемо робити паралельні операції, потім послідовні, потім знову паралельні, потім комбінувати кілька джерел даних і знову робити паралельні і послідовні операції. Стандартний MapReduce спроектований так, що всі результати - як кінцеві, так і проміжні - записуються на диск. В результаті час зчитування і запису на диск, помножене на кількість разів, які воно робиться при вирішенні завдання, часто в кілька (та що там в кілька, до 100 разів!) Переїщу час самих обчислень.

І тут з'являється Spark. Спроектований працівниками університету Berkeley, Spark використовує ідею локальності даних, проте виносить більшість обчислень в пам'ять замість диска. Ключовим поняттям в Spark є RDD (resilient distributed dataset) - вказівник на ледачу розподілену колекцію даних. Більшість операцій над RDD не приводить до яких-небудь обчислень, а лише створює чергову обгортку, обіцяючи виконати операції тільки тоді, коли вони знадобляться. Втім, це простіше показати, ніж розповісти. Нижче наведено скрипт на Python (Spark з коробки підтримує інтерфейси для Scala, Java і Python) для вирішення задачі розбору логів:

```
sc = ... # створюємо контекст (SparkContext)
rdd = sc.textFile( "/ path / to / server_logs" ) # створюємо покажчик на дані
rdd.map( parse_line ) \# розбираємо рядки і переводимо їх в зручний
# формат
.rfilter(contains_error) \# фільтруємо записи без помилок
.saveAsTextFile( "/ path / to / result" ) # зберігаємо результати на диск
```

У цьому прикладі реальні обчислення починаються лише на останньому рядку: Spark бачить, що потрібно матеріалізувати результати, і для цього починає застосовувати операції до даних. При цьому тут немає ніяких проміжних стадій - кожен рядок піднімається в пам'ять, розбирається, перевіряється на помилки в повідомленні і, якщо така ознака є, тут же записується на диск.

Така модель виявилася настільки ефективною і зручною, що проекти з екосистеми Hadoop почали один за іншим переводити свої обчислення на Spark. Але не Spark-ом єдиним. Компанія Hortonworks вирішила зробити наголос на альтернативні - Tez. Tez представляє задачу у вигляді спрямованого ацикличного графа (DAG) компонентів-обробників. Планувальник запускає обчислення графа і при необхідності динамічно переконфігурує його, оптимізуючи під дані. Це дуже природна модель для виконання складних запитів до даних, таких як SQL-подібні скрипти в Hive, куди Tez приніс прискорення до 100 разів. Втім, крім Hive Tez поки мало де використовується, тому сказати, наскільки він придатний для більш простих і поширених завдань, досить складно.

SQL: Hive, Impala, Shark, Spark SQL, Drill.

Незважаючи на те, що Hadoop є повноцінною платформою для розробки будь-яких додатків, найчастіше він використовується в контексті зберігання даних і конкретно для SQL рішень. Власне, в цьому немає нічого дивного: великі обсяги даних майже завжди означають аналітику, а аналітику набагато простіше робити над табличними даними. До того ж, для SQL баз даних набагато простіше знайти і інструменти, і людей, ніж для NoSQL рішень. В інфраструктурі Hadoop-а є кілька SQL-орієнтованих інструментів:

Hive – найперша і до сих пір одна з найпопулярніших СУБД на цій платформі. Як мова запитів використовує HiveQL - урізаний діалект SQL, який, тим не менш, дозволяє виконувати досить складні запити над даними, збереженими в HDFS. Тут треба провести чітку лінію між версіями Hive ≤ 0.12 і поточною версією 0.13: як вже було сказано, в останній версії Hive переключився з класичного MapReduce на Tez, багаторазово прискоривши його і зробивши придатним для інтерактивної аналітики. Тобто тепер вам не треба чекати 2 хвилини, щоб порахувати кількість записів в одній невеликій партіції або 40 хвилин, щоб згрупувати дані по днях за тиждень .

Impala — продукт компанії Cloudera і основний конкурент Hive. На відміну від останнього, Impala ніколи не використовувала класичний MapReduce, а спочатку виконувала запити на своїй власній платформі (написаному, до речі, на нестандартному для Hadoop-а C ++). Крім того, останнім часом Impala активно використовує кешування часто використовуваних блоків даних, що дуже добре пояснюється на продуктивності аналітичних запитів. Так само, як і для Hive, Cloudera пропонує до свого дітища цілком ефективний ODBC-драйвер.

Shark. Коли в екосистему Hadoop увійшов Spark з його революційними ідеями, природним бажанням було отримати SQL платформу на його основі. Це вилилося в проект під назвою Shark, створений ентузіастами. Однак у версії Spark 1.0 команда Spark-а випустила першу версію своєї власної SQL платформи - Spark SQL; з цього моменту Shark вважається зупиненим.

Spark SQL – нова гілка розвитку SQL на базі Spark. Чесно кажучи, порівнювати його з попередніми інструментами не зовсім коректно: в Spark SQL немає окремої консолі і свого сховища метаданих, SQL-парсер поки досить слабкий, а партіції, судячи з усього, зовсім не підтримуються. По всій видимості, на даний момент його основна мета - вміти читати дані зі складних форматів (таких як Parquet, див. Нижче) і виражати логіку у вигляді моделей даних, а не програмного коду.

Drill. Для повноти картини потрібно згадати і Apache Drill. Цей проект поки перебуває в інкубаторі ASF і мало пошириений, але судячи з усього, основний наголос в ньому буде зроблений на напівструктурзованих і вкладених даних. У Hive і Impala також можна працювати з JSON-рядками, проте продуктивність запиту при цьому значно падає (часто до 10-20 разів). До чого призведе створення ще однієї СУБД на базі Hadoop, сказати складно, але давайте почекаємо і подивимосься.

NoSQL: HBase.

Незважаючи на популярність SQL рішень для аналітики на базі Hadoop, іноді все-таки доводиться боротися з іншими проблемами, для яких краще пристосовані NoSQL бази. Крім того, і Hive, і Impala краще працюють з великими пачками даних, а читання і запис окремих рядків майже завжди означає великі накладні витрати (згадаємо про розмір блоку даних в 64Мб).

І тут на допомогу приходить HBase. HBase – це розподілена версіонізована нереляційна СУБД, ефективно підтримує випадкове читання і запис. Тут можна розповісти про те, що таблиці в HBase тривимірні (строковий ключ, штамп часу і кваліфіковане ім'я колонки), що ключі зберігаються відсортованими в лексикографічному порядку і багато іншого, але головне – це те, що HBase дозволяє працювати з окремими записами в реальному часі. І це важливе доповнення до інфраструктури Hadoop. Уявіть, наприклад, що потрібно зберігати інформацію про користувачів: їх профілі і журнал всіх дій. Журнал дій – це класичний приклад аналітичних даних: дії, тобто по суті, події, записуються один раз і більше ніколи не змінюються. Дії аналізуються пачками і з певною періодичністю, наприклад, раз на добу. А ось профілі – це зовсім інша справа. Профілі потрібно постійно оновлювати, причому в реальному часі. Тому для журналу подій ми використовуємо Hive / Impala, а для профілів - HBase.

При всьому при цьому HBase забезпечує надійне зберігання за рахунок базування на HDFS. Стоп, але хіба ми тільки що не сказали, що операції випадкового доступу не ефективні на цій файлової системі через великого розміру блоку даних? Все вірно, і в цьому велика хитрість HBase. Насправді нові записи спочатку додаються в відсортовану структуру в пам'яті, і тільки при досягненні цієї структурою певного розміру скидаються на диск. Консистентність при цьому підтримується за рахунок write-ahead-log (WAL), який пишеться відразу на диск, але, природно, не вимагає підтримки відсортованих ключів. Детальніше про це можна прочитати в блозі компанії Cloudera.

Імпорт даних: Kafka.

Зазвичай імпорт даних в Hadoop проходить кілька стадій еволюції. Спочатку команда вирішує, що звичайних текстових файлів буде достатньо. Всі вміють писати і читати CSV файли, ніяких проблем бути не повинно! Потім з'являються недруковані і нестандартні символи (який мерзотник їх вставив!), Проблема екранування строк тощо.. Та доводиться перейти на бінарні формати або як мінімум JSON. Потім з'являється два десятка клієнтів (зовнішніх чи внутрішніх), і не всім зручно посылати файли на HDFS. У цей момент з'являється RabbitMQ. Але тримається він недовго, тому що всі раптом згадують, що кролик намагається все тримати в пам'яті, а даних багато, і не завжди є можливість їх швидко забрати.

І тоді хтось наштовхується на Apache Kafka - розподілену систему обміну повідомленнями з високою пропускною здатністю. На відміну від інтерфейсу HDFS, Kafka надає простий і звичний інтерфейс передачі повідомлень. На відміну від RabbitMQ, він відразу пише повідомлення на диск і зберігає там конфігурований період часу (наприклад, два тижні), протягом якого можна прийти і забрати дані. Kafka легко масштабується і теоретично може витримати будь-який обсяг даних.

Вся ця прекрасна картина руйнується, коли починаєш користуватися системою на практиці. Перше, що потрібно пам'ятати при користуванні Kafka, це те, що всі брешуть. Особливо документація. Особливо офіційна. Якщо автори пишуть «у нас підтримується X», то найчастіше це означає «ми б хотіли, щоб у нас підтримувалося X» або «в майбутніх версіях ми плануємо підтримку X». Якщо написано «сервер гарантує Y», то швидше за все це означає «сервер гарантує Y, але тільки для клієнта Z». Бували випадки, коли в документації було написано одне, в коментарі до функції інше, а в самому коді - третє.

Kafka змінює основні інтерфейси навіть в мінорних версіях і вже довгий час не може здійснити перехід від 0.8.x до 0.9. Сам же вихідний код, як структурно, так і на рівні стилю, явно написаний під впливом знаменитого письменника, що дав назву цьому чудовиську.

І, не дивлячись на всі ці проблеми, Kafka залишається єдиним проектом, на рівні архітектури вирішальним питанням імпорту великого обсягу даних. Тому, якщо ви все-таки вирішите зв'язатися з цією системою, пам'ятайте кілька речей:

- Kafka НЕ бреше щодо надійності - якщо повідомлення долетіли до сервера, то вони залишаться там на зазначений час; якщо даних немає, то перевірте свій код;
- групи споживачів (consumer groups) не працюють: незалежно від конфігурації всі повідомлення з партії будуть віддаватися всім підключеним споживачам;
- сервер не зберігає зрушення (offsets) для користувачів; сервер взагалі, по суті, не вміє ідентифікувати підключених споживачів.

Простий рецепт, до якого ми поступово прийшли, це запускати по одному споживачеві на партіцію (topic, в термінології Kafka) і вручну контролювати зрушення.

Потокова обробка: Spark Streaming.

Ви, напевно, чули про лямбда-архітектуру, але я про всякий випадок повторю. Лямбда-архітектура передбачає дублювання конвеера обчислень для пакетної і потокової обробки даних. Пакетна обробка запускається періодично за минулий період (наприклад, за вчора) і використовує найбільш повні і точні дані. Потокова обробка, навпаки, виробляє розрахунок в реальному часі, але не гарантує точності. Це буває корисно, наприклад, якщо ви запустили акцію і хочете відслідкувати її ефективність щогодини. Затримка в день тут неприйнятна, а ось втрата пари відсотків подій не критична.

За потокову обробку даних в екосистемі Hadoop-а відповідає Spark Streaming. Streaming з коробки вміє забирати дані з Kafka, ZeroMQ, сокета, Twitter та ін ... Розробникам при цьому надається зручний інтерфейс вигляді DStream - по суті, колекції невеликих RDD, зібраної з потоку за фіксований проміжок часу (наприклад, за 30 секунд або 5 хвилин). Всі плюси звичайних RDD при цьому зберігаються.

Машинне навчання.

Картинка вище прекрасно виражає стан багатьох компаній: всі знають, що великі дані - це добре, але мало хто реально розуміє, що з ними робити. А робити з ними потрібно в першу чергу дві речі - переводити в знання і покращувати алгоритми. З першим вже допомагають інструменти аналітики, а друге зводиться до машинного навчання. У Hadoop для цього є два великих проекти:

Mahout - перша велика бібліотека, що реалізувала багато популярних алгоритмів засобами MapReduce. Включає в себе алгоритми для кластеризації, колаборативної фільтрації, випадкових дерев, а також кілька примітивів для факторизації матриць. На початку цього року організатори вирішили перевести все на обчислювальне ядро Apache Spark, яке набагато краще підтримує ітеративні алгоритми (спробуйте прогнати 30 ітерацій градієнтного спуску через диск при стандартному MapReduce!).

MLlib. На відміну від Mahout, який намагається перенести свої алгоритми на нове ядро, MLlib з самого спочатку є підпроектом Spark. У складі: базова статистика, лінійна і логістична регресія, SVM, k-means, SVD і PCA, а також такі

примітиви оптимізації як SGD і L-BFGS. Scala інтерфейс використовує для лінійної алгебри Breeze, Python інтерфейс - NumPy. Проект активно розвивається і з кожним релізом значно зростає у функціоналі.

Формати даних: Parquet, ORC, Thrift, Avro.

Якщо ви вирішите використовувати Hadoop по повній, то не завадить ознайомитися і з основними форматами зберігання і передачі даних.

Parquet – колоно-орієнтований формат, оптимізований для зберігання складних структур та ефективного стиснення. Спочатку був розроблений в Twitter, а зараз є одним з основних форматів в інфраструктурі Hadoop (зокрема, його активно підтримують Spark і Impala).

ORC – новий оптимізований формат зберігання даних для Hive. Тут ми знову бачимо протистояння Cloudera з Impala і Parquet і Hortonworks з Hive і ORC. Найцікавіше читати порівняння продуктивності рішень: в блозі Cloudera завжди перемагає Impala, причому зі значною перевагою, а в блозі Hortonworks, як нескладно згадатися, перемагає Hive, причому з не меншою перевагою.

Thrift – ефективний, але не дуже зручний бінарний формат передачі даних. Робота з цим форматом передбачає визначення схеми даних і генерацію відповідного коду клінета потрібною мовою, що не завжди можливо. Останнім часом від нього стали відмовлятися, але багато сервісів все ще використовують його.

Avro – в основному позиціонується як заміна Thrift: він не вимагає генерації коду, може передавати схему разом з даними або взагалі працювати з динамічно типізованими об'єктами.

Література

1. Tom White, Hadoop: The Definitive Guide // O'REILLY - 2012 г.
2. <https://www.mapr.com/>
3. <https://www.cloudera.com/>

УДК 025.5:004

I.М. ВІНІЧУК,

доцент Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв

I.В. ШКАРЛАТ,

директор ДВНЗ «Київський механіко-технологічний коледж».

Н.М. ЗАЄЦЬ,

завідувач з навчально-виробничої практики, викладач

ДВНЗ «Київський механіко-технологічний

СУЧASNІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УПРАВЛІНСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Впровадження інформаційних технологій створює підґрунтя для розвитку нової культури праці і одночасно призводить до стратегічної переорієнтації підприємства. Однак, наукових праць, присвячених дослідженню проблеми якості

аспектів використання комп'ютерних технологій в управлінській діяльності замало. Саме цей факт і обумовлює необхідність її глибокого та різнопланового дослідження. На сьогодні ефективна управлінська діяльність є просто неможливою без використання сучасних інформаційних технологій. Поряд з цим «електронна революція» і розвиток інформаційного суспільства викликають низку специфічних соціально-культурних наслідків. У сьогоднішній техногенний цивілізації доступ до інформаційно-телекомуникаційних технологій комплексна проблема, яка не зводиться до набуття комп'ютерної грамотності і приєднання до мережі Інтернет. Об'єктивний інтерес сучасної науки і практики викликають дослідження, пов'язані з інформатизацією суспільства. Роль інформації і інформатизації суспільства тісно пов'язана з відомою у сучасній науці «концепцією сталого розвитку суспільства». Особливого значення в цьому контексті набувають такі проблеми, як роль соціальної інформації у досягненні сталого розвитку і органічний взаємозв'язок з якісним перетворенням інформаційного простору соціуму, важливе місце в якому посідають інформаційні системи. Сучасний період розвитку суспільства характеризується кардинальними змінами у різних сферах його життедіяльності. Насамперед варто звернути увагу на те, що суспільство, в якому на перший план завжди виходили успіхи в промислових технологіях, стало приділяти першочергову увагу інформаційним технологіям. Слід зазначити, що на сьогодні існує достатньо велика кількість досліджень за обраною проблематикою. Авторами їх є: Матвієнко О.В., Орехов А.М., Коломієць В.Ф., Крилов І.В., Бірюков В.П., Малиновський Б.М., Поздняков В.І., Канигин Ю.М., та інші. Предметом їх наукового інтересу стали аспекти розвитку сучасних інформаційних технологій, особливості їх використання у різних сферах діяльності, негативні наслідки інформатизації суспільства, питання створення та експлуатації інформаційних систем та інші. Вчені розробили і представили досить велику кількість моделей життевого циклу організацій. Найбільш відомі з них Адізес І., Грейнер Л., Ліппі Д. і Шмідт В., Молнар Б. З., Пригожин О. І., Данко Л. та ін. Кожен дослідник в основі своїй моделі життевого циклу використовував різні організаційні характеристики і розглядав різну кількість етапів розвитку [1;2]. Мінливі пріоритети топ менеджерів постають на різних стадіях життєвого циклу ставали предметом відразу декількох досліджень: [3]. Життєвий цикл промислових підприємств був центром дослідження протягом декількох десятиліть [4], в останні роки все більш пильна увага стала приділятися особливостям формування життевого циклу малих і середніх підприємств [5].

Більш рання література по життєвих циклів організації носила скоріше теоретичний, ніж емпіричний характер, і дослідники сильно розходилися в оцінці кількості стадій або етапів ЖЦО. Наприклад, деякі автори пропонували моделі з трьох стадій [2; 3; 4], інші вважали, що стадій має бути чотири [5], є моделі, що містять п'ять і більше стадій, наприклад, модель Грейнера складається з п'яти стадій [2], модель Торберта містить дев'ять стадій і модель Адізеса - десять стадій [6; 7].

Різні автори роблять акцент на різному наборі унікальних характеристик кожної стадії їх моделей. Однак, незалежно від кількості стадій, у висновках дослідників є спільне. По-перше, послідовність стадій є закономірною. По-друге, кожна стадія-наслідок попередньої, і повернутися назад не дуже просто. Потретє, всі моделі розглядають досить широкий спектр організаційних характеристик і змінних. Для сучасних умов характерне застосування високоефективних внутрішньо-фіrmових систем інформації, що ґрунтуються на використанні найновіших інформаційних технологій, зокрема єдиної локальної комп'ютерної мережі. Управлінська внутрішня інформаційна система представляє собою сукупність інформаційних процесів для задоволення потреб в інформації на різних рівнях прийняття рішень. Інформаційна система включає компоненти обробки інформації, внутрішні і зовнішні канали передачі. Інформація, особливо її автоматизована обробка, і тепер залишається важливим фактором підвищення ефективності діяльності будь-якої організації. Важливу роль у використанні інформації відіграють способи її реєстрації, обробки, нагромадження і передачі; систематизоване збереження інформації і її видача в потрібній формі; виробництво нової числової, графічної та іншої інформації. Виходячи з позиції, що орієнтація на ринок ведучий принцип сучасного підприємництва, доцільно проаналізувати організаційні структури управління підприємством в країнах з розвиненою ринковою економікою. Найбільш фундаментальні дослідження з цього питання викладені в трудах П.Драксра, Х. Внссеми, У.Ойхи, І. Ансоффа, Х. Мінцберга, Дж. Р. Гелбрейта, А.Тофблера, Л. Нельсона, Ф. Бернса, С. Хенді. В сучасних умовах у великих організаціях створені і ефективно діють інформаційні системи, які обслуговують процес підготовки і прийняття управлінських рішень і вирішують наступні задачі: обробку даних, обробку інформації, реалізацію інтелектуальної діяльності з метою створення інформації. Управлінські інформаційні системи послідовно реалізують принципи єдності виробничого процесу та інформаційного процесу супроводу через застосування технічних засобів збору, нагромадження, обробки і передачі інформації в поєднанні з використанням аналітичних методів математичної статистики і моделей прогнозно-аналітичних розрахунків та інших необхідних прикладних засобів [6].

Підвищення ефективності використання інформаційних систем досягається шляхом наскрізної структури і сумісності інформаційних систем, які дозволяють усунути дублювання і забезпечують багатократне використання інформації, встановлюють визначені інтеграційні зв'язки, обмежують кількість показників, зменшують обсяг інформаційних потоків, підвищують рівень використання інформації. Інформаційна система повинна підтримувати такі функції, як надання інформації (наприклад, потрібної користувачам для вирішення науково-виробничих задач) та створення найзручніших умов для її поширення (наприклад, проведення адміністративно-організаційних, науково-дослідних і виробничих заходів, які забезпечують її ефективне розповсюдження). Усвідомлення фундаментальної ролі інформації у суспільному розвитку, перехід інформації до розряду найважливіших універсальних категорій відображають об'єктивну необхідність у інформаційних ресур-

сах для всіх основних видів людської діяльності: навчальної, виробничої, адміністративно-управлінської, творчої, наукової тощо.

Як інструмент соціального управління інформація виконує ряд специфічних функцій, відповідно до змісту яких можна навести таке її функціональне визначення, що соціальна інформація є системою сукупних даних (відомостей), які виступають одночасно метою і детермінантами соціальних перетворень тією мірою, якою вони (відомості) відповідають очікуванням суб'єкта соціальної дії і містять необхідний і достатній матеріал для реалізації його потреб. Соціальна інформація є відображенням всієї системи соціальної практики, всіх суспільних явищ і процесів і як така, що веде до соціальних перетворень, реалізується тільки у процесі організаційно-перетворюючої діяльності суб'єкта. Функціонування суспільного соціального інтелекту повинно мати адекватне інформаційне забезпечення, а інформаційна інфраструктура суспільства повинна забезпечити потужні механізми обробки масивів інформації і достатню оперативність зворотного зв'язку в ході управління. Інформаційно-системний підхід до вивчення проблем інформатизації дозволяє вийти за межі окремого об'єкта або окремої галузі людської діяльності, подивитись на проблеми впровадження і використання інформаційних систем з точки зору сучасних загальносуспільних і навіть загально цивілізаційних процесів. Розглянемо впровадження і застосування інформаційних систем у системі управління. Управління будь-якою соціально-економічною системою пов'язане з інформаційними процесами. Інформація являє собою сполучну основу процесу управління, оскільки саме вона містить відомості, необхідні для оцінки ситуації та прийняття управлінського рішення. Виконання соціальною інформацією управлінських функцій, циркуляція інформації між компонентами системи, між системою в цілому і оточуючим середовищем є обов'язковим атрибутом управління. Саме завдяки інформаційним процесам, система здатна здійснювати цілеспрямовану взаємодію із зовнішнім середовищем, координувати відносини власних компонентів, спрямовувати їх рух до заданої мети. Серед багатьох різновидів менеджменту (стратегічний, фінансовий, ризиковий та ін.) інформаційний менеджмент посідає особливе місце як такий, що забезпечує організацію і управління інформаційними потоками. Сучасні концепції управління інформаційною діяльністю на підприємствах широко застосовують ідеї інформаційної логістики для побудови моделей інформаційної діяльності підприємства, які відображають взаємозв'язки між інформаційними потоками, а впровадження комп'ютерних технологій дозволяє застосовувати менеджмент ділових процесів (*workflow management*), який являє собою управління інформаційною логістикою на базі комп'ютерної технології і основною метою якого є забезпечення діяльності з виконання господарських завдань необхідною інформацією відповідного виду, обсягу, якості, у відповідні терміни і у відповідному місці. Застосування цих концепцій дозволяє побудувати інформаційну модель організації, яка є схемою потоків інформації, використовуваної в процесі управління, відображає різні процедури виконання функцій управління організацією і представляє за кожним завданням зв'язок вхідних і вихідних документів і показників. Відповідно теорія і методика інформаційного забезпечення і документування управлінських процесів, управління документацією (в тому числі елект-

ронною) потребує вивчення самої схеми управління, змісту управлінських зв'язків, впливу управлінської дії об'єкта, що керує, на керований об'єкт, а також проблем, пов'язаних із наступним користуванням документами у їхньому динамічному стані, тобто потребує застосування методології інформаційного менеджменту. В той же час вирішення проблем, пов'язаних із технічним, технологічним, лінгвістичним забезпеченням, персоналом, який бере участь у процесах впровадження і використання інформаційних систем, потребує застосування відповідних функцій управління до їх розв'язання, застосування методології інноваційного менеджменту, стратегічного менеджменту і менеджменту проектів. Слід зазначити, що специфічність процесів інформатизації і потреба інтегрального врахування її основних концептів - інформація, людина, засоби інформатизації ведуть до конвергенції згаданих видів менеджменту (інформаційного менеджменту і тих, що стосуються управління впровадженням інформаційної системи) і потребують розглядання їх як полі-функціонального напряму практичної діяльності менеджменту інформаційних систем. Зокрема, Д.Тапскотт наводить перелік основних складових цифрового суспільства: ефективна особистість, озброєна комп'ютером; високопродуктивний колектив, який взаємодіє на основі комп'ютерних технологій; інтегроване підприємство, яке має цілісну внутрішню інформаційну структуру; розширене підприємство, яке має між корпоративні комп'ютерні мережі, що пов'язують декілька різних організацій; ділова активність у мережевому середовищі. Застосований підхід для визначення сутності менеджменту інформаційних систем для системи управління за необхідності може бути екстрапольований на визначення завдань менеджменту інформаційних систем для інших сфер застосування. Автоматизована інформаційна система є полі-структурним об'єктом і включає взаємопов'язану сукупність комплексу апаратно-програмних засобів для збирання, передачі і обробки інформації, відповідної інформаційної бази і персоналу, який бере участь у обробці, збиранні, передачі і використанні інформації. Така складна система має формуватись координовано на організаційному і технологічному рівні, потребує для свого ефективного функціонування координованого управління із застосуванням функцій аналізу, планування, організації, контролю до всіх компонентів інформаційних потоків, персоналу, апаратних і програмних засобів та інші, робить її об'єктом безпосереднього управління, що потребує застосування до цього складного соціотехнічного об'єкта класичних управлінських функцій і визначення діяльності в цій галузі як менеджменту інформаційних систем. Вивчення соціальних аспектів інформаційного середовища свідчить про зміну соціальної структури суспільства під впливом інформатизації, про існування низки проблем, які виникають у взаємодії людей, які створюють нові форми і способи спілкування. Відбувається осмислення глобальності змін, які відбуваються з людством, і визначення напрямків, якими воно буде рухатись у перспективі.

Використання інформаційних комп'ютерних систем для вирішення управлінських та підприємницьких завдань, стратегічного розвитку, підвищення ефективності адміністративної діяльності, обліку і контролю, планування й аналізу, реалізації у мережевому режимі різноманітних зв'язків підприємств з їх партнерами, клієнтами, владними структурами призвело до зростання інформаційних потреб,

дало можливість не обмежувати інформаційні потоки та інформаційні процеси межами окремого підприємства і зумовило зростання інвестицій у комп'ютерні технології.

Література

1. Вінічук І.М. Соціально-комунікаційний аспект створення єдиної системи стандартизації у сфері інформаційних технологій /Вінічук І.М./ // Вісник ДАККіМ Наук. журнал.- К.:Міленіум, 2015. – №1. – С. 60–64.
2. Ігнатенко А.В., Қабанов В.Г., Харченко О.І. Механізми нейтралізації фінансових ризиків українських підприємств в умовах глобалізації // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – №5. – С.136–144.
3. Котлер Ф. Маркетинг, менеджмент. – СПб.: Питер, 2006. – 299 с.
4. Крамаренко Управління персоналом фірми – Х.: Студент, 2003. – 234с.
5. Куденко Н.В. Маркетингові стратегії фірми: Монографія. – КНЕУ, 2002. – 245 с.
6. Управління економічними та соціальними процесами підприємства: Монографія Харків: Вид. ХДЕУ, 2002.
7. Управління фінансовими ризиками держави [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/921/>
8. Управління фінансовою санацією підприємства: Навчальний посібник / С.Я. Салига, О.І. Дацій, Н.В. Нестеренко, О.В. Серебряков. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 240 с.

О.С. САВАЛЮК,

студент Навчально-наукового інституту інформаційної безпеки
Національної академії Служби безпеки України

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ: НОВІ ЗАГРОЗИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОТИДІЇ ЇМ

Інтенсивний розвиток і бурхливе впровадження інформаційних технологій та засобів зв’язку в усі сфери життєдіяльності суспільства, а також функціонування державних органів і недержавних інституцій обумовило створення інформаційного суспільства. Саме його становлення є пріоритетним завданням провідних, розвинених країн.

Розуміючи важливість інформаційного розвитку Української держави та входження до світового інформаційного простору, Законом України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» було задекларовано, що розвиток інформаційного суспільства в Україні та впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери суспільного життя і в діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування визначається одним із пріоритетних напрямів державної політики.

Крім того, в статті 17 Конституції України зазначено, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу.

Не дивлячись на постійне зростання наукових досліджень, предметом яких виступають окремі аспекти інформаційної безпеки, а також посилення уваги правоохоронців шляхом прийняття чисельних нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини в вищезазначеній сфері, поняття «інформаційна безпека», напрями, шляхи, методи, принципи, структура, система забезпечення тощо є доволі дискусійними та недостатньо визначеними.

Необхідно відмітити також, що тривалий час проблема управління інформаційною безпекою достатньо інтенсивно не порушувалась у вітчизняних дослідженнях та загалом розглядалась виключно в контексті теорії національної безпеки зарубіжними вченими.

Інформаційна безпека визначається науковцями як безпека об'єкта від інформаційних загроз або негативних впливів, пов'язаних з інформацією та нерозголошенням даних про той чи інший об'єкт, що є державною таємницею. Дане визначення також є достатньо дискусійним, оскільки залишається питання чому саме автори акцентують увагу на державній таємниці, що є одним із видів таємної інформації. Також виникає питання що робити з іншими видами таємної інформації, а також із конфіденційною інформацією, тому як відповідно до ст. 30 Закону України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 року інформація з обмеженим доступом за правовим режимом поділяється на конфіденційну та таємну.

Проголошений Україною зовнішньополітичний курс на інтеграцію до Європейської спільноти обумовив дослідження особливостей європейського законоутворення в сфері інформаційної безпеки. Саме цим аспектам присвячена робота В.А. Ліпкана, Ю.Є. Максименко, В.М. Желіховського «Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції», де автори зробили порівняльний аналіз вітчизняної державної політики національної безпеки в інформаційній сфері щодо інформаційної безпеки Європейського Союзу, розкрили питання адаптації стандартів у цій сфері.

Так, у п. 3. Розділу IV Закону України «Про Концепцію Національної програми інформатизації» інформаційна безпека визначається як «невід'ємна частина політичної, економічної, оборонної та інших складових національної безпеки. Об'єктами інформаційної безпеки є інформаційні ресурси, канали інформаційного обміну і телекомунікації, механізми забезпечення функціонування телекомунікаційних систем і мереж та інші елементи інформаційної інфраструктури країни. Результатом виконання Програми буде комплект нормативних документів з усіх аспектів використання засобів обчислювальної техніки для оброблення та зберігання інформації обмеженого доступу; комплекс державних стандартів із документування, супроводження, використання, сертифікаційних випробувань програмних засобів захисту інформації; банк засобів діагностики, локалізації і профілактики вірусів, нові технології захисту інформації з використанням спектральних методів, високонадійні криптографічні методи захисту інформації тощо».

Отже, враховуючи вищезазначене, пропонуємо наступне авторське бачення предмету дослідження.

Інформаційна безпека - це діяльність суб'єктів права щодо задоволення національних інтересів у інформаційній сфері шляхом управління реальними чи потенційними загрозами.

Таке змістовне наповнення поняття „інформаційна безпека”, на мою думку, є більш доцільним із позицій адміністративної науки і практики. По-перше, у визначенні чітко вказується на важливу характеристику суб'єктів інформаційної безпеки, якими можуть бути виключно суб'єкти права, що володіють право-здатністю та дієздатністю. По-друге, в нормах Закону України «Про основи національної безпеки України» відсутнє окреслення розуміння цієї категорії, а лише зазначається про окремі сфери національної безпеки, де є реальні та потенційні загрози, серед яких і інформаційна. По-третє, відсутня застаріла конструкція «стан захищеності» чи «захищеність», а зазначається про динамічність категорії «інформаційна безпека» [19].

В залежності від виду загроз інформаційній безпеці інформаційну безпеку можна розглядати наступним чином:

- як забезпечення стану захищеності особистості, суспільства, держави від впливу неякісної інформації;
- інформації та інформаційних ресурсів від неправомірного впливу сторонніх осіб;
- інформаційних прав і свобод людини і громадянина.

В інформаційному праві інформаційна безпека - це одна із сторін розгляду інформаційних відносин у межах інформаційного законодавства з позицій захисту життєво важливих інтересів особистості, суспільства, держави та акцентування уваги на загрозах цим інтересам і на механізмах усунення або запобігання таким загрозам правовими методами.

Об'єктами інформаційної безпеки можуть бути: свідомість, психіка людей; інформаційні системи різного масштабу і різного призначення. До соціальних об'єктів інформаційної безпеки звичайно відносять особистість, колектив, суспільство, державу, світове товариство.

До суб'єктів інформаційної безпеки відносяться:

- держава, що здійснює свої функції через відповідні органи;
- громадяни, суспільні або інші організації і об'єднання, що володіють повноваженнями по забезпеченню інформаційної безпеки у відповідності до законодавства.

Інформаційна безпека особистості - це захищеність психіки і свідомості людини від небезпечних інформаційних впливів: маніпулювання свідомістю, дезінформування, спонукання до самогубства, образ і т. ін.

Інформаційна безпека держави (суспільства) характеризується мірою захищеності держави (суспільства) та стійкості основних сфер життєдіяльності (економіки, науки, техносфери, сфери управління, військової справи і т. ін.) відносно небезпечних (дестабілізуючих, деструктивних, що уражають державні інтереси і т. ін.) інформаційних впливів, причому як з упровадження, так і добування інформації. Інформаційна безпека держави визначається здатністю нейтралізувати такі впливи.

Концепція інформаційної безпеки держави - це систематизована сукупність відомостей про інформаційну безпеку держави та шляхи її забезпечення.

В концепції інформаційної безпеки держави:

- проводиться системна класифікація дестабілізуючих факторів і інформаційних загроз безпеці особистості, суспільства і держави;
- обґрунтуються основні положення з організації забезпечення інформаційної безпеки держави;
- розробляються пропозиції по способах і формах забезпечення інформаційної безпеки.

Література

1. Адміністративно-правовий захист інформації: проблеми та шляхи вирішення// Настюк В. Я., Белевцева В. В. – К.: Ред. журн. «Право України»; Х. : Право, 2013. – 128 с.
2. Арістова І. В. Діяльність органів внутрішніх справ щодо реалізації державної інформаційної політики : монографія / І. В. Арістова. – Х. : Нац. ун-т внутр. справ, 2006. – 354 с.

УДК 681.323

В.В. СЕМЕНЮК,
студент Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ПІДХОДИ ДО ПРОЕКТУВАННЯ RESTFUL API

Вступ. API – application programming interface(інтерфейс програмування програмних додатків), набір правил і механізмів за допомогою яких одна програма взаємодіє з іншою. Існують наступні види Web API:

- RPC;
- SOAP;
- REST.

RPC(віддалений виклик процедур) – технологія що об'єднує різні за часовими рамками протоколи, що дозволяють викликати методи в іншому додатку.

SOAP – протокол обміну структурованими повідомленнями в розподілених обчислювальних системах, базується на форматі XML. Спочатку SOAP призначався, в основному, для реалізації віддаленого виклику процедур (RPC), а назва була абревіатурою: Simple Object Access Protocol — простий протокол доступу до об'єктів. Зараз протокол використовується для обміну повідомленнями в форматі XML, а не тільки для виклику процедур. SOAP є розширенням XML-RPC.

REST(передача стану представлення) – архітектурний стиль проектування API. Був описаний і популяризований у 2000 році Роєм Філдінгом (Roy Fielding), одним із творців протоколу HTTP. Відповідно, в основі REST закладено принципи функціонування Всесвітньої павутини і, зокрема, можливості HTTP протоколу.

Принципи REST.

Виділяють наступні принципи REST:

- клієнт-серверна архітектура;
- дані є ресурсом;
- будь-який ресурс має ID, за допомогою якого можна отримати дані;
- ресурси можуть бути звязані між собою — для цього у відповіді передається ID або ссилка;
- використовуються стандартні методи HTTP(GET, POST, PUT, DELETE);
- сервер не зберігає стан — це означає, що сервер не розділяє один виклик від іншого, не зберігає сесії у пам'яті.

Властивості HTTP-методів

HTTP Method	Idempotent	Safe
OPTIONS	Yes	Yes
GET	Yes	Yes
HEAD	Yes	Yes
PUT	Yes	No
POST	No	No
DELETE	Yes	No
PATCH	Yes	No

Рис. 1

Всі методи крім POST, ідемпотентні. Ідемподентність — можливість виконувати один і той же запит до сервісу декілька разів, при цьому відповідь сервера буде однаковою.

SAFE означає, що звертання до серверу не змінює даних. Наприклад, якщо викликати GET декілька разів, дані на сервері не зміняться.

Вибір технології для створення RESTful API

Існують наступні технології для створення RESTful API сервісу:

- WCF Services:
 - Плюси технології:
 - Різні формати даних: XML, JSON, ATOM.
 - Мінуси технології:
 - webHttpBinding only;
 - підтримка лише HTTP Get і POST.

• Web API:

- Плюси технології:
 - простота;
 - відкритий вихідний код;
 - використання всіх можливостей HTTP;
 - використання всіх можливостей MVC;
 - легкість;
 - підтримка багатьох форматів даних.

Очевидно, що наш вибір випадає на Web API.

Вибір хостингу для Web API

Існують такі веб-хостинги для розміщення сервісу з Web API:

- ASP.NET MVC
- Azure
- OWIN
- IIS
- Self-hosted

OWIN – специфікація, яка усуває сильну зв'язність веб-додатку з реалізацією сервера(Рис. 2). Вона дозволяє запускати сервіси на будь-якій платформі, що підтримує OWIN без змін.

Рис. 2 Схема організації веб сервісу з використанням OWIN

На схемі бачимо, що існує хост, на якому розміщено сервер, який підтримує дуже простий словник, який складається з пар «параметр-значення». Сервер прив'язаний до визначеної платформи вміє розпізнавати всі параметри і ініціалізувати інфраструктуру відповідним способом. При створенні сервісу на OWIN, можливо переносити його між платформами і використовувати на різних ОС.

Проектування API. При проектуванні API для операцій відмінних від CRUD виникає питання про реалізацію цих операцій. Для цього потрібно записувати будь-які дії як команди на зміни. Збереження, зчитування, видалення команди, GET, перевірку статусу цієї команди. При виконані GET із колекції команд – отримуємо список всіх команд, які відправляли для будь-якої сущності.

Доменна модель. Розглянемо зв'язок доменної моделі з об'єктами (Рис. 3).

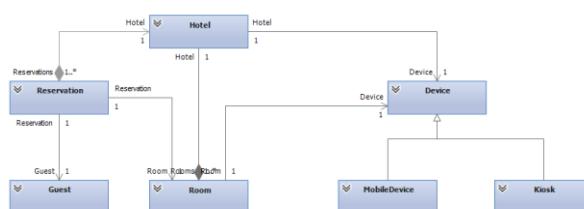

Рис. 3 Доменна модель

У прикладі існує сутність готель (Hotel), існує бронювання (Reservation), кімнати (Room), і пристрой (Device) до них прив'язані. Виникає проблема: пристрій – сутність, яка існує окремо від інших, незрозуміло як її віддалити від готелю. По-перше потрібно розібраться де межі доменних областей і де межі сутностей, що відповідальні за функціонування системи.

Bounded context(BC). Bounded context(ізольований під домен) — набори об'єктів незалежні один від одного, що містять незалежні моделі (Рис. 4).

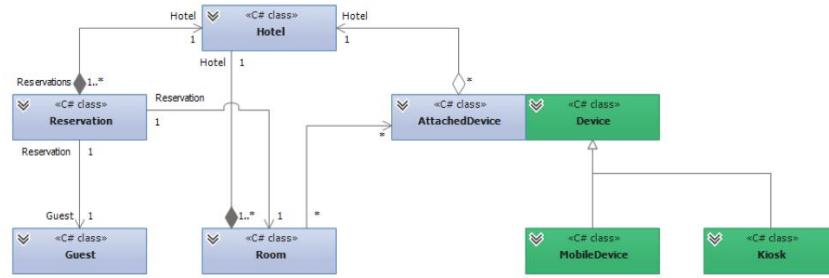

Рис. 4. Bounded context

Bounded context рекомендується застосовувати, якщо одна сутність зустрічається в двох різних доменах. Необхідно розділити її — отримаємо проекцію майстра-сущності. Наприклад, в Attach device будуть поля з номерами, а в Device такі поля не потрібні. Приклади запитів, як вони виглядатимуть в доменній моделі:

- PUT /hotels/555/rooms/105/attachedDevices — замінити всю колекцію прив'язаних пристрой на нову.
- POST /hotels/555/rooms/105/attachedDevices — прив'язать ще один пристрій.
- DELETE /hotels/12 — видалити опис отелю з ID=12.
- POST /hotels/123/reservations — створити нову резервацію з ID=123.

CQRS – Command Query Responsibility Segregation

Архітектура CQRS базується на розподілі потоків даних (Рис. 5).

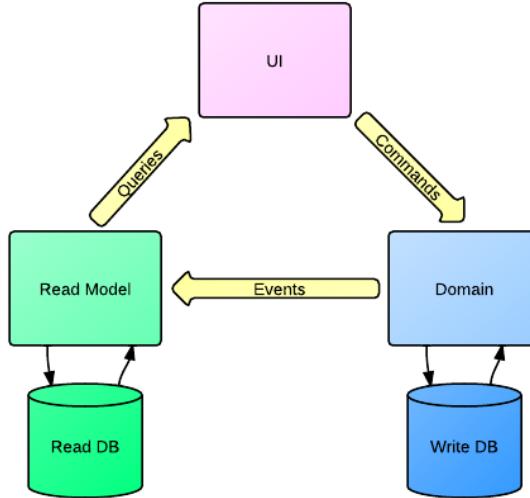

Рис. 5. CQRS

Існує один потік, через який користувач відправляє на сервер команду про зміну домену. Але не можна однозначно сказати, що зміна точно відбудеться — користувач не оперує даними безпосередньо. Отже, після того, як користувач надсилає команду про зміну сущності, сервер її оброблює і перекладає в модель,

що оптимізована на зчитування — UI читає ці дані. Такий підхід дозволить вам слідувати принципам REST дуже легко. Якщо є команда, то існує сутність «спісок команд».

REST without PUT. В звичайному CRUD-світі PUT — це метод який змінює об'єкти. Але якщо строго слідувати принципу CQRS і працюємо через команди, то PUT у нас не використовується, так як ми не можемо змінювати об'єкти. Замість цього ми можемо надіслати об'єкту команду на зміну . Парадигма REST without PUT є суперечливою та не до кінця перевіrenoю, але для деяких випадків її можна застосовувати.

Антишаблони. Нижче наведено приклади невдалого проектування REST:

- **GET /Stations/?op=departure&train=11**

Тут query string використовується не лише для передачі даних, але й для виконання дій.

- **GET /Stations/DeleteAll**

Тут ми виконуємо Get запит на цю адресу, і він повинен видалити всі сутності із колекції — у підсумку він працює непередбачувано через кешування.

- **POST /GetUserActivity**

Тут GET який записаний як POST. POST був потрібний через параметри запиту в тілі запиту, але GET запит немає тіла.

- **POST /Stations/Create**

Тут дія вказана у складі URL є надлишковою.

Висновки. У статті було систематизовано знання про підходи до проектування REST API. Також було проведено огляд технологій створення REST сервісів, та описано хостинги для WebAPI. Наведено приклади антипаттернів для проектування REST API. Якщо одна сутність зустрічається в двох різних доменах то краще застосовувати Bounded context(BC), якщо використовується команда для зміни домена, в цьому випадку краще використовувати Command Query Responsibility Segregation.

Література

1. Irakli Nadareishvili, Microservice Architecture // O'relly – 2016.
2. John Flanders, Build and Consume RESTful Web Services // O'relly – 2014.
3. Cloves Carneiro Microservices From Day One // Apress – 2016.
4. David Gonzalez. Developing Microservices with Node.js // Packt – 2016.

Розділ 9

АВТОМАТИЗАЦІЯ ТА ПРИЛАДОБУДУВАННЯ

К.В. ПРЯЖНІКОВА,

аспірант фінансово-економічного факультету
ДВНЗ "Національний гірничий університет"

МОДЕЛЬ ВПЛИВУ ДИНАМІКИ РУДОПОСТАЧАННЯ НА ЕНЕРГОСПОЖИВАННЯ ГІРНИЧО-ЗБАГАЧУВАЛЬНОГО КОМБІНАТУ

У зв'язку з стрімким підвищенням цін на енергоресурси постає питання енергозбереження, що є одним з головних аспектів курсу підвищення ефективності функціонування гірничої промисловості країни.

Для ефективного управління витратами енергоресурсів потрібні знання закономірностей енергоспоживання, його залежності від технологічних факторів.

У зв'язку з цим, важливим етапом підвищення ефективності енерговитрат є визначення міри впливу параметрів рудоподачі, а саме періоду, тривалості поставок та постійної часу накопичувального бункеру на енергоємність виробничого процесу. А також побудова моделі впливу динаміки рудопостачання на рівень питомого енергоспоживання на гірничо-збагачувальному комбінаті для подальшого дослідження доцільноті впровадження керуючого впливу.

Моделювання впливу динаміки рудопостачання на енергоспоживання базується на економіко-математичній моделі, яка була розроблена в [1]. Розглянемо фактори та параметри моделі впливу динаміки рудопостачання на ефективність діяльності гірничо-збагачувальних комбінатів по критерію енергоспоживання у вигляді схеми представленої на Рис. 1.

Розглянемо дробарну фабрику та фабрику збагачення руди як аперіодичні стійкі ланки з запізненням, тож згідно з [2] передаточна функція і АЧХ фабрик матимуть наступний вигляд:

$$K(p) = \frac{k_1 k_2}{t_1 p + 1} \cdot e^{-t_2 p}, \quad (1)$$

$$|K_o(i\omega)| = \frac{k_1 k_2}{\sqrt{t_1^2 \omega^2 + 1}}, \quad (2)$$

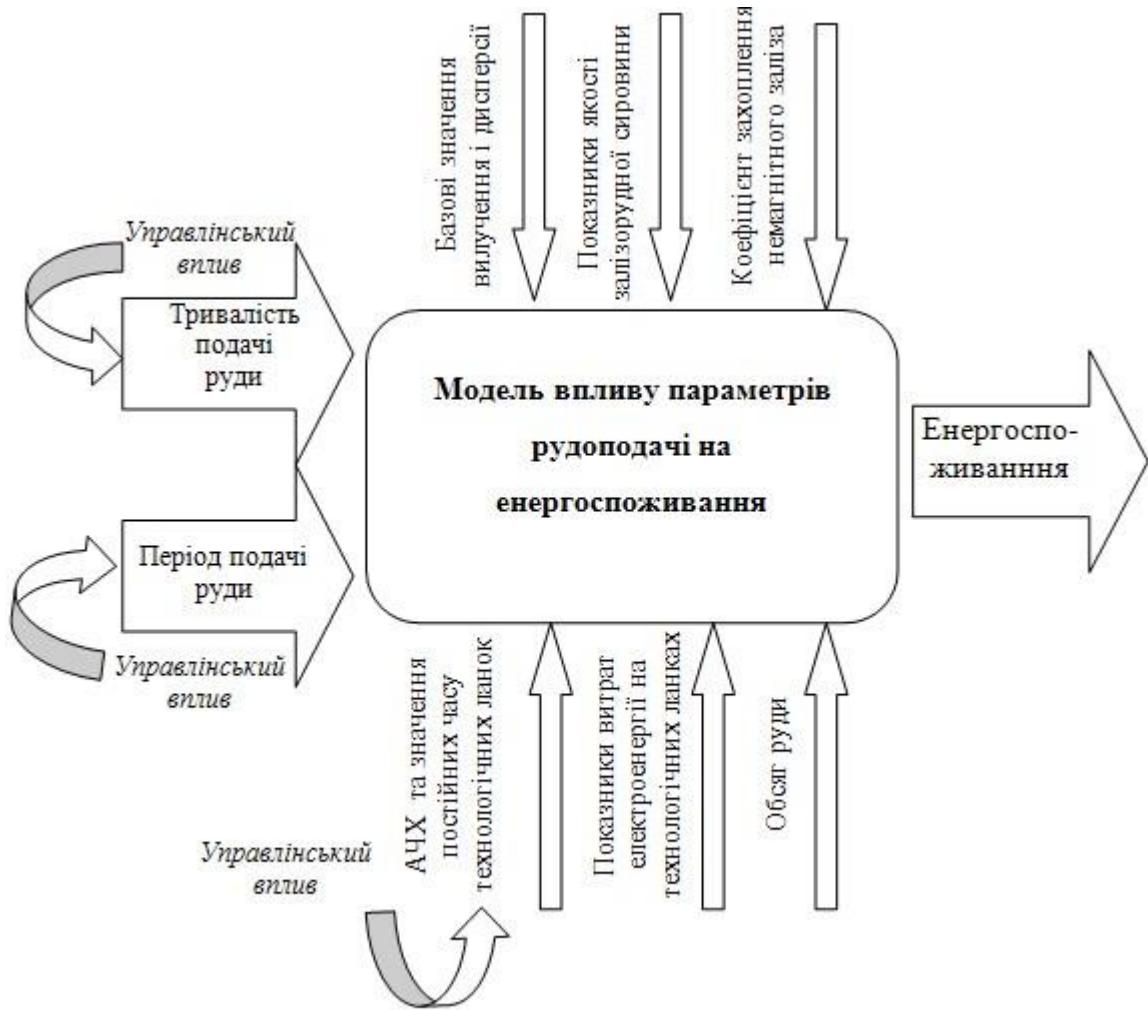

Рис. 1. Фактори і параметри моделі впливу параметрів рудоподачі на обсяг енергоспоживання

де p – оператор Лапласа;

t_1 – постійна часу;

t_2 – період запізнення початку переходного процесу;

k_1, k_2 – коефіцієнти перетворення відповідно для аперіодичної складової і складової запізнення.

Передаточна функція і АЧХ для бункера матимуть вигляд:

$$K_\delta(p) = \frac{1}{T_\delta p + 1}, \quad (3)$$

$$|K_\delta(i\omega)| = \frac{1}{\sqrt{T_\delta^2 \omega^2 + 1}}, \quad (4)$$

де T_δ – постійна часу бункера.

Згідно з [1] період подачі T і її тривалість τ не є випадковими величинами, спектральну щільність (енергетичний спектр) вмісту заліза в руді на виході кар’єру можна описати наступною функцією спектральної щільності імпульсного процесу:

$$\delta\omega = \frac{d\omega}{dx}, u(x) = \begin{cases} 1 & x > 0 \\ 0 & x \leq 0 \end{cases}, (5)$$

$$\delta\omega = \frac{d\omega}{dx}, u(x) = \begin{cases} 1 & x > 0 \\ 0 & x \leq 0 \end{cases} (6)$$

де $u(x)$ — одиничний стрибок,

σ — середньоквадратичне відхилення амплітуди імпульсів,

α — середня амплітуда імпульсів (середній вміст магнетитового заліза в руді).

Знаючи частотні характеристики кожної технологічної ланки, достатньо знати функцію спектральної щільності на вході першої з них, щоб за допомогою формули (7) описати спектральну щільність на виході останнього технологічного процесу — збагачувальної фабрики. Функція спектральної щільності на вході лінії збагачення відповідає функції спектральної щільності на виході накопичувальних бункерів збагачувальної фабрики:

$$S(\omega) = S_0(\omega) \cdot |K_\delta(i\omega) \cdot K_\delta(i\omega) \cdot K_{\delta\delta}(i\omega)|^2, (7)$$

де $S(\omega)$ — функція спектральної щільності на виході накопичувальних бункерів збагачувальної фабрики;

$S_0(\omega)$ — функція спектральної щільності вмісту заліза в руді на виході кар'єру (кар'єрного складу).

Постійна часу бункера, що входить до складу АЧХ, як фактор управління роботою бункера та динамікою руди перед її збагаченням досліджується вперше. Управління роботою бункеру може здійснюватись завдяки регулюванню необхідної кількості запасів у бункері в момент часу, що в свою чергу впливає на ритмічність подачі руди на збагачувальну фабрику — найбільш енергоємну ланку гірничо-збагачувального комбінату. Таким чином управління значенням постійної часу бункера, що дорівнює відношенню запасу руди в ньому до вихідного потоку руди з бункера [3], розглянемо як метод енергозбереження на гірничо-збагачувальному комбінаті.

Література

1. Белкіна І.А. Економіко-математичне моделювання впливу режимів рудоподачі на ефективність використання економічного потенціалу гірничо-збагачувального підприємства: Монографія / І.А. Белкіна, Р.М. Лепа, Є.В. Кочура. — Д.: Національний гірничий університет, 2013. — 123 с.
2. Справочник проектировщика АСУ ТП / [Г.Л. Смилянский. Л.З.Амлинский, В.Я. Баранов и др]; под ред Г.Л.Смилянского. — М.: Машиностроение, 1983. — 527 с.
3. Тихонов, О.Н. Решение задач по автоматизации процессов обогащения и металлургии : учеб. пособие для студ. вузов / О.Н. Тихонов. Л. : Наука, 1969. — 432 с.

Розділ 10

СОЦІАЛЬНА РОБОТА

УДК 364-78:342.7:349.3

О.В. ЛІСОВЕЦЬ,

кандидат педагогічних наук, доцент,

докторант Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

ЗМІСТОВІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Анотація. Стаття присвячена висвітленню змісту процесу формування соціально-правової компетентності майбутніх соціальних працівників в умовах університетської освіти.

Ключові слова: соціальний працівник, соціально-правова компетентність

Постановка проблеми. Формування соціально-правової компетентності майбутніх соціальних працівників як сукупності спеціальних компетенцій та здатності їх реалізації у процесі професійної діяльності є актуальним напрямом підготовки студентів спеціальності «Соціальна робота».

Стан дослідження. При конструюванні змісту процесу формування соціально-правової компетентності майбутніх соціальних працівників ми опиратимемось на концептуальні підходи до змісту освіти (А. Алексюк, О. Вишневський, С. Гончаренко, В. Давидов, Ю. Мальований, С. Савченко, М. Скаткін, А. Хуторській та ін.), і зокрема, до змісту вищої освіти (В. Андрушенко, О.Глузман, І. Зязюн, М.Лещенко та ін.). Власне зміст процесу формування соціально-правової компетентності фахівців соціальної сфери, в т.ч. соціальних працівників, досліджували М.Горбушина, Н. Валеєва, М. Губанов, Я. Кічук, А. Коротун та ін. Проте, це питання потребує подальшого розгляду та спеціального дослідження в умовах соціальних перетворень та освітніх реформ.

Виклад основного матеріалу. У педагогічній науці зміст освіти розглядається як педагогічно адаптована система знань, умінь і навичок, досвіду творчої діяльності і емоційно-ціннісного відношення до світу, засвоєння якої забезпечує розвиток особистості [3, 266]. Зміст освіти завжди обумовлений вимогами і потребами суспільства, враховує перспективи розвитку науки, техніки, технології і культури. Зміст освіти визначається освітньо-професійними програмами, в яких відображені змістово-реалізаційні аспекти освітньо-кваліфікаційних характеристик, визначено нормативний зміст навчання, встановлено вимоги до змісту, обсягу та рівня освітньої і професійної підготовки фахівців відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня певної спеціальності. Характеризуючи зміст формування професійної компетентності майбутніх соціальних працівників, слід, насамперед,

вказати на *вимоги*, які висуваються до структури і змісту навчальної інформації щодо підготовки студентів-майбутніх соціальних працівників у вищому навчальному закладі.

Науковці (Л.Міщик, В.Поліщук, С.Харченко,) вказують на необхідність врахування при визначенні змісту підготовки фахівця соціальної сфери таких *особливостей*:

соціальний працівник працює у відкритому середовищі і має справу в своїй діяльності з різними віковими та соціальними групами;

необхідність органічного поєднання загального гуманітарного знання, емоційного сприйняття та конкретних проблем людини;

формування певного стилю професійної діяльності, яка базується на вмінні взаємодіяти з різними соціальними інститутами, адміністративними органами, фахівцями залежно від конкретних обставин, умінні слухати людей, володіти здатністю забезпечити посередництво особистості і суспільства, уміння впливати на спілкування і стосунки клієнта, працювати в неформальному середовищі; співпереживати, співчувати; зорієнтовати дитину на саморозвиток і подати їй підтримку.

При визначенні структури змісту формування соціально-правової компетентності майбутніх соціальних працівників ми керувалися тим, що вона повинна підпорядковуватись кінцевому результату освітнього процесу – набуттю соціально-правової компетентності та охоплювати наступні напрями:

1) *Мотиваційно-ціннісний напрям* передбачає формування системи соціально-правових цінностей, що мотивують і мобілізують соціального працівника на діяльність в межах правового поля, викликають потребу в розвитку своєї соціально-правової компетентності і прагнення до особистісного самовдосконалення. Змістовне наповнення цього напряму проявляється у:

- *формуванні професійного інтересу* до вирішення проблем клієнта, пов'язаних із захистом його прав та інтересів; до виявлення соціально-правових проблем, причин і факторів їх виникнення; до консультативної діяльності, до поширення соціально-правових знань, ідей, цінностей тощо;

- *усвідомленні* цінності та важливості нормативно-правового інструментарію у професійній діяльності; важливості попередження правопорушень і злочинності серед різних категорій населення; необхідності правового виховання та правової соціалізації особистості, свідомого ставлення клієнта до своїх прав та обов'язків; цінності виховання в людини поваги до прав іншого тощо;

- *спрямованості* на комунікативну і координаційну діяльність з інтеграцією зусиль на різних рівнях для вирішення соціально-правових проблем; на підвищення рівня соціально-правових знань та поінформованості клієнта; на організаційно-правових роботу з різними групами населення тощо;

- *переконанні* в необхідності постійної перевірки стану дотримання прав та інтересів вразливих категорій населення та притягнення до відповідальності винних.

2) ***Когнітивний напрям*** передбачає оволодіння системою знань, які дозволяють здійснювати соціально-правовий аналіз професійних ситуацій і їх вирішення:

- *знання змісту нормативно-правових документів* – щодо прав клієнтів та гарантії їх захисту; щодо системи соціальних пільг, гарантій, допомог і послуг різним категоріям населення; щодо інфраструктури соціального забезпечення та ін.;
- *орієнтація в специфіці проблем та потреб різних категорій клієнтів, причинах та умовах порушення прав чи прояву делінквентної поведінки;*
- *поінформованість про механізми реалізації державної соціальної політики та захисту прав людини; про особливості функціонування різних інститутів соціальної сфери – суб'єктів соціально-правового захисту;*
- *знання технологій, форм, методів, прийомів профілактичної/превентивної, корекційно-реабілітаційної, інформаційно-просвітницької, правовиховної роботи з різними клієнтами.*

3) ***Функціонально-діяльнісний напрям*** передбачає оволодіння методиками, техніками, технологіями соціально-правової діяльності, які можна застосовувати у сфері соціальної і соціально-педагогічної роботи, оволодіння уміннями та навичками в процесі практичної та науково-дослідної діяльності студентів. Зокрема, він включає:

- *орієнтацію на здатність використовувати отримані знання як у межах окремих соціально-правових компетенцій так і інтегровані знання соціально-правового спрямування;*
- *формування системи професійних умінь* (гностичних, комунікативних, організаційних, проективних, технологічних, управлінських та ін.), які розкриваються через сукупність дій і операцій з вирішення соціально-правових задач;
- *розвиток професійно значущих якостей особистості* (соціально-правова активність, відповідальність, комунікативність, толерантність), що дозволяють успішно реалізовувати професійні функції.

4) ***Рефлексивно-оціночний напрям*** включає формування та розвиток здатності майбутніх соціальних працівників до відстеження цілей, процесу та результатів власної професійної діяльності і передбачає:

- *розвиток здатності здійснювати адекватну самооцінку рівня розвитку соціально-правової компетентності на основі самосвідомості й рефлексії;*
- *набуття умінь визначати та аналізувати власну поведінку в ситуаціях професійної взаємодії, в правозахисних ситуаціях у залежності від варіантів їх вирішення;*
- *формування здатності аналізувати якість та ефективність професійної діяльності, осмислювати можливість і необхідність інновацій у соціально-правовій діяльності.*

Конкретизація вказаних напрямів відбувається у межах окремих професійних компетенцій, які в сукупності формують соціально-правову-компетентність соціального працівника і поділені нами на такі блоки: охоронно-захисні, коорди-

наційні, контролюючі, профілактичні, інформативно-просвітницькі та правови-ховні компетенції.

Визначення переліку та змісту кожної з компетенцій дозволяє при констру-юванні змістового компоненту ідентифікувати їх з освітніми програмами та ок-ремими навчальними дисциплінами, які сприятимуть забезпечення формування всього комплексу соціально-правових компетенцій у майбутніх соціальних пра-цівників. Процес професійної підготовки соціальних працівників, спрямований на формування соціально-правової компетентності ми розглядаємо як систему взаємопов'язаних складників освітньої програми за напрямом підготовки «Соці-альна робота». Насамперед, ми виділяємо навчальні дисципліни професійної підготовки, які закладають основи соціально-правової компетентності, оскільки містять окремі модулі чи теми, що відображають зміст нормативного забезпе-чення соціальної роботи, особливості і специфіку, соціально-правової діяльнос-ті, на підставі цілей і завдань в межах певної дисципліни («Вступ до спеціальнос-ті», «Історія соціальної роботи», «Теорія соціальної роботи», «Методи соціаль-ної роботи», «Ведення професійних документів», «Менеджмент соціальної ро-боти», «Соціальна робота з різними групами клієнтів» та ін.). Базовими для фор-мування соціально-правової компетентності є такі навчальні дисципліни як: «Правові основи соціальної роботи», «Основи соціально-правового захисту особистості», «Соціальна політика».

Особливe значення мають вибіркові дисципліни або дисципліни соціально-правової спеціалізації, націлені на поглиблene формування знань, умінь і нави-чок в соціально-правовій сфері діяльності. Такими дисциплінами можуть бути «Соціальне забезпечення населення», «Соціальне страхування», «Профілакти-ка делінквентної поведінки», «Пенітенціарна педагогіка», «Технології предста-вицтва інтересів клієнта», «Міжнародний механізм захисту людини», «Соціаль-на робота у сфері пробації», «Конкретний випадок соціально-правового захисту клієнтів», «Соціально-правовий захист вразливих категорій населення» тощо.

Зміст практичної підготовки дозволяє виявляти досягнення і прогалини сту-дентів в освоєнні професійної діяльності. Ця підготовка передбачає включення до програм практик завдань, пов'язаних з формуванням соціально-правової компетентності з поступово зростаючим рівнем складності, що сприяє осмис-ленню власного практичного досвіду і виходу на новий рівень теоретичних уза-гальнень. Водночас, практика виступає потужним фактором формування моти-ваційно-ціннісного компоненту професійної компетентності (в тому числі, соціа-льно-правової). Адже мотиваційна сфера особистості найповніше розкривається в ситуації діяльності, де вона виступає як позиція суб'єкта [4, 25]. Проаналізу-вши програми основних видів практик (ознайомчої (без відриву від навчання), волонтерської, навчальної, виробничої), ми переконалися у необхідності допов-нення їх змісту, з урахуванням аспектів формування соціально-правової компе-tentності студентів. Зокрема, нами були розроблені рекомендації щодо вклю-чення відповідних завдань до програми тієї чи іншої практики; обґрунтовано ін-ституції соціально-правового захисту (служби у справах дітей, правозахисні гро-мадські організації) як самостійні бази проходження практики студентами —

майбутніми соціальними працівниками; розроблено програми практик в умовах вказаних баз практики.

Зміст науково-дослідницької роботи студентів також включає завдання та напрями соціально-правових досліджень. Зокрема, до орієнтовної тематики курсових та дипломних робіт нами було внесено перелік тем, які пов'язані з проблемою дослідження, а також здійснювалось керівництво відповідними курсовими та дипломними роботами.

Висновки. Отже, окреслені змістові аспекти підготовки майбутніх соціальних працівників дозволяють визначити конкретний зміст процесу формування соціально-правової компетентності майбутніх соціальних працівників в умовах університетської освіти.

Література

1. Горбушина М.В. Формирование правовой компетентности у будущих специалистов социальной работы в процессе профессиональной подготовки в вузе: дисс ... канд. пед. наук : 13.00.08. – Ульяновск, 2007. – 210 с.
2. Коротун А.В. Формирование правовой компетенции у будущих социальных педагогов в процессе профессиональной подготовки: диссертация ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Коротун Анна Валериановна; [Рос. гос. проф.-пед. ун-т]. – Екатеринбург, 2010. – 279 с.
3. Педагогический энциклопедический словарь / [гл. ред. Б. М. Бим-Бад ; редкол. : М. М. Безруких, В. А. Болотов, Л. С. Глебова и др.]. – М. : Большая Российская энциклопедия, 2003. – 528 с.
4. Цветкова Р.И. Мотивационная сфера личности современного студента: факторы, условия и средства ее формирования в процессе профессионального становления : автореф. дисс. на соискание уч. степени доктора психол. наук : 19.00.07 / Р.И. Цветкова ; Иркутский государственный педагогический университет. – Иркутск, 2006. – 62 с.

ЗМІСТ

Розділ 1 ОСВІТА. ПЕДАГОГІКА

Ю.О. Абрамова, Т.Л. Дорош, РОЗВИТОК АНСАМБЛЕВИХ НАВИЧОК У КЛАСІ СПЕЦІАЛЬНОГО ФОРТЕПІАНО.....	3
Т.В. Дадикіна, РОЗВИТОК АРТИСТИЗМУ ЯК СКЛАДОВОЇ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА.....	6
С.А. Карасевич ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ЇХ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ.....	10
O.A. Litvinenko, O.P. Sudak, AN ENVIRONMENTAL CONFERENCE AMONG THE STUDENTS- ENVIRONMENTALISTS OF KAMIANSKIY STATE ENERGY COLLEGE.....	14
О.В. Лісовець, ГЕНЕЗИС ПРОБЛЕМИ САМОСТІЙНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	19
О.Ю. Пащенко, ІННОВАЦІЙНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ ТА ЇХ РОЛЬ В ПРОЦЕСІ ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МУЗИКАНТА.....	22
Т.Є. Рукомойнікова, ОРКЕСТРОВЕ ДИРИГУВАННЯ: ДОСВІД ТЕОРЕТИЧНОГО ОСМИСЛЕННЯ ПРОФЕСІЇ.....	25
I.B. Хомюк, ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ІСТОРИЧНОЇ ҚОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНИХ ПЕДАГОГІВ.....	28

Розділ 2 КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

A.O. Вінічук, ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬОГО ОБРАЗУ В ТЕАТРАЛЬНО-КОНЦЕРТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	35
Д.В. Кочержук, МЕТОДИ КЛАСИФІКАЦІЇ СТУДІЙ ЗВУКОЗАПИСУ У СУЧASNOMУ МИСТЕЦТВІ ЕСТРАДНОГО СПІВУ.....	39

Я.К. Сапего, ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНО-СЦЕНІЧНОГО ТАНЦЮ М. ВАНТУХ ТА ЙОГО РОЛЬ У ЗБЕРЕЖЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ ХОРЕОГРАФІЧНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ.....	41
--	----

Н.Г. Ткаченко, ЗНАЧЕННЯ РОЗВИТКУ ПАМ'ЯТИ В ПРОЦЕСІ РОБОТИ НАД МУЗИЧНИМ ТВОРОМ.....	46
---	----

Розділ 3
ГУМАНІТАРНІ НАУКИ
ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ. КУЛЬТУРОЛОГІЯ. ФІЛОЛОГІЯ

П.І. Артимишин, ПОЛІТИКА КРЕМЛЯ щодо РОСІЙСЬКИХ ОЛІГАРХІВ: ОЦІНКИ УКРАЇНСЬКОЇ ПУБЛІЦИСТИКИ.....	50
--	----

З.А. Білошицька, М.В. Мороз, РОЛЬ ПРИСЛІВ'ЇВ ТА ПРИКАЗОК У ВИВЧЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ЛАТИНСЬКОЇ МОВ.....	54
---	----

I.Є. Бойцун, ХУДОЖНІЙ СВІТ ПОВІСТІ «ТАЄМНЕ ТОВАРИСТВО БОЯГУЗІВ, АБО ЗАСІБ ВІД ПЕРЕЛЯКУ № 9» ЛЕСІ ВОРОНИНИ.....	57
---	----

A.В. Волобуєва, ДАНИЛО ГАЛИЦЬКИЙ У ЄВРОПЕЙСЬКІЙ МІЖНАРОДНІЙ ПОЛІТИЦІ.....	61
---	----

Ж.З. Денисюк, ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА СУЧASНОГО СУСПІЛЬСТВА.....	65
--	----

O.В. Калімбет, ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ БРИТАНСЬКОЇ ПОЛІЦІЇ.....	67
--	----

М.В. Фока, ПОЕТИКА «ПРИНЦИПУ АЙСБЕРГА» Е. ГЕМІНГВЕЯ.....	71
--	----

Розділ 4
СОЦІАЛЬНІ ТА ПОВЕДІНКОВІ НАУКИ
ЕКОНОМІКА. ПОЛІТОЛОГІЯ. ПСИХОЛОГІЯ. СОЦІОЛОГІЯ

М.І. Вільшанецький, Л.М. Ніколенко, СОЦІАЛЬНА ЗНАЧУЩОСТЬ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ОСОБИСТОСТІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.....	74
--	----

Т.Ю. Петрук, А.С. Шолойко, ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО СТРАХУВАННЯ.....	77
--	----

<i>A.P. Сташкевич, Л.І. Простебі,</i> СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ БАНКОМ РЕКОНСТРУКЦІЇ ТА РОЗВИТКУ (ЄБРР).....	81
<i>A.P. Сташкевич, Л.І. Простебі,</i> ТИНЬОВА ЕКОНОМІКА В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ МІНІМІЗАЦІЇ.....	85
<i>A.P. Сташкевич, Л.В. Гут,</i> УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧASНИХ УМОВАХ.....	87
<i>T.M. Стукач,</i> АГРОПРОМИСЛОВІ ҚЛАСТЕРИ – ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ.....	93
<i>O.3. Ярошко,</i> ЛЮДИНА, СУСПІЛЬСТВО ТА ДЕРЖАВА У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОМУ НАПРЯМІ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ УКРАЇНСЬКОЇ МІЖНАРОДНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ.....	99

Роздiл 5 УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

<i>L.Я. Ревуцька,</i> УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВА ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА.....	103
---	-----

Роздiл 6 ПРАВО

<i>B.П. Клімішина,</i> ЩОДО ПОНЯТЬ «МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ» ТА «МІСЦЕВА ВИКОНАВЧА ВЛАДА».....	110
---	-----

<i>K.B. Підченко,</i> ЩОДО ПРОБЛЕМИ ОФІЦІЙНОГО ТЛУМАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ УЯВНОЇ ОБОРОНИ У ҚРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ.....	114
---	-----

Роздiл 7 БІОЛОГІЯ

<i>O.M. Боброва, K.D. Розанова, M.I. Щетинський, O.A. Нардід, C.B. Нарожний,</i> ВПЛИВ ЕКСТРАКТІВ ПЛАЦЕНТИ ЛЮДИНИ НА АГРЕГАЦІЮ ТРОМБОЦІТІВ.....	116
--	-----

Розділ 8 ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

<i>O.M. Баліцький,</i> НЕЙРОННІ МЕРЕЖІ НА ПРАКТИЦІ: ВІД ПРОСТОЇ КОНФІГУРАЦІЇ ДО СКЛАДНИШИХ.....	121
<i>O.M. Баліцький,</i> РОЗПОДІЛЕНА ОБРОБКА ВЕЛИКИХ ОБСЯГІВ ДАНИХ З HADOOP.....	134
<i>I.M. Вінічук, I.B. Шкарлат, Н.М. Заєць,</i> СУЧАСНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УПРАВЛІНСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	141
<i>O.C. Савалюк,</i> ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ: НОВІ ЗАГРОЗИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОТИДІЇ ЇМ.....	146
<i>B.B. Семенюк,</i> ПІДХОДИ ДО ПРОЕКТУВАННЯ RESTFUL API.....	149

Розділ 9 АВТОМАТИЗАЦІЯ ТА ПРИЛАДОБУДУВАННЯ

<i>K.B. Пряжнікова,</i> МОДЕЛЬ ВПЛИВУ ДИНАМІКИ РУДОПОСТАЧАННЯ НА ЕНЕРГОСПОЖИВАННЯ ГІРНИЧО-ЗБАГАЧУВАЛЬНОГО КОМБІНАТУ.....	154
--	-----

Розділ 10 СОЦІАЛЬНА РОБОТА

<i>O.B. Лісовець,</i> ЗМІСТОВІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ.....	157
---	-----

Для нотаток

Для нотаток

Підписано до друку 06.03.2017. Формат 60x84/16. Папір офсетний білий.
Гарнітура «Literaturnaya». Друк цифровий. Ум. друк. арк. 9,77.
Зам. № 0603-1. Тираж 100 прим. Ціна договірна. Виходить змішаними мовами.

Віддруковано з готового оригінал-макета ФОП Москвін А.А.
м. Запоріжжя, пр. Леніна, 109, моб. 38 (067) 259-11-89

Інститут інноваційної освіти. Науково-учбовий центр прикладної інформатики НАН України
e-mail: novaosvita@gmail.com; сайт: www.novaosvita.com.ua

Видання здійснене за експертної підтримки
Науково-учбового центру прикладної інформатики НАН України
03680, Київ-187, просп. Академіка Глушкова, 40